

Dhammakaya Open University, California, USA

วิถีชาวพุทธ

THE BUDDHIST WAY OF LIFE

SB 101

วิธีขาวพุทธ

วิธีชาวพุทธ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย
คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย
ISBN 978-974-8373-63-8

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตู้ ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

วิชา SB 101 วิธีชาวพุทธ เป็นวิชาหนึ่งที่คณะผู้จัดทำชุดวิชา มีความ
อุตสาหะพยายามที่จะนำเอาหลักพระพุทธธรรมคำสอนมาอธิบาย และแสดง
ให้เห็นในเชิงของการประพฤติปฏิบัติที่ผู้ศึกษาสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
ทั้งนี้เพราะพระพุทธธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นหลัก
ธรรมอันประเสริฐ เป็นลัทธิธรรมที่สามารถพิสูจน์ได้ทุกกาลสมัย แต่จักปรากฏ
ผลให้เห็นจริงได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง

ดังนั้น วิชาวิธีชาวพุทธนี้ จึงมิได้มุ่งเน้นเฉพาะความรู้ในเชิงทฤษฎี แต่
มุ่งที่จะอธิบายให้เห็นในเชิงปฏิบัติ โดยหวังว่าผู้ศึกษาที่จะประสบผลดี จากการ
ศึกษาวิชานี้ นอกจากจะต้องทำความเข้าใจกับเนื้อหาวิชาแล้ว ผู้ศึกษา จะต้อง
นำมาทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

คณะผู้จัดทำ ได้ร่วมมือกันทำงานด้วยความทุ่มเท โดยหวังที่จะให้เป็น
ตำราที่มีใช้เพียงศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังหวังว่า ผู้
สนใจทั่วไป ก็สามารถที่จะนำมาศึกษาด้วยตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตาม คณะผู้
จัดทำมีความเชื่อว่า อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างที่ยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งท่านผู้รู้
หรือผู้ศึกษาอาจจะพบเห็น จึงหวังว่าจะได้รับคำแนะนำ เพื่อการปรับปรุงตำรา
ชุดวิชานี้ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

คณะกรรมการประจำวิชาวิธีชาวพุทธ

มิถุนายน 2548

สารบัญ

คำนำ	(3)
รายละเอียดชุดวิชา	(7)
วิธีการศึกษา	(8)
บทที่ 1 ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิถีชีวิต	1
1.1 ความหมายของวิถีชีวิต	4
1.2 ความสำคัญของวิถีชีวิต	4
1.3 อุปสรรคของชีวิต	16
1.4 ทางแก้อุปสรรคของชีวิต	17
1.5 ทาน ศิล ภาวนา กับการสร้างบารมี	18
บทที่ 2 ทาน คือ อะไร	21
2.1 ทานกับการดำเนินชีวิต	24
2.2 คำแปล	25
2.3 ความหมาย	25
2.4 ทำบุญกับทำทาน	26
2.5 วัตถุประสงค์ของการให้ทาน	27
2.6 ประเภทของทาน	28
บทที่ 3 การทำทานที่สมบูรณ์แบบ	39
3.1 การทำทานเป็นเส้นทางสู่ความสุข	43
3.2 องค์ของการทำทานที่ได้บุญมาก	44
3.3 อาการของการให้	48
3.4 วิธีการทำทาน	52
3.5 อานิสงส์ของการทำทาน	55
บทที่ 4 ธรรมทาน	69
4.1 ประเภทของธรรมทาน	72
4.2 อานิสงส์ของธรรมทาน	73
4.3 การแสดงธรรม	76
4.4 อานิสงส์ของผู้แสดงธรรม	78

4.5 การฟังธรรม	82
4.6 อานิสงส์ของการฟังธรรม	82
บทที่ 5 ศิล คืออะไร	87
5.1 ศิลกับเป้าหมายชีวิต	90
5.2 คำแปลและความหมาย	92
5.3 วัตถุประสงค์ของการรักษาศิล	93
5.4 ประเภทของศิลป	95
บทที่ 6 ศิล 5 ปกติของความเป็นมนุษย์	99
6.1 ศิล คือปกติของความเป็นมนุษย์	102
6.2 ศิล เป็นมหาทาน	109
บทที่ 7 การรักษาศิล	113
7.1 วิริติ หรือ เวมณี	117
7.2 องค์แห่งศิลป	119
7.3 วิธีการรักษาศิล	125
7.4 ธรรมที่เกื้อกูลต่อการรักษาศิล	128
บทที่ 8 อานิสงส์ของการรักษาศิล	133
8.1 อานิสงส์ของการรักษาศิล	136
8.2 โทษภัยของการละเมิดศิลป	149
บทที่ 9 ศิล 8 และอุโบสถศิลป	155
9.1 ความหมายของศิลป 8 และอุโบสถศิลป	158
9.2 อุโบสถศิลป	162
9.3 การสมาทานศิลป 8	163
9.4 อานิสงส์ของการรักษาศิล 8	165
9.5 กุศโลบายในการรักษาศิล 8	167
บทที่ 10 สาระสำคัญของการเจริญภาวนา	171
10.1 การเจริญภาวนาเป็นงานสำคัญ	174
10.2 การเจริญภาวนาเป็นของสากล	175
10.3 ความหมายของการเจริญภาวนา	175
10.4 ประเภทของการเจริญภาวนา	176
10.5 คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าภาวนา	177

10.6 ความสำคัญของศูนย์กลางกาย	181
10.7 การเจริญภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย	182
10.8 ระดับของการเจริญสมาธิ	183
10.9 อุปสรรคของการเจริญสมาธิ	183
บทที่ 11 วัตถุประสงค์และอานิสงส์ของการเจริญภาวนา	187
11.1 วัตถุประสงค์ของการเจริญภาวนา	190
11.2 อานิสงส์ของการเจริญภาวนา	195
11.3 ผู้เป็นต้นแบบในการเจริญภาวนา	197
บทที่ 12 ทาน ศีล ภาวนา คือบทสรุปของวิถีชีวิตที่ถูกต้อง	201
12.1 จุดเริ่มต้นของความดี	204
12.2 กิเลสและวิธีการเอาชนะ	206
12.3 วัตถุประสงค์ของทาน ศีล ภาวนา	207
12.4 ผลแห่งทาน ศีล ภาวนา	211
12.5 ทาน ศีล ภาวนา คือการสร้างบารมี	212

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

SB 101 วิถีชาวพุทธ

ศึกษาความหมาย ประเภท วัตถุประสงค์ วิธีการ อาณิสสและวิธีการสร้างบุญบารมีตามหลัก ทาน ศีล และภาวนา ซึ่งเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดแรงบันดาลใจ ในการสร้างบารมีเพื่อประโยชน์ของตนเอง และสามารถชักชวนผู้อื่นให้ได้ทำความดีได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ยิ่งๆ ขึ้นไป

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถนำความรู้ เรื่องการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนามาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีแนวทาง ที่จะนำทาน ศีล ภาวนา มาใช้พัฒนาเพื่อสร้างนิสัยให้กับตนเอง รวมทั้งสามารถที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อื่นได้

3. รายชื่อบทที่สอน

- บทที่ 1 ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิถีชีวิต
- บทที่ 2 ทาน คือ อะไร
- บทที่ 3 การทำทานที่สมบูรณ์แบบ
- บทที่ 4 ธรรมทาน
- บทที่ 5 ศีล คืออะไร
- บทที่ 6 ศีล 5 ปกติของความเป็นมนุษย์
- บทที่ 7 การรักษาศีล
- บทที่ 8 อาณิสสการรักษาศีล
- บทที่ 9 ศีล 8 และอุโบสถศีล
- บทที่ 10 การเจริญภาวนา
- บทที่ 11 วัตถุประสงค์และอาณิสสของการเจริญภาวนา
- บทที่ 12 ทาน ศีล ภาวนา คือบทสรุปของวิถีชีวิตที่ถูกต้อง

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบท ของชุดวิชาวิชาวพุทธ นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

- ก. ควรศึกษาบทเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยอาจใช้เวลาเพื่อการเรียนรู้วันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบแต่ละบทภายใน 1 สัปดาห์
- ข. ควรทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียนเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และเมื่อได้ศึกษาจนจบในแต่ละบทแล้ว ควรทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียนอีกครั้ง เพื่อต่อย้ำและประเมินความรู้ที่ได้ศึกษาผ่านมาก่อนล่วงหน้า เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมควบคู่ไปกับการศึกษาบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น
- ง. เนื่องจากวิชาวิชาวพุทธ เป็นวิชาที่มุ่งอธิบายเพื่อประโยชน์แก่นำไปปฏิบัติ จึงขอให้นักศึกษาได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวันของตนสืบไป

2. การประเมินตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียน ในแบบประเมินก่อนเรียนแต่ละบท เพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และหลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้วขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนอีกครั้งเพื่อเป็นการประเมินตนเองว่าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้อยู่ในระดับที่จะศึกษาบทต่อไปได้หรือไม่ ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักว่าการทำแบบประเมินตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

หลังจากทำแบบประเมินก่อนเรียนเสร็จแล้ว นักศึกษาควรศึกษาเนื้อหาในแต่ละบทเรียนจากหนังสือจนจบก่อน และเมื่ออ่านรายละเอียดแต่ละบทจบแล้ว ก็ควรสรุป ทบทวน หรือจดบันทึกความเข้าใจของตนเองลงสมุดไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเองว่า มีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านไปอย่างแท้จริง จากนั้นจึงเริ่มทำแบบประเมินหลังบทเรียนต่อไป และหากยังมีเนื้อหาในบทเรียนใดที่นักศึกษายังไม่เข้าใจ ก็ควรรวบรวมคำถามเหล่านั้นไว้ เพื่อสอบถามกับพระอาจารย์ประจำชุดวิชาในภายหลัง

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญ และทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมายเพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเองก่อนตรวจคำตอบจากแนวคำตอบท้ายบท

5. ศึกษาผ่านบทเรียนผ่านทางการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม (หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม”) ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง จึงควรหาโอกาสรับชมและศึกษาเพิ่มเติม เพื่อเสริมความเข้าใจในหลักธรรมที่มีนอกเหนือจากบทเรียนในตำรา โดยเฉพาะในรายการที่ชื่อว่า “โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา” นำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-21.30 น. ตามเวลาในประเทศไทย ที่จะช่วยตอกย้ำและทำความเข้าใจหลักธรรมสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระรัตนตรัย การสร้างบารมี หรือกฎแห่งกรรม ฯลฯ ในรูปแบบที่ผู้ชมสามารถนำมาปรับใช้ได้ทันที จึงเป็นรายการที่นักศึกษาควรหาโอกาสชมให้ได้ อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมได้ที่ชมรมประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน)

6. การประเมินผล

การศึกษาวិชาวิธีชาวพุทธ จะประเมินผลการเรียนของนักศึกษา จากคะแนนในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป โดยมีคะแนนรวมทั้งสิ้น 100 คะแนน ดังนี้

ภาคทฤษฎี 70 คะแนน

ภาคปฏิบัติ 30 คะแนน

ภาคทฤษฎี

ข้อสอบภาคทฤษฎี เป็นข้อสอบแบบปรนัย (5 ตัวเลือก) ตามเนื้อหาวิชาที่นักศึกษาได้เรียนรู้มาจากบทเรียนในตำรา คิดเป็น 70 คะแนน

ภาคปฏิบัติ

1. การทำกิจกรรม และบันทึกผลการปฏิบัติ เป็นกิจกรรมเสริมให้นักศึกษาได้เข้าใจเนื้อหา

ในภาคปฏิบัติ ตามที่ได้ศึกษามาจากบทเรียนมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1.1 กิจกรรมฝึกทำทาน 10 คะแนน
- 1.2 กิจกรรมฝึกรักษาศีล 10 คะแนน
- 1.3 กิจกรรมฝึกการเจริญภาวนา 10 คะแนน

2. การตอบคำถามแบบประเมินก่อนเรียนและหลังเรียน นอกจากนักศึกษาจะต้องตอบคำถามในแบบประเมินให้ครบถ้วน เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในบทเรียนของตนเองแล้ว แบบประเมินนี้ยังจะใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาวัดผลการเรียนของนักศึกษาอีกด้วย

(โดยให้นักศึกษาส่งกลับมาพร้อมข้อสอบปลายภาค หรือตามแต่จะประกาศให้ทราบต่อไป)

บทที่ 1
ความลุ่มพ้ันธุ์ของมนุษย์
กั่วิถีชีวิต

เนื้อหาบทที่ 1

ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิถีชีวิต

1.1 ความหมายของวิถีชีวิต

1.2 ความสำคัญของวิถีชีวิต

1.2.1 จุดเริ่มต้นของวิถีชีวิต

- การมีสัมมาทิฐิ
- ความหมายของสัมมาทิฐิ
- ระดับของสัมมาทิฐิ
- ความสำคัญของสัมมาทิฐิต่อวิถีชีวิต

1.2.2 เป้าหมายชีวิต

- เป้าหมายบนดิน
- เป้าหมายบนฟ้า
- เป้าหมายเหนือฟ้า

1.3 อุปสรรคของชีวิต

1.3.1 กิเลส

- ความหมายของกิเลส
- ชนิดของกิเลส มี 3 ชนิด คือ
 - โลภะ
 - โทสะ
 - โมหะ

1.4 ทางแก้อุปสรรคของชีวิต

1.4.1 บุญ

- ความหมายของบุญ
- ทางมาแห่งบุญ
 - ทาน
 - ศีล
 - ภาวนา
- ผลที่ได้จากการบำเพ็ญบุญ

1.5 ทาน ศีล ภาวนา กับการสร้างบารมี

- 1) วิธีชีวิตที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ทุกคนประสบความสำเร็จในชีวิตได้
- 2) จุดเริ่มต้นของวิธีชีวิตที่ดีที่สุด คือ การมีสัมมาทิฐิ และมีความเข้าใจในเรื่องของบุญ เพราะสัมมาทิฐิมีผลทำให้มนุษย์ทุกคนดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ส่วนความเข้าใจในเรื่องของบุญอันเกิดจากการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นสิ่งสำคัญในการบรรลุเป้าหมายชีวิตทุกระดับ
- 3) ในการสร้างบารมีเพื่อบรรลุเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ทุกคน หากมีอุปสรรคเกิดขึ้นมาขัดขวาง ต้องไม่ย่อท้อหรือหวั่นไหว ต้องมีความเชื่อมั่นในผลของบุญและตั้งใจสร้างบารมีต่อไป ตราบกระทั่งเข้าสู่พระนิพพาน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงความสำคัญของสัมมาทิฐิที่มีผลต่อการตั้งเป้าหมายชีวิตได้อย่างถูกต้อง
- 2) เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ ได้อย่างถูกต้อง
- 3) เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงความสำคัญของการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตในทุกระดับ ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 1

ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิถีชีวิต

1.1 ความหมายของวิถีชีวิต

วิถี ตามความหมายในพจนานุกรม หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง¹

วิถีชีวิต จึงหมายถึง การกระทำตามวิธีการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำนั้น ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต

1.2 ความสำคัญของวิถีชีวิต

คนเราเมื่อเกิดมาในโลก ล้วนมุ่งหวังให้ได้ความสุข และความสำเร็จในชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งต่างคนต่างก็เลือกวิธีการหรือแนวทางที่จะทำให้ได้ความสุขและความสำเร็จนั้นมาครอง เมื่อกระทำตามวิธีการและแนวทางนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง ก็กลายเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตของแต่ละคนไป ดังนั้นใครจะมีวิถีชีวิตอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกให้ตนเองเป็นแบบใด ตั้งแต่การเลือกทำอะไร คือความสุขและความสำเร็จในชีวิตที่ตนปรารถนา หรือพูดง่ายๆ คือเลือกว่า อะไรคือเป้าหมายของชีวิต และประการต่อมา ก็เลือกแนวทางการดำเนินชีวิตที่จะทำให้ได้มาซึ่งความสำเร็จนั้น ซึ่งเมื่อเลือกแล้วก็มีทั้งตนเองที่สมหวังและผิดหวัง บางครั้งสมหวังได้รับความสุข ในขณะที่บางครั้งก็ประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวัง แต่กลับพบว่าเป้าหมายที่หวังนั้นกลับเป็นเป้าหมายที่ตั้งไว้ผิด จึงนำแต่ความทุกข์ระทมมาให้

หากเปรียบชีวิตกับการเดินทางเพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย อุปกรณ์สำคัญสิ่งแรกที่เราต้องมีสำหรับการเดินทาง คือ แผนที่ ซึ่งต้องเป็นแผนที่ที่ถูกต้องเท่านั้น จึงจะทำให้การเดินทางนั้นไปถึงเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง หากเมื่อเริ่มต้นเดินทางแต่ได้แผนที่บอกตำแหน่งเป้าหมายผิดพลาด แม้เราจะมีความสามารถในการเดินทางมากเท่าไร หรือมีพาหนะดีอย่างไรก็ตาม ย่อมไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้ เป็นเพียงได้ไปถึงเร็วกว่าผู้อื่น เพื่อจะพบว่าเดินทางไปผิดที่เท่านั้น หรือแม้จะเป็นคนที่อารมณ์ดี มีความอดทนสูง มองโลกในแง่ดี สามารถทำให้สบายได้ในระหว่างที่ยังไปไม่ถึงเป้าหมาย แต่ความเป็นจริงคือ ยังคงหลงทางอยู่ トラบได้ที่ยังไม่มีแผนที่ที่ถูกต้อง ก็ยังไปไม่ถึงเป้าหมายอยู่

สรุปได้ว่า การเดินทางของชีวิตจำเป็นต้องมีจุดเริ่มต้นที่ดี มีวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม และมีเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้องชัดเจน ชีวิตจึงจะมีความสุขและประสบความสำเร็จ

¹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 1,075.

1.2.1 จุดเริ่มต้นของวิถีชีวิต

● การมีสัมมาทิฐิ

สิ่งหนึ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การตั้งเป้าหมายของชีวิตและการเลือกวิถีชีวิต คือ วิธีที่เรามองโลกและชีวิต ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่ความคิด คำพูด และการกระทำของเรา ยกตัวอย่างเช่น เด็ก 3 คน เห็นนกบินมาเกาะที่ต้นไม้ คนแรกมองเห็นนกเป็นอาหาร ก็คิดว่า “มันน่ายิง เอามาอย่างกิน คงอร่อยดี” คนที่สองมองเห็นเป็นของเล่น ก็คิดว่า “นกสีสวยจริงๆ น่าจับมาเลี้ยง” คนที่สามมองเห็นนกเป็นสัตว์ที่มีความทุกข์ ก็คิดว่า “มันมีกรรมอะไรหนอ ถึงต้องมาเกิดเป็นนก” แม้ภาพนกที่ทั้งสามคนมองเห็นจะเป็นภาพเดียวกัน แต่การแปลความหมายภาพนั้นมาสู่ ความคิด คำพูด และการกระทำ กลับแตกต่างกันมากมาย ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมองสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ผ่านกรอบความคิดที่ต่างกันนั่นเอง ดังนั้นวิถีชีวิตของเราจะดำเนินไปอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับจุดเริ่มต้น คือ กรอบความคิด หรือความรู้ความเข้าใจเรื่องโลก และชีวิตนั่นเอง

ดังที่เราได้ทราบแล้วว่าแผนที่ในการดำเนินชีวิต ก็คือ วิธีที่เรามองโลกและชีวิต ดังนั้น หากต้องการให้เส้นทางชีวิตนั้นพบกับความสุขและความสำเร็จที่แท้จริง ปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงประการแรกคือ การมองโลกและชีวิตให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “สัมมาทิฐิ”

● ความหมายของคำว่า “สัมมาทิฐิ”

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูก หมายถึงการมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลก และความเป็นไปของชีวิต ว่าเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ถ้าเข้าใจอย่างนี้แล้ว หนทางในการก้าวไปให้ถึงเป้าหมายของชีวิตก็เป็นเรื่องที่ไม่ยากจนเกินไป อีกทั้งหนทางการสร้างบารมีก็จะสว่างสดใสเลยทีเดียว

● ระดับของสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. สัมมาทิฐิเบื้องต้น หรือระดับโลกียะ เป็นความเข้าใจถูกในระดับที่เกื้อกูลให้ชีวิตได้รับความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หรือในระหว่างที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด จนกว่าจะหมดกิเลส
2. สัมมาทิฐิเบื้องสูง หรือระดับโลกุตตระ เป็นความเข้าใจถูกในระดับรู้แจ้งเห็นจริงของพระอริยเจ้าด้วยการเจริญสมาธิภาวนา จนสามารถกำจัดกิเลสได้ไปตามลำดับ

1. สัมมาทิฐิเบื้องต้น

สัมมาทิฐิเบื้องต้นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เป็นเรื่องที่ชาวโลกทุกคนต้องเข้าใจให้ถูกต้อง มี 10 ประการ คือ¹

1. ทานที่ให้แล้วมีผล (หมายถึงการให้ในระดับแบ่งปันกัน)
2. ยัญที่บูชาแล้วมีผล (หมายถึงการให้ในระดับสงเคราะห์กัน)
3. การเชนสรวงมีผล (หมายถึงการบูชาบุคคลที่ควรบูชามีผลดีจริง)
4. ผลคือวิบากของกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี (กฎแห่งกรรมมีจริง)
5. โลกนี้มี (หมายถึงความเชื่อเรื่องผลกรรมข้ามชาติมีจริง)
6. โลกหน้ามี (หมายถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด)
7. มารดามี (หมายถึงมีบุญคุณ)
8. บิดามี (หมายถึงมีบุญคุณ)
9. สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีจริง (สัตว์ที่ผุดขึ้นเกิดแล้วโตทันทีมีจริง)
10. ในโลกนี้มีสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบซึ่งประกาศโลกนี้โลกหน้าให้แจ่มแจ้ง เพราะรู้อย่างด้วยตนเองมีอยู่ (พระอรหันต์ผู้หมดกิเลสได้ด้วยตนเองมีจริง)

2. สัมมาทิฐิเบื้องสูง

สัมมาทิฐิเบื้องสูง มี 4 ประการ คือ²

1. ความรู้ในทุกข์
2. ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์)
3. ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)
4. ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ทางดับทุกข์)

สัมมาทิฐิเบื้องสูงนี้เกิดขึ้นจากการมีสัมมาทิฐิเบื้องต้นเป็นพื้นฐานมาก่อน จากนั้นจะต้องผ่านการทำสมาธิจนเห็นผลแห่งการปฏิบัติมาในระดับหนึ่งจึงจะเกิดความเข้าใจแตกฉานได้ ซึ่งจะยังไม่ขยายความในที่นี้ แต่จะมุ่งไปที่สัมมาทิฐิเบื้องต้นก่อนเป็นอันดับแรก

สัมมาทิฐิเบื้องต้นทั้ง 10 ประการดังกล่าว ข้อที่เป็นพื้นฐานสำคัญต่อทุกชีวิต มากที่สุด คือข้อที่ 4 ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ที่ว่าใครทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ใครทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่วจากสิ่งที่ตนเองทำไว้³

¹ มหาจิตตารัสกสูตร, มัชฌิมนิกาย อุपरินิชาสก์, มก. เล่ม 22 ข้อ 256 หน้า 342.

² วิภังคสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 34 หน้า 24.

³ มหาจิตตารัสกสูตร, มัชฌิมนิกาย อุपरินิชาสก์, มก. เล่ม 22 ข้อ 257 หน้า 342.

หากใครมีความเชื่อมีความเข้าใจอย่างนี้แล้ว เขาก็มีกำลังใจสูงที่จะทำความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพราะมีความมั่นใจในบุญและกล้าที่จะประกาศว่าชีวิตนี้เกิดมาก็เพื่อสร้างบุญสร้างบารมีให้มากที่สุด ความชั่วจะไม่ทำ คนลักษณะนี้จะต้องมีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมเป็นตัวค้ำไว้ ถ้าไม่มีความเชื่อนี้เสียแล้ว แม้มีโอกาสที่จะทำความดีก็จะไม่ทุ่มเต็มที่ เพราะยังลังเลอยู่ว่าจะได้บุญจริงหรือไม่ แม้ทำก็แค่คิดทำเพียงป้องกันเอาไว้ก่อน ทำแบบไม่สม่ำเสมอ ผลที่ออกมาก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่างที่ควรจะเป็น นอกจากนั้น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมยังจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในลัทธิมาติกาอื่นๆ มากยิ่งขึ้นไปอีกด้วย

ดังนั้น หากมีลัทธิมาติกาครบทั้ง 10 ประการนี้แล้ว ต้องถือว่ามียุติวิถีชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่สุด ถึงคราวจะมีโอกาสทำความชั่ว ก็สามารถยับยั้งใจเอาไว้ได้ ใครจะรู้เห็นหรือไม่ก็ตาม ถ้ารู้ว่าเป็นความชั่วแล้วเป็นไม่ทำเด็ดขาด ตรงกันข้าม ถ้าเป็นเรื่องบุญแล้ว จะมีใครรู้เห็น จะมีใครสรรเสริญหรือไม่ก็ตาม ก็จะทุ่มเททำอย่างสุดกำลัง

● ความสำคัญของลัทธิมาติกาต่อวิถีชีวิต

ลัทธิมาติกา เป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องทราบและศึกษาทำความเข้าใจเป็นประการแรก เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้อง ความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม

คนเราอาจจะมีความเข้าใจถูกในด้านวิชาการทางโลกเป็นร้อยเป็นพันเรื่อง แต่ความเข้าใจถูกเหล่านั้นยังไม่จัดว่าเป็นลัทธิมาติกา ยังไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้กับตัวเองหรือคนอื่น ๆ ได้

ยกตัวอย่าง บางท่านอาจจะมีความเข้าใจถูกในเรื่องของดาราศาสตร์ ในเรื่องของเทคโนโลยี จนกระทั่งสามารถไปดวงจันทร์ ไปดวงดาวต่างๆ ได้ บางท่านอาจจะมีความเข้าใจถูกในเรื่องการแพทย์ ในเรื่องของการคำนวณ รวมทั้งการปกครองทั่วๆ ไป แต่ก็ยังไม่เรียกว่าเป็นลัทธิมาติกา ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นลัทธิมาติกา

เพราะฉะนั้น ใครก็ตามถึงแม้เขาจะเรียนจบปริญญาเอก เป็นศาสตราจารย์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นประธานาธิบดี เป็นมหาเศรษฐี นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะเป็นลัทธิมาติกา トラบใด ที่เขายังเข้าใจไม่ถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต

พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าตรัสเรื่องความรุ่มเย็นเป็นสุขของประชาชนไว้ในที่หลายๆ แห่ง และเมื่อตรัสครั้งใด จะต้องยกลัมมาทิกฺขุเป็นเบื้องต้นทุกครั้งไป มีตัวอย่างดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียว เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ที่สุด(เกื้อกูล)แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือบุคคลผู้เป็นลัมมาทิกฺขุ มีความเห็นไม่วิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากอสังขารแล้ว ให้ตั้งอยู่ในสังขาร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ที่สุดแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย”¹

นอกจากนี้ ลัมมาทิกฺขุยังเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงกุศลธรรมความดีที่กำลังจะเกิดขึ้นในภพภาคหน้าอีกด้วย คือ เมื่อบุคคลมีลัมมาทิกฺขุเกิดขึ้นในใจแล้ว ย่อมเป็นทางให้บุญกุศลทั้งหลายได้เกิดแก่ขึ้นแก่บุคคลนั้น ดังที่พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าตรัสไว้ ดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายสิ่งที่เริ่มต้นเป็นนิมิตเบื้องต้นแห่งดวงอาทิตย์ เมื่อจะอุทัย คือ แสงเงินแสงทอง ฉะนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่ง que เริ่มต้นเป็นนิมิตเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย คือ ลัมมาทิกฺขุ ฉะนั้น เหมือนกันแล”²

1.2.2 เป้าหมายชีวิต

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาบนโลกใบนี้ ล้วนแสวงหาสิ่งที่ตนเองปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาความเชื่อใดก็ตาม ต่างก็มีเป้าหมายชีวิตเป็นของตนเองทั้งสิ้น

สิ่งนี้เองที่เป็นแรงผลักดันให้เราต้องมีกิจกรรม มีภาระงาน มีหน้าที่รับผิดชอบ ต้องดิ้นรนแสวงหา เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา

¹ อังคุตตรนิกาย, เอกนิบาต, เล่มที่ 33 ข้อ 192 หน้า 191.

² ปุพพังคสุตฺร, อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต, เล่มที่ 38 ข้อ 121 หน้า 383.

ใครมีความสนใจหรือมีความพอใจในด้านใด ก็จะมีกิจกรรมในด้านนั้นๆ เป้าหมายที่บุคคลผู้นั้นตั้งเอาไว้ก็จะเป็นไปในทางนั้น เป้าหมายของนักกีฬาเมื่อลงแข่งขัน ย่อมอยากยืนอยู่บนแท่นของผู้ชนะ ดารา นักร้อง นักแสดง เมื่อสวมบทบาทแล้วย่อมต้องการการยอมรับจากผู้ชม เป้าหมายของนักธุรกิจก็มุ่งหวัง ที่จะทำให้อธุรกิจหรือกิจการของตนเจริญก้าวหน้า มีกำไรมาก

ในขณะที่บางคนอาจไม่เคร่งครัดกับชีวิตมากมายนัก เพียงได้บรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่ง ก็เต็มเต็มชีวิตได้แล้ว แพทย์บางท่านมีความสุขกับการได้รักษาคนไข้ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ นักการเมืองบางท่านพอใจที่ได้ดูแลทุกข์สุขของพี่น้องประชาชนที่บ้านเกิดของตน ครูอาจารย์บางท่านมีความสุขกับการเป็นครูประจำชั้น ได้อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เติบโตเป็นคนดีของสังคมในภายหน้า และอีกหลากหลายผู้คนที่มีวางแผนชีวิตของตนแตกต่างกันไป ระดับของเป้าหมายก็แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิด ความเห็น หรือทัศนคติของแต่ละคนที่มีต่อเป้าหมายนั้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวโดยองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาแล้ว ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นอาจถือได้ว่าเป็นเป้าหมายชีวิตในระดับหนึ่ง ที่ทุกคนต้องการ แต่ในเบื้องต้นยิ่งกว่านี้ พระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงเป้าหมายชีวิตในระดับสูงยิ่งขึ้นไปอีก โดยพระพุทธองค์ได้กล่าวถึงความเป็นจริงของโลก และชีวิตในมุมมองที่กว้างขวางมาก และตรงจุดนี้เองที่พระพุทธศาสนาได้สร้างโอกาสให้กับชาวโลกทุกคนได้ไขว่คว้า เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามาศึกษา แสวงหาคำตอบให้กับตัวเอง เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ก้าวขึ้นไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์

เป้าหมายของชีวิตที่ทุกคนพึงกำหนดไว้ เพื่อที่จะบรรลุถึงความสำเร็จ สามารถแบ่งได้ 3 ระดับด้วยกัน คือ

1. เป้าหมายบนดิน หรือเป้าหมายชีวิตในระดับต้น
2. เป้าหมายบนฟ้า หรือเป้าหมายชีวิตในระดับกลาง
3. เป้าหมายเหนือฟ้า หรือเป้าหมายชีวิตในระดับสูงสุด

● เป้าหมายบนดิน

เป้าหมายบนดิน หมายถึง เป้าหมายระดับต้นของการเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ เป็นสิ่งที่ทุกคนพึงกระทำให้บรรลุผลสำเร็จให้ได้ นั่นคือ การดำรงตนเป็นคนดีที่โลกต้องการ คนดีหรือที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า ลัทธิบุรุษ คือ บุคคลที่ไม่ว่าใครต่างก็พึงปรารถนา อยากที่จะคบหาและเข้าใกล้ เพราะสามารถมั่นใจได้ว่าคนดีนี้จะไม่นำสิ่งเลวร้ายมาสู่ตัวเรา นอกจากนี้ ยังจะมอบแต่สิ่งดีๆ ให้แก่เราอีกด้วย

พระลัมมาลัมพุทธเจ้าตรัสถึงลักษณะของลัตบุรุษไว้ ดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ลัตบุรุษเป็นผู้มีความเห็นอย่างลัตบุรุษอย่างไร คือ ลัตบุรุษในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล สังเวทที่บวงสรวงแล้วมีผล ผลวิบากของกรรมที่ทำได้ทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกอื่นมี มารดามีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งประกาศโลกนี้และโลกอื่นให้แจ่มแจ้ง เพราะ รู้ยิ่งด้วยตนเองในโลกมีอยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ลัตบุรุษชื่อว่าเป็นผู้มีความเห็นอย่างลัตบุรุษ”¹

ดังนั้น คนดี คือ ผู้ที่เป็นลัมมาภิธุบุคคล มีความเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม เชื่อในเรื่องผลของบุญและบาป ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งการจะบรรลุผลเช่นนี้ได้ พระพุทธศาสนาได้วางหลักปฏิบัติที่ใช้ได้ผลจริงมาแต่ครั้งโบราณกาล นั่นคือ การทำทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนาเป็นประจำสม่ำเสมอ จนกระทั่งติดเป็นนิสัยประจำตัวในที่สุด และเมื่อปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วย่อมได้รับผลเป็นความสุขในปัจจุบันชาตินี้ ดังที่พระลัมมาลัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้ 3 ประการเป็นไฉน ? คือ ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ 1 สิลมัยบุญกิริยาวัตถุ 1 ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้แล

กุลบุตรผู้ใคร่ประโยชน์ พึงศึกษาบุญนั้นแล อันให้ผลเลิศต่อไป ซึ่งมีสุขเป็นกำไร คือ พึงเจริญทาน 1 ความประพฤดีเสมอ 1 เมตตาจิต 1 บัณฑิต ครั้นเจริญธรรม 3 ประการอันเป็นเหตุให้เกิดความสุขเหล่านี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียน”²

บุคคลผู้มีใจรักในการเสียสละ ชอบแบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็น แบ่งปันทรัพย์สมบัติให้กับผู้อื่นในยามที่เขาจำเป็นต้องใช้ บุคคลนั้นย่อมเป็นที่รักของผู้อื่น และย่อมจะเป็นที่พึงพาอาศัยให้กับบุคคลรอบข้างได้ สิ่งนี้เป็นข้อที่พึงปฏิบัติในขั้นต้นของการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเรียกว่า การทำทาน

ยิ่งกว่านั้น ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความคิดความเห็นของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันเป็นธรรมดา จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกันได้ การผิดใจกันถือเป็นเรื่องที่เราจะต้องประสบ บุคคลใดสามารถยับยั้งชั่งใจ ตั้งสติระงับตนเอง ไม่ให้ตัวเองก้าวออกไปสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น

¹ จุฬพนมมสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก, มก. เล่ม 22 ข้อ 150 หน้า 189.

² บุญกิริยาวัตถุสูตร, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 238 หน้า 386.

ทั้งการกระทำและคำพูดได้ บุคคลนั้นย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ก่อศัตรู จะเป็นผู้มีมิตรดี และประสบความสุข
ในบั้นปลาย ซึ่งเรียกว่า การรักษาศีล

ที่กล่าวมานั้นถือเป็นข้อปฏิบัติในการควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ ให้สงบจากสิ่งที่เป็นบาป
อกุศลทั้งปวง ซึ่งการที่จะควบคุมกายและวาจาให้สงบระงับอย่างได้ผลนั้น อยู่ในการควบคุมใจให้สงบเสียก่อน
เพราะการกระทำและคำพูดจะปรากฏออกมาเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับใจเป็นสำคัญ หากว่าใจดี
สิ่งที่ออกมาทางกายและวาจาก็จะดีตามไปด้วย ใจนั้นควบคุมกายอีกชั้นหนึ่ง ดังคำกล่าว ว่า **“ใจเป็นนาย
กายเป็นบ่าว”**

ดังนั้น การที่จะควบคุมใจให้สงบนิ่งนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าต้องเจริญภาวนา คือ การนำ
ใจที่เคยซัดส่ายไปในอารมณ์ต่างๆ ที่ไปติดอยู่กับคน สัตว์ หรือสิ่งของภายนอก นำกลับเข้ามาไว้ภายในตัว
ที่ศูนย์กลางกาย ให้ใจได้กลับเข้ามาสู่ฐานที่ตั้ง ที่เป็นแหล่งกำเนิดความสุขที่แท้จริง ใจก็จะสงบ นิ่ง เบิกบาน
ผ่องใส ส่งผลให้ความคิดความเห็นออกมาในทางที่ดี เหมาะสมที่จะนำไปใช้ควบคุมกายและวาจาได้ ผลก็คือ
การกระทำทางกายและวาจาก็จะออกมาในทางดีด้วย เราเองก็มีความสุข และเป็นสุขทางใจที่พิเศษกว่า
สุขไหนๆ เป็นสุขที่อยู่เหนือความสวดอกสลายจากเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ สุขที่เกิดจากความ
เพิลิตเพลิน จากการได้ท่องเที่ยวไปยังสถานที่อันน่ารื่นรมย์ก็เทียบไม่ได้ เป็นสุขที่แสวงหาได้จากการหยุด
ใจให้นิ่งเท่านั้น และยังพร้อมที่จะมอบความสุขนี้เพื่อแผ่ไปยังบุคคลรอบข้าง ให้ได้รับความสุขเหมือนกับ
เราไปด้วย การกระทบกระทั่งใจกันย่อมไม่เกิดขึ้น มนุษย์ก็จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และเมื่อเกิด
การกระทำเช่นนี้มากขึ้นในทุกๆ มุมโลก ชาวโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข สันติภาพก็ย่อมบังเกิดขึ้นในโลก
ซึ่งเรียกว่า การเจริญภาวนา

ดังนั้น ทั้งทาน ศีล ภาวนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตในระดับต้น เป็น
สิ่งที่ผู้หวังความสุขที่แท้จริงต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นให้ได้

● เป้าหมายบนฟ้า

เป้าหมายชีวิตในระดับต่อมา คือ เป้าหมายระดับกลาง หรือเรียกว่าเป้าหมายบนฟ้า
เป็นเป้าหมายในระดับที่สูงขึ้นมาจากเป้าหมายบนดิน เป้าหมายบนฟ้านี้มีความสำคัญต่อชีวิตของทุกๆ คน
เพราะชีวิตของเราไม่ได้จบลงตรงที่เชิงตะกอน ชีวิตหลังความตายนั้นมิอยู่ หรือกล่าวอีกนัย
หนึ่งว่าตายแล้วไม่สูญ แม้หลุดลาลจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ยังมีโลกหนารอคอยอยู่อีก ดังนั้นชีวิตในโลกจะเป็น
อย่างไร จะดีหรือไม่ดี จะเป็นสุขหรือทุกข์ทรมาน ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำของเราในปัจจุบันนี้

พระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องนี้ไว้ ซึ่งถือเป็นหลักตัดสินว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เรียกว่า หลักกรรม หรือหลักแห่งการกระทำ หลักกรรมนี้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ กรรมดี และกรรมชั่ว บุคคลใด กระทำความดีย่อมได้รับผลคือบุญ เมื่อหลับตาลาโลกไปแล้ว เขาย่อมไปเสวยผลบุญ ณ แดนสวรรค์ อันเป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาทั้งหลาย แต่ถ้ากระทำความชั่ว เขาย่อมได้รับผลตรงกันข้ามคือบาป เมื่อละสังขารจากโลกนี้ไปแล้วเขาย่อมไปเสวยผลบาปที่ตัวทำไว้ ต้องได้รับทุกขเวทนาเป็นอันมาก ดังที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ว่า

“ดูก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ กษัตริย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี แพศย์ก็ดี
ศูทรก็ดี ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือกรรม
ด้วยมิจฉาทิฏฐิ เพราะการยึดถือกรรมด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิเป็นเหตุ
เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ดูก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ กษัตริย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี แพศย์ก็ดี ศูทร
ก็ดี ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เป็นสัมมาทิฏฐิ สมาทานกรรมด้วย
อำนาจสัมมาทิฏฐิ เพราะการยึดถือกรรมด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิเป็นเหตุ
เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์”¹

ดังนั้น บุคคลใดก็ตามเมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลทั้งสิ้น และผลนั้นย่อมบังเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบัน คือ ในชาตินี้ และในอนาคต คือ ภพชาติเบื้องหน้า

และแม้จะมีบางคนที่ยังมีความลังเลสงสัย ยังไม่ปักใจเชื่อในเรื่องภพชาติเบื้องหน้าก็ตาม ถึงกระนั้นก็ยังควรที่จะสั่งสมบุญไว้ เพราะถ้าหากชาติหน้าไม่มีจริง เขาเมื่อสั่งสมบุญอยู่ ย่อมได้รับคำสรรเสริญ จากชนเป็นอันมาก ย่อมประสบความสุขในชาตินี้อย่างแน่นอน แต่ถ้าชาติหน้ามีจริง เขาย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ดังนี้

“อริยสาวกนั้นมิจิตหาเวรมิได้อย่างนี้ มิจิตหาความเบียดเบียนมิได้อย่างนี้
มิจิตไม่เศร้าหมองแล้วอย่างนี้ มิจิตหมดจดแล้วอย่างนี้ (เพราะแผ่เมตตา
ไปในสรรพสัตว์ทั้งปวง) เธอได้ความอุ่งใจ 4 ประการในชาตินี้

ความอุ่งใจที่หนึ่งว่า ถ้าโลกเบื้องหน้ามีอยู่ ผลแห่งกรรมที่ลัทธิทำดี ทำ
ชั่วมีอยู่ ข้อนี้เป็นสถานที่ตั้งซึ่งจะเป็นได้คือเบื้องหน้าแต่กายแตกตายไปแล้ว เราจะ
เข้าไปถึงสุคติโลกสวรรค์ดังนี้ ความอุ่งใจนี้อริยสาวกได้แล้วเป็นที่หนึ่ง

¹ อัครัญญสูตร, ทีมนิกาย ปาฎิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 67-68 หน้า 163.

ความเข้าใจข้อที่สองว่า ถ้าโลกเบื้องหน้าไม่มี ผลแห่งกรรมที่ลัทธิ ทำดี ทำชั่วก็ไม่มี เราก็จะรักษาตนให้เป็นคนไม่มีเวร ไม่มีผลแห่งกรรมที่ลัทธิ ทำดี ทำชั่ว มีแต่สุขในชาตินี้ ความเข้าใจนี้ อริยสาวกได้แล้วเป็นที่สอง

ความเข้าใจข้อที่สามว่า ถ้าเมื่อบุคคลทำบาป บาปชื่อว่าบาปอันทำ เรา ไม่ได้คิดบาปให้แก่ใครๆ โทษเลยทุกข์จักมาถูกต้องเราผู้ไม่ได้ทำบาปดังนี้ ความเข้าใจนี้ อริยสาวกได้แล้วเป็นที่ยี่สิบ

ความเข้าใจข้อที่สี่ว่า ถ้าเมื่อบุคคลทำบาป บาปไม่ชื่อว่าบาปอันทำ เรา ก็ได้พิจารณาเห็นตนเป็นคนบริสุทธิ์แล้วทั้งสองส่วนดังนี้ ความเข้าใจนี้ อริยสาวก ได้แล้วเป็นที่ยี่สิบ¹

เพราะฉะนั้น การวางแผนชีวิตที่ดี จะกำหนดเป้าหมายชีวิตเพียงเฉพาะเป้าหมายบนดินนั้นยังไม่ เป็นการเพียงพอ จะต้องคำนึงถึงเป้าหมายบนฟ้าด้วย เพราะเราไม่อาจทราบได้เลยว่าชีวิตของเราจะ ยืนยาวนานเพียงใด และวันสุดท้ายของชีวิตจะมาถึงเมื่อไร เราทราบแต่เพียงว่า วันนั้นจะต้องมาถึง อย่างแน่นอน และไม่ว่าใครก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ นี่เป็นกฎธรรมชาติของโลก

มีข้อน่าสังเกตว่า สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการสร้างบารมี มีเพียงโลกมนุษย์เท่านั้น เมื่อละ จากโลกนี้ไปแล้ว จึงหมดโอกาสในการสร้างบารมี เพราะสวรรค์เป็นที่สำหรับเสวยผลบุญเท่านั้น ไม่สามารถสร้างบุญเพิ่มได้อีกในโลกมนุษย์ ดังนั้น สำหรับนักสร้างบารมีแล้ว สวรรค์จึงเปรียบเสมือนที่ พักชั่วคราว เพื่อรอโอกาสที่เหมาะสมในการลงมาเกิดเพื่อสร้างบารมีต่อไป

อนึ่ง ข้อจำกัดประการหนึ่งของการลงมาเกิดในโลกมนุษย์ คือ การลืมอดีต โดยเราไม่สามารถ จำเป้าหมายและมโนปณิธานของตนเองเมื่อชาติที่แล้วได้ จึงเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เรามีโอกาสออกนอก ลู่นอกทาง ซึ่งอาจมีผลทำให้พลาดไปทำบาปและพลัดไปสู่อบายภูมิได้ ดังนั้น เพื่อความไม่ประมาท เราจึงจำเป็นต้องสั่งสมบุญให้มากๆ และบ่อยๆ ให้ติดเป็นนิสัยให้ได้ ต้องทำจนเกิดเป็นความเคยชิน เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต เหมือนลมหายใจเข้าและออกที่เป็นไปเองโดยอัตโนมัติ

ฉะนั้นผู้มีปัญญาและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตจึงตั้งเป้าหมายบนฟ้าควบคู่ไปกับเป้าหมายบนดิน คือ แสวงหาความสุขในโลกนี้แล้ว ยังต้องวางแผนให้ไปมีความสุขในภพเบื้องหน้าด้วย ซึ่งเป้าหมายบนฟ้านั้น พระพุทธศาสนาได้วางหลักปฏิบัติที่สมบูรณ์เอาไว้ คือ ต้องทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เช่นเดียวกับเป้าหมายบนดิน แต่จะต้องปฏิบัติให้เข้มข้นยิ่งขึ้นกว่าเดิม ต้องทำเป็นประจำทุกวันอย่างสม่ำเสมอไม่ขาด คือ จะต้องเป็นผู้ที่รักในการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ให้ยิ่งกว่าการประกอบอาชีพหรือหน้าที่ การงานในทางโลก ต้องสั่งสมทาน ศีล และภาวนา โดยหวังเอาบุญเป็นที่ตั้ง ไม่หวังประโยชน์อื่นใดใน

¹ กาลามสูตร, อังคุตรนิกาย ดิกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 505 หน้า 344.

ทางโลกเป็นเครื่องตอบแทน ผู้ที่สามารถทำเช่นนี้ได้ ใจจะสะอาดบริสุทธิ์ เป็นสภาพใจที่มีกิเลสเบาบาง กิเลสอาสวะเข้ามาบังคับบัญชาหรือครอบงำได้น้อย ใจมีพลังมาก มีกำลังบุญมากเพียงพอที่จะไปสู่ภพภูมิอันเป็นสุขคติได้

ดังนั้น เราสามารถสรุปได้ว่า ทั้งทาน ศีล และภาวนา เป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนจะต้องทำ ถือว่าเป็นงานของชีวิตที่จะส่งผลให้สามารถบรรลุเป้าหมายชีวิตทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับต้นและระดับกลางได้ และผู้ที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายบนดินได้ดีเพียงไร ก็ย่อมมีโอกาสบรรลุเป้าหมายบนฟ้าได้ดีเพียงนั้นด้วย สำหรับผู้ที่ไม่บรรลุเป้าหมายบนดินนั้น เขาย่อมไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายบนฟ้าได้เลย

● เป้าหมายเหนือฟ้า

เป้าหมายชีวิตในระดับสูงสุด อาจเรียกว่าเป้าหมายเหนือฟ้า เป็นเป้าหมายที่สูงกว่าเป้าหมายบนฟ้า ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบ่มง่วงความสุขในภพเบื้องหน้า เป้าหมายเหนือฟ้านี้มุ่งไปที่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ปราศจากกิเลสทั้งปวง หลุดพ้นจากสังสารวัฏ เพื่อบรรลุสมรรถผลนิพพาน ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป้าหมายระดับนี้มีปรากฏเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ปรากฏในคำสอนของศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่นใดในโลกเลย

บุคคลผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร เห็นความจริงว่าการเกิดนั้นเป็นทุกข์¹ ไม่ได้เป็นเครื่องหมายแห่งความสุขอย่างที่หลายๆ คนเข้าใจ ยิ่งเกิดบ่อยก็ยิ่งประสบความทุกข์บ่อย ต่อเมื่อเข้าถึงพระนิพพานได้เมื่อไร จึงจะสิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ว่า

“เราแสวงหาช่างผู้ทำเรือนคืออัตภาพ เมื่อไม่พบ ได้ท่องเที่ยวไปแล้ว สิ้น
สงสารนับด้วยชาติมิใช่น้อย ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ ดูก่อนช่างผู้ทำเรือนคือ
อัตภาพ เราพบท่านแล้ว ท่านจักทำเรือนคืออัตภาพของเราอีกไม่ได้ โคจรบ้าน
ของท่านทั้งหมด เราทำลายแล้ว ยอดแห่งเรือนคืออวิชชา เรารู้แล้ว จิตของ
เราถึงพระนิพพานแล้ว เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาทั้งหลายแล้ว”²

เมื่อได้ศึกษาและเข้าใจถึงวงจรการเวียนว่ายตายเกิดของเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายแล้ว ก็เกิดความเบื่อหน่ายในการเกิด จึงคิดว่าเมื่อการเกิดนำมาซึ่งความทุกข์เช่นนี้แล้ว ถ้าหากว่าไม่ต้องเกิดก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมี 2 ด้านที่ตรงข้ามกันเสมอ มีมืดก็มีสว่าง มีดำก็มีขาว มีหนาวก็มีร้อน ดังนั้น เมื่อมีการเกิด ก็ต้องมีการไม่เกิด ผู้มีดวงปัญญายิ่งใหญ่ เมื่อคิดเช่นนี้ได้ ก็ลงมือศึกษาค้นคว้าหาวิธีการที่จะทำให้วัฏฏะประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นสำเร็จลุล่วงให้จงได้ บุคคลสำคัญประเภทนี้ พระพุทธศาสนาให้ชื่อว่า

¹ ทุกข์หมายถึง ทุกข์ประจำสังขาร คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย

² พรหมชาลสูตร อรรถกถาทีฆนิกาย สิลขันธวรรค, มก. เล่ม 11 หน้า 91.

“พระโพธิสัตว์” ท่านคือผู้มีใจใหญ่ ที่ตั้งความปรารถนาจะไปให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ คือ จะไปให้ถึงจุดที่ปราศจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง นั่นคือพระนิพพานอันเป็นบรมสุข

การที่จะบรรลุถึงเป้าหมายเหนือฟ้าได้นั้น จะต้องสร้างความดีอย่างยิ่งยวด สร้างให้มากยิ่งขึ้นกว่า ผู้ที่ตั้งเป้าหมายเพียงบนดินหรือบนฟ้า จะต้องเป็นผู้ที่รักในการสั่งสมบุญเป็นชีวิตจิตใจ เรียกได้ว่าชีวิตของเขา นั้นเกิดมาเพื่อบำเพ็ญบุญ ทุกลมหายใจของเขานั้นผ่านไปด้วยบุญ คือ เขามีวิธีการสั่งสมให้บุญเกิดขึ้นในทุกๆ ลมหายใจเข้าออกทีเดียว ดังนั้น บุคคลประเภทนี้จึงมีจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อการกระทำ คำพูด หรือความคิดของใครก็ตาม ที่จะมาเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการบรรลุเป้าหมาย

ผู้ที่ตั้งเป้าหมายระดับสูงสุดนี้ จะต้องรักในการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาให้ยิ่งกว่าชีวิตจิตใจ คือ แม้ว่าจะต้องเอาชีวิตเข้าแลกก็ยอมเพื่อให้ได้บุญ

ถึงตรงนี้ เราสามารถกล่าวโดยสรุปถึงวัตถุประสงค์ของการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ได้ดังนี้

1. ทำทาน เพื่อกำจัดความโลภ (โลภะ) หรือความตระหนี่ที่อยู่ในใจให้หมดสิ้นไป ย่อมได้ทรัพย์สมบัติเป็นอานิสงส์ คือ สมบัติจักรพรรดิเป็นที่สุด
2. รักษาศีล เพื่อกำจัดความโกรธ (โทสะ) หรือความพยาบาท อาฆาต ปองร้ายผู้อื่นให้หมดสิ้นไป จากใจ ย่อมได้รูปสมบัติเป็นอานิสงส์ คือ ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการเป็นที่สุด
3. เจริญภาวนา เพื่อกำจัดความหลง (โมหะ) หรือความไม่รู้ตามความเป็นจริงของโลกและชีวิต อันเนื่องมาจากอวิชชาครอบงำ ย่อมได้คุณสมบัติเป็นอานิสงส์ คือ วิชา 3 เพื่อใช้ในการปราบกิเลสเป็นที่สุด

ผู้วางแผนชีวิตโดยตั้งเป้าหมายเหนือฟ้านั้น จะมีความเห็นหรือทัศนคติต่อคำว่า “บุญ” ที่สูงยิ่งขึ้นไป ผลของบุญนั้นสามารถบันดาลให้ได้ในทุกสิ่งที่ยปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สมบัติ รูปสมบัติ หรือ คุณสมบัติ เหล่านี้ล้วนได้มาด้วยอานุภาพแห่งบุญทั้งสิ้น ดังนั้น การทำทานจะต้องทำโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน รักษาศีลก็ต้องรักษาด้วยชีวิต และทุ่มเททั้งชีวิตเพื่อการเจริญภาวนา โดยเฉพาะการเจริญภาวนา ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจะบรรลุเป้าหมายเหนือฟ้า การทำทานและการรักษาศีลถือเป็นเครื่องสนับสนุนให้มีโอกาสปฏิบัติธรรมได้สะดวกขึ้น

สำหรับเป้าหมายในระดับนี้ การทำทานมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะเก็บเสบียงข้ามภพข้ามชาติ เพราะการที่จะบรรลุพระนิพพานนั้น ไม่อาจทำให้สำเร็จได้ภายในชาติเดียว เพื่อความไม่ประมาท จึงต้องสั่งสมทานเอาไว้ เพื่อจะได้เป็นหลักประกันให้ว่า หากต้องเกิดมาอีกก็ภพก็ชาติก็ตาม จะได้มีทรัพย์สมบัติ บังเกิดขึ้นเอาไว้ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพื่อจะได้มีเวลาและมีโอกาสในการเจริญภาวนา ได้สะดวก ไม่มีห่วงมีกังวลในเรื่องปากท้อง

สำหรับการรักษาศีลนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มั่นใจได้ว่า ในภพชาติเบื้องหน้าเมื่อกลับมาเกิดในโลกนี้แล้วจะได้ความเป็นมนุษย์ เพราะการได้อัตภาพเป็นมนุษย์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างบุญเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด กายมนุษย์เท่านั้นที่สามารถสั่งสมบุญและทำภาวนาได้ ถ้าหากเกิดมาแล้วได้กายชนิดอื่น ก็เท่ากับเป็นการตัดโอกาสในการสร้างบารมีโดยสิ้นเชิง หนทางการเข้าพระนิพพานก็จะยิ่งห่างไกล เพราะการที่จะทำพระนิพพานให้แจ้งได้นั้นก็ด้วยการเจริญภาวนา ทำใจให้หยุดนิ่งเท่านั้น

ดังนั้น ทั้งการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา จึงมีความสำคัญต่อการบรรลุพระนิพพานอย่างที่สุด นอกจากนี้ ไม่ว่าเราจะตั้งเป้าหมายชีวิตไว้ในระดับใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายบนดิน เป้าหมายบนฟ้า หรือเป้าหมายเหนือฟ้าก็ตาม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เพราะฉะนั้น บุญทั้ง 3 ประการนี้จึงถือเป็นงานของชีวิต เป็นหน้าที่ที่ทุกคนจะต้องลงมือปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ติดเป็นนิสัย เป็นความเคยชิน จนกระทั่งเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่เรียกว่า วัตรชีวิตให้ได้

1.3 อุปสรรคของชีวิต

1.3.1 กิเลส

แม้ลัทธิมาติกาทั้ง 10 ประการ จะมีอานุภาพมากเพียงไร แต่ในบางครั้งเราก็มักยังพบกับสิ่งที่เป็นอุปสรรคของชีวิต ทั้งนี้ก็เพราะลัทธิมาติกาที่มีอยู่ในใจของเรานั้นยังไม่สมบูรณ์เต็มเปี่ยม จึงทำให้อานุภาพหย่อนลงไป จะสังเกตได้ว่าชีวิตของเราบางครั้งก็ประสบปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เงินทองขาดมือบ้าง บางครั้งก็เจ็บไข้ได้ป่วย หรือประสบอุบัติเหตุโดยไม่คาดคิดบ้าง บางครั้งก็ตามไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของคู่แข่ง หรือผลลัพท์การทำงานไม่รอบคอบบ้าง เหล่านี้เป็นสิ่งที่หลายๆ คนเคยประสบกันมาแล้ว และหลายๆ ปัญหา ก็เคยผ่านการแก้ไขมาหลายครั้ง แต่ ณ วันนี้ ปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงมีให้เห็นอยู่

หากจะสาวหาสาเหตุที่แท้จริงตามพุทธวิธีแล้ว คำตอบก็คือ ทุกปัญหาล้วนมีสาเหตุมาจาก “ใจ” ของคน ถ้าหากแก้ไขที่ต้นเหตุ คือที่ใจของคนได้ ปัญหาทั้งหลายก็จะหมดไป แล้วอะไรที่ทำให้ใจมีปัญหา คำตอบก็คือ “กิเลส” นั่นเอง กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายในใจ เป็นตัวทำให้เกิดอุปสรรคของชีวิต หากกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ อุปสรรคของชีวิตก็จะหมดไป

● ความหมายของกิเลส

กิเลส หมายถึง สิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมอง ความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจขุ่นมัว ไม่บริสุทธิ์

- **ชนิดของกิเลส** มี 3 ชนิด คือ
 1. โลภะ คือ ความโลภ หรือความตระหนี่หวงแหนที่อยู่ในใจ
 2. โทสะ คือ ความโกรธ หรือความพยาบาท อาฆาต ปองร้ายผู้อื่น
 3. โมหะ คือ ความหลง หรือความไม่รู้ในความเป็นจริงของโลกและชีวิต อันเนื่องมาจากอวิชชา

1.4 ทางแก้อุปสรรคของชีวิต

1.4.1 **บุญ** คือสิ่งที่เป็นเครื่องกำจัดกิเลส ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญของชีวิต

- **ความหมายของบุญ** คือ เป็นเครื่องชำระล้างใจให้ใสสะอาด ให้ห่างไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย

- **ทางมาแห่งบุญ** หรือวิธีการเพื่อให้ได้บุญมาจัดอุปสรรคของชีวิต เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ คือ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือเรื่องที่จัดเป็นการทำบุญ เป็นหนทางในการทำความดี หรือเป็นทางมาแห่งบุญนั่นเอง มี 3 ประการ คือ¹

1. ทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน เพื่อกำจัดความโลภ
2. ศีลมัย	บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล เพื่อกำจัดความโกรธ
3. ภาวนามัย	บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา เพื่อกำจัดความหลง

- **ผลที่ได้จากการบำเพ็ญบุญ**

ผลที่ได้จากการบำเพ็ญบุญ ด้วยการทำทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนา อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ความสุขใจ อย่างน้อยที่สุดความรู้สึกสบายใจ สุขใจ ย่อมเกิดกับผู้นั้น
2. นิสสัยที่ดี เมื่อทำมากเข้า ความดีนี้ย่อมติดเป็นนิสัยประจำตัว
3. ได้บุญ นี่ถือเป็นผลในส่วนละเอียดที่สัมผัสได้ด้วยใจที่สะอาดบริสุทธิ์

ดังนั้น บุคคลใดสั่งสมบุญได้มาก อุปสรรคในชีวิตก็จะน้อย หากบุญน้อย อุปสรรคในชีวิตก็มาก บุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ คือ มีความเชื่อมั่นในบุญ ย่อมเป็นผู้ที่รักในการสั่งสมบุญอย่างสม่ำเสมอ ทำทั้งทาน ศีล ภาวนา เป็นประจำ เพราะมั่นใจว่าทั้ง 3 ประการนี้เป็นทางมาแห่งบุญ

¹ สังคิตสูตร, ทิมนิกาย ปาฏิกวรรค, เล่มที่ 16 ข้อ 228 หน้า 172.

1.5 ทาน ศีล ภาวนา กับการสร้างบารมี

บุญอันเกิดจากทาน ศีล ภาวนานี้ มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ สะสมได้ เมื่อกระทำให้มากเข้า ก็จะกลั่นตัวกลายเป็น “บารมี” ซึ่งมีอานุภาพยิ่งกว่าบุญมากมายนัก

บารมี คือ ความดีอย่างยั่งยืนยวด เป็นธรรมอันเลิศ ธรรมอันประเสริฐ ที่พระบรมโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญสั่งสมไปโดยลำดับ เพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มี 10 ประการ หรือที่เรียกว่า บารมี 10 ทศ คือ

1. ทานบารมี คือ การให้ทาน
2. ศีลบารมี คือ การละเว้นบาป และความชั่วทั้งปวง
3. เนกขัมมบารมี คือ สละการพัวพันในเรื่องกามเรื่องครอบครัว แล้วปลีกเร้นแสวงหาทางหลุดพ้น
4. ปัญญาบารมี คือ การเสาะหา แสวงหาความรู้ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น
5. วิริยบารมี คือ ความหมั่นเพียรไม่ท้อถอย กล้าที่จะสู้กับอุปสรรค
6. ขันติบารมี คือ ความอดทน อดกลั้น ต่อสิ่งที่น่าย็นดี และไม่น่าย็นดี
7. สัจจบารมี คือ ความตั้งใจมั่นที่จะทำความดี
8. อธิษฐานบารมี คือ การตั้งความปรารถนาเพื่อบรรลุเป้าหมายในหนทางของความดี
9. เมตตาบารมี คือ ความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย
10. อุเบกขาบารมี คือ ความวางเฉยต่อสุข และทุกข์ หรือมีความยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

บารมีทั้ง 10 ทศนี้ เป็นสิ่งที่ต้องสั่งสมมาหลายภพหลายชาติจนติดเป็นนิสัย บารมี 10 ทศ แท้จริงก็คือนิสัยที่ดีเลิศ 10 อย่างนั่นเอง ซึ่งเริ่มต้นจากการสั่งสมทาน ศีล ภาวนา มาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเข้มข้นขึ้นในระดับที่เกิดลัทธิสมาธิอย่างเหนียวแน่น เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิตว่าเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ไม่เที่ยงแท้แน่นอนจึงนำไปสู่การตั้งเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ที่จะทำพระนิพพานให้แจ้งเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏสงสาร มีใจใหญ่พอที่จะทุ่มเทชีวิตเป็นเดิมพันในการทำกุศลทุกรูปแบบ ซึ่งเราเรียกบุคคลประเภทนี้ว่า พระโพธิสัตว์ จึงเป็นที่มาของการบำเพ็ญบารมี 10 ทศ ทั้ง 3 ระดับ คือ

1. บารมีอย่างธรรมดา เรียกว่า **บารมี** คือ การบำเพ็ญความดีอย่างยั่งยืน
2. บารมีอย่างปานกลาง เรียกว่า **อุพบารมี** คือ การบำเพ็ญความดีอย่างยั่งยืน ชนิดที่ยอมสละได้ แม้เลือดเนื้อ และอวัยวะเพื่อความดีนั้น
3. บารมีอย่างสูงสุดอุกฤษฏ์ เรียกว่า **ปรมัตถบารมี** คือ การบำเพ็ญความดีอย่างยั่งยืน ชนิดที่ยอมสละได้แม้ด้วยชีวิต

เมื่อบารมีทั้ง 10 จำแนกออกเป็นองค์ละ 3 บารมีอย่างนี้ จึงรวมเป็น บารมี 30 ทศ

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้ให้คำอธิบายถึง

ความสัมพันธ์ของ “บุญ” กับ “บารมี” ในภาคปฏิบัติ อันเกิดจากการเห็นด้วยธรรมจักขุไว้ว่า บารมีนั้นเป็น “ดวง” ซึ่งกลั่นมาจากดวงบุญ ที่เกิดจากการสั่งสมคุณงามความดีอย่างต่อเนื่อง จากดวงบารมีก็กลั่นเป็น ดวงอุปบารมี และจากดวงอุปบารมีก็กลั่นเป็นดวงปรมัตถบารมี ดังปรากฏในพระธรรมเทศนาของท่านในเรื่อง “ของที่ได้โดยยาก”¹ ดังนี้

“แต่ว่าบารมีหนึ่งๆ กว่าจะได้เป็นบารมีนั้นะ ไม่ใช่เป็นของง่าย
ทานบารมีเต็มดวงนะ ดวงบุญที่เกิดจากการบำเพ็ญทาน ได้เป็นดวงบุญ
ดวงบุญใหญ่โตเล็กเท่าไรไม่ว่า สร้างไปเถอะ ทำไปเถอะ แล้วเอาดวงบุญนั้นมา
กลั่นเป็นบารมี ดวงบุญมากกลั่นเป็นบารมีนะ

บุญมีสิบหนึ่ง เต็มเปี่ยมเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทีเดียว เอามากลั่น
เป็นบารมีได้นี้เดียวเท่านั้นเอง กลมรอบตัวเท่านั้นแหละ

กลั่นไปอย่างนี้แหละทุกบารมี ไปจนกว่าบารมีนั้นจะเต็มส่วน แล้วก็
บารมีที่จะเป็นอุปบารมี เอาบารมีนั้นแหละ คืบหนึ่งเต็มส่วน เอามากลั่นเป็น
อุปบารมีได้นี้เดียว

แล้วเอาอุปบารมีนั้นแหละคืบหนึ่ง กลมรอบตัว เอามากลั่นเป็น
ปรมัตถบารมีได้นี้เดียว

บารมีก็ดี อุปบารมีก็ดี ปรมัตถบารมีก็ดี วัดผ่าเส้นศูนย์กลางกลม รอบ
ตัวทุกบารมีไป มีทั้ง 30 ทศ จึงจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ยากนักเรื่องนี้
ยากนัก พระองค์จึงได้ทรงโปรดออกพระโอษฐ์ว่า พุทธูปปาโท จ ทูลลโก
ความบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าเป็นของได้ยากดังนี้”

ดังนั้น บุญเมื่อกระทำให้มากเข้าก็จะกลั่นเป็นบารมี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำทาน รักษาศีล
เจริญภาวนาก็คือการสร้างบารมีนั่นเองเป็นจุดเริ่มต้นในการสั่งสมบารมีเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
นำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานในที่สุด

¹ มรดกธรรมของหลวงพ่อดอกน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 609-610.

สรุป

มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาความสุข และความสำเร็จในชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น วิธีชีวิตที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาเราไปถึงเป้าหมายได้ ซึ่งจุดเริ่มต้นของวิธีชีวิตที่ดีที่สุดคือ การมีสัมมาทิฐิ เพราะสัมมาทิฐิจะมีผลทำให้เราดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้อง ทั้งความคิด คำพูด และการกระทำ จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม เราจะมีความเข้าใจในเรื่องการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ว่ามีส่วนสำคัญเพียงไรในการสร้างบารมีเพื่อที่จะไปให้ถึงเป้าหมายชีวิตที่ได้ตั้งเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายชีวิตในระดับใดก็ตาม และแม้ว่าจะมีอุปสรรคอันใดเกิดขึ้น ก็ไม่เกิดความย่อท้อหรือหวั่นไหวในวิธีชีวิตของตน แต่กลับมีความเชื่อมั่นในบุญที่ได้สั่งสมมาและตั้งใจทุ่มเทสร้างบารมีให้มากยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย คือ พระนิพพานให้ได้ในที่สุด

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 1 ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิธีชีวิต จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 1 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 1
แล้วจึงศึกษาบทที่ 2 ต่อไป

บทที่ 2

ทาน คือ อะไร

เนื้อหาบทที่ 2 ทาน คือ อะไร

2.1 ทานกับการดำเนินชีวิต

2.2 คำแปล

2.3 ความหมาย

2.4 ทำบุญกับทำทาน

2.5 วัตถุประสงค์ของการให้ทาน

2.6 ประเภทของทาน

2.6.1 อามิสทาน

- แบ่งตามทายก
 - ทาสทาน
 - สหายทาน
 - สามีทาน
- แบ่งตามเจตนาผู้ให้
 - ปาฏิปคคลิกทาน
 - สังฆทาน

2.6.2 ธรรมทาน

1. ทาน คือ การให้ ทั้งที่เป็นสิ่งของและเป็นความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจากผู้รับ
2. วัตถุประสงค์ของการทำทานที่แท้จริง ต้องเป็นไปเพื่อชำระกิเลส เพื่อตอบแทนคุณเพื่อสงเคราะห์ หรือเพื่ออนุเคราะห์ การให้ด้วยวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากนี้ ไม่ถือว่าเป็นการให้ทาน
3. ทานมี 2 ประเภท คือ อามิสทาน และธรรมทาน อามิสทาน หากแบ่งตามสิ่งของที่ทายกให้สามารถแบ่งได้เป็น ทาสทาน สหายทาน และสามีทาน หากแบ่งตามเจตนาของผู้ให้สามารถแบ่งได้เป็น ปาฏิปุคคลิกทาน และสังฆทาน ซึ่งสังฆทานพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญว่ามีอานิสงส์มากกว่าปาฏิปุคคลิกทาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และอธิบายวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาทั้ง 10 วิธีได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการให้ (ตามลักษณะของการให้) ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และอธิบายเรื่องอามิสทานที่จัดแบ่งตามทายกได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจและอธิบายเรื่องอามิสทานที่จัดแบ่งตามเจตนาของผู้ให้ได้อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และอธิบายเรื่องปาฏิปุคคลิกทาน และสังฆทานได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 2 ทาน คือ อะไร

2.1 ทานกับการดำเนินชีวิต

ชีวิตมนุษย์เกิดมาพร้อมกับการให้ เริ่มตั้งแต่มีบิดามารดาเป็นผู้ให้ชีวิต เป็นผู้เลี้ยงดูให้เติบโตมา ให้ความรู้ ให้การศึกษาเล่าเรียน ให้สิ่งของมากมาย รวมทั้งให้ความรัก และการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ในขณะที่ตัวบุตรเองก็เป็นผู้ที่ได้ให้กลับคืนไปเช่นกัน คือ เมื่อยังเล็กก็ให้ความเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครั้นเติบโตขึ้นมาก็ให้การเลี้ยงดูตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการให้อย่างนี้ แต่ละคนยังต้องมีร่วมกับผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน เช่นการให้ระหว่างพี่กับน้อง ครูอาจารย์กับนักเรียน เพื่อนกับเพื่อน เจ้านายกับลูกน้อง เป็นต้น

สังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ล้วนอาศัยการให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนในสังคมเอาไว้ด้วยกัน เพราะการให้ ทำให้เกิดการแบ่งปัน ผู้คนจึงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่ต้องเบียดเบียนเช่นฆ่าทำร้าย หรือจ้องทำลายซึ่งกันและกัน การให้ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกชีวิตจำเป็นต้องมี

คำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวว่า “ทาน” หรือ การให้ เป็นความดีที่เป็นสัมมาทิฐิเบื้องต้น (ความเห็นถูกหรือเข้าใจถูก) ของมนุษย์ทุกคน เพราะทั้งการให้ การแบ่งปัน หรือการสงเคราะห์ ล้วนเป็นคุณธรรมที่เกื้อกูลกันระหว่างชีวิตต่อชีวิต เป็นพื้นฐานความดี ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ยิ่งไปกว่านั้น ทาน ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะรองรับการทำความดีอื่นๆ ที่จะตามมา ดังเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งยังสร้างบารมี กว่าพระองค์จะประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตได้อย่างนี้ (การตรัสรู้ธรรม บรรลุมรรคผลนิพพาน) พระองค์ก็อาศัยการทำทานเป็นจุดเริ่มต้นของการสั่งสมความดีและทานที่สั่งสมดีแล้วย่อมอำนวยผลอย่างไม่มีประมาณเหมือนกัน ดังที่พระองค์ตรัสสอนไว้ใน **ทานสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งการจำแนกทานเหมือนอย่างเรารู้ไซ้ สัตว์ทั้งหลายยังไม่ให้แล้วก็จะไม่พึงบริโภค หนึ่ง ความตระหนี่อันเป็นมลทิน จะไม่พึงครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นไม่พึงแบ่งคำข้าวคำหลังจากคำข้าวนั้นแล้วก็จะไม่พึงบริโภค ถ้าปฏิบัติหาก(ผู้รับทาน)ของสัตว์เหล่านั้นพึงมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่เพราะสัตว์ทั้งหลาย

¹ **ทานสูตร**, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 204 หน้า 168.

ไม่รู้จำแนกทานเหมือนอย่างเรา รู้ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายไม่ให้แล้วจึงบริโภค อนึ่ง
ความตระหนี่อันเป็นมลทินจึงยังครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น”

การให้ เป็นการสร้างความดีที่ง่ายที่สุด แต่ส่งผลดีให้แก่ชีวิตของเราอย่างมากมาที่สุดจะ
พรรณนาก็ถ้าเป็นผู้ให้อย่างสม่ำเสมอแล้วจะยิ่งเห็นคุณค่า และรักการให้มากขึ้น ดังนั้น จึงควรศึกษา
เรื่องการให้ทานให้เข้าใจ โดยอาศัยคำสอนและวิธีการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นต้นแบบให้เราได้
ประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

2.2 คำแปล

“ทาน” แปลว่า การให้, การเผื่อแผ่, การแบ่งปัน, การบริจาค, ความเอื้อเฟื้อ, ความสะอาด หรือ
ความบริสุทธิ์ ฯ

2.3 ความหมาย

โดยทั่วไปนั้น “ทาน” จะหมายถึง **การให้** ซึ่งได้แก่ การเสียสละสิ่งของต่างๆ ของตน หรือการให้
ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งการให้นั้นจะให้ผลดีเต็มที่ เมื่อผู้ให้สามารถ เอาชนะ
ใจตนเอง ด้วยการขจัดความตระหนี่หวงแหนออกไปจากใจได้ คือให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผล
ตอบแทนจากผู้รับ ขอเพียงให้ได้บุญกุศล และความสบายใจเท่านั้น

ดังนั้น การให้บางอย่างที่หวังผลประโยชน์ตอบแทนแก่ตน เช่น ให้ข้าวแก่สุนัข ด้วยหวังว่า
มันจะเฝ้าบ้านให้เราให้อาหารเลี้ยงวัวด้วยหวังจะได้น้ำนมจากมันหรือทำผดกฐนถวายแล้วให้สินบนแก่เจ้าหน้าที
เพื่อให้ตนพ้นผิด ฯลฯ จึงไม่จัดว่าเป็นการทำทานในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีความหมายของทานในลักษณะอื่นๆ อีก เช่น **วิริยทาน**
หมายถึงการให้ โดยงดเว้นจากการเบียดเบียน รังแกกัน หรือหมายถึงการให้ความปลอดภัย ให้อภัย (อภัย
ทาน) ซึ่งก็คือการให้ที่เป็นผลมาจากการรักษาศีลนั่นเอง เช่น เมื่อเรารักษาศีลข้อที่ 1 งดเว้นจากการฆ่า
สัตว์ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น

2.4 ทำบุญ กับ ทำทาน

คนทั่วไปมักใช้สำนวน **“ทำบุญ ทำทาน”** ไปคู่กัน หรือใช้แทนกันจนคุ้นเคย โดยเวลาถวายของแด่พระภิกษุสงฆ์ เรามักใช้คำว่า **“ทำบุญ”** เพราะจิตใจของผู้ให้มีความศรัทธา ต้องการบุญกุศล จึงให้เพื่อชำระใจของตนให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ แต่เมื่อให้ของแก่คนยากจน หรือคนที่ต่ำกว่า ต้อยกว่าตน ก็มักใช้คำว่า **“ทำทาน”** แทน เพราะจิตใจของผู้ให้มุ่งไปในทางสงเคราะห์ หรืออนุเคราะห์แก่คนยากจน

“บุญ” คือสิ่งที่เมื่อเกิดขึ้นในจิตใจแล้ว จะทำให้จิตใจใสสะอาด ปราศจากความเศร้าหมอง ชุ่มฉ่ำ

บุญทำให้ใจมีคุณภาพดีขึ้น คือ ใจจะตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มีความบริสุทธิ์ สะอาด โปร่งโล่ง สบาย สงบ สว่างไสว เป็นสุข และบุญที่เกิดขึ้นนั้น ยังสามารถสะสมเก็บไว้ในใจได้อีกด้วย

ในทางพระพุทธศาสนา มีวิธีทำบุญด้วยกันถึง 10 วิธี (บุญกิริยาวัตถุ)¹ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ทานมัย บุญที่สำเร็จด้วยการให้
2. สิลมัย บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล
3. ภาวนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญสมาธิภาวนา
4. อปจายนมัย บุญที่สำเร็จด้วยการประพดีอ่อนน้อมถ่อมตน
5. เวยยาวัจจมัย บุญที่สำเร็จด้วยการให้ความช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานที่ถูกต้อง
6. ปัตติทานมัย บุญที่สำเร็จด้วยการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้อื่น
7. ปัตตานุโมทนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการอนุโมทนา (แสดงความยินดี) ในการทำบุญกุศล หรือการทำความดีของผู้อื่น
8. ธัมมัสสวนมัย บุญที่สำเร็จด้วยการฟังธรรม
9. ธัมมเทศนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม
10. ทิฏฐชุกัมม บุญที่สำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้องตรงตาม ความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ)

การทำบุญทั้ง 10 วิธีนั้น สามารถย่อให้ง่ายขึ้นเป็นบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ ทาน ศีล และ ภาวนา ก็ได้ โดย²

ทาน ประกอบด้วย ทานมัย (ข้อ 1), ปัตติทานมัย (ข้อ 6), ปัตตานุโมทนามัย (ข้อ 7)

ศีล ประกอบด้วย สิลมัย (ข้อ 2), อปจายนมัย (ข้อ 4), เวยยาวัจจมัย (ข้อ 5)

ภาวนา ประกอบด้วย ภาวนามัย (ข้อ 3), ธัมมัสสวนมัย (ข้อ 8) และ ธัมมเทศนามัย (ข้อ 9)

¹ จิตตูปบาทกัณฑ์ อรรถกถาธรรมสังคณี, มก. เล่ม 75 หน้า 427-428.

² บุญกิริยาวัตถุสูตร อรรถกถาพุทธทศนิกาย อิติวุตตะกะ, มก. เล่ม 45 หน้า 390.

ส่วนทิวชุกัมม์ (ข้อ 10) สามารถจัดเข้าได้ทั้งทาน ศีล และภาวนา

ดังนั้น การทำทานหรือการให้ (ทานมัย) จึงจัดเป็นหนึ่งในวิธีการทำบุญ หรืออาจกล่าวได้ว่าการทำทาน เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดบุญขึ้นในใจของผู้ให้นั่นเอง

2.5 วัตถุประสงค์ของการให้ทาน

เหตุที่ให้ทาน

พระลัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้คนทำทานไว้หลายประการด้วยกัน เช่น ใน **ปฐมทานสูตร**¹ ตรัสถึงเหตุที่บางคนให้ทานไว้ 8 ประการ คือ

- (1) บางคนให้ทานเพราะหวังอยากได้²
- (2) บางคนให้ทานเพราะความกลัว
- (3) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเขาเคยให้แก่เรามาก่อน
- (4) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเขาจะให้เราตอบแทน
- (5) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าทานเป็นความดี
- (6) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเราหุงหากินได้ แต่คนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ การไม่ให้แก่คนเหล่านี้เป็นสิ่งไม่สมควร
- (7) บางคนให้ทานเพราะคิดว่ากิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขยายไป
- (8) บางคนให้ทานเพื่อยกระดับจิตใจให้ดีงาม มีคุณภาพสูงขึ้น

ส่วนใน **ทานวัตถุสูตร**³ ตรัสถึงเหตุอีก 8 ประการ คือ

- (1) บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน
- (2) บางคนให้ทานเพราะความโกรธ
- (3) บางคนให้ทานเพราะความหลง หรือโง่
- (4) บางคนให้ทานเพราะความกลัว
- (5) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรทำให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม
- (6) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเมื่อตายจะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์
- (7) บางคนให้ทานเพราะคิดว่าจิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดขึ้นตามมา
- (8) บางคนให้ทานเพื่อยกระดับจิตใจให้ดีงาม มีคุณภาพสูงขึ้น

¹ ปฐมทานสูตร, อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต, เล่มที่ 37 ข้อ 121 หน้า 472.

² ในสังคิติสูตร เป็น “ให้ทานเพราะมีปฏิคาหก (ผู้รับ) มาถึง” (สังคิติสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, เล่มที่ 16 ข้อ 345 หน้า 239.)

³ ทานวัตถุสูตร, อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต, เล่มที่ 37 ข้อ 123 หน้า 475.

ในบรรดาเหตุของการให้ทานทั้งหลายเหล่านั้น ทานบางอย่างเราไม่จัดเป็นการให้ทานที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการทำทานในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เช่น การให้เพราะหวังอยากได้ เนื่องจากการให้ด้วยใจที่ไม่บริสุทธิ์

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน อาจแบ่งตามลักษณะของการให้ ที่ประเพณีปฏิบัติตามกันมาได้ 4 อย่าง คือ

1. การให้เพื่อขาระกิเลส คือความตระหนี่ในใจของผู้ให้ เรียกว่า **บริจาคทาน** หมายถึง การให้ด้วยการเสียสละเพื่อกำจัดความขุ่นมัวแห่งจิต โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้รับจะเป็นใครก็ตาม การให้แบบนี้ได้บุญมากที่สุด ยิ่งเรามีใจที่บริสุทธิ์ และให้แก่ผู้ที่มีบุญธรรมมาก ก็จะได้บุญมาก

2. การให้เพื่อตอบแทนคุณความดี เรียกว่า **ปฏิการทาน** หมายถึง การให้เพื่อตอบแทนหรือบูชาคุณความดีแก่ผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่า หรือผู้ที่มีอุปการะแก่ตน การให้แบบนี้ ผู้ให้อาจจะไม่นึกถึงบุญ แต่นึกถึงเฉพาะคุณความดีของท่าน เช่น การให้สิ่งของแก่พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และบุคคลต่างๆ เป็นต้น การให้เพื่อบูชาคุณความดีอย่างนี้ หากผู้ให้ได้นึกถึงบุญไปด้วย จะทำให้มีผลานิสงส์มากยิ่งขึ้น

3. การให้เพื่อสงเคราะห์ เรียกว่า **สังคทาน** หมายถึง การให้เพื่อผูกมิตร ยึดเหนี่ยวน้ำใจกันในกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตน ไม่ว่าจะเป็นโดยส่วนตัว หรือโดยหน้าที่การงานก็ตาม โดยมุ่งที่จะให้เกิดคุณประโยชน์แก่ผู้รับเป็นสำคัญ

4. การให้เพื่ออนุเคราะห์ เรียกว่า **อนุคทาน** หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนยากจน ด้วยจิตเมตตาสงสาร เมื่อเห็นเขาตกทุกข์ได้ยาก ไม่ว่าคนนั้นจะเป็นใคร จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตนหรือไม่ก็ตาม ก็อนุเคราะห์ช่วยเหลือกันตามกำลัง

2.6 ประเภทของทาน

ประเภททานที่แบ่งตามวัตถุ คือ สิ่งของที่จะให้ มี 2 ประเภท¹ คือ

1. อามิสทาน การให้อามิส คือการให้วัตถุสิ่งของต่างๆ เป็นทาน

2. ธรรมทาน การให้ธรรมะ คือการให้ความรู้ ความถูกต้องดีงาม เป็นทาน

2.6.1 อามิสทาน

อามิสทาน คือการให้สิ่งของเป็นทาน เช่น สิ่งของที่เป็นปัจจัยสี่ หรือการให้ทานวัตถุ มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พักอาศัย ประทีปโคมไฟ เป็นต้น

¹ ทานสูตร, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, เล่มที่ 45 ข้อ 278 หน้า 615.

● อามิสถาน แบ่งตามทายก (ผู้ให้) มี 3 ประเภท¹ ดังนี้

1. ทานทาสะ บางทีเรียกว่า **“ทาสทาน”** หมายถึงการที่ทายกให้ของที่ด้อยกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอยเอง เช่น เมื่อได้มะม่วงมา 3 ผล ก็เลือกผลไม้เล็กที่สุดให้ไป หรือได้ 3 ผลที่มีขนาดเท่าๆ กัน ก็เลือกผลไม้ที่ไม่ชอบใจให้ไป การให้อย่างนี้ เรียกว่า ทาสทาน เพราะว่าใจของทายกตกเป็นทาสของความตระหนี่ แล้วจึงให้ ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นข้าทาสบริวาร ฉะนั้น

2. ทานสหาย บางทีเรียกว่า **“สหายทาน”** หมายถึง ทายกให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย ตนบริโภคใช้ของอย่างไร ถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น เช่น ได้มะม่วงมา 3 ผล ก็ให้ผลที่ดีเช่นเดียวกับที่ตนจะบริโภค ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นมิตรสหาย ฉะนั้น

3. ทานสามิ บางทีเรียกว่า **“สามิตาน”** หมายถึงทายกให้ของที่ตีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายเวลาจะให้ ก็ให้สามิตานเป็นส่วนมาก เช่น เวลาจะตักบาตรพระ จะคัดข้าวปากหม้อ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดเอาไว้ถวายพระก่อน หรือเวลาเลี้ยงพระภิกษุสามเณร จะตกแต่งข้าวปลาอาหารอย่างประณีตบรรจงกว่าที่ตนเองบริโภคถวายท่าน หรือเวลาที่ให้ของแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แม้ว่าจะมีฐานะเสมอหรือต่ำกว่าเราก็ตักของที่ดีที่สุดที่พอใจให้ไป อย่างนี้เรียกสามิตาน เพราะว่าใจของผู้ให้เอาชนะความตระหนี่ เป็นนาย เป็นเจ้าของ เป็นอิสระ แล้วจึงให้ทาน ดุจให้สิ่งของแก่คนที่ตนเคารพ หรือมีพระคุณแก่ตน เช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ ฉะนั้น

ผู้ให้คนใดที่มีจิตใจชนะความตระหนี่ คือความตระหนี่ไม่สามารถครอบงำได้ มีการสั่งสมการให้ทานสามิอยู่เสมอ จนมีคุณธรรมนี้ติดตัว โบราณจารย์เรียกผู้ให้นั้นว่า **“ทานบดี”** แปลว่าผู้เป็นใหญ่ในทาน² กล่าวคือ เป็น ผู้มีจิตใจที่ไม่ถูกความตระหนี่ครอบงำ เป็นอิสระในทานนั้น ไม่ตกเป็นทาส หรือสหายของความตระหนี่ แต่เป็นใหญ่ในทานนั้นสม่ำเสมอทุกเวลา

● อามิสถาน แบ่งตามเจตนาของผู้ให้ มี 2 ประเภท คือ

1. ปาฏิปุคคลิกทาน

2. สังฆทาน

1. ปาฏิปุคคลิกทาน คือ ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น เราจะทำบุญบ้านเลี้ยงพระจำนวน 9 รูป ก็เจาะจงไปว่า ขอนิมนต์พระรูปนั้นรูปนั้น การมีเจตนาเจาะจงนิมนต์ เช่นนี้เรียกว่า **“ปาฏิปุคคลิกทาน”**

¹ สัทสูตร, อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ปุณณกนิบาตป, เล่มที่ 36 หน้า 81.

² เสรีสูตร, อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค, เล่มที่ 24 หน้า 372.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงประเภทของปาฏิบุคคลิกทานและอานิสงส์ที่ได้ของแต่ละประเภทไว้ 14 ประการ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

อานิสงส์ของปาฏิบุคคลิกทาน¹

1. ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน ด้วยความเมตตาสงสาร ได้อานิสงส์ถึง 100 ภพ คือได้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ อย่างละ 100 อัตภาพ
2. ให้ทานแก่ผู้ทุศีล ได้อานิสงส์ถึง 1,000 ภพ
3. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ในช่วงที่ว่างจากพระพุทธศาสนา ได้อานิสงส์ถึง 100,000 ภพ
4. ให้ทานแก่ดาบสที่ได้ภิกขุญา ในช่วงที่ว่างจากพระพุทธศาสนา ได้อานิสงส์ถึง 1 แสนโกฏิภพ (ล้านล้านภพ)
5. ให้ทานแก่ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเป็นพระโสดาบัน ผู้เป็นคฤหัสถ์หรือเป็นบรรพชิตก็ตาม จะเป็น ฌานลาภบุคคล (ผู้ได้ฌาน) หรือไม่ใช่ฌานลาภบุคคลก็ตาม เป็นผู้มีศีล เข้าถึงไตรสรณคมน์ ได้อานิสงส์ถึงอสงไขยภพ (นับภพไม่ถ้วน)
6. ให้ทานแก่พระโสดาบันบุคคล ย่อมมีอานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
7. ให้ทานแก่ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเป็นพระสกทาคามี ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
8. ให้ทานแก่พระสกทาคามีบุคคล ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
9. ให้ทานแก่ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอนาคามี ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
10. ให้ทานแก่พระอนาคามีบุคคล ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
11. ให้ทานแก่ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
12. ให้ทานแก่พระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
13. ให้ทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก
14. ให้ทานแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก

ผู้ที่ปรารถนาความสุข และต้องการพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร ในขณะที่บริจาคทานให้แก่ปฏิคาหกทั้ง 14 จำพวกนี้ ความปรารถนาที่จะพ้นทุกข์ก็จะสำเร็จได้โดยเร็ว

2. สังฆทาน คือ ทานที่ให้แก่หมู่คณะ ไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใดคนหนึ่ง เมื่อผู้ให้ต้องการถวายปัจจัยไทยธรรม (สิ่งของที่ควรถวายพระ) ก็เต็มใจถวายแก่ภิกษุทั้งนั้น ด้วยความเคารพยำเกรงในสงฆ์ (หมู่คณะ) โดยมีได้เจาะจงภิกษุรูปใดเป็นพิเศษ เช่น เมื่อจะนิมนต์พระไปทำบุญบ้าน ก็เข้าไปหาเจ้าอาวาส หรือ เจ้าหน้าที่ยุติบาลของวัด กราบเรียนท่านว่าจะทำบุญบ้าน ขอนิมนต์พระสงฆ์ไปรับไทยธรรม 9 รูป ทางวัดจะส่งพระรูปใดไปรับไทยธรรม ก็มีความยินดี เต็มใจถวายทานแก่ท่าน ทานที่ผู้ให้ไม่เจตนากว้างไม่เจาะจงนิมนต์อย่างนี้ เรียกว่า **“สังฆทาน”**

¹ ทักขิณาวิภังคสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, เล่มที่ 23 ข้อ 711 หน้า 394.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า **“สงฆ์” มี 7 ประเภท¹** และเมื่อบุคคลใดได้ถวายทานแด่สงฆ์ประเภทใดประเภทหนึ่งนั้น ก็เรียกว่า **สังฆทาน**

สงฆ์ทั้ง 7 ประเภท ได้แก่

1. สงฆ์ 2 ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข
2. สงฆ์ 2 ฝ่าย ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว
3. ภิกษุสงฆ์
4. ภิกษุณีสงฆ์
5. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากสงฆ์ 2 ฝ่าย
6. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุสงฆ์
7. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุณีสงฆ์

สรุปว่า ในปัจจุบันนี้ เราสามารถถวายทานแด่สงฆ์ได้เฉพาะในข้อที่ 3 และ 6 (เพราะภิกษุณีสงฆ์ไม่มีแล้ว) สงฆ์จึงมีอยู่ 2 แบบ คือ

1. ภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป จัดว่าเป็นสงฆ์ตามพระวินัย ดังนั้น การถวายทานแด่หมู่ภิกษุที่ไม่เจาะจง ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ก็จัดเป็นสังฆทาน
2. ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ที่ได้รับอนุมัติจากสงฆ์ให้ไปรับไทยธรรม เช่น เราไปนิมนต์ โดยขอภิกษุกับคณะสงฆ์ว่า “ขอจงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปรับสังฆทานที่บ้านด้วย” ครั้นได้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็มีความเคารพยำเกรงในภิกษุรูปนั้น ยินดีว่าได้สงฆ์มาแล้ว ก็เต็มใจถวายทานนั้น ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า สังฆทานเหมือนกัน ดังมีเรื่องปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

กฎมพีผู้เคารพสงฆ์²

กฎมพี³ คนหนึ่งเป็นเจ้าของวัดแห่งหนึ่ง โดยปกติแล้วเขามีความเลื่อมใสในภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรอันงาม แต่ไม่เคารพในภิกษุผู้ทุศีลเลย ได้ไปขอภิกษุรูปหนึ่งมาจากสงฆ์ ด้วยคำว่า **“ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงให้ภิกษุรูปหนึ่งจากสงฆ์แก่ข้าพเจ้า”**

แม้เขาจะได้ภิกษุทุศีลรูปหนึ่ง เขาก็ปฏิบัติต่อภิกษุรูปนั้นด้วยความเคารพนอบน้อม ตกแต่งเสนาสนะและเครื่องบูชาสักการะ พร้อมล้างเท้าให้ภิกษุรูปนั้น เอน้ำมนทาเท้าให้ แล้วถวายไทยธรรมด้วยความเคารพยำเกรงต่อสงฆ์ เหมือนกับบุคคลเคารพยำเกรงต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภิกษุรูปนั้นฉันภัตตาหารแล้วก็กลับวัด

¹ ทักขิณาวีกังคสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, เล่มที่ 23 ข้อ 712 หน้า 394.

² ทักขิณาวีกังคสูตร, อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ทักขิณาวีกังคสูตร, เล่มที่ 23 หน้า 408.

³ กฎมพี แปลว่า คนมั่งมี หรือพ่อเรือน

ต่อมา ภิกษุ นั้นได้กลับมาขอยืมจอบที่บ้านของภุมมพินันท์อีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ภุมมพินันท์เอาเท้าเหยียบจอบให้ พวกชาวบ้านเห็นกิริยาของภุมมพินันท์ก็ถามว่า “เมื่อเช้านี้ ท่านถวายทานแก่ภิกษุรูปนั้นด้วยความเคารพนอบน้อมอย่างยิ่ง แต่บัดนี้ แม้ลัทธิกิริยาที่เคารพก็ไม่มี”

ภุมมพินันท์ตอบว่า การทำบุญเมื่อตอนเช้า เขาทำไปด้วยใจเคารพยำเกรงต่อสงฆ์ แต่มิได้หมายความว่า เขามีความเคารพยำเกรงต่อภิกษุรูปนั้นเป็นส่วนตัว

จากเรื่องข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าภุมมพินันท์มีความเคารพต่อสงฆ์ เมื่อได้รับอนุมัติจากสงฆ์ให้พระภิกษุผู้ทศิลมารับสังฆทาน แม้ตนมิได้เคารพเลื่อมใสในภิกษุทศิลรูปนั้น แต่ด้วยความเคารพที่เขามีต่อสงฆ์ ก็สามารถปฏิบัติต่อภิกษุรูปนั้นในขณะมารับสังฆทาน ด้วยความเคารพนอบน้อมอย่างเต็มใจได้

สังฆทานนั้นมีผลมากกว่าปาฏิบุคคลิกทานในทุกกรณี ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ชัดเจน เมื่อครั้งพระนางมहाปชาบดีโคตมี มีพระประสงค์จะถวายผ้าเจาะจงเฉพาะพระพุทธองค์ ดังเรื่องราวต่อไปนี้

พระนางมหาปชาบดีโคตมี¹

ครั้งหนึ่ง พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงถือผ้าคู่หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังที่ประทับ กราบทูลพระพุทธองค์ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผ้าไหมคู่นี้ หม่อมฉันกรอด้าย ทอเอง ตั้งใจนำมาถวายเฉพาะพระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดอนุเคราะห์รับผ้าคู่นี้ด้วยเถิด”

พระศาสดาได้สดับคำกราบทูลแล้ว ตรัสตอบว่า

“ดูก่อนโคตมี พระนางจงถวายสงฆ์เถิด เมื่อถวายสงฆ์แล้ว จักเป็นการได้บูชาอาตมภาพและสงฆ์ด้วย”

พระนางกราบทูลขอถวายเฉพาะพระองค์แม้ครั้งที่ 2 และแม้ครั้งที่ 3 แต่พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบเช่นเดิม เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสยืนยันอย่างนี้ พระอานนท์จึงกราบทูลพระองค์ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ทรงโปรดรับผ้าคู่ใหม่ของพระนางมหาปชาบดีโคตมีด้วยเถิด พระนางมีอุปการะมาก เป็นพระมาตุจฉา (น้าหญิง) ผู้ทรงบำรุงเลี้ยงประทานพระชิรสร (น้ำนม) แต่พระองค์ในเมื่อพระชนนีสวรรคตแล้ว และแม้พระองค์ก็ทรงมีอุปการะแก่พระนางเป็นอันมาก พระนางทรงอาศัยพระองค์จึงทรงเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ และทรงเว้นจากเวรทั้ง 5 ได้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส ไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย และทรงประกอบด้วยอริยศีล ถึงที่สุดแห่งทุกข์ทั้งปวง”

¹ ทักขิณาวารังคสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปปัฏฐกสutta, เล่มที่ 23 ข้อ 706-708 หน้า 391-392.

พระศาสดาทรงรับรองคำของพระอานนท์ และตรัสเช่นเดิม โดยทรงมุ่งให้พระนางได้บุญมาก ได้อานิสงส์มากๆ เพราะการถวายสังฆทานมีผลมากกว่าปาฏิบุคคลิกทาน ดังพระดำรัสว่า

“ดูก่อนอานนท์เราไม่กล่าวปาฏิบุคคลิกทานว่ามีผลมากกว่าสังฆทาน โดยปริยายใดๆ เลย สังฆทานเป็นประมุขของผู้หวังบุญ พระสงฆ์นั้นแหละเป็นประมุขของผู้บูชา และพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า”¹

ในข้อนี้เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญจิตใจของผู้ให้โดยไม่เฉพาะเจาะจง (การให้สังฆทาน) เป็นสำคัญ เพราะการให้เช่นนี้ แสดงถึงจิตใจที่มีพลังมาก มีเจตนากว้างขวาง เผื่อแผ่มาก ไม่เห็นแก่คนที่คุ้นเคยกัน มุ่งหวังเพื่อให้แก่หมู่คณะเป็นสำคัญ และจะเป็นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ในอนาคตกาลข้างหน้า ดังที่พระลัมมालัมพุทเจ้าตรัสไว้ว่า

“เราไม่ดำรงอยู่นาน แต่ศาสนาของเรา จักตั้งอยู่ด้วยพระภิกษุสงฆ์ในภายภาคหน้า ชนรุ่นหลังจงเคารพยำเกรงในสงฆ์ ถ้าเป็นเช่นนั้น พระศาสนาจักตั้งอยู่ได้นาน”²

อานิสงส์ของสังฆทาน

พระลัมมालัมพุทเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของสังฆทานว่ามีผลมาก ดังเรื่องต่อไปนี้

เวลามสูตร³

พราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่าเวลามะอยู่ในชมพูทวีปเวลามพราหมณ์นั้นเป็นคนมีจิตใจเลื่อมใสต่อการบริจาคทาน ได้จัดสร้างโรงทานขึ้นที่บ้านของตน และประกาศให้คนทั้งหลายที่อยู่ในชมพูทวีปนี้มารับทาน คือรับอาหารที่โรงทานนี้ได้ตลอด 7 ปี 7 เดือน 7 วัน หรือถ้าหากบุคคลใดไม่มีที่พักอาศัยหรือเครื่องนุ่งห่มแล้วขอให้มาแจ้งความประสงค์ต่อตน จะได้จัดการให้ทานแก่ผู้นั้นโดยทั่วถึงทั้งหมด และในวันสุดท้ายได้ให้ลาดทอง ลาดเงิน ลาดสำริด ซึ่งมีทองและเงินอยู่เต็มลาด อย่างละ 84,000 และช้าง รถ หญิงสาว บัลลังก์ ซึ่งประดับอย่างงดงาม อย่างละ 84,000 โคนมอีก 84,000 ตัว และผ้าคู่อีก 84,000 คู่ ทานที่เวลามพราหมณ์ทำนั้นได้ชื่อว่า “มหาทาน” อานิสงส์ของการให้มหาทาน มีมากน้อยเพียงไร พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบเป็นข้อๆ ไว้ ดังนี้

¹ ทัททลลวิมานสูตร, อรรถกถาขุททกนิกาย วิมานวัตถุ, เล่มที่ 48 หน้า 294.

² ทักขิณวิภังคสูตร, อรรถกถาขุททกนิกาย อุปปัชชณสูตร, เล่มที่ 23 หน้า 402.

³ เวลามสูตร, อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต, เล่มที่ 37 ข้อ 224 หน้า 775.

1. การทำทานของเวลามพราหมณ์นี้ ย่อมได้อานิสงส์ถึงอสงไขยภพ
 2. อานิสงส์ที่เวลามพราหมณ์ได้รับนี้ ยังสู้อานิสงส์ของผู้ถวายอาหารแด่พระโสดาบันบุคคลเพียงองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 3. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระโสดาบันบุคคล 100 องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระสกทาคามีบุคคลเพียงองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 4. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระสกทาคามีบุคคล 100 องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระอนาคามีบุคคลเพียงองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 5. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระอนาคามีบุคคล 100 องค์ ก็ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระอรหันต์บุคคลเพียงองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 6. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระอรหันต์ 100 องค์ ก็ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 7. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า 100 องค์ ก็ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว และครั้งเดียวไม่ได้
 8. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์เดียวนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย (สังฆทาน) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขไม่ได้
 9. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการสร้างวิหารทาน (ถาวรทาน) แต่ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ทั่วทั้ง 4 ทิศไม่ได้ (การถวายอาหารเป็นสังฆทาน มีอานิสงส์น้อยกว่าการถวายถาวรทานเป็นสังฆทาน)
- จากนั้นพระศาสดาทรงแสดงอานิสงส์ของการสร้างบุญที่มีมากกว่าสังฆทานขึ้นไป ดังนี้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการสร้างวิหารเพื่อสงฆ์ทั้ง 4 ทิศนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการเข้าถึงไตรสรณคมนั้นไม่ได้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการเข้าถึงไตรสรณคมนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการสมาทานศีล 5 ศีล 8 พร้อมด้วยไตรสรณคมนั้นไม่ได้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการสมาทานศีล 5 ศีล 8 พร้อมด้วยไตรสรณคมนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายมีความสุขเพียงชั่วครู่หนึ่งไม่ได้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายมีความสุขเพียงชั่วครู่หนึ่ง ก็ยังสู้อานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนาเพียงชั่วครู่ไม่ได้

จะเห็นได้ว่าอานิสงส์ของการบำเพ็ญสังฆทานจะมีผลมากกว่าปาฏิบุคคลิกทาน แต่อานิสงส์ของการรักษาศีล และการเจริญวิปัสสนามีมากกว่านั้นอีก แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่ามุ่งแต่เจริญวิปัสสนาเพียงอย่างเดียวโดยไม่ทำทาน เพราะการให้ทานย่อมมีประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวก

การให้ทานนั้นยังช่วยให้ผู้มีศีล และมีปัญญา (เจริญวิปัสสนา) ได้รับอานิสงส์ที่ประณีตไพเราะยิ่งขึ้น ทำให้สร้างบารมีได้สะดวกสบายกว่าการไม่ได้ทำทาน ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบพระราชธิดาสุมนาผู้มาทูลถามในสุมนสูตร¹ ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าสาวกของพระองค์ 2 คน มีศรัทธา มีศีล มีปัญญาเท่าๆ กัน คนหนึ่ง ทำทานกุศล แต่อีกคนหนึ่งไม่ทำ คนทั้งสองนั้นเมื่อตายไปแล้ว พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นเทวดาเหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือไม่”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

“ดูก่อนสุมนา คนทั้งสองนั้นจะมีความพิเศษแตกต่างกัน คือหากเกิดเป็นเทวดา ผู้ทำทานกุศลย่อมได้รับสิ่งที่เป็นทิพย์อันเลิศกว่าผู้ไม่ทำทานกุศล 5 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และอธิปไตย (ความเป็นใหญ่)”

พระราชธิดาทูลถามต่อไปว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าเทวดาทั้งสองจุติจากเทวโลกมาสู่ความเป็นมนุษย์ คนทั้งสองนั้นจะมีความพิเศษแตกต่างกันหรือไม่”

“ดูก่อนสุมนา คนทั้งสองนั้นจะมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ทำทานกุศล หากเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมได้รับสิ่งอันเลิศกว่าผู้ไม่ทำทานกุศลด้วยเหตุ 5 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และอธิปไตย ที่เป็นของมนุษย์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าคนทั้งสองนั้นออกบวชเป็นบรรพชิต จะมีความพิเศษแตกต่างกันหรือไม่”

พระพุทธรองค์ตรัสตอบว่า

“ดูก่อนสุมนา คนทั้งสองนั้นจะมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ คนที่ทำทานกุศล เวลาเป็นบรรพชิต ย่อมได้รับสิ่งอันเลิศกว่าคนที่ไม่ทำทานกุศลด้วยเหตุ 5 ประการ คือ

- (1) เมื่อออกปากขอย่อมได้จืดจางมาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย
- (2) เมื่อออกปากขอย่อมได้บิณฑบาตมาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย
- (3) เมื่อออกปากขอย่อมได้เสนาสนะมาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย
- (4) เมื่อออกปากขอย่อมได้บริวาร คือยาที่เป็นเครื่องบำบัดไข้มาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย

¹ สุมนสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, เล่มที่ 36 ข้อ 31 หน้า 60-61.

(5) เมื่อจะอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เหล่าใด เพื่อนพรหมจรรย์เหล่านั้นก็ประพฤติต่อเธอด้วย กายกรรม วลีกรรม มโนกรรม เป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก ไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งเป็นที่พอใจ มาเป็นส่วนมาก ย่อมนำสิ่งไม่เป็นที่พอใจมาเป็นส่วนน้อย”

พระราชธิดาทูลถามต่อไปว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นบรรลुरुหัต จะมีความพิเศษแตกต่างกันหรือไม่”

พระองค์ตรัสตอบว่า

“เราไม่กล่าวว่ามีเหตุแตกต่างกันใดๆ ในความหลุดพ้นจากกิเลสของคนทั้งสองนั้น”

ด้วยความปีติท่วมท้น พระราชธิดาจึงอุทานว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ช่างน่าอัศจรรย์จริงหนอ ข้อนี้กำหนดได้ว่า สมควรแท้ที่คนทั้งหลายจะให้ทาน สมควรแท้ที่คนทั้งหลายจะทำบุญ เพราะบุญเป็นอุปการะแม่แก่เทวดา มนุษย์ และบรรพชิต”

พระองค์ได้ตรัสรับรองว่า

“อย่างนั้นสุมนา สมควรแท้ที่คนทั้งหลายจะให้ทาน สมควรแท้ที่คนทั้งหลายจะทำบุญ เพราะบุญ เป็นอุปการะแม่แก่เทวดา มนุษย์ และบรรพชิต”

จากพระพุทธรูปที่ยกมาข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ควรสั่งสมทานกุศล ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะผู้ที่ทำทานกุศลไว้ดีแล้ว ย่อมมีโอกาที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีกว่า และไม่ว่าจะเกิดในภพชาติใดๆ ย่อมสมบุญรณไปด้วยโภคทรัพย์สมบัติ ไม่ต้องกังวลในการแสวงหาทรัพย์เพื่อ เลี้ยงชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมมีโอกาสให้ได้สั่งสมบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปได้โดยง่าย จะทำทานมัย ศีลมัย หรือ ภวานามัย ก็ทำได้สะดวกสบาย ทั้งยังส่งเสริมให้บรรลุปเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพานได้อย่างรวดเร็ว

2.6.2 ธรรมทาน

ธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดี บอกศิลปวิทยาที่ดีที่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เป็นเหตุให้มีความสุข รวมถึงการอธิบายให้รู้และเข้าใจในเรื่องบุญบาป ให้ละสิ่งที่เป็นอกุศล ดำรงตนอยู่ใน ทานกุศล ซึ่งจะนำพาตนให้สะอาดบริสุทธิ์ หมดจดจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้

(สำหรับเรื่อง ธรรมทาน จะกล่าวโดยละเอียด ในบทที่ 5)

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 2 ทาน คือ อะไร จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 2 และเริ่มทำกิจกรรมที่ 1 ฝึกทำทาน
แล้วจึงศึกษาบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3

การทำทานที่สมบูรณ์แบบ

เนื้อหาบทที่ 3

การทำทานที่สมบูรณ์แบบ

3.1 การทำทานเป็นเส้นทางแห่งความสุข

3.2 องค์ของการทำทานที่ได้บุญมาก

3.2.1 วัตถุประสงค์

3.2.2 เจตนาบริสุทธิ์

- ระยะที่ 1 ปุพพเจตนา เจตนา ก่อนให้ทาน
- ระยะที่ 2 มุญจนเจตนา เจตนา ขณะกำลังให้ทาน
- ระยะที่ 3 อปรามรเจตนา เจตนา หลังจากที่ได้ให้ทานแล้ว

3.2.3 บุคคลบริสุทธิ์

- ฝ่ายทายก (ผู้ให้)
- ฝ่ายปฏิบัติ (ผู้รับ)

3.3 อาการของการให้

3.3.1 อลัมปปริสทาน

3.3.2 ลัมปปริสทาน 3 อย่าง

3.4 วิธีการทำทาน

3.4.1 ตั้งใจ

3.4.2 แสวงหาไทยธรรม

- สิ่งของที่ควรให้ทาน
- สิ่งของที่ไม่ควรให้ทาน

3.4.3 ทำตนเองให้บริสุทธิ์ก่อนให้ทาน

3.4.4 ตั้งจิตอธิษฐาน

3.4.5 เมื่อทำทานเสร็จแล้ว ให้สละทานขาดออกจากใจ

3.4.6 การทำทานในชีวิตประจำวัน

3.5 อานิสงส์ของการทำทาน

3.5.1 ทานที่ให้ผลทันตาเห็น

3.5.2 ผลของทานแต่ละประเภท

- ผู้ให้อาหารชื่อว่าให้กำลัง
- ผู้ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ
- ผู้ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข
- ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักรุ
- ผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้อมฤตธรรม
- ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง

3.5.3 ทำทานต่างกันให้ผลไม่เหมือนกัน

- แตกต่างที่เจตนา 3 กาล
- แตกต่างที่เนื่อนาบุญ
- แตกต่างที่เวลา
- แตกต่างที่ทำตามลำพังหรือทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ

1. ทุกชีวิตต้องการความสุข ไม่ว่าจะเป็นความสุขระดับใดก็ตาม ตลอดจนถึงความสุขที่แท้จริงอันสูงสุด ปราศจากกิเลสเข้าสู่พระนิพพาน สิ่งที่สามารถบันดาลความสุขทั้งหลายมาได้ สิ่งนั้นคือ บุญ
2. นักสร้างบารมีย่อมปรารถนาที่จะทำทานให้ได้บุญมากๆ จึงต้องทำทานให้ถูกต้องตามพุทธวิธี เพื่อให้ได้ผลของทานที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะยังทำทานถูกต้องมาก ก็ยังได้บุญมาก
3. การทำทานแม้ไม่หวังผลตอบแทน แต่ผลของทานย่อมเกิดขึ้นเสมอ และส่งผลให้ทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า นอกจากนี้ผลของทานยังให้ผลที่แตกต่างกันตามสมควรแก่เหตุ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และมีความเข้าใจถึงองค์ประกอบของการทำทานที่ได้บุญมากอย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถอธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบของการทำทานได้แก่ วัตถุประสงค์ เจตนาบริสุทธิ และบุคคลบริสุทธิ ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงวิธีการทำทานที่ถูกต้อง รวมทั้งสามารถอธิบายเรื่องการทำทานของคนดีได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจถึงวิธีการเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะทำทานได้อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รู้และเข้าใจถึงคุณค่าของการให้ และเห็นประโยชน์ (อานิสงส์) ของการทำทานที่ผู้ให้จะได้รับ
6. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และสามารถอธิบายถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ผลของการทำทานแตกต่างกัน ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 3

การทำทานที่สมบูรณ์แบบ

3.1 การทำทานเป็นเส้นทางแห่งความสุข

เราทราบกันดีแล้วว่า “ทาน” เป็นทางมาของบุญที่จะเกิดขึ้นในใจของผู้ให้ และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว นอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพของจิตใจให้สูงขึ้น ยังจะนำสิ่งที่ดีงาม คือ ความสุขและความสำเร็จในทุกๆ ด้านมาสู่ชีวิตด้วย

บุญนี้เองที่คอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า¹

“บุญนิธิ (ขุมทรัพย์คือบุญ) นั้น อำนวยผลที่น่าปรารถนาทุกอย่าง แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ปรารถนาทุกสิ่งอันซึ่งอิฏฐผล (ผลที่น่าพอใจ) ใดๆ อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความมีวรรณะงาม ความมีเสียงเพราะ ความมีทรวดทรงดี ความมีรูปสวย ความเป็นใหญ่ยิ่ง ความมีบิรवार อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความเป็นพระราชาเฉพาะประเทศ ความเป็นใหญ่ (คือจักรพรรดิราช) สุขของพระเจ้าจักรพรรดิที่น่ารัก ความเป็นพระราชาแห่งเทวดาในทิพยกายทั้งหลาย อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

สมบัติของมนุษย์ ความยินดีในเทวโลก และสมบัติคือพระนิพพานอันใด อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความที่บุคคลอาศัยสัมปทาคุณ เครื่องถึงพร้อม คือ มิตรแล้ว ถ้าประกอบโดยอุบายที่ชอบ เป็นผู้ชำนาญในวิชาและวิมุตติ อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ปฏิสัมภิทา วิโมกข์ สวากขารมี ปัจเจกโพธิ์ และพุทธภูมิอันใด อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

บุญสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือบุญนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญความเป็นผู้ทำบุญไว้แล้ว”

¹ นิธิกัณท์, ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ, เล่ม 39 ข้อ 9 หน้า 303-304.

บุญจึงเป็นเหมือนขุมทรัพย์ใหญ่ ที่คอยติดตามและบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีงามกับผู้เป็นเจ้าของ ประดุจเงาตามตัว ผู้มีบุญมาก ชีวิตย่อมมีอุปสรรคน้อย ตรงข้ามกับผู้ที่มีบุญน้อย ชีวิตย่อมมีอุปสรรคมาก และยิ่งเรามีบุญมากเท่าไร หนทางที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือพระนิพพาน ก็จะได้ยิ่งสะดวกสบาย ง่ายตายยิ่งขึ้นไปเท่านั้น การสั่งสมบุญให้ได้มากๆ จึงเป็นความจำเป็นพื้นฐานของทุกๆ ชีวิต

แต่น่าเสียดาย ที่คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องโลกและชีวิตที่ถูกต้อง คนเหล่านั้น จึงประมาทมัวเมา หวงแหนทรัพย์ไว้ ไม่ชวนช่วยในการทำทานกุศล ไม่เห็นผลดีที่เกิดจากการให้ ดังที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ทานสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งการจำแนกทาน เหมือนอย่างเราผู้รู้ สัตว์ทั้งหลายยังไม่ให้แล้วก็จะไม่พึงบริโภค อนึ่ง ความตระหนี่อันเป็นมลทินจะไม่พึงครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นไม่พึงแบ่งคำข้าวคำหลังจากคำข้าวนั้นแล้วก็จะไม่พึงบริโภค ถ้าปฏิกาค (ผู้รับทาน) ของสัตว์เหล่านั้นพึงมี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ผลแห่งการจำแนกทาน² เหมือนอย่างเราผู้ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายไม่ให้แล้วจึงบริโภค อนึ่ง ความตระหนี่อันเป็นมลทินจึงยังครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น”

สำหรับผู้มีปัญหาที่แม้จะเข้าใจถึงคุณค่าของการทำทาน ไม่ประมาท ไม่หวงแหนทรัพย์ไว้ คือ มีปกติเป็นผู้ให้อยู่แล้ว ก็ยังควรศึกษาถึงวิธีทำทานที่ถูกต้องตรงตามพุทธวิธีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพราะยิ่งเราทำได้ถูกต้องมากเท่าไร บุญที่เกิดขึ้นก็จะมากขึ้นไปด้วย

3.2 องค์ของการทำทานที่ได้บุญมาก

องค์ของการทำทาน หรือเรียกว่า **ทานสมบัติ** ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งสอนในเรื่องของการให้ เพื่อให้เข้าใจของเราสะอาดบริสุทธิ์ ยิ่งมีความบริสุทธิ์สะอาดมาก ก็จะได้ผลคือบุญมาก โดยผู้ให้จะต้องทำให้ครบด้วยองค์ทั้ง 3 ที่เรียกว่าทานสมบัติ 3 ข้อ³ คือ

1. วัตถุบริสุทธิ์
2. เจตนาบริสุทธิ์
3. บุคคลบริสุทธิ์

¹ **ทานสูตร**, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 204 หน้า 168-169.

² การรู้ผลแห่งกรรมที่จะเกิดเมื่อทำทานนั้นแล้ว เช่น รู้ว่าผลทานจะมีถึงร้อยเท่า โดยให้ทานแม้แก่สัตว์เดียรัจฉาน แล้วเสวยสุขเป็นไปในร้อยอัตรภาพ เป็นต้น

³ **ทักษิณาวินัยสูตร**, อรรถกถาวิมจณนิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 หน้า 410.

3.2.1 วัตถุบริสุทธิ หมายถึง สิ่งของที่จะทำทาน จะเป็นอะไรก็ตาม จะซื้อเขามาหรือขอเขามาก็ได้ แต่ต้องเป็นสิ่งของที่เราทำมาหาได้โดยสุจริต ไม่ได้ลักขโมย คดโกง เบียดเบียน หรือหลอกลวงเขา มา ถ้าเป็นของซื้อ เงินที่ซื้อจะต้องเป็นเงินที่เราทำมาหาได้โดยสุจริตธรรม และที่สำคัญของที่ให้นั้น ต้องไม่น้อมนำให้เกิดอกุศลใดๆ เช่น ต้องไม่ให้สิ่งเสพติด อาวุธ หรือสื่อยั่วยุทางกามารมณ์ เป็นต้น ทานนี้ จึงจะชื่อว่าบริสุทธิ

3.2.2 เจตนาบริสุทธิ หมายถึง เจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความดีงาม ให้ใจใส ใจสะอาด ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรืออวดด้อยอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น เพราะการให้เช่นนั้น จะเป็นการให้ที่มีเจตนาเห็นแก่ตัว ทำไปแล้วใจจะไม่สบาย ใจไม่บริสุทธิ์ในข้อนี้จึงสนับสนุนและชี้ให้เห็นว่า การให้ลังขทานเป็นการทำทานที่มีผลสูงสุด เพราะผู้ให้ตัดเจตนาเห็นแก่ตัวออกไปทั้งหมด ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำทานอย่างแท้จริง

เจตนาจะบริสุทธิ์เต็มที่ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง 3 กาล¹ คือ

- **ปุปพเจตนา** หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน เช่น ตั้งใจว่าพรุ่งนี้เช้าจะตักบาตร ก็มีความดีใจ ปลื้มใจ ปีติใจว่าเราจะได้ทำบุญด้วยการให้ทาน หรือนึกถึงความสุขคติของเราที่มีโอกาสได้ให้ทานในคราวนี้ เพราะในบางที่ที่เราไม่มีไทยธรรม ก็ให้ทานไม่ได้ บางที่มีไทยธรรม แต่กลับไม่มีศรัทธา ก็ให้ทานไม่ได้ หรือบางที่มีทั้งไทยธรรม มีทั้งศรัทธา แต่กลับไม่มีปฐกาหก (ผู้รับทาน) ก็ให้ทานไม่ได้ แต่ในคราวนี้เรามีความพร้อมทั้งไทยธรรม ทั้งศรัทธา และมีปฐกาหกมารับทานของเรา คิดดังนี้ ใจก็มีความชุ่มชื่นยินดีที่จะได้ให้ทานนั้น

- **มูญจนเจตนา** หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ เช่น ในเวลาตักบาตร ก็มีใจเลื่อมใส คือเลื่อมใสทั้งในคุณธรรมความดีงามของพระภิกษุผู้มารับทานของเรา และเลื่อมใสเพราะเคารพในทานที่เราให้ด้วยอาการนอบน้อม ยินดีที่ได้ทำ เต็มอกเต็มใจถวายทานนั้น ทั้งไม่ยอมให้อารมณ์ขุ่นมัวเกิดขึ้นในขณะที่ทำเลย

- **อปราปรเจตนา** หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว เช่น หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบานใจ ครั้นตามระลึกนึกถึงการให้ทานเมื่อไร ก็ปลาบปลื้มยินดี มีแต่ความสุขใจว่าเราได้ทำทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ โดยไม่มีความร้อนใจ หรือนึกเสียดายสิ่งที่ให้ไปแล้วเลย

การรักษาเจตนาให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้ง 3 กาลนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้ว ผู้ให้ที่ยังตัดความตระหนี่ออกจากใจไม่ได้เด็ดขาด หรือคาดหวังบางสิ่งบางอย่างจากการให้ทานมากเกินไป ย่อมมีโอกาสที่ใจจะหวั่นไหว จนทำให้บุญที่ควรจะได้ตกหล่นไปอย่างน่าเสียดายเหมือนกัน เช่นในบางครั้งได้ผู้รับทานที่ไม่มีศีล หรือมีกิริยาอาการไม่น่าเลื่อมใส ผู้ให้อาจเกิดความเศร้าเสียใจ นึกเสียดายของที่จะให้ไป หรือไม่พอใจที่ต้องให้กับคนเหล่านั้น เป็นต้น

¹ อังคุรเปตวัตถุ, อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ, เล่ม 49 หน้า 280.

ดังนั้น จึงต้องระวังรักษาคติเจตนานี้ให้บริสุทธิ์มั่นคงทั้ง 3 กาล เพื่อให้เป็นทานที่บริบูรณ์ และ เกิดบุญอย่างเต็มที่

ทายก (ผู้ให้) ก่อนแต่จะให้ทาน เป็นผู้ดีใจ
กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส
ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ
นี้เป็นยัญสมบัติ (ความบริบูรณ์ของทาน)¹

3.2.3 บุคคลบริสุทธิ์ หมายถึง บุคคลสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทานนั้น คือ ผู้ให้และผู้รับ ต้องเป็นคนที่บริสุทธิ์ ทายก (ผู้ให้) ต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ฉะนั้นก่อนถวายทาน จึงมีประเพณีสมათานศีลก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฎิคาหก (ผู้รับ) ต้องมีศีลาจารวัตรตรงงาม มีคุณธรรมสูง ดังที่พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของผู้ให้และผู้รับไว้ใน **ทักษิณาวีรังกสูตร**² ว่า

ผู้ใดมีศีล ได้ของมาโดยธรรม
มีจิตเลื่อมใสดี เชื้อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง
ให้ทานในคนมีศีล
เรากล่าวทานของผู้นั้นแล้วว่า มีผลไพบูรณ์
ผู้ใดปราศจากราคะแล้ว ได้ของมาโดยธรรม
มีจิตเลื่อมใสดี เชื้อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง
ให้ทานในผู้ปราศจากราคะ
ทานของผู้นี้นั้นแล เลิศกว่าอามิสทานทั้งหลาย

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังตรัสอุปมาไว้ใน **ขุททกนิกาย เปตวัตถุ** อีกว่า

ภิกษุสงฆ์ (ปฎิคาหก)	เปรียบเหมือน นา
ผู้ถวาย (ทายก)	เปรียบเหมือน ชาวนา
สิ่งของที่ถวาย	เปรียบเหมือน พืช

เมื่อชาวนาหว่านพืชลงในนาที่ดี ผลย่อมไพบูรณ์ คือมีผลมาก ด้วยเหตุนี้พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าจึงทรงสอนให้พิจารณาถึงนาบุญหรือบุญเขต ถ้าจะนิมนต์พระเจาจง คือเป็นปาฏิบุคคลิกทาน ก็ให้พิจารณานิมนต์พระที่เคร่งครัดสิกขาวินัย นำเลื่อมใส ถ้าจะไม่นิมนต์พระเจาจง คือเป็นสังฆทาน ก็ให้พิจารณานิมนต์จากหมู่ที่ประพฤติกสิกขาวินัยเคร่งครัดก่อน แล้วจึงให้ ดังพระบาลีว่า **วิเจยฺย ทานํ สุตตปฺปสตุถ์** การให้ด้วยพิจารณา พระตถาคตเจ้าทรงสรรเสริญ เป็นต้น ในข้อนี้ พึงเห็นตัวอย่างจากเรื่องดังต่อไปนี้

¹ ทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 308 หน้า 629.

² ทักษิณาวีรังกสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 ข้อ 719 หน้า 397.

อังกูรเทพบุตร¹

ในสมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดา ขณะประทับ ณ บัณทุกัมพลศิลา บน ภูดาวตังถ์นั้น ทรงมีรัศมีแผ่กว้างครอบคลุมหมู่เทวดา เทพบุตรพุทธมารดาก็เสด็จมาจากภพดุสิต ประทับในที่ข้างขวา อินทกเทพบุตรก็นั่งในที่ข้างขวาเหมือนกัน ส่วนอังกูรเทพบุตรมานั่งในที่ข้างซ้าย แต่เมื่อเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่กว่าทยอยกันมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า อังกูรเทพบุตรก็ต้องถอยห่างไปเรื่อยๆ จนถอยไปถึงที่สุดของบริษัทไกลถึง 12 โยชน์ ขณะที่อินทกเทพบุตรก็ยังนั่งอยู่ที่เดิม ไม่ต้องย้ายไปไหน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมองดูเทพบุตรทั้งสองแล้ว มีพระประสงค์จะประกาศความแตกต่างระหว่างท่านที่ บุคคลถวายแต่ทักษิณียบุคคลในศาสนาของพระองค์ กับท่านที่บุคคลให้แล้วแก่อโลกิยะมหาชน จึงตรัสถาม อังกูรเทพบุตรว่า

“ดูก่อนอังกูระ ท่านให้ทานมาเป็นเวลานานถึง 10,000 ปี ก่อเตาหุงข้าวยาวเป็นแถวถึง 12 โยชน์ ทุกวัน แต่เมื่อมาสู่สมาคมของเรา ท่านกลับต้องนั่งห่างออกไปถึง 12 โยชน์ ไกลกว่าเทพบุตรทั้งปวงนั้น เป็นเพราะเหตุใด”

อังกูรเทพบุตรกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพเจ้าได้บริจาคทานมากก็จริงในสมัยที่เป็นมนุษย์ แต่ก็ได้ให้ทานแก่อโลกิยะมหาชน คือให้ทานในเวลาที่ไม่ปราศจากทักษิณียบุคคล ส่วนอินทกเทพบุตรนี้ แม้ถวายทานเพียงน้อยนิด แต่เพราะได้ทำในทักษิณียบุคคล จึงรุ่งเรืองกว่าข้าพเจ้า เหมือนดวงจันทร์รุ่งเรืองกว่าหมู่ดาว ฉะนั้น”

พระศาสดาจึงตรัสถามอินทกเทพบุตร ผู้นั่งอยู่กับที่มีได้เคลื่อนย้ายไปไหนเลย อินทกเทพบุตร จึงกราบทูลว่า

“ข้าพระองค์ได้ถวายทานแต่ทักษิณียบุคคล ดุจหว่านพืชเมื่อน้อยนิดในเนืองนาดี ผลย่อมงอกงาม ไผบุลย์”

และเพื่อจะประกาศความสำคัญของทักษิณียบุคคล จึงกราบทูลต่อไปว่า

“พืชแม้มากที่บุคคลหว่านลงในนาดอน ผลย่อมไม่ไผบุลย์ ชาวนาเองก็ไม่ปลื้มใจฉันใด ทานแม้มีมากที่บุคคลให้แล้วในผู้ทุศีล ผลย่อมไม่ไผบุลย์ ทายกก็ไม่ปลื้มใจฉันนั้น

ส่วนพืชเมื่อน้อยที่หว่านแล้วในนาดี ย่อมมีผลไผบุลย์ ชาวนาก็ปลื้มใจฉันใด ทานเล็กน้อยที่บุคคลทำในเขตบุญ ในท่านผู้มีศีล มีคุณธรรมที่มั่นคง ย่อมอำนวยผลไผบุลย์ ยังผู้ให้ให้ชื่นชมยินดีฉันนั้น”

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องยมกปาฏิหาริย์, มก. เล่ม 42 หน้า 311-313.

อินทกเทพบุตรนั้น เมื่อครั้งที่เป็นมนุษย์ ได้ถวายข้าวเพียงทัพพีเดียวแด่พระอนุรุธ เถรผู้เป็นพระอรหันตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุญนี้ย่อมมีผลมากกว่าทานที่อังกูรเทพบุตรทำแล้ว คือได้ก่อเตาไฟ หุงข้าวเป็นแกวยาว 12 โยชน์ ทุกวัน แก่โลกียมหาชนถึง 10,000 ปี ซึ่งเมื่ออินทกเทพบุตร กราบพูลแล้ว พระศาสดาจึงตรัสกับอังกูรเทพบุตรว่า

“ธรรมดาการให้ทาน ควรพิจารณาแล้วจึงให้ ทานนั้นย่อมมีผลมาก เหมือน การ
หว่านพืชในนาดี แต่เธอหาได้ทำเช่นนั้นไม่ เหตุนี้ทานของเธอจึงมีผลไม่มาก

ทานที่บุคคลให้แล้วในเขตใดมีผลมาก ควรพิจารณาให้ในเขตนั้น การให้ ด้วย
พิจารณา พระตถาคตสรรเสริญ ทานที่ให้แล้วในทักษิณียบุคคล ย่อมมีผลมาก
เหมือนพืชที่บุคคลหว่านลงในนาดี ฉะนั้น”

จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ทานจะให้ผลไพบูลย์เมื่อได้ถวายแด่ผู้รับที่บริสุทธิ์ เป็นทักษิณียบุคคล ผู้รับจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทานนั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

3.3 อาการของการให้

นอกจากองค์แห่งการให้ทานทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความคิดที่เป็นจิตเจตนาของผู้ให้ ซึ่งส่งผลไปสู่การกระทำทางกาย ที่เห็นได้จากกิริยาอาการที่แสดงออกมาในเวลาให้ทาน ก็มีความสำคัญมาก เช่นกัน เพราะนอกจากจะบ่งบอกถึงคุณภาพใจของผู้ให้แล้ว ยังมีผลกระทบต่อกันสงฆ์ที่จะได้รับอีกด้วย

3.3.1 อลัปปริสทาน

“อลัปปริสทาน” คือทานของอัสถบุรุษ (อัสถบุรุษ คือคนไม่ดี ไม่ฉลาดในการดำเนินชีวิต) อัสถบุรุษ เมื่อให้ทานก็ให้ด้วยวิธีการที่ไม่ดี ไม่ฉลาด การให้แบบนี้จึงเป็นการให้ที่ไม่สมบูรณ์ ตามธรรมาคณที่ให้ทาน จะได้ผลบุญได้อานิสงส์ที่ดีงามตอบสนองทั้งในปัจจุบันนี้และอนาคตกาลข้างหน้า แต่ถ้าเป็นอลัปปริสทานแล้ว การให้นั้นแทนที่จะได้บุญกุศลมาก ก็กลับได้น้อย (เหมือนคนค้าขายลงทุนลงแรงมาก แต่ทำไม่ดีไม่ฉลาด ผลกำไรจึงได้น้อย) หรือแทนที่บุญจะส่งผลที่ดีล้วนๆ ก็กลับได้ตบตีเสียมาด้วย ข้อนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ใน **อลัปปริสทานสูตร**¹ ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อลัปปริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ
อัสถบุรุษยอมให้โดยไม่เคารพ 1 ให้โดยไม่อ่อนน้อม 1
ไม่ให้ด้วยมือตนเอง 1 ให้ของที่เป็นเดน 1
ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงให้ 1

¹ อลัปปริสทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 147 หน้า 312.

1. ให้โดยไม่เคารพ บางคนเวลาจะให้ ขาดความเคารพในทาน คือไม่ตระหนักถึงคุณค่าของการให้ สิ่งของที่ให้ ตลอดถึงผู้ที่เราจะให้ หรืออาจจะเกิดจากการขาดความรู้ในเรื่องของบุญบาปเท่าที่ควร เมื่อใจขาดความเคารพแล้ว ก็เท่ากับว่าจำใจให้ ให้แบบไม่เต็มใจ กิริยาอาการที่ให้กับก็หยาบคายแข็งกระด้าง เช่น ให้ของแก่ผู้หลักผู้ใหญ่ ก็แสดงกิริยาอาการเหมือนให้แก่ขอทาน เป็นต้น สภาพใจของผู้ให้เป็นอย่างไร ผลทานก็จะได้อย่างนั้น จะไปเกิดในภพชาติใด ก็จะเป็นคนต่ำศักดิ์ ถูกคนดูหมิ่น ขาดความเคารพนับถือ

2. ให้โดยไม่ยำเกรง บางคนจะให้ก็ขาดความยำเกรง คือใจไม่เป็นกลาง ไม่ตั้งใจที่จะเอาบุญอย่างเต็มที่ เช่น เวลาจะถวายสังฆทาน เห็นพระที่รู้จักก็ชอบใจ พอเจอพระที่ทุศีลก็เสียใจ ที่ถูกต้องคือควรทำใจเป็นกลาง มีใจมุ่งต่อสงฆ์ มุ่งต่อพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้โดยตั้งใจ มีความยำเกรงในสงฆ์ จะได้ผลานิสงส์มาก

3. ไม่ให้ด้วยมือของตน บางคนอาจจะมีความศรัทธา แต่เมื่อเวลาให้ กลับใช้ให้คนอื่นไปทำแทน เช่น ให้คนรับใช้ทำแทนบ้าง ให้คนรับใช้ตักบาตรให้บ้าง ความจริงเราเกิดมาโชคดีแล้วที่มีมือ มีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อมีโอกาสจึงควรให้ด้วยมือตน จะเกิดความศรัทธาขึ้นในใจเราอย่างเต็มที่ ภาพของการทำบุญจะติดตาติดใจของเรา ทำให้เกิดความปีติใจตลอดเวลา บุญที่ได้ก็มีพลัง ส่งผลได้ดี ส่วนการให้ผู้อื่นทำแทนนั้น ทำให้กาย วาจา ใจของเรามีโอกาสได้สัมผัสบุญน้อย ความบริสุทธิ์ที่จะติดกาย วาจา ใจ ก็น้อยตามไปด้วย เวลาจะนึกถึงบุญก็นึกไม่ออก บุญที่ได้ก็ไม่มีพลัง ส่งผลได้น้อย

4. ให้โดยทิ้งขว้างเหมือนโยนของเสียทิ้งไป ทั้งที่บางทีของที่ให้เป็นของดีแต่ๆพอเราให้ไปแบบทิ้งขว้าง สภาพใจก็เสียไป คุณภาพใจก็เสีย ผลบุญที่ได้ก็พลอยเสียคุณภาพไปด้วย เวลาบุญส่งผลก็ทำให้ได้รับแต่ของที่มีตำหนิบ้าง แตกร้าวบ้าง หรือได้มาไม่นาน ก็มันจะต้องตกแตกไปบ้าง เหมือนของที่ทิ้งทิ้ง ฉะนั้น อีกความหมายหนึ่งก็คือ ให้แล้วละทิ้งไปกลางคันบ้าง ให้ไม่ต่อเนื่องบ้าง เวลาส่งผลก็ขาดๆ หายๆ เช่น เกิดเป็นคนรวย ไม่นานก็ตกยาก รวยไม่ตลอด เป็นต้น

5. ให้โดยไม่เชื่อผลที่จะมีในอนาคต บางคนให้โดยไม่แน่ใจว่าจะมีผลในอนาคตหรือผลในชาติหน้า ให้แบบนี้ใจจะไม่ทุ่มเทในบุญ ความดีก็เกิดกับใจได้ไม่เต็มที่ เหมือนเวลาที่เราทำงานอย่างมีความเชื่อมั่นในผลสำเร็จ เราจะทุ่มเทความพอใจ และความเพียรไปอย่างเต็มที่ ผลงานที่ออกมาก็จะดีงาม ตรงกันข้าม ถ้าทำอย่างไม่เชื่อมั่น ไม่แน่ใจ ความทุ่มเทในงานนั้นก็ลดลง ผลสำเร็จของงานก็ลดคุณภาพลงตามส่วน การให้แบบนี้จึงได้บุญน้อย ได้บุญไม่เต็มที่ ได้บุญแบบที่ไม่มีความมั่นใจในผลของบุญ

อุปสรรคเหล่านี้ เป็นการให้ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตน้อย คือทำแล้วใจไม่ใสสว่างมากนัก บางครั้งกลับมีความซุนมัวปนมากมี เวลาบุญให้ผลก็ให้ไม่เต็มที่ ให้ผลไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น

3.3.2 สัปปริสทาน

ส่วนทานของสัตบุรุษเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือเป็นการให้ของคนดี คนมีปัญญา ผู้ฉลาดในการดำเนินชีวิตนั้นจะให้ด้วยวิธีการที่ดี ซึ่งเมื่อให้แล้วจะไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ให้ให้ดีขึ้น ประณีตขึ้น การให้แบบนี้จึงเป็นการให้ที่สมบูรณ์ทั้งผล และอานิสงส์ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน **อัสปปริสทานสูตร**¹ ว่า

สัปปริสทาน อย่างที่ 1

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ
สัตบุรุษยอมให้โดยเคารพ 1 ให้โดยอ่อนน้อม 1
ให้ด้วยมือตนเอง 1 ให้ของไม่เป็นเดน 1
เห็นผลที่จะมาถึงให้ 1

ดังนั้น คนดีมีปัญญา เมื่อให้ก็ควรให้แต่สัปปริสทาน ซึ่งจะนำความสุขความดีงามที่สมบูรณ์มาสู่ชีวิต

สัปปริสทาน อย่างที่ 2

ยังมีการให้ของคนดีอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **สัปปริสทานสูตร**² มี 5 ประการดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ
สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยศรัทธา 1 ย่อมให้ทานโดยเคารพ 1
ยอมให้ทานโดยกาลอันควร 1 เป็นผู้มั่งคั่งจนกระส่ำกระส้าน 1
ยอมให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น 1

1. **สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยศรัทธา** คือให้ด้วยความเลื่อมใสในกรรม และผลของกรรมว่า ทำดีย่อมได้ผลที่ดี ทำชั่วก็ไฉ่ผลเป็นทุกข์ให้เดือดเนื้อร้อนใจ เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน คือเป็นไปตามกรรมที่ตนกระทำ และเชื่อในปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า คนเราจะบริสุทธิ์ได้ ด้วยการประกอบความดีด้วยกาย วาจา ใจที่บริสุทธิ์มาก และจะสามารถเข้าถึงธรรมะภายในตน ซึ่งมีอยู่แล้วในสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ การน้อมนำธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปฏิบัติ จะทำให้ตนมีความบริสุทธิ์ขึ้นจนถึงขั้นตรัสรู้ธรรมได้

ผู้ที่ให้ทานด้วยความศรัทธา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

¹ อัสปปริสทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 147 หน้า 312.

² สัปปริสทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 148 หน้า 314.

2. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยความเคารพ คือเคารพในตัวตนบุคคล มีความอ่อนน้อม เช่น การยก ประเคนด้วยมือทั้งสอง รวมทั้งให้ด้วยกิริยาอาการที่เคารพในทาน เช่น ยกขึ้นจบเหนือหัวแล้วจึงให้ เป็นต้น

ผู้ที่ให้ทานด้วยความเคารพ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และจะเป็นผู้ที่มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน อยู่ในโอวาท คอยฟังคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้น ส่งผล

3. สัตบุรุษยอมให้ทานตามกาล คือ ให้ในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเป็นเวลาจำเพาะที่จะต้องให้ในช่วงนี้ เท่านั้น เลยเวลานี้ไปก็ไม่สำเร็จประโยชน์แล้ว เช่น การถวายผ้ากฐินแต่สงฆ์ เป็นต้น

สำหรับกาลทานอื่นทั่วไป พระลัมมาลัมพุทฺธเจ้าทรงแสดงไว้ใน **กาลทานสูตร**¹ มี 5 อย่าง คือ

- 3.1 อาคันตุกะทาน ให้แก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน
- 3.2 คมิกะทาน ให้แก่ผู้ที่เตรียมตัวจะเดินทางไปยังที่ต่างๆ
- 3.3 ทุพภิกขะทาน ให้ในสมัยที่ข้าวยากหมากแพงหรือเศรษฐกิจตกต่ำ
- 3.4 นวสัสสะทาน ให้เมื่อมีข้าวใหม่ๆ ก็นำมาทำทานก่อน
- 3.5 นวผละทาน ให้เมื่อมีผลไม้ออกใหม่ ก็นำมาทำทานก่อน

ผู้ที่ให้ทานตามกาลอันควรแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

4. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ เมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก ขาดแคลนปัจจัย 4 ก็มี จิตอนุเคราะห์ช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน

ผู้ที่ให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโศกคามคุณ 5 สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

5. สัตบุรุษยอมให้ทานโดยไม่กระทบตนเอง และผู้อื่น คือ การให้โดยไม่ทำลายคุณความดีของตนเอง และผู้อื่น สัตบุรุษไม่ผิดศีล ไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเพื่อถวายทาน เช่น ขำลัฏฐ์ทำอาหารเพื่อถวาย พระ เพราะการให้ทานอย่างนี้ เป็นการทำลายคุณงามความดีของตนเอง

อีกนัยหนึ่ง สัตบุรุษไม่ทำทานด้วยการทำให้คนอื่นเดือดร้อน หมดกำลังใจ เกิดการกระทบกระเทือนใจ เช่น ทำบุญข่มคนอื่น ดูถูกดูแคลนคนที่ทำน้อยกว่า เหล่านี้เป็นต้น

ผู้ที่ให้ทานโดยไม่กระทบตนเองและผู้อื่น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหนๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากพายุท ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

¹ กาลทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 36 หน้า 83.

3.4.2 แสวงหาไทยธรรม (สิ่งของที่ควรให้ทาน) ด้วยความเพียรที่บริสุทธิ์ ให้เหมาะสมและดูควรแก่ผู้รับ เมื่อได้มาแล้วพึงจัดแจกแต่งให้จงงาม สะอาด ประณีต ให้เป็นสามิทาน และควรให้ทานให้ครบถ้วนตามคำสอนที่มีมาในพระไตรปิฎก คือทานในพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม จะทำให้ได้บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่เป็นพิเศษ

สิ่งของที่ควรให้ทาน ท่านจัดไว้ในพระสูตรมี 10 อย่าง คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พักอาศัย ประทีปโคมไฟ

จัดไว้ในพระวินัยมี 4 อย่าง คือ จีวร (เครื่องนุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) คิลานเภสัช (ยารักษาโรค)

และจัดไว้ในพระอภิธรรม (ปรมัตถ์) มี 6 อย่าง คือ สละความยินดี ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องกาย) ธรรมารมณ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ) ซึ่งพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อดาวตาท่าน) ภาสีเจริญ อธิบายไว้ว่า

“ทานในพระปรมัตถ์ 6 คือ มีอายตนะ 6 คือ ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ ถอนความยินดีในอารมณ์เหล่านี้เสียได้ สละความยินดีในอารมณ์เหล่านี้เสียได้ ก่อนเราเกิดมาเขาก็ยินดีกันอยู่อย่างนี้ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ กำลังที่เราเกิดมาเขาก็ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณเหล่านี้ ครั้นเราจะตายเขาก็ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณอย่างนี้เหมือนกัน

ความยินดีเหล่านี้ หากถอนอารมณ์ออกเสียได้ ไม่ให้มาเสียดแทงเราได้ พิจารณานี้เป็นอารมณ์ของชาวโลก ไม่ใช่อารมณ์ของธรรม ปล่อยอารมณ์เหล่านั้นเสีย ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ให้เข้าไปเสียดแทงใจ ทำให้ให้หยุด ให้นิ่ง นี่เขาเรียกว่า ให้ธรรมารมณเป็นทาน ย่อมมีกุศลใหญ่เป็นทางไปแห่งพระนิพพานโดยแท้ และเป็นทานอันยิ่งใหญ่ทางปรมัตถ์”¹

สิ่งของที่ไม่ควรให้ทาน ได้แก่ สุรายาเสพติด มหรสพที่ทำให้ประมาทมัวเมา สัตว์เพื่อการผสมพันธุ์ ภาพหรือสิ่งของที่ชั่วร้ายลามก และอาวุธเพื่อการทำมิชฉาชีพ

3.4.3 ทำตนเองให้บริสุทธิ์ก่อนที่จะให้ทาน ด้วยการสมาทานศีล 5 หรือศีล 8 แล้วนั่งสมาธิ กลั่นใจให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ นึกถึงปฏิกาคหก (ผู้รับ) เสมือนท่านเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นตัวแทนของสงฆ์ ผู้ทรงไว้ซึ่งพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

¹ มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวตาท่าน (พระมงคลเทพมุนี), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 358-359.

3.4.4 ตั้งจิตอธิษฐาน ด้วยการยกทานนั้น “จบ” เหนือศีรษะว่า “ขอให้ทานของข้าพเจ้านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและผู้อื่น...จะเริ่มต้นด้วยให้ความสมบุญพูนสุขหรือด้วยอะไรก็ตาม แต่ลงท้ายให้เป็น...นิพพานปัจจุโย โหตุ (จงเป็นปัจจัยเพื่อพระนิพพาน) ดังที่บัณฑิตทั้งหลาย ในกาลก่อนจบอธิษฐานก่อนให้ทานว่า “....ขอให้พบดวงแก้ว ขอให้แคล้วบ่วงมาร ขอให้ถึงพระนิพพาน ในอนาคตกาลเทอญ” จะทำให้ใจของเราใสสะอาดเต็มทีในขณะที่ให้

3.4.5 เมื่อทำทานเสร็จแล้ว ให้สละทานขาดออกจากใจ ไม่คิดเสียดายทรัพย์เลย ให้ปีติเบิกบานใจทุกครั้งทีนึกถึงทานที่ทำแล้ว บุญจากการทำทานนั้นก็จะส่งผลเต็มที่ทันที เมื่อบุญเกิดขึ้นแล้วควรอุทิศส่วนกุศลผลบุญนั้น เป็นปัตติทานมัย จะด้วยการกรวดน้ำให้ หรือตั้งจิตอุทิศให้ก็ได้ ขอเพียงจิตเป็นสมาธิ บุญจึงจะสำเร็จประโยชน์ ด้วยคำอุทิศส่วนกุศล ดังพระบาลีว่า

“อิทฺ เม ฃาตึณฺ โหตุ สุขิตา โหนตุ ฃาตึโย”

ขอส่วนแห่งบุญนี้ จงสำเร็จประโยชน์แก่หมู่ญาติของข้าพเจ้า

ขอญาติทั้งหลาย จงอยู่เป็นสุขเถิด

3.4.6 การทำทานในชีวิตประจำวัน

การทำทานเป็นสิ่งที่ไม่ควรขาด และจำเป็นต้องทำอยู่เป็นประจำทุกวัน ทั้งนี้เพื่อตอกย้ำความเห็นถูกหรือสัมมาทิฐิของเราให้มั่นคง จนเกิดเป็นนิสัยรักในการให้ทาน ซึ่งสามารถทำได้ง่ายๆ หลายประการด้วยกัน เช่น

1. การทำบุญตักบาตร ซึ่งสามารถทำเป็นประจำได้ทุกวัน โดยอาจคอยใส่กับพระภิกษุหรือสามเณรที่เดินบิณฑบาตอยู่ในละแวกบ้านของเรา หรือนำเอาข้าวปลาอาหารไปถวายท่านถึงที่วัดก็ได้

2. การถวายสังฆทาน คือการถวายแก่สงฆ์โดยไม่เจาะจงภิกษุรูปหนึ่งรูปใด ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การนำสิ่งของไปถวายที่วัด หรือนิมนต์คณะสงฆ์มารับที่บ้าน แต่ที่นิยมทำกันมาก คือการทำบุญเลี้ยงพระเนื่องในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันคล้ายวันเกิด เป็นต้น

3. การให้ชีวิตสัตว์เป็นทาน เช่น การปล่อยสัตว์ปล่อยปลา เป็นการทำทานที่นิยมทำกันมาก เพราะผู้ที่ทำทานประเภทนี้ ย่อมมีอานิสงส์ให้เป็นผู้ที่มีอายุชยยืนยาว มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เพราะการให้ชีวิต ก็คือการต่ออายุของสัตว์นั้นให้ยืนยาวต่อไป เมื่อเราได้ให้อายุ ก็ย่อมได้อายุเป็นเครื่องตอบแทน ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **โกชนทานสูตร**¹ ว่า

“ปราชญ์ผู้มีปัญญา ให้อายุ ย่อมได้อายุ ให้กำลัง ย่อมได้กำลัง ให้วรรณะ ย่อมได้วรรณะ ให้ปฏิภาณ ย่อมได้ปฏิภาณ ให้สุข ย่อมได้สุข ครั้นให้อายุ กำลัง วรรณะ สุข และปฏิภาณแล้ว จะเกิดในที่ใดๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศ”

¹ โกชนทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 37 หน้า 85.

3.5 อานิสงส์ของการทำทาน

เมื่อเราได้ให้ทานแล้ว แม้ไม่หวังสิ่งของต่างๆ เป็นเครื่องตอบแทนก็ตาม แต่ทุกครั้งที่เราให้ไป ย่อมจะบังเกิดเป็นบุญสะสมอยู่ในใจ ซึ่งบุญนี้จะมีอานุภาพไปดึงดูดสิ่งดีๆ มาให้แก่ชีวิตเรา เปรียบเหมือนดอกไม้ที่มีสีสวย เกสรมีน้ำหวานหอม ย่อมดึงดูดหมู่ภุมรผีเสื้อให้มาดูดกินน้ำหวานนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอานิสงส์ของท่านไว้ใน **สิทธสูตร**¹ ว่า

1. ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก
2. คนดีเป็นอันมากย่อมพอใจคบหาผู้ให้ทาน
3. ชื่อเสียงอันดีงามของผู้ให้ ย่อมฟุ้งขจรไป
4. ผู้ให้ย่อมแคล้วคลาดอาภาย ไม่ก่อเขินในที่ประชุมชน
5. เมื่อละจากโลกนี้ ผู้ให้ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

โดยทั่วไปแล้ว คนเรามักต้องการเห็นผลของการทำความดีในทันทีทันใด ถ้ายังมองไม่เห็นผล ก็เกิดความท้อแท้ ลี้नหวัง และเบือนหน้าที่จะทำความดีนั้นต่อไป แต่จากพุทธดำรัสข้างต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า การทำความดีนั้น ให้ผลในปัจจุบันนี้ได้ คือความดีที่เกิดจากการให้ทานนี้ จะส่งผลดีในชาติปัจจุบันถึง 4 ประการ และส่งผลถึงชาติหน้าต่อไปอีก 1 ประการ

ทุกครั้งที่เราทำความดี ผลของความดีจะเกิดขึ้นที่ใจเราก่อน ทำให้ใจเราสบาย ถ้าเราหมั่นทำความดีและรักษาใจที่ดีไว้อย่างต่อเนื่องความดีนี้จะแผ่ขยายมีพลังที่จะดึงดูดสิ่งที่ดีเข้ามาสู่ชีวิตของเราต่อไป เหมือนต้นไม้เล็กๆ ที่เราหมั่นดูแลรดน้ำใส่ปุ๋ย ไม่นานก็เจริญเติบโต ออกดอกออกผลได้ ความดีที่เกิดจากการให้ก็เช่นกัน เพราะทุกครั้งที่เราให้ ใจเราย่อมสบายเป็นสุข เพราะชนะความตระหนี่ เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งกระแสความปรารถนาดีไปยังผู้รับ ทำให้ผู้รับมีความสุขขึ้น ฉะนั้น**ผู้ให้จึงเป็นที่รัก**ของคนทั้งหลาย

เมื่อผู้ให้มีความสุขอย่างต่อเนื่อง จิตใจกว้างขึ้น ความสุขก็ขยายกว้างขึ้นด้วย คนดีทั้งหลายก็อยากคบหาบุคคลที่มีใจกว้างทั้งนั้น ฉะนั้น**คนดีเป็นอันมากย่อมพอใจคบหาผู้ให้**นั้น

เพราะคนที่มาคบหาสมาคมด้วย ได้รับแต่ความสุข จึงนำเรื่องที่ตนประสบพบมาบอกกล่าวกันต่อไป ขยายออกไปในวงที่กว้างขึ้น ฉะนั้น**ชื่อเสียงอันดีงามของผู้ให้ย่อมฟุ้งขจรไป**

เพราะเมื่อคุ้นเคยกับคนดี จะไปที่ไหนก็เป็นที่ยกย่องของคนทั้งหลาย ฉะนั้น**ผู้ให้ย่อมแคล้วคลาดอาภายในที่ประชุมชน**

¹ **สิทธสูตร**, อังคตฺตรนิกาย ปญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 34 หน้า 78.

อานิสส์ 4 ข้อนี้ ย่อมมีแก่ผู้ให้ทุกคนในปัจจุบัน ส่วนข้อสุดท้าย เมื่อสิ้นชีพลง ผู้ให้ย่อมบังเกิดใน สุตติโลกสวรรค์ เพราะเหตุว่า เมื่อผู้ให้สั่งสมการให้ มีจิตใจดีงาม เกิดเป็นความพอใจภายในใจ ผู้ที่มีจิตใจ พอใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง เมื่อละโลก ย่อมมีสุคติเป็นที่หวังได้ ดังพระพุทธพจน์ที่มาใน วัตถุปมสูตร¹ ว่า

“จิตเต อสงฺกิลฺลฺเจ สฺสุคติ ปาฏิกงฺขา”
เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สฺสุคติเป็นที่หวังได้

3.5.1 ทานที่ให้ผลทันตาเห็น

นอกจากอานิสส์ทั้ง 5 ข้อที่กล่าวมาแล้วนั้น การให้ทานทุกครั้ง จะเกิดเป็นบุญขึ้นในใจ ซึ่งพอจะทราบได้ จากความรู้สึกว่าโลสบาย ใจผ่องใส ใจเป็นสุข เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้คือ อาการของบุญ

อาการของบุญอุปมาเหมือนกับกระแสไฟฟ้า ที่เราไม่สามารถเห็นด้วยตาเปล่าได้ แต่จะรู้ได้ด้วยอาการของมัน เช่น เมื่อเราเปิดสวิตช์ให้กระแสไฟฟ้าผ่านเข้าไปในพัดลม ทำให้ใบพัดหมุนได้ ให้เข้าไปในเตารีด ทำให้มีความร้อนได้ ให้เข้าไปในตู้เย็น ทำให้เกิดความเย็นได้ ใบพัดหมุนก็ดี ความร้อนก็ดี หรือความเย็นก็ดี นั่นคืออาการของไฟฟ้า บุญก็เช่นกัน ถึงแม้ไม่เห็นด้วยตา แต่ก็สามารถรับรู้อาการของบุญนั้นได้ (ยกเว้น ผู้ที่ปฏิบัติธรรมจนบรรลุธรรมแล้ว จึงสามารถเห็นกระแสบุญได้)

ทุกครั้งที่ทำความดี มีการให้ทาน รักษาศีล หรือเจริญภาวนา จะเกิดกระแสบุญ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเครื่องชำระใจของเราให้สะอาด บริสุทธิ์ ให้ใสสว่าง แล้วรวมกันเข้าเป็นดวงบุญ ดวงบุญนี้มีอนุภาพที่จะดึงดูดสมบัติทั้ง 3 คือรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ คุณสมบัติ ให้เกิดขึ้นแก่ชีวิตของเรา

ยามใดเรามีบุญมาก และบุญส่งผล สมบัติต่างๆ ก็จะหลั่งไหลเข้ามาหาเรา แต่ยามใดมีบุญน้อย หรือหมดบุญ กระแสบุญก็อ่อนกำลังลงหรือหมดไป สมบัติที่มีอยู่ก็ค่อยๆ ร่อยหรอลง หรือพลัดพรากจากเราไป เพราะไม่มีกระแสบุญที่จะดึงดูดสมบัติมาได้ดังเดิม

ในทางตรงกันข้าม เมื่อเราทำความชั่ว หรือมีความโลภ มีความตระหนี่ในใจ ก็เกิดกระแสกิเลสขึ้นมาผลักดันสมบัติ 3 ออกไป ทำให้คุณภาพชีวิตของเราเสียไป เพราะฉะนั้น คนที่ทำทานไว้ดีจึงเกิดเป็นคนมั่งคั่งร่ำรวย เพราะทานกุศลทำให้เกิดบุญ บุญก็ดึงดูดสมบัติต่างๆ ให้บังเกิดขึ้น

บุญมี 2 ระยะ คือบุญเก่า (บุญในอดีต) และบุญใหม่ (บุญในปัจจุบัน)

บุญเก่า คือ บุญที่ทำมาในชาติก่อนๆ จนถึงวันคลอด

¹ วัตถุปมสูตร, มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์, มก. เล่ม 17 ข้อ 52 หน้า 433.

บุญใหม่ คือ บุญที่ทำมาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงปัจจุบัน

ถ้าบุญเก่าทำมาดี จะส่งผลให้เกิดสมบัติในชาติปัจจุบัน เช่น เกิดมาร่ำรวยด้วยทรัพย์ (ทรัพย์สมบัติดี เพราะบุญเก่าคือทำทานมาดี) มีรูปร่างงดงาม (รูปสมบัติดี เพราะบุญเก่าคือรักษาศีลมาดี) และมีความเฉลียวฉลาด (คุณสมบัติดี เพราะบุญเก่าคือเจริญภาวนามาดี) และแม้จะมีบางคนที่ยังปัจจุบันไม่ได้ทำบุญอีกทั้งยังตระหนี่ถี่เหนียว แต่ว่ากลับร่ำรวยขึ้นมา นั่นก็เป็นเพราะว่าบุญในอดีตที่ตนเองทำไว้อย่างส่งผลให้อยู่นั่นเอง

ส่วนคนบางคนแม้จะทำบุญทำทานในชาตินี้ตั้งมากมายก็ไม่รวยสักที จนถึงกับคิดไปว่า “ทำดีไม่ได้ดี” หรือ “ทำบุญ บุญไม่ส่งผล” ก็มีเหมือนกัน ซึ่งนั่นเป็นเพราะว่าในอดีตทำทานมาน้อยเกินไป บุญจึงไม่พอจะดึงดูดสมบัติให้เกิดมากมาย ได้ตามต้องการ แต่ถึงอย่างไร บุญที่ทำไว้ก็ไม่ได้หายไปไหน เพียงแต่รอเวลาที่จะส่งผลให้ในชาติต่อไป เท่านั้นเอง

แต่ก็มีบางคนที่เกิดมาโชคดี ที่สามารถทำบุญใหม่ในชาตินี้ แล้วได้ผลบุญทันตาเห็น ซึ่งเป็นเพราะได้สร้างบุญในเขตบุญอันอุดม ที่เรียกว่า **สัมปทาคุณ** (ความถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษ) ซึ่งถ้าใครก็ตามได้สร้างบุญที่ประกอบด้วยสัมปทาคุณทั้ง 4 ประการนี้ ก็จะทำให้ท่านที่บริจาคแล้วมีผลยอดเยี่ยม และให้ผลได้ในภพปัจจุบันทันทีทันใด

สัมปทาคุณ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. วัตถุสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งวัตถุ ในที่นี้หมายถึงผู้รับ คือปฏิบัติหาก ต้องเป็นทักษิณะบุคคล ผู้มีความพร้อมด้วยคุณธรรม ยังมีคุณธรรมสูงมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้ทานของผู้บริจาคมิผลมากขึ้นเท่านั้น

2. ปัจจัยสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่จะนำมาทำบุญ ต้องได้มาอย่างบริสุทธิ์โดยชอบธรรม

3. เจตนาสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดี เจตนาเพื่อชำระกิเลส บูชาคุณ เพื่อสงเคราะห์ หรืออนุเคราะห์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้หวังลาภ ยศ หรือชื่อเสียง มีเจตนาดีทั้ง 3 กาล คือก่อนให้ก็ดีใจ กำลังให้ก็เลื่อมใส ครั้นให้แล้วก็เบิกบานใจ อย่างนี้เรียกว่าถึงพร้อมด้วยเจตนา

4. คุณาติเรกสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งคุณพิเศษของปฏิบัติ หาก คือผู้รับเป็นทักษิณะบุคคล ที่มีคุณธรรมพิเศษ ซึ่งระบุไว้ว่า ผู้รับจะต้องเป็นผู้ที่ออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ ซึ่งผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติได้ ก็คือพระอรหันต์ หรืออย่างต่ำต้องเป็นพระอนาคามีบุคคล

บุคคลใดที่ได้ทำทานโดยถึงพร้อมด้วยคุณวิเศษทั้ง 4 ประการนี้จะได้ผลบุญทันตาเห็น ดังมีกรณีของ “นายปณณะ” เป็นตัวอย่าง

เรื่อง นายปุลณะ

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพระศาสดาของเราประทับอยู่ที่เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ครั้งนั้นมีคนยากจนชื่อ “ปุลณะ” อยู่ในเมืองนั้นพร้อมกับภรรยาและลูกสาว เขาเป็นลูกจ้างของสุมณเศรษฐี อยู่มาวันหนึ่งมีการเล่นมหรสพในเมือง เศรษฐีก็ถามว่า

“ปุลณะ เธอจะไปเล่นมหรสพ หรือว่าจะทำงาน”

นายปุลณะก็ตอบว่า

“การเล่นมหรสพเป็นงานที่ต้องเสียเงินมาก เป็นเรื่องของคนที่มั่งคั่งเขาเท่านั้น ผมเป็นคนยากจน เป็นคนหาเช้ากินค่ำ ข้าวจะกินพรุ่งนี้ก็ยังไม่มี ผมจะไปรื่นเริงได้อย่างไรกัน ผมขอไปไถนาตามปกติดีกว่า”

เศรษฐีจึงมอบวัวให้เขาไปไถนา เมื่อได้วัวแล้วเขาก็ไปหาภรรยา แล้วบอกว่า

“วันนี้ชาวเมืองเขาไปเล่นมหรสพกัน แต่เราเป็นคนจน ทำอย่างเขาไม่ได้ ดังนั้นฉันจะไปไถนา วันนี้ขอให้เธอช่วยต้มผักให้มากขึ้นอีกสองเท่าไปให้ฉันด้วยนะ” พอส่งภรรยาแล้วก็รีบออกไปไถนาทันที

วันนั้นเองพระสารีบุตรเถระออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ ตรวจสอบดูว่า “เราควรจะไปส่งเคราะห์ใครหนอ บุญนี้จะไปเป็นของใครหนอ” ได้เห็นนายปุลณะเข้าไปในญาณของท่าน จึงใคร่ครวญพิจารณาว่า เขาจะมีศรัทธาหรือเปล่า เขาสามารถที่จะถวายอาหารได้หรือไม่ ครั้นทราบว่าเขามีศรัทธา และสามารถที่จะถวายอาหารได้ และถ้าได้ถวายอาหารแล้ว จะได้สมบัติอันยิ่งใหญ่

ดังนั้นแล้วจึงครองจีวร ถือบาตรไปยังที่นายปุลณะไถนาอยู่ พอนายปุลณะเห็นพระเถระเข้าก็ดีใจ เข้ามากราบไหว้ และคิดว่าท่านต้องการไม้สัฟน์ในยามนี้ จึงทำไม้สัฟน์ถวาย พระเถระก็เอาบาตรและผ้ากรองน้ำมาให้เขา นายปุลณะพอได้รับก็ทราบว่พระเถระคงต้องการน้ำดื่ม จึงรับเอาบาตรและผ้ากรองน้ำไปกรองน้ำมาถวาย

พระเถระคิดอยู่ว่า นายปุลณะนี้เป็นคนรับใช้ของเขา ถ้าท่านจะไปสู่เรือนของเขา ภรรยาของนายปุลณะก็จะไม่เห็นท่าน ท่านจึงจะอยู่ที่นั่นจนกว่าภรรยาของเขาจะนำอาหารมาให้ พระเถระรออยู่ครู่หนึ่ง ทราบด้วยญาณว่าภรรยาของนายปุลณะกำลังมาถึงแล้ว จึงออกเดินมุ่งหน้าไปยังพระนคร

ภรรยาของนายปุลณะ เมื่อพบพระสารีบุตรในระหว่างทางคิดว่า

“ตัวเราบางครั้งอาจมีไทยธรรม ก็ไม่พบพระเถระผู้เป็นเพื่อนบุญ บางคราวพบพระเถระ แต่ก็ไม่มีความไทยธรรม วันนี้เราพบพระเถระด้วย ไทยธรรมก็มีด้วย ขอให้พระเถระโปรดส่งเคราะห์เราด้วยเถิด”

ครั้นแล้วนางวางภาชนะใส่อาหารลง ไหว้พระเถระ พลังกล่าวว่า

“ขอท่านผู้เจริญจงโปรดอย่าคิดว่าอาหารนี้เลวหรือประณีตเลย ขอจงโปรดรับอาหารนี้ เพื่อ
สงเคราะห์แก่คนยากจนเช่นดิฉันด้วยเถิด”

พระเถระก็น้อมบาตรเข้าไป เมื่อนางเกลี่ยอาหารใส่ในบาตรครึ่งหนึ่งแล้ว พระเถระก็เอามือปิดบาตร
นางจึงกล่าวต่อไปว่า

“อาหารนี้เป็นแค่ส่วนเดียว ดิฉันไม่อาจจะทำเป็นสองส่วนได้ ขอท่านอย่าสงเคราะห์เพียงแค่นี้
โลกนี้เลย ช่วยกรุณาสงเคราะห์ดิฉันในโลกหน้าด้วยเถิด ดิฉันขอถวายทั้งหมด” แล้วใส่อาหารทั้งหมดลงไปใน
บาตรของพระเถระ พร้อมกับตั้งจิตอธิษฐานว่า “ขอให้ได้เข้าถึงธรรมะที่พระเถระได้เข้าถึงแล้วด้วยเถิด”

พระเถระก็ให้พร

“ขอความปรารถนาที่เธอตั้งไว้ดีแล้วจงสำเร็จเถิด” แล้วก็หาที่ฉันภัตตาหารในบริเวณนั้น
ส่วนนางต้องรีบกลับไปบ้านเพื่อหุงข้าวให้แก่สามีอีกครั้งหนึ่ง

ฝ่ายนายปุณณะโกลนาไปได้มากแล้ว เกิดความหิวจนทนไม่ไหว จึงปล่อยยวไว้ แล้วตัวเองก็เข้าไป
นั่งพักไต้ร่มไม้ รอภรรยานำอาหารมาให้อยู่เป็นเวลานาน กว่าภรรยาของเขาจะถืออาหารมาให้ก็สายมาก
นางจึงเกิดความกลัวว่า สามีจะหิวมากแล้วพาลโกรธนางขึ้น หรืออาจจะมีโทษจนกระทั่งทำร้ายนางได้
สิ่งที่ตนเองทำบุญไว้ก็จะไม่เกิดประโยชน์ คิดอย่างนั้นแล้วจึงรีบตะโกนมาแต่ไกลทันทีว่า

“ข้าแต่สามีท่านจงทำจิตให้ผ่องใสสักวันหนึ่งเถิดอย่าได้ทำสิ่งที่ฉันทำไว้ดีแล้วให้เสียประโยชน์ไปเลย
ฉันได้นำอาหารมาแต่เช้าตรู่ พอตีมาเจอกับพระสารีบุตรพระธรรมเสนาบดี จึงถวายส่วนของท่านแต่พระเถระ
ไปแล้ว และได้ไปหุงมาให้ท่านใหม่จึงมาสาย ขอท่านจงเลื่อมใสในบุญนี้เถิด”

ฝ่ายนายปุณณะก็ถามซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อความแน่ใจ พอได้รับการยืนยันอย่างเต็มที่แล้วก็ดีใจ พร้อมกับ
กล่าวว่า

“เธอทำดีแล้วที่ได้ถวายภัตตาหารแด่พระสารีบุตรเถระเจ้า แม้ตอนเช้านี้เองฉันก็ได้ถวายน้ำบัววนปาก
และไม่ชำระฟันแต่ท่านเช่นกัน”

เขาทั้งสองมีใจเลื่อมใส และผลิตเพลินในบุญของกันและกัน นายปุณณะพอกินข้าวเรียบร้อยแล้ว
ด้วยความอ่อนเพลีย จึงเอาศีรษะหนุนตักภรรยาแล้วก็หลับไป พอตื่นขึ้นมามองไปที่ท้องนา
เห็นนาที่ตนไถไว้กลายเป็นสีทองคำ จึงถามภรรยาด้วยความไม่แน่ใจว่า

“ช่วยดูทีเถอะว่า ที่ฉันเห็นตาลายไปหรือเปล่า ไปดูซิว่ารอยไถที่ไถไว้มันเป็นทองคำหรือเปล่า”

ภรรยาของเขามองเห็นนาที่ไถแล้วเป็นทองคำเหมือนกันจึงเดินไปดูพร้อมกับหยิบก้อนทองนั้นพาด
กับที่งอนไถ เกิดเสียงดังกังวาน ทำให้รู้ว่าสิ่งที่ตนมองเห็นนั้นเป็นทองคำจริงๆ จึงอุทานด้วยความเบิกบานใจว่า

“น่าอัศจรรย์จริง สิ่งที่เราถวายแด่พระธรรมเสนาบดินั้น ให้ผลทันตาเห็นทีเดียว”

เขาไม่อาจจะปกปิดทรัพย์ที่มากมายขนาดนั้นได้ จึงคิดว่าควรที่จะกราบทูลพระราชินีให้ทรงทราบดีกว่า แล้วได้นำเอาทองคำจำนวนหนึ่งใส่ถาดไปเฝ้าพระราชินี กราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ พระราชินีส่งราชบุรุษไปขนทองคำที่ห้องนาของเขามา

ฝ่ายราชบุรุษพอไปขนทองเป็นจำนวนมากมาไว้ที่พระลานหลวง พนางกล่าวว่า “ทองคำนี้เป็นของพระราชินี” พอเทออกมา ทองคำก็กลายเป็นก้อนดินไป พระราชินีทอดพระเนตรเห็นดังนั้นรู้สึกประหลาดใจมาก จึงถามว่า “พวกเธอกล่าวว่าอย่างไรหรือ”

พวกราชบุรุษกราบทูลว่า

“พวกข้าพระองค์กล่าวว่า ได้ขนสมบัติของพระราชินีมา”

พระราชินีตรัสว่า

“เธอกล่าวอย่างนั้นไม่ถูก เธอต้องคิดแล้วกล่าวเสียใหม่ว่า นี่เป็นสมบัติของนายปุนณะ”

ราชบุรุษทำตามที่พระราชินีรับสั่ง และแล้วสมบัตินั้นก็กลายเป็นทองคำในทันที พระราชินีรับสั่งให้เหล่าอำมาตย์ประชุมกัน แต่งตั้งและมอบตำแหน่งเศรษฐีให้แก่นายปุนณะและตั้งชื่อให้ใหม่ว่า “พหุรณเศรษฐี” แปลว่า เศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก

จะเห็นได้ว่า นายปุนณะได้ทำบุญในเขตที่ครบทั้งสี่ปทา 4 คือ มีผู้รับ ได้แก่พระสารีบุตร เป็นพระอรหันต์ เป็นทักษิณียบุคคลผู้เลิศ บัณฑิตที่ถวายก็ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ แม้จะเป็นอาหารของชาวบ้านธรรมดา แต่เป็นของบริสุทธิ์ เจตนาของเขาดีทั้ง 3 กาล คือก่อนให้ก็ดีใจ กำลังให้ก็เลื่อมใสให้แล้วก็เบิกบานยินดี และพระสารีบุตรเป็นคุณาธิเรกสัมปทา คือเพิ่งออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ ฉะนั้นผลบุญนี้จึงมากมายมหาศาล ส่งผลให้ทันตาเห็นดังนี้

3.5.2 ผลของทานแต่ละประเภท

ผลของการทำทานโดยทั่วไปแล้ว ย่อมทำให้ผู้ให้เกิดความอิ่มใจ มีความสุขสบายใจ แม้จะทำเพียงเล็กน้อยก็ตาม ก็ให้อานิสงส์แก่ผู้ทำทานนั้นได้ ที่จะไม่ให้ผลนั้นเป็นไม่มี ไม่ว่าสิ่งของที่ต้องการจะทำทานนั้นเป็นอะไรก็ตาม ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ยิ่งทำทานถูกเนื่อนาบุญด้วยแล้ว ยิ่งได้รับอานิสงส์มาก

ดังนั้น เมื่อเราทำทาน จึงมักตั้งจิตอธิษฐานขอให้ผลบุญที่ได้จากการทำทานนั้น ส่งผลให้เราได้ในสิ่งที่ปรารถนา ซึ่งนอกจากการอธิษฐานจิตกำกับแล้ว ทานบางอย่างก็ให้อานิสงส์โดยตัวของทานเอง ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอานิสงส์ของทานในกัณทกสูตร¹ ดังนี้

¹ กัณทกสูตร, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 24 ข้อ 137-138 หน้า 239.

ครั้งหนึ่งเทวดาทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“บุคคลให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้กำลังให้อะไรชื่อว่าให้วรรณะให้อะไรชื่อว่าให้ความสุข
ให้อะไรชื่อว่าให้จักขุ และบุคคลเช่นไรชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าพระองค์ทูลถาม
ขอพระองค์ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า

“ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง
ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ
ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข
ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ
และผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง
ส่วนผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้มฤตธรรม”

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

อัตภาพของคนเรานั้น จะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยอาหาร ขาดอาหารแล้วชีวิตไม่อาจดำรงอยู่ได้
แม้บุคคลจะมีรูปร่างใหญ่โตแข็งแรง มีกำลังมากปานใด หากไม่ได้รับประทานอาหาร ร่างกายก็ขาดกำลัง
ส่วนบุคคลผู้มีกำลังน้อย ถ้าได้รับประทานอาหารบริบูรณ์แล้ว ย่อมมีกำลังขึ้นมาได้ ดังนั้น พระผู้มีพระภาค-
เจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง”

ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ

บุคคลแม้จะมีผิวพรรณดี มีรูปร่างเพียงไร หากแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สกปรก ขาดรุ่งริ่ง หรือไม่มี
เสื้อผ้าเลย ย่อมไม่น่าดู ทั้งยังน่าเกลียดและถูกเหยียดหยามได้ ส่วนผู้ที่นุ่งห่ม ด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด เรียบร้อย
ย่อมดูงาม เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็น ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ”

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข

บุคคลที่เดินทางไกล บางครั้งอาจพบกับความยากลำบาก จากถนนหนทางที่ยาวไกลบ้าง ถนนที่
ขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อบ้าง หรือรกรไปด้วยหญ้าหรือซากหนามที่แหลมคม หรือได้รับอันตรายจากสัตว์มี
พิษที่หลบซ่อนตัวอยู่บ้าง ต้องเผชิญกับแสงแดดที่แผดกล้า หรือมีฝนลมแรงบ้าง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อม
ทำให้เกิดความทุกข์ ความไม่สะดวกสบาย หากมีผู้ให้ยานพาหนะไว้ใช้สอย ให้อุปกรณ์ในการเดินทาง เช่น
ร่ม รองเท้า หรือคอยถากถางหนทางให้เดินได้สะดวกยิ่งขึ้น สร้างบันได หรือสร้างสะพานไว้ให้ ผู้นั้นย่อม
ได้ชื่อว่าให้สิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบาย คือให้ความสุข พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้ยานพาหนะ
ชื่อว่าให้ความสุข”

ผู้ให้ประทับโคมไฟ ชื่อว่าให้จักรุ

บุคคลทั้งหลาย แม้มีดวงตาก็ไม่สามารถมองเห็นในที่มืดได้ ต่อเมื่อมีประทับโคมไฟให้แสงสว่าง จึงสามารถมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างตามความปรารถนาได้ ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้ประทับโคมไฟ ได้ชื่อว่าให้จักรุ”

ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ตามธรรมชาติของคนเดินทางไกล ย่อมเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเสียกำลังไป และย่อมปรารถนาที่จะ เข้าสู่ที่พักอาศัย เมื่อพักผ่อนสักครู่ก็จะได้กำลังคืนมา หรือผู้ที่ออกสู่กลางแจ้งต้องตากแดดตากลม ทำให้ผิวพรรณหมองคล้ำลงได้ ต่อเมื่อได้เข้ามาพัก ผิวพรรณจึงกลับสดงามดังเดิม ผู้ที่เดินทางผ่านแดดร้อน อันตรายต่างๆ ในระหว่างทาง เมื่อได้พักอาศัยจะมีความสุขสบายปลอดภัยขึ้น หรือเดินอยู่ในท่ามกลางแสงแดดร้อนจ้า นัยนตาย่อมพรวมวไม่แฉ่งใส เมื่อได้พักสักครู่ ดวงตาก็ใช้การได้ดีดังเดิม ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้ที่อยู่อาศัย เป็นผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง”

ผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้อมฤตธรรม

ผู้ให้ธรรมะเป็นทาน ได้ชื่อว่าชนะการให้ทั้งปวง เหตุเพราะว่าเมื่อบุคคลได้ฟังธรรม ย่อมเกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจ รู้จักว่าสิ่งใดเป็นบาป สิ่งใดเป็นบุญ บุคคลจะละบาปได้ก็เพราะได้ฟังธรรม จะทำบุญถวายทานได้ก็เพราะได้ฟังธรรม ถ้าไม่ได้ฟังธรรม ก็จะไม่มีการทำ เมื่อไม่มีการทำ ก็กลายเป็นมิจฉาปฏิฐาน แม้สิ่งของเล็กน้อยเพียงข้าวทัพพีหนึ่ง ก็มิอาจให้ได้ จะรักษาศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 หรือจะเจริญภาวนา ไหว้พระสวดมนต์ บูชาพระรัตนตรัย ล้วนทำไม่ได้ทั้งสิ้น แต่จะทำได้ก็เพราะว่าได้ฟังธรรม เพราะฟังแล้ว รู้จักบุญบาป ว่าทำอย่างนี้จะได้บุญมาก ทำอย่างนี้จะได้นุญชย์สมบัติ ได้ทิพยสมบัติ ได้นิพพานสมบัติ ฉะนั้น การให้ธรรมทาน จึงชื่อว่าชนะการให้ทั้งปวง

ส่วนผู้ใดมีสติปัญญา นำธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสั่งสอนให้แก่ชนทั้งหลาย ผู้นั้นชื่อว่า ได้ให้น้ำอมฤตธรรม เพราะว่าชนทั้งหลายจะสำเร็จมรรคผลนิพพาน จะล่วงชาติกันดาร ชรากันดาร พยาธิกันดาร มรณกันดารได้ ก็เพราะอาศัยการฟังพระสัทธรรม จะถึงอมตนิพพานเป็นที่สุขเกษม ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย เป็นเอกนัตบรมสุข (สุขอย่างยิ่งโดยส่วนเดียว) เพราะได้อาศัยการฟังพระสัทธรรม

ผู้ที่ได้ฟังธรรมย่อมมีจิตที่ผ่องใส ยกใจของตนเองให้สูงขึ้นจากบาปกรรมทั้งหลาย มีกำลังใจทำความดีต่อไป และคุณความดีนั้นก็จะเจริญงอกงาม จนทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด ส่วนผู้แสดงธรรม ก็ได้ชื่อว่าให้สิ่งที่ประเสริฐ ให้เส้นทางของการสร้างชีวิต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้อมฤตธรรม”

3.5.3 ทำทานต่างกันให้ผลไม่เหมือนกัน

การทำทานทุกครั้งย่อมมีอานิสงส์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น แต่ผลที่เกิดขึ้นก็ใช้ว่าจะเหมือนกันทุก ครั้งไป เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยรอบข้างหลายประการ ตั้งแต่ความต่างแห่งวัตถุ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ที่ให้เจตนาที่ให้ทาน กาลเวลาที่ให้ทาน หรือผู้รับทานแตกต่างกัน เป็นต้น ซึ่งจะได้ยกความแตกต่างในการทำทานมาดังนี้

ความแตกต่างที่เจตนา 3 กาล

ผู้ใดก่อนที่จะให้ทานเกิดความดีใจ (บุพพเจตนาบริสุทธิ์) อานิสงส์แห่งบุญย่อมส่งผลในภพชาติหน้า ให้ชีวิตในปฐมวัย (ตั้งแต่เกิดถึงอายุ 25 ปี¹) ของผู้นั้นพบแต่ความสมบูรณ์พูนสุขเพียบพร้อมไปด้วยสิ่งดีงาม

ผู้ใดขณะที่ให้ทาน เกิดความเลื่อมใส (มูญจนเจตนาบริสุทธิ์) อานิสงส์แห่งบุญย่อมส่งผลในภพชาติหน้า ให้ชีวิตในมัชฌิมวัย (อายุ 26-50 ปี) ของผู้นั้น พบกับความสุข ความสบาย บริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติ

ผู้ใดหลังจากที่ให้ทานแล้ว เกิดความเบิกบานใจ ไม่เสียดายทรัพย์ (อปราปรเจตนาบริสุทธิ์) อานิสงส์แห่งบุญย่อมส่งผลในภพชาติหน้า ให้ชีวิตในปัจฉิมวัยของผู้นั้น (อายุ 51 ปี ขึ้นไป) ถึงพร้อมด้วย ความสุข สมหวังในสิ่งอันพึงปรารถนาทุกประการ สามารถใช้ทรัพย์ได้อย่างเบิกบานใจ ไม่เป็นเศรษฐกิจที่มีความตระหนี่ถี่เหนียว

และเมื่อผู้ใดสามารถรักษาเจตนาให้บริสุทธิ์ครบทั้ง 3 ระยะเวลาอย่างนี้ได้ ก็ย่อมได้บุญมาก และมีความสุขสมบูรณ์ไปจนตลอดชีวิต

จะเห็นได้ว่าเจตนามี 3 ระยะเวลา แต่ละระยะจะส่งผลในแต่ละวัย ถ้าเจตนาดีจะส่งผลดี แต่ถ้าเจตนา ระยะเวลาใดเสียไป วัยนั้นก็จะเสียไปด้วย เช่น ก่อนจะให้ทาน ผู้ให้รู้สึกไม่ค่อยเต็มใจนัก แต่ครั้นถึงเวลาให้ เห็นพระ ภิกษุจำนวนมากมาย จึงเกิดความเลื่อมใสขึ้น ยินดีในการให้นั้น และหลังจากให้แล้ว นึกถึงบุญที่ไร ก็เกิดความปีติเบิกบานใจทุกครั้ง บุญที่ทำนี้จะส่งผลให้เกิดในภพชาติหน้า คือ ในช่วงปฐมวัย จะมีชีวิตที่ลำบาก ต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ มากมาย ต่อเมื่อถึงมัชฌิมวัย จึงจะเริ่มประสบกับความสุข ความสำเร็จ และปัจฉิมวัยก็มีความสุขความสบาย สามารถใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สุข และสร้างบุญกุศลได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น

อีกนัยหนึ่ง ในภพชาตินี้ ถ้าในช่วงปฐมวัยเรามีความสุขดี มัชฌิมวัยก็เจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน แต่ปัจฉิมวัยกลับพบแต่อุปสรรค มีทรัพย์ก็เสียดาย ไม่กล้าทำบุญ ไม่กล้าใช้จ่ายใช้สอย แสดงว่าในอดีตนั้น เวลาทำบุญ บุพพเจตนาและมูญจนเจตนาดี แต่อปราปรเจตนาเสียไป ทำบุญแล้วใจไม่เลื่อมใส เสียดายทรัพย์ ดังนี้ เป็นต้น

ดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้วว่า การให้ทานจะมีผลมากนั้น ต้องขึ้นอยู่กับเจตนาที่บริสุทธิ์ของผู้ให้

¹ เมื่อเทียบเวลา ในขณะที่มีมนุษย์มีอายุขัยเฉลี่ยเท่ากับ 75 ปี

ทั้ง 3 ระยะ เป็นสำคัญ คือ ก่อนให้ก็ดีใจ ขณะให้ก็เลื่อมใส และหลังจากให้แล้วก็ปิติเบิกบานใจ หากสามารถ ประครองเจตนาทั้ง 3 ระยะนี้ได้ นั้นย่อมหมายถึงอานิสงส์ผลบุญที่จะเกิดขึ้นอย่างสุดประมาณ ดังที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ทานสูตร**¹ ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ทานที่ประกอบด้วยองค์ 6 คือ องค์ของผู้ให้ 3 อย่าง องค์ ของผู้รับ 3 อย่าง องค์ของผู้ให้ 3 อย่าง (เจตนา 3) คือ ก่อนให้ก็ดีใจ กำลัง ให้ก็มีใจผ่องใส ครั้นให้เสร็จแล้วมีความเบิกบานใจ

องค์ของผู้รับ 3 อย่าง คือ เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อความเป็นปราศ ความเป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อความเป็นปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือ ปฏิบัติเพื่อความเป็นปราศจากโมหะ

ทานที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ 6 ประการนี้ เป็นบุญใหญ่ นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ ยิ่งใหญ่นัก เหมือนน้ำในมหาสมุทร นับหรือคำนวณไม่ได้ว่ามี ขนาดเท่าใด ทานที่พร้องพร้อมด้วยคุณลักษณะเหล่านี้ ย่อมเป็นที่หลังไหลแห่งบุญ หลังไหลแห่งกุศล นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศด้วยดี มีวิบากเป็นสุข เป็นไปพร้อมเพื่อการเกิดขึ้นในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ”

แต่หากไม่สามารถประคับประครองเจตนาให้บริสุทธิ์ทั้ง 3 ระยะได้ ผลบุญย่อมลดหย่อนลงไป ตามส่วนที่ควรจะเป็น

แตกต่างที่เนื่อนาบุญ

นอกจากเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้ง 3 ระยะแล้ว ปฏิภาณหรือผู้รับทานนั้นก็ปัจจัยที่สำคัญอีกประการ หนึ่ง ที่ทำให้ผลแห่งทานมีมากหรือน้อยแตกต่างกัน การให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล มีความบริสุทธิ์ เป็นทักษิณบุคคล ชื่อว่าเป็นทานที่มีผลมาก มีผลไพศาล ส่วนทานที่ให้ในบุคคลผู้ทุศีล หามีผลมาก มีอานิสงส์มากไม่ ดังที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน **ปสาทสูตร**² ว่า

“สงฆ์ทั้งหลายก็ดี คณะทั้งหลายก็ดี มีประมาณเท่าใด สงฆ์สาวกของตถาคต ปราชญ์กล่าวว่า เป็นยอดแห่งสงฆ์ แห่งคณะทั้งปวงนั้น สงฆ์สาวกของตถาคตคือใคร คือคู่แห่งบุรุษ 4 บุรุษ บุคคล 8 (หมายถึงพระอริยเจ้า) นี่สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระ ภาคเจ้า ผู้ควรของค่านับ ผู้ควรของต้อนรับ ผู้ควรของทำบุญ ผู้ควรทำอัญชลี ผู้เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าสัตว์เหล่าใดเลื่อมใสในพระสงฆ์สัตว์เหล่า นั้นจึงชื่อว่าเลื่อมใสในวัดอุทฺถันเลิศ เมื่อเลื่อมใสในวัดอุทฺถันเลิศ ก็ย่อมได้ผลอันเลิศ”

¹ **ทานสูตร**, ฉกกนิบาต อังคุตตรนิกาย, มก. เล่ม 36 ข้อ 308 หน้า 628.

² **ปสาทสูตร**, อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต, มก. เล่ม 35 ข้อ 34 หน้า 130.

แตกต่างที่เวลา

เวลาในการให้ทานก็มีผลต่ออานิสงส์ที่เกิดขึ้นได้เช่นกัน บางคนเมื่อเกิดความเลื่อมใสในทีใดก็ ให้ทานทันที แต่กับบางคนจะให้ทานก็ต่อเมื่อตนเองมีความพร้อม หรือบางคนคิดจะให้ก็บังเกิดความลังเล เพราะความตระหนี่เข้าครอบงำ กว่าจะตัดสินใจให้ได้ก็ล่วงเลยเวลาไปนาน

การให้ทานในเวลาที่แตกต่างกัน ย่อมมีอานิสงส์แตกต่างกันไม่น้อย นั่นคือ ผู้ที่ให้ทานทันทีที่จิตเลื่อมใส โดยไม่ริรอว่าจะต้องพร้อมก่อน ไม่ลังเลหรือนึกเสียดาย ในเวลาบุญให้ผล ก็ย่อมได้รับอานิสงส์ ก่อนใคร และได้อย่างเต็มที่ไม่มีตกหล่น แต่หากทำบุญช้าหรือลังเลอยู่ บาปอกุศลก็ได้ช้อง ถึงคราวบุญ ส่งผลก็ส่งให้ช้า และได้อย่างไม่เต็มที่อีกด้วย พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า

“บุคคลพึงรีบชวนถวายในความดี พึงห้ามจิตเสียจากบาป
เพราะว่า เมื่อบุคคลทำความดีช้าอยู่ ใจจะยินดีในบาป”¹

แตกต่างที่ทำตามลำพังหรือทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ

คนบางคนแม้ร่ำรวยเป็นเศรษฐีมีทรัพย์มาก แต่กลับขาดเพื่อนพ้องบริวาร เวลาทำกิจการงานหรือประสบอุปสรรคอันใด ก็ไม่มีใครช่วยเหลือเกื้อกูล

คนบางคนแม้ยากจนไม่มีทรัพย์สมบัติ แต่กลับมีเพื่อนพ้อง และญาติพี่น้องบริวารมากมาย ที่คอยช่วยเหลือให้พึ่งพาได้ในยามที่ต้องการ

คนบางคนไม่มีทั้งทรัพย์สมบัติ ไม่มีทั้งเพื่อนพ้องบริวาร จะทำมาหาเลี้ยงชีพหรือทำกิจการงาน ก็ลำบากยากแค้น

แต่คนบางคนกลับสมบูรณ์พร้อมทั้งทรัพย์สมบัติ ทั้งบริวาร จะทำกิจการงานอันใด ก็สำเร็จสมปรารถนา ชีวิตจึงมีความสุขอย่างเต็มที่

เหตุที่ทำให้คนเหล่านี้มีความแตกต่างกัน พระลัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุนี้ไว้ว่า

“คนบางคนให้ทานด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่น ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใดๆ
ย่อมได้แต่โภคทรัพย์สมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ

คนบางคนไม่ให้ทานด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่น ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใดๆ
ย่อมไม่ได้โภคทรัพย์สมบัติ แต่ได้บริวารสมบัติ

คนบางคนไม่ให้ทานด้วยตนเอง และไม่ชักชวนผู้อื่น ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใดๆ
ย่อมไม่ได้ทั้งโภคทรัพย์สมบัติ และบริวารสมบัติ

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องพราหมณ์ชื่ออุเทกสาฎก, มก. เล่ม 42 หน้า 8.

คนบางคนให้ทานด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นด้วย ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใดๆ ย่อม
ได้ทั้งโภคทรัพย์สมบัติ และบริวารสมบัติ”¹

จากพุทธพจน์ที่กล่าวในเบื้องต้น ทำให้เห็นอานิสงส์ของการทำ และไม่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่นว่า **“บุคคลที่ทำบุญเอง แต่ไม่ได้ชักชวนผู้อื่นทำบุญ จะไปเกิดเป็นผู้ที่ร่ำรวยด้วยทรัพย์สมบัติ แต่ไม่มีพวกพ้องบริวาร”** เพราะว่า “เมื่อบุคคลทำบุญด้วยตนเอง” ชื่อว่าเขาได้รักษาทรัพย์สมบัติของตนไว้ แต่ “เขาไม่ได้ชักชวนผู้อื่นทำบุญ” ชื่อว่าเขาไม่ได้ติดตามรักษาทรัพย์สมบัติให้ผู้อื่น เสมือนปล่อยให้ทรัพย์นั้นถูกไฟไหม้จนหมดสิ้น ฉะนั้นเวลาไปเกิดในภพชาติใด จึงมีโภคทรัพย์สมบัติมากมาย แต่ไม่มีบริวารเมื่อทำกิจการใดๆ ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยยากลำบากมาก ไม่มีคนช่วยเหลือ เพราะขาดพวกพ้อง

“บุคคลที่ไม่ได้ทำบุญเอง ได้แต่ชักชวนผู้อื่นทำบุญ จะไปเกิดเป็นคนยากจน แต่มีพวกพ้องบริวาร”

เพราะว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติของตนเองไว้ ได้แต่ตามรักษาทรัพย์สมบัติให้คนอื่น ฉะนั้นไปเกิดในภพชาติใด ตนจึงต้องลำบาก และยากจนข้นแค้น แต่เวลาจะทำอะไร ก็มีคนอื่นคอยช่วยเหลือสนับสนุนตลอดเวลา

“บุคคลที่ไม่ได้ทำบุญด้วยตนเอง และไม่ชักชวนผู้อื่นทำบุญ จะไปเกิดเป็นคนยากจน ทั้งไม่มีพวกพ้องบริวาร”

เพราะว่า ไม่รักษาทั้งทรัพย์สมบัติของตนเองและผู้อื่น บางทีถึงกับขัดขวางคนอื่นไม่ให้ทำอีก ฉะนั้นไปเกิดในภพชาติใด ก็พบแต่ความลำบากยากจน ต่ำต้อย ไม่มีพวกพ้อง จะทำอะไรก็ลำบากมาก และไปเกิดกับกลุ่มชนที่มีความลำบากด้วยกัน มีแต่คนรังเกียจ

ส่วน **“บุคคลที่ทำบุญเอง และชักชวนผู้อื่นทำบุญด้วย ย่อมร่ำรวยด้วยโภคทรัพย์สมบัติ และบริวารสมบัติ”**

เพราะว่า นอกจากตนเองได้รักษาทรัพย์สมบัติของตนไว้ดีแล้ว ยังติดตามไปรักษาทรัพย์สมบัติให้ผู้อื่น ฉะนั้นไปเกิดในภพชาติใด ก็จะมีมั่งคั่งร่ำรวย และมีแต่คนที่ซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธ์กาย วาจา ใจ มาเป็นพวกพ้องบริวาร คนภัยคนพาลเข้าใกล้ไม่ได้ จะทำอะไรก็สำเร็จได้โดยง่าย

อานิสงส์ของทานมีคุณอย่างไม่อาจประมาณหรือนับได้ เราต่างโชคดีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาคำสอนของพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า จนรู้และเข้าใจ ว่าจะต้องใช้เวลาของชีวิตที่ค่อยๆ หมดไปด้วยความไม่ประมาท ด้วยการสั่งสมบุญ มีทานกุศลเป็นต้น

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องเศรษฐีชื่อพิฬาลปะกะ, มก. เล่ม 42 หน้า 27.

ดังนั้น จงอย่านิ่งนอนใจ พึงชวนชวนในการให้ทาน ทั้งทำด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่น ทำจนกระทั่งเกิดเป็นนิสัยรักการให้ติดตัวไปข้ามภพข้ามชาติ และพึงระลึกไว้เสมอว่า เมื่อเรามีจิตเลื่อมใสในทีใด ก็ต้องรีบให้ในที่นั้น อย่ามัวแต่ชักช้าชะล่าใจ จนกิเลสหรือความตระหนี่เข้ามากครอบงำใจได้เด็ดขาด เมื่อมีมากก็ให้มาก มีน้อยก็ให้น้อย ค่อยๆ สังสมบุญไปอย่างเต็มกำลัง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หม้อ
น้ำ ยังเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมา (ทีละหยาดๆ) ได้ฉันใด ธีรชน (ชนผู้มีปัญญา)
สังสมบุญแม้ทีละน้อยๆ ย่อมเต็มด้วยบุญได้ฉันนั้น”¹

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 การทำทานที่สมบูรณ์แบบ จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 3 และทำกิจกรรมที่ 1
แล้วจึงศึกษาบทที่ 4 ต่อไป

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย คาลาธรรมบท เรื่องเศรษฐีซื้อพิฆาลปทกะ, มก. เล่ม 42 หน้า 30.

บทที่ 4

ธรรมทาน

เนื้อหาบทที่ 4

ธรรมทาน

4.1 ประเภทของธรรมทาน

4.1.1 วิทยาทาน

- วิทยาทานทางโลก
- วิทยาทานทางธรรม

4.1.2 อภัยทาน

4.2 อานิสงส์ของธรรมทาน

4.3 การแสดงธรรม

4.3.1 คุณสมบัติของผู้แสดงธรรม

- แสดงธรรมตามลำดับ ไม่ตัดวรรคถ้อยความ
- แสดงธรรมอ้างเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจ
- อาศัยความเอ็นดูแสดงธรรม
- ไม่เห็นแก่ลาภ
- ไม่กล่าวคำกระทบตนและผู้อื่น

4.3.2 ควรแสดงธรรมเมื่อไร

4.4 อานิสงส์ของผู้แสดงธรรม

4.5 การฟังธรรม

4.5.1 คุณสมบัติของผู้ฟังธรรม

- ไม่ดูแคลนหัวข้อธรรมว่าง่าย
- ไม่ดูแคลนความรู้ความสามารถของผู้แสดงธรรม
- ไม่ดูแคลนตนเองว่าฉลาดไม่พอจะรองรับธรรม
- มีใจเป็นสมาธิขณะฟังธรรม
- มีโยนิโสมนสิการ

4.5.2 กาลที่ควรฟังธรรม

- วันธรรมสวนะ
- เมื่อเวลาที่จิตถูกวิตกครอบงำ
- เมื่อมีผู้มาแสดงธรรม

4.6 อานิสงส์ของการฟังธรรม

1. ธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดี ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงการอธิบายให้รู้ให้เข้าใจถึงบุญบาป
2. ธรรมทานมี 2 ประเภท คือ วิทยาทาน และอภัยทาน วิทยาทาน หมายถึงการให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนอภัยทาน เป็นการให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีความภัยแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในสิ่งที่ผู้อื่นกระทำล่วงเกิน
3. ธรรมทาน เป็นทานที่มีอานิสงส์มาก มากกว่าอามิสทานมากมายนัก เพราะการจะมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา การจะกระทำบุญกุศล หรือการจะกำจัดกิเลสบรรลุปะเป็นพระอริยบุคคลได้นั้น ล้วนต้องฟังธรรมทั้งสิ้น
4. การแสดงธรรมที่จะให้ดี ให้เกิดประโยชน์สุขนั้น ผู้แสดงธรรมต้องประกอบด้วยองค์แห่งธรรมกถึก การแสดงธรรมนั้นจึงจะมีอานิสงส์ทั้งต่อผู้ที่แสดงธรรมเอง และผู้ฟังธรรมด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจ วิธีการให้ธรรมทาน และอานิสงส์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบและเข้าใจ รวมทั้งสามารถอธิบายถึงคุณสมบัติของผู้แสดงธรรม และผู้ฟังธรรมได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และสามารถอธิบายถึงความสำคัญของการทำทาน ที่มีผลต่อเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 4

ธรรมทาน

ธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดี บอกศิลปวิทยาที่ดีที่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เป็นเหตุให้มีความสุข รวมถึงการอธิบายให้รู้ และเข้าใจเรื่องบุญบาป ให้ละสิ่งที่เป็นอกุศล ดำรงตนอยู่ในทางกุศล ซึ่งจะนำพาตนให้สะอาดบริสุทธิ์ หมดจดจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้

4.1 ประเภทของธรรมทาน

ธรรมทาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วิทยาทาน และ อภัยทาน

4.1.1. วิทยาทาน

วิทยาทาน คือ การให้ความรู้ ยังแบ่งออกได้อีกเป็นวิทยาทานทางโลก และวิทยาทานทางธรรม

● **วิทยาทานทางโลก** คือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบายทุกอย่าง ดังนั้นทางพระพุทธศาสนาได้จัดความรู้ว่าเป็นขุมทรัพย์อย่างหนึ่ง ชื่อ “องคสมณินิ” แปลว่า ขุมทรัพย์ติดตัวได้ บุคคลผู้มีความรู้ดี จึงเปรียบได้ว่ามีขุมทรัพย์ติดตัวไป ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็เชื่อมั่นได้ว่าจะสามารถใช้ปัญญา รักษาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัยได้แน่นอน

● **วิทยาทานทางธรรม** (จัดเป็นธรรมทานแท้) คือ การให้ความรู้ที่เป็นธรรมะนั้นยังเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ด้วยเหตุที่ว่า การดำเนินชีวิตของแต่ละคนนั้น ถ้าขาดเสียซึ่งหลักธรรม ชีวิตก็จะพบแต่ความทุกข์เดือดร้อน ผิดหวังตลอดไป ต่อเมื่อได้ยินได้ฟังธรรม และนำมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม ย่อมเกิดความเจริญงอกงามในชีวิตของตน ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง สะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใส ในที่สุดก็ทำให้รู้แจ้งเห็นแจ้งในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้

การให้คำสอนที่ถูกต้องที่เป็นธรรมะนั้น เปรียบได้กับการให้ขุมทรัพย์ที่เป็นอมตะติดตัวไว้ หรือให้ประทีปแสงสว่างที่คอยติดตามไป ดังนั้น บัณฑิตทั้งหลายจึงกล่าวว่า การให้ธรรมทาน เปรียบเหมือนการให้ขุมทรัพย์ หรือประทีปที่จะเป็นเครื่องส่องทางชีวิต ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม นำชีวิตไปสู่ความสุข ความเจริญ

และเมื่อยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร ย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำ มีชีวิตที่ดีงาม ได้เกิดในสุคติภพ เมื่ออบรมบ่มบารมีแก่กล้าแล้ว ย่อมสละละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง เข้าถึงพระนิพพานได้ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “การให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง”

4.1.2 อภัยทาน

อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มียกแค้นและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงเกินของผู้อื่น ไม่มีเวร ไม่ผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นนิตย์

การให้อภัย เป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เป็นการให้ที่ง่าย แต่ที่บางคนทำได้ยาก เพราะมีกิเลสอยู่ในใจ ต้องอาศัยการพึงธรรม ประพฤติปฏิบัติธรรมบ่อยๆ จนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นคุณประโยชน์ของการให้อภัย แล้วจะให้อภัยได้ง่ายขึ้น

หากมองดีๆ จะดูเหมือนว่าการให้อภัยเป็นการให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นทำให้ผู้อื่นมีความสุขสบายใจ แต่แท้ที่จริงแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุดก็คือตนเอง เพราะทุกครั้งที่ให้อภัยได้ จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบาอกเบาใจ สดชื่นแจ่มใส มีความสุข

นอกจากนี้ การช่วยเหลือผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายให้ปลอดภัย หรือพ้นจากอันตรายนั้นได้ เช่น การช่วยปล่อยสัตว์ที่เขาจะนำไปฆ่าให้พ้นจากการถูกฆ่า ดังประเพณีปล่อยสัตว์ปล่อยปลา ก็นับว่าเป็นอภัยทานเช่นกัน เพราะได้ให้ความไม่มียกแค้น ให้ความเป็นอิสระแก่สัตว์เหล่านั้น

การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีเวรไม่มีภัยแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยการไม่เบียดเบียน จัดเป็น การให้ที่สูงขึ้นไปอีก พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า “มหาทาน” ซึ่งท่านจัดไว้ในเรื่องศีล (บทที่ 6)

ส่วนการให้อภัย คือ ทำตนเป็นผู้ไม่มียกกับตนเอง ใครที่สามารถสละภัย คือโทษะออกจากใจได้ มีจิตใจสงบ สะอาด จิตจะประกอบไปด้วยเมตตา เมื่อทำไปแล้วถึงระดับหนึ่ง จัดว่าเป็นการภาวนา ที่เรียกว่า เมตตาภาวนา ซึ่งมีอานิสงส์สูงยิ่ง

4.2 อานิสงส์ของธรรมทาน

ธรรมทานนี้มีอานิสงส์มาก ดังที่มีการพรรณนาคุณไว้ในอรรถกถาธรรมบท¹ ว่า

แม้ทายกจะถวายจีวรอย่างดีที่สุดแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตเจ้าทั้งหลาย ที่นั่งติดๆ กันเต็มห้องจักรวาลนี้ ก็ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าการอนุโมทนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยพระคาถาเพียง 4 บาท และจีวรทานนั้นมีค่าไม่ถึง 1 ใน 16 แห่งพระคาถาที่พระพุทธร่องค์ทรงอนุโมทนา

แม้ทายกจะถวายโภชนะข้าวสาละ กอปรด้วยสุปะพยุญชนะ (แกงและกับข้าว) อันประณีต เป็นต้น ให้เต็มบาตรพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ดี จะถวายเภสัชทาน มี เนยใส เนยเหลว น้ำผึ้ง เป็นต้น ให้เต็มบาตรพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่นั่งติดๆ เต็มห้องจักรวาลก็ดี ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าธรรมทานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอนุโมทนาด้วยพระคาถาเพียง 4 บาท

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องท้าวสักกเทวราช, มก. เล่ม 43 หน้า 325.

อนึ่ง ทายกจะถวายเสนาสนะ มีมหาวิหาร หรือโลหปราสาทหลายแสนหลัง ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าธรรมทาน ที่พระลัมมมาสัมพุทธเจ้าอนุโมทนาด้วยพระคาถาเพียง 4 บาท

การแสดงธรรม การบอกระรม การฟังธรรม มีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ และประเสริฐกว่าจิวรทาน บิณฑบาตทาน เสนาสนะทานทุกอย่าง เพราะว่าชนทั้งหลายที่ยังเป็นมิจฉาทิฎฐิ ไม่รู้ถึงคุณของพระรัตนตรัย จะทำบุญมากมายขนาดนั้นได้ก็ต่อเมื่อได้ฟังธรรม เพราะถ้าไม่ได้ฟังธรรมจนมีศรัทธา และรู้ถึงคุณค่าของการทำทานแล้ว จะถวายข้าวสวยสักทัพพี ข้าวต้มสักกระบายก็ยิ่งยาก แต่หากได้ฟังธรรมจนมีศรัทธา ความอยากทำทานหรือการทำความดีอื่นๆ ก็จะเกิดตามมาโดยง่าย ดังตัวอย่างเรื่องของโรชะมัลลกษัตริย์¹ ดังนี้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปทางพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ 1,250 รูป

พวกมัลลกษัตริย์ชาวพระนครกุสินารา ได้ทรงทราบข่าว จึงได้ตั้งกติกากันไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน 500 กษาปณ์

โรชะมัลลกษัตริย์ซึ่งเป็นพระสหายของพระอานนท์ ไม่มีศรัทธา แต่เพราะกลัวว่าจะถูกปรับสินไหม จึงให้การต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นอย่างดี ครั้นรับเสด็จเสร็จแล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์

ท่านพระอานนท์ขึ้นชมเขาวัว

“ท่านโรชะ การรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของท่านโอฬารแท้”

โรชะมัลลกษัตริย์ตรัสว่า

“พระคุณเจ้าอานนท์ พระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรมก็ดี พระสงฆ์ก็ดี ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าใหญ่โต พวกญาติต่างหากได้ตั้งกติกากันไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน 500 กษาปณ์ ข้าพเจ้านั้นแล ได้ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเช่นนี้ เพราะกลัวพวกญาติปรับสินไหม”

ท่านพระอานนท์แสดงความไม่พอใจว่า โฉนโรชะมัลลกษัตริย์จึงได้ตรัสอย่างนี้ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า

“พระพุทธเจ้าข้า โรชะมัลลกษัตริย์ผู้นี้ เป็นคนมีชื่อเสียง มีคนรู้จักมาก และความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ ของคนที่มีผู้รู้จักมากเช่นนี้ มีอิทธิพลมากนัก ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์ทรงกรุณาโปรดบันดาลให้โรชะมัลลกษัตริย์เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับคำพระอานนท์แล้ว ทรงแผ่เมตตาจิตไปยังโรชะมัลลกษัตริย์ แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จเข้าพระวิหาร ครั้นโรชะมัลลกษัตริย์อันพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าถูกต้องแล้ว ได้เที่ยวค้นหาตามวิหารไปทั่วทั้งบริเวณทุกแห่ง แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

¹ เกลัซชขันธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, เล่ม 7 ข้อ 88 หน้า 153-156.

“ท่านเจ้าข้า เวลานี้พระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ที่ไหน เพราะข้าพเจ้าใครจะเฝ้าพระองค์”

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า

“ท่านโรหะ พระวิหารนั้นเขาปิดพระทวารเสียแล้ว ขอท่านโปรดสงบนเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหารนั้น ค่อยๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอม แล้วทรงเคาะพระทวารเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงเปิดพระทวารรับท่าน ถวายพระพร”

โรหะมีลลक्षัตริย์ทรงทำตามที่ได้รับแนะนำ เมื่อเขานั่งต่อเบื้องพระพักตร์พระศาสดาเรียบร้อยแล้ว พระพุทธองค์จึงแสดงอนุပ္พพิกขา คือ ทรงประกาศเรื่องทาน ศีล สวรรค์ โทษของกามอันต่ำทราม อันเศร้าหมอง และอานิสงส์ในการออกจากกามให้เขาฟัง เมื่อทรงทราบว่โรหะมีลลक्षัตริย์มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนา คือ อริยสัจที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้นไป จนโรหะมีลลक्षัตริย์มีดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน ณ ที่นั่นเอง

โรหะมีลลक्षัตริย์ได้ทรงเห็นธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง ได้หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“ขอประทานพระวโรกาส ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย โปรดรับจิ๋วร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาณปัจจัย เกล็ดขบริหาร ของข้าพระพุทธเจ้าผู้เดียว อย่ารับของคนอื่น”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

“ดูก่อนโรหะ แม้อริยบุคคลผู้ได้เห็นธรรมแล้วด้วยญาณของพระเสขะ ด้วยทัฬหะของพระเสขะเหมือนอย่างท่าน ก็คงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอ พระคุณเจ้าทั้งหลายคงกรุณารับจิ๋วร บิณฑบาต เสนาสนะ ศิลาณปัจจัยเกล็ดขบริหารของพวกเราเท่านั้น คงไม่รับของผู้อื่นเป็นแน่ เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจักรับปัจจัยของท่านด้วย ของคนอื่นด้วย”

จากเรื่องข้างต้นจะเห็นได้ว่า การได้ฟังธรรม สามารถน้อมนำจิตใจ และเปลี่ยนบุคคลจากที่ไม่มีความเลื่อมใส ให้หันกลับมาเลื่อมใส และยังทำให้เขามีโอกาสที่จะได้สั่งสมบุญใหญ่ติดตัวไปอีกด้วย

อานิสงส์ของธรรมทานอีกประการหนึ่ง คือ ยกเว้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว แม้พระสาวกทั้งหลาย เช่น พระสารีบุตร ผู้เป็นเลิศด้วยปัญญาญาณ ขนาดสามารถนับเม็ดฝนที่ตกอยู่ตลอดกับได้ ก็ยังไม่สามารถจะบรรลุอริยผล มีโสดาปัตติผล เป็นต้น โดยลำพังตนเองได้ ต่อเมื่อมาได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิ และพระศาสดา จึงสามารถบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน และเป็นพระอรหันต์ได้ ดังนั้น **“ธรรมทานจึงประเสริฐที่สุด”** ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบท้าวสักกเทวราชและเทวดาทั้งหลายที่มาทูลถามว่า

“การให้อะไร ชนะการให้ทั้งปวง
รสแห่งอะไร ชนะรสทั้งปวง
ความยินดีในอะไร ชนะความยินดีทั้งปวง
ความสิ้นไปแห่งอะไร ชนะทุกข์ทั้งปวง”

พระลัมมालัมพุทเจ้าทรงตอบว่า

สพพทานํ ธมมทานํ ชินาติ
สพพรสํ ธมมรโส ชินาติ
สพพรตี ธมมรติ ชินาติ
ตณฺหุขโย สพพทุกข์ ชินาติ
การให้ธรรมทาน ชนะการให้ทั้งปวง
รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง
ความยินดีในธรรม ชนะความยินดีทั้งปวง
ความสิ้นไปแห่งตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง
ผู้ใดให้ธรรมเป็นทาน ผู้นั้นชื่อว่าให้พระนิพพานแก่คน¹

4.3 การแสดงธรรม

4.3.1 คุณสมบัติของผู้แสดงธรรม

เราได้ทราบแล้วว่า ธรรมทานประเสริฐกว่าทานทุกอย่าง แต่ธรรมทานนั้นจะเกิดขึ้นได้เพราะมีผู้แสดงธรรม ซึ่งการแสดงธรรมให้ดี ให้เกิดประโยชน์สุขนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่ายๆ เลย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่พระอานนท์ ในอุทายิสสูตร² ว่า

อานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย

อานนท์ ผู้แสดง (พระธรรมกถึก) ก่อนแสดงธรรม พึงตั้งธรรม 5 อย่างไว้ในตน แล้วจึงแสดง คือ

1. จักแสดงธรรมตามลำดับ ไม่ตัดวรรคถ้อยความ
2. จักแสดงโดยปริยาย อ่างเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจ
3. จักอาศัยความเอ็นดูแสดงธรรม
4. จักไม่เห็นแก่อาภิส (หวังอยากได้ลาภผล)
5. จักไม่กล่าวคำที่กระทบตนและผู้อื่น

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องท้าวลัทธิเทวราช, เล่ม 43 หน้า 325.

² อุทายิสสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 158 หน้า 334.

1. จักแสดงธรรมตามลำดับ ไม่ตัดวรรคถ้อยความ คือแสดงไปตามลำดับเรื่องราว ไม่วกวน ไม่กระโดดข้ามขั้นตอน ลุ่มลึกไปตามลำดับจากง่ายไปยาก ซึ่งผู้จะทำเช่นนี้ได้ อย่างน้อยต้อง

1.1 มีความรู้จริงในเรื่องนั้น จนทราบว่าอะไรควรพูดก่อน อะไรควรพูดทีหลัง

1.2 มีวาทศิลป์ มีความสามารถในการพูด การถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้ฟัง

1.3 มีการเตรียมการที่ดี คือมีแผน มีโครงเรื่องที่จะแสดงล่วงหน้า ไม่แสดงธรรมตามอำเภอใจ

2. จักแสดงโดยปริยาย อ่างเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจ โดยผู้แสดงเองต้องเข้าใจเรื่องนั้นถึงขั้นทะลุปรุโปร่ง เมื่อแสดงต้องอ่างเหตุอ่างผล ยกตัวอย่างประกอบ แยกแยะให้เห็นได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง

3. จักอาศัยความเอ็นดูแสดงธรรม คือมีความเมตตา ปราศจากทิฐิอย่างจริงใจต่อผู้ฟัง และมุ่งแสดงธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ฟังอย่างเต็มที่ โดยไม่มีเจตนาอื่นแอบแฝง ตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **จันทูปมสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่นว่า โอหนอ ชนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเรา ก็แลครั้นฟังแล้ว ฟังรู้เลื่อมใสซึ่งธรรม ผู้ที่เลื่อมใสแล้วเท่านั้นจะพึงทำอาการของผู้เลื่อมใสต่อเรา ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของภิกษุเห็นปานนี้แล ไม่บริสุทธ์

ส่วนภิกษุใดแลเป็นผู้มีความคิดอย่างนี้ แสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วเป็นข้อปฏิบัติอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน โอหนอ ชนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเรา ก็แลครั้นฟังแล้วจะพึงรู้ทั่วถึงธรรม ก็แลครั้นรู้ทั่วถึงธรรมแล้ว จะพึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ดังนี้ อาศัยความที่พระธรรมเป็นธรรมอันดี จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความกรุณา จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความเอ็นดู จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความอนุเคราะห์ จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ด้วยประการฉะนี้ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของภิกษุเห็นปานนี้แล บริสุทธ์”

4. จักไม่เห็นแก่อาภิส คือไม่แสดงธรรมเพราะหวังจะได้ลาภสักการะ ชื่อเสียง หรือคำสรรเสริญเยินยอใดๆ ไม่ว่าผู้ฟังจะมีจำนวนมาก หรือน้อยแค่ไหนก็แสดงธรรมไปด้วยใจเสมอกัน

¹ จันทูปมสูตร, สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, มก. เล่ม 26 ข้อ 472 หน้า 551-552.

5. จักไม่กล่าวคำที่กระทบตนและผู้อื่น คือไม่แสดงธรรมโดยยกความดีของตัวเองเพื่อโอ้อวด หรือยกความผิดพลาดหรือจุดด้อยของคนอื่นขึ้นมาเป็นเหตุเพื่อประจานความผิด หรือกล่าวล้อเลียนเขา ต้องกล่าวมุงอธิบายธรรมะจริงๆ และหากต้องยกตัวอย่างประกอบในการอธิบายเพื่อความเข้าใจในธรรมนั้น ก็ต้องระมัดระวังไม่ให้ผู้อื่นเสียหายได้

ผู้ที่ให้ธรรมทาน พึงตั้งอยู่ในองค์คุณดังกล่าวมานี้ จะยังประโยชน์ใหญ่ อานิสงส์ยิ่งใหญ่ให้เกิดขึ้นกับผู้แสดงธรรมได้อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้แสดงธรรมได้บุญกุศลมหาศาล ดังพระลัมมสัมพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า “บุคคลให้ธรรมเป็นทาน โดยไม่ปรารภณาลาภสักการะ ย่อมมีอานิสงส์ประมาณมิได้”

4.3.2 ควรแสดงธรรมเมื่อไร

พระลัมมสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน **ปัจจุยัตตสูตร**¹ ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเห็นอำนาจประโยชน์ 3 ก็ควรที่เดียวที่จะแสดงธรรมแก่คนอื่น คือ

1. ผู้ใดแสดงธรรม ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ได้รับสรรเสริญได้รับธรรม หมายถึงตัวผู้แสดงธรรมเองได้ประโยชน์โดยตรง คือมีความเข้าใจในธรรมะนั้นๆ เพิ่มขึ้น มีความซาบซึ้งดื่มด่ำในอมตธรรมนั้น ไปจนกระทั่งได้บรรลุธรรมที่ตนแสดง

2. ผู้ใดฟังธรรม ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ได้รับสรรเสริญได้รับธรรม หมายถึงผู้ฟังธรรมเป็นผู้ได้ประโยชน์โดยตรงในทำนองเดียวกัน

3. ผู้แสดงธรรม และผู้ฟังธรรม ย่อมเป็นผู้ได้รับสรรเสริญได้รับธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย หมายถึงทั้งผู้แสดงและผู้ฟังธรรมต่างได้ประโยชน์จากธรรมะนั้นๆ พร้อมๆ กันไป (ดังเรื่องของพระเขมกะที่จะกล่าวต่อไป)

4.4 อานิสงส์ของผู้แสดงธรรม

เมื่อใดก็ตามที่มีการแสดงธรรม และฟังธรรมเกิดขึ้น ย่อมเป็นมงคลอย่างยิ่งกับสังคมนั้นๆ เป็นนิมิตหมายว่าความสุข ความสงบร่มเย็นจะบังเกิดขึ้น ธรรมะจะขจัดบรรเทาปัญหาทั้งปวง เกิดเป็นกระแสแห่งความดีเข้าแทนที่ สรรค์สร้างให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นฐานในการสร้างคนดี สร้างคนให้มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต การแสดงธรรมจึงให้ประโยชน์ทั้งผู้แสดงธรรมเอง และผู้ฟังธรรมทั้งหลายไปพร้อมๆ กัน

ในส่วนของผู้แสดงธรรมนั้น ย่อมเป็นที่ตั้ง เป็นพื้นฐานของความดีทั้งหลาย จนถึงทำให้รู้แจ้งเห็นแจ้งในธรรมทั้งปวงได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

¹ **ปัจจุยัตตสูตร**, อังคุตตรนิกาย ทิกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 482 หน้า 199.

“...ภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอยู่อีก ถ้าพระศาสดา หรือเพื่อน
พรหมจรรย์ของภิกษุนั้นไม่ได้แสดงธรรมให้ฟัง แต่ภิกษุนั้นแสดงธรรมตามที่ตนได้
สดับเล่าเรียนมาให้ผู้อื่นฟังโดยพิสดารด้วยประการใดๆ เธอย่อมเป็นผู้รู้แจ้งอรรถ
และรู้แจ้งธรรมด้วยประการนั้นๆ ปราโมทย์ย่อมเกิดแก่เธอผู้รู้แจ้งอรรถรู้แจ้งธรรม
ปิติย่อมเกิดแก่เธอผู้มีความปราโมทย์ กายของผู้มีความปิติย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ
(ปัสสัทธิ) ย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีความสุขย่อมตั้งมั่น

ภิกษุทั้งหลาย วิมุตตายนะ (เหตุแห่งความหลุดพ้น) อันเป็นเหตุให้จิต
ของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ (มีใจส่งไปในธรรมนั้น) ซึ่งยัง
ไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น หรืออาสวะทั้งหลายยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป
หรือเธอย่อมบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะอันเยี่ยมยอดที่ยังไม่บรรลु”¹

จากพุทธดำรัสนี้ ทำให้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงผลานิสงส์ของการแสดงธรรมว่า
ผู้ที่แสดงธรรมย่อมได้รับคุณความดีหลายอย่างจนกระทั่งทำให้บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะอันเยี่ยมยอดได้
ความข้อนี้ผู้แสดงธรรมย่อมประจักษ์ชัดด้วยใจตนเอง เพราะทุกครั้งที่แสดงธรรมแก่ผู้อื่น จิตของ
ผู้แสดงธรรมย่อมโน้มไปในธรรมนั้นด้วย จะโดยการที่ต้องทบทวน ท่องจำ ตรึก ตรอง ทำความเข้าใจ
เหล่านี้ล้วนเป็นการชำระใจให้สะอาด บริสุทธิ์ อันเป็นทางมาแห่งปัญญา แดกฉานในอรรถและธรรม

เมื่อพิจารณาเห็นจริงตามธรรมนั้น จะรู้สึกปลาบปลื้มปิติใจ เป็นผลทำให้สามารถข่มกิเลส
คือความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ในขณะนั้น จึงเกิดความสงบกาย เป็นสุข สบายใจ ใจจึงตั้งมั่นเป็นสมาธิ
และผลที่ยิ่งกว่านั้น คือทำให้ผู้ที่สั่งสมบุญมามาก อาจหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย สามารถบรรลุธรรม
อันประเสริฐได้ในที่สุด ดังเรื่องของ **พระเขมกะ**² ดังนี้

สมัยหนึ่ง มีพระเถระประมาณ 60 รูป อยู่ ณ โขลิตาราม กรุงโกสัมพี พระเถระเหล่านั้นปรารภ
ที่จะฟังธรรมจากพระเขมกะ ผู้พักอยู่ ณ พทริการามในที่ห่างออกไปประมาณ 12 กิโลเมตร แต่เนื่องจาก
บริเวณที่พักของพระเขมกะคับแคบเกินไป ไม่มีที่พอให้พระเถระทั้งหลายนั่งฟังธรรม พวกท่านจึงส่ง พระทาสกะ
ไปเป็นตัวแทนถามปัญหาธรรมะกับพระเขมกะถึงที่พัก ด้วยหวังว่าพระเขมกะคงจะเดินทางมาแสดงธรรม
ณ ที่พักของพวกท่านด้วยตัวเอง

แต่ขณะนั้น ท่านพระเขมกะอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา เมื่อพระทาสกะมาถึง ทราบว่า
ท่านไม่สบาย จึงเดินทางกลับไปบอกพระเถระ แต่พระเถระบอกให้พระทาสกะกลับไปถามหัวข้อธรรมที่
สงสัยกับพระเขมกะอีกครั้งหนึ่ง

¹ วิมุตติสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 26 หน้า 40.

² เขมกสูตร, สังยุตตนิกาย ชันธรวรรค, มก. เล่ม 27 ข้อ 225 หน้า 290.

เหล่าพระเถระและพระเขมกะต่างถามและตอบปัญหากันด้วยอาการอย่างนี้ โดยมีพระทาสกะ เป็นสื่อกลาง ซึ่งต้องเดินทางกลับไปกลับมาถึง 4 ครั้งด้วยกัน

จนกระทั่งพระเขมกะยอมเดินทางไปด้วยตนเองทั้งที่ยังเจ็บไข้ เมื่อไปถึงแล้ว หลังจากพักท่าย ปราศรีย ทั้งสองฝ่ายจึงได้ถามตอบปัญหากัน ซึ่งพระเขมกะได้อธิบายขยายความหัวข้อธรรมที่พระเถระ สงสัยได้อย่างหมดจด แจ่มแจ้ง ชัดเจน และในระหว่างสนทนานั้น ทั้งสองฝ่ายต่างก็พิจารณาธรรมที่แสดง ไปพร้อมๆ กันเลยทีเดียว

และเมื่อธรรมภาสิตจบลง จิตของพระเถระทั้ง 60 รูป และของท่านพระเขมกะ ก็พ้นแล้วจาก อาสวะ (บรรลุปะเป็นพระอรหันต์) ในทันที

จากเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่า การให้ธรรมะเป็นทาน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และเป็นเลิศกว่าทานทั้งปวง เพราะ ทำให้ผู้ที่แสดงธรรม และผู้ฟังธรรมได้รับประโยชน์สุข คือความดีตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงพระนิพพาน

อย่างไรก็ตาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การได้ฟังซึ่งพระสัทธรรม เป็นของอันบุคคลได้ โดยยาก” ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุ 2 ประการ คือ

1. เป็นสิ่งที่ได้ยากเพราะเป็นการยากที่จะหาผู้เทศนาให้ฟัง คือ ต้องรอให้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาตรัสรู้ แล้วแสดงธรรมเทศนาสั่งสอน หรือแม้จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรมและสั่งสอนแล้ว แต่ผู้ที่ได้ฟังหรือได้เล่าเรียนศึกษาไม่แตกฉาน ในธรรมวินัย เมื่อนำมาแสดงให้ผู้อื่นฟังก็ไม่เกิดความเข้าใจได้ จึงไม่เลื่อมใสศรัทธา ดังที่พระองค์ตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความมีปรากฏแห่งบุคคล 3 หาได้ยากในโลก
บุคคล 3 คือใคร คือ พระตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธะ 1 บุคคลผู้แสดงธรรม
วินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว 1 บุคคลผู้กตัญญูกตเวที 1 ความมีปรากฏแห่งบุคคล
3 นี้แล หาได้ยากในโลก”¹

2. เป็นสิ่งที่ได้ยากเพราะเป็นการยากที่จะหาผู้เลื่อมใสในการฟังธรรม คือ คนมีนิสัยไม่อยากฟัง หรือแม้ได้ฟังก็ไม่ซาบซึ้งในรสพระธรรม มีความเกียจคร้าน ฟุ้งซ่าน ง่วงเหงา หาวนอน หรือเกิดเป็นคน มีฉันทปฏิฐิ พิการ บ้า ใ้ หูหนวก หรือเกิดในอบาย ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะฟังธรรมได้ จึงไม่สำเร็จประโยชน์ใน การฟังธรรม ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า

“สัตว์ที่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่
ไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มากกว่าโดยแท้
สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ได้มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้ว

¹ ทุลลภสูตร, อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 554 หน้า 528.

ทรงจำไว้ไม่ได้ มากกว่าโดยแท้

สัตว์ที่ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มากกว่าโดยแท้

สัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่รู้ทั่วถึงอรรถ ไม่รู้ทั่วถึงธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควร แก่ธรรม มากกว่าโดยแท้”¹

พวกเราทุกคนเป็นผู้มีโชคดีย่างยิ่ง ที่ได้เกิดในประเทศที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีผู้สืบทอดนำมาแสดงอยู่เสมอ แต่จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง หากผู้ที่ได้ศึกษาธรรมนั้นหมั่นศึกษาศิลปะการถ่ายทอดธรรมะ และฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้สามารถแสดงธรรมได้ ซึ่งจะช่วยให้ดำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่อย่างมั่นคงสืบไป เพราะผลของการแสดงธรรมนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อการดำรงคงอยู่ของศาสนา ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 5 ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น

ไม่เลอะเลือน ไม่เสื่อมสูญ แห่งสัทธรรม ธรรม 5 ประการเหล่านี้ คือ

1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม (เรียนรู้พระไตรปิฎก)
2. ภิกษุย่อมแสดงธรรมตามที่ฟังมา ตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร (ให้ธรรมทาน แก่คนจำนวนมาก)
3. ภิกษุย่อมบอกธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาโดยพิสดาร (การสนทนาธรรมอย่างง่าย ๆ)
4. ภิกษุย่อมสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร (อธิบายธรรมอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน)
5. ภิกษุย่อมตรึกตรอง พง์ด้วยใจ ซึ่งพระสัทธรรมตามที่ได้ฟังและเล่าเรียนมา แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร”

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของธรรมทาน คือ เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ตลอดระยะเวลาของการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภพชาติต่างๆ นั้น พระพุทธองค์ทรงเป็นตัวอย่างของผู้ให้มาโดยตลอด ให้ตั้งแต่สิ่งที่เป็นอามิสทั้งหลาย จนกระทั่งเลือดเนื้อและชีวิต ท้ายที่สุดพระองค์ทรงให้ธรรมทาน คือ พุทธศาสนา และยังทรงปรารภนาให้พุทธบริษัททั้งหลาย ได้เรียนรู้ ปฏิบัติ และถ่ายทอดสืบต่อกันไป เพื่อให้เป็นประโยชน์กับสรรพสัตว์ทั้งหลายให้นานที่สุด ดังที่ทรงตรัสกับมาร

¹ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, เล่ม 33 ข้อ 205 หน้า 205.

ที่มาอาราธนาให้ทรงปรินิพพานว่า

“ดูก่อนมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเราจักเป็นผู้ฉลาด ได้รับแนะนำ
แกลั้วกล้า พหุสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ
ประพฤติดามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว จักบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น ได้แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ช่มชี่ปรับปาวาต (คำโต้
แย้งของลัทธิอื่น) ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อย โดยสทธรรมยังไม่ได้เพียงใด เราจักยัง
ไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

ภิกษุผู้เป็นสาวิกาของเรา... อุบาสกผู้เป็นสาวกของเรา... อุบาสิกา
ผู้เป็นสาวิกาของเรา... จักยังไม่ฉลาด...เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

มารผู้มีบาป พรหมจรรย์นี้ของเราจักยังไม่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย
รู้จักโดยมาก เป็นปึกแผ่นตราบเท่าที่พวกเทวดา และมนุษย์ประกาศได้ดีแล้วเพียงใด
เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น”¹

4.5 การฟังธรรม

4.5.1 คุณสมบัติของผู้ฟังธรรม

ผู้ฟังธรรมที่จะได้รับประโยชน์จากการฟังธรรมอย่างเต็มที่ ควรจะมีคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ในตัว คือ

1. ไม่ดูแคลนหัวข้อธรรมที่ได้ฟังว่าง่ายไป เพราะธรรมะทุกบททุกข้อในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะ
ง่ายหรือยากก็ตาม หากฟังด้วยการพิจารณา และนำไปปฏิบัติตามอย่างจริงจัง ย่อมส่งผลให้ผู้นั้นมีโอกาส
บรรลุธรรมในที่สุด
2. ไม่ดูแคลนความรู้ความสามารถของผู้แสดงธรรม คือ อย่าคิดว่าผู้แสดงธรรมนี้ด้อยกว่าเรา
โดยยกเอาวิญญูติ คุณวิญญูติ หรือชาติวิญญูติ เป็นต้นฯ มาเป็นข้อดูหมิ่นดูแคลน เพราะบางครั้ง ผู้แสดงธรรมอาจมี
คุณธรรมสูงกว่าเราก็เป็นได้
3. ไม่ดูแคลนตนเองว่าฉลาดไม่พอจะรองรับธรรม เพราะแม้บางครั้งเราอาจจะฟังธรรมไม่เข้าใจ
แต่ขอให้อดทนฟังไป อีกหน่อยก็จะค่อยๆ เข้าใจไปเอง นอกจากเข้าใจแล้ว ยังจะได้เพาะนิสัยรักใน
การฟังธรรม ซึ่งจะนำประโยชน์สุขมาให้กับตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต
4. มีใจเป็นสมาธิขณะฟังธรรม คือ ฟังด้วยความตั้งใจ ไม่พูดคุ้ย หรือหยอกล้อเล่นกัน เพราะถ้ายัง
ฟังด้วยใจเป็นสมาธิมากเท่าไร ก็จะเกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมะได้มากเท่านั้น

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 ข้อ 102 หน้า 285.

5. มีโยนิโสมนสิการ คือ พิจารณาตามธรรมนั้นโดยแยบคาย รู้จักจับแง่มุมดีๆ มาขบคิดพิจารณา ซึ่งจะส่งผลให้มีปัญญาแตกฉานในธรรมได้อย่างรวดเร็ว

4.5.2 กาลที่ควรฟังธรรม

1. **วันธรรมสวนะ** หรือวันพระนั่นเอง แต่ในปัจจุบัน อาจเลือกเอาวันที่เราว่างจากภารกิจทั้งหลาย เช่น วันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันที่ทางวัดกำหนดให้มีการแสดงธรรม

2. **เมื่อเวลาที่เกิดทุกข์ทรมาน** คือ เมื่อใจเราคิดไม่ดี เกิดความขุ่นมัว เศร้าหมองไม่ผ่อนคลาย หรือมีความฟุ้งซ่านรำคาญใจ เมื่อนั้นก็ควรไปฟังธรรม เช่นในเวลาที่เกิดความคิดฟุ้งซ่านด้วยเรื่องทางเพศ (กามวิตก) หรือเมื่อเกิดความโกรธ อยากทำร้ายทำลายผู้อื่น (พยาบาทวิตก) หรือเมื่อเกิดความคิดอยากเบียดเบียน กลั่นแกล้งใคร (วิหิงสาวิตก) ก็ให้รีบชวนขวายเป็นไปฟังธรรมโดยเร็ว

3. **เมื่อมีผู้รู้มาแสดงธรรม** เพราะบุคคลอย่างนี้หาได้ยาก ดังนั้น เมื่อมีโอกาสที่จะได้ประโยชน์จากท่าน ก็ไม่ควรปล่อยให้ผ่านไป

4.6 อานิสงส์ของการฟังธรรม

ธรรมทานจะยังประโยชน์สุขให้เกิดอย่างเต็มที่ ต่อเมื่อผู้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และผู้รับฟังต้องตั้งใจฟังด้วยดี ดังนั้น เมื่อเราจะฟังธรรม ฟังฟังด้วยความเคารพทั้งกาย วาจา ใจ เมื่อตั้งใจเช่นนี้แล้ว การฟังธรรมย่อมมีอานิสงส์ดีเลิศ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ย่อมได้ฟังในเรื่องที่ไม่ได้ฟังมาก่อน
2. สิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว ก็จะเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น
3. บรรเทาความสงสัยได้
4. ได้ปรับความเห็นให้ตรงต่อหนทางพระนิพพาน
5. ย่อมยังจิตให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น¹

การฟังธรรมย่อมนำประโยชน์ใหญ่ให้เกิดขึ้น เพราะทำให้ผู้ฟังที่ไม่มีศรัทธา ให้เป็นผู้มีศรัทธาเพิ่มขึ้น ทำผู้ที่ไม่เป็นพหูสูต ให้เป็นพหูสูตขึ้น ทำผู้ที่ไม่มีศีล สมาธิ และปัญญา ให้เป็นผู้ที่มีศีล สมาธิ และปัญญาบริบูรณ์ และในที่สุด การฟังธรรม ย่อมเป็นเหตุมาให้ทุกๆ คนบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต นั่นคือการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

¹ ธรรมสสวนสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 202 หน้า 448.

สรุปท้ายบท

จากที่ได้ศึกษาเรื่องทานมาทั้งหมดนั้น เราอาจสรุปสาระสำคัญที่ผู้ทำทานจะได้รับดังต่อไปนี้ คือ

ผลในปัจจุบัน (เป้าหมายระดับต้น)

1. ได้ความสุข ความสบายใจทันทีหลังจากที่ได้ให้ไปแล้ว
2. ได้อานิสงส์ในปัจจุบัน¹ ที่เป็นเหตุทำให้ชีวิตมีความสุข และความสำเร็จทั้งปวง
3. ได้ฝึกนิสัยรักในการทำทาน โดยการกำจัดความโลภ หรือความตระหนี่ที่มีอยู่ในใจให้หมดสิ้นไป ซึ่งนิสัยนี้จะทำให้กลายมาเป็นผู้ที่ไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของนอกตัวใดๆ คือมีปกติพร้อมจะสละให้เป็นทาน ได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นอามิส เช่น ทรัพย์สินเงินทองของนอกตัว เลือดเนื้ออวัยวะ หรือแม้กระทั่งชีวิตก็สละได้ ถ้าเป็นไปเพื่อการสั่งสมบุญบารมี เช่นเดียวกับพระโพธิสัตว์ ที่เอาชีวิตเป็นเดิมพันสร้างบารมีมาจนได้ตรัสรู้ธรรม
4. ได้ตอกย้ำความเห็นถูก (สัมมาทิฐิ) ของตนเองให้มั่นคง ว่าการให้ทานเป็นความดี และเป็นสิ่งที่ต้องทำ โดยหมั่นให้ทานเพื่อตอกย้ำจนความเห็นนี้เข้าไปติดอยู่ในใจ จนกระทั่งไม่ว่าจะไปเกิดในภพชาติไหน ก็ยังคงมีความเห็น และนิสัยรักการให้ทานอยู่นั่นเอง

ผลในอนาคต (เป้าหมายระดับกลาง)

5. ผู้ให้ทานย่อมมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป
6. หากกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ครั้งใด ทานกุศลที่สั่งสมไว้ ย่อมจะกลายมาเป็นหลักประกันให้ได้เสวยเป็น คือ มีโภคทรัพย์สมบัติเกิดขึ้นมารองรับเอาไว้ ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขสบาย ไม่ต้องลำบากหรือยากจน ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

“ผู้ไม่มีบุญ จะเป็นผู้มีศิลป์หรือไม่ก็ตาม ย่อมชวนชวาวรรวมทรัพย์ไว้เป็นอันมาก
ผู้มีบุญย่อมใช้สอยทรัพย์เหล่านั้น”²

ดังนั้น ผู้ที่สั่งสมทานกุศลไว้ดี เกิดมาจึงมีเวลาและโอกาสจะทำความดี ทั้งให้ทาน รักษาศีล หรือเจริญสมาธิภาวนา ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้มากกว่า และง่ายกว่าคนอื่นๆ ทั่วไป หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ทาน ก็คือพื้นฐานสำคัญ ที่รองรับการทำความดีทุกรูปแบบของมนุษย์นั่นเอง

ผลที่สุด (เป้าหมายระดับสูงสุด)

7. บรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยง่าย

การทำทาน จึงเป็นหัวใจของความสำเร็จในชีวิตมนุษย์ทุกคน เพราะนอกจากจะทำได้ง่ายแล้ว

¹ ดูบทที่ 4 หัวข้อ “อานิสงส์ของการทำทาน”

² สิริชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, เล่ม 58 ข้อ 451 หน้า 273.

ทานยังเป็นพื้นฐานให้สามารถทำความดีอื่นๆ ตามมาได้อย่างสะดวกสบาย ดังนั้น จึงควรชวนช่วยในการ
ทำทาน เพราะไม่นานทุกชีวิตก็ต้องจากโลกนี้ไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **อาทิตตสูตร**¹ ว่า

“เมื่อเรือนถูกไฟไหม้ เจ้าของเรือนขนเอาภาชนะใดออกไปได้ ภาชนะ
นั้นย่อมเป็นประโยชน์แก่เขา ส่วนสิ่งของที่ขนออกไปไม่ได้ ย่อมถูกไฟไหม้ ฉะนั้น

โลก (คือหมู่สัตว์) อันชรา และมรณะเผาแล้ว ก็ฉนั้นนั้น ควรนำออก (ซึ่ง
โศกทรัพย์สมบัติ) ด้วยการให้ทาน เพราะทานวัตถุที่บุคคลให้แล้ว ได้ชื่อว่านำ
ออกดีแล้ว ทานวัตถุที่บุคคลให้แล้วนั้น ย่อมมีสุขเป็นผล ที่ยังมิได้ให้ ย่อมไม่เป็น
เหมือนเช่นนั้น โจรยังปล้นได้ พระราชายังริบเอาไปได้ ไฟยังไหม้ได้ หรือ
สูญหายไปได้

อนึ่ง บุคคลจำต้องละร่างกายพร้อมด้วยสิ่งเครื่องอาศัย ด้วยตายจากไป
ผู้มีปัญญารู้ชัดดังนี้แล้ว ควรใช้สอยและให้ทาน เมื่อได้ให้ทานและใช้สอย
ตามควรแล้ว จะไม่ถูกติฉิน เข้าถึงสถานที่อันเป็นสวรรค์”

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 4 ธรรมทาน จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 4 และทำกิจกรรมที่ 1
แล้วจึงศึกษาบทที่ 5 ต่อไป

¹ **อาทิตตสูตร**, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 24 ข้อ 135 หน้า 236-237.

บทที่ 5

ศีล คือ อะไร

เนื้อหาบทที่ 5

ศิลปะ คือ อะไร

5.1 ศิลปะกับเป้าหมายชีวิต

- 5.1.1 ศิลปะกับเป้าหมายบนดิน
- 5.1.2 ศิลปะกับเป้าหมายบนฟ้า
- 5.1.3 ศิลปะกับเป้าหมายเหนือฟ้า

5.2 คำแปลและความหมาย

5.3 วัตถุประสงค์การรักษาศิลปะ

5.4 ประเภทของศิลปะ

- 5.4.1 ศิลปะ 5 เบญจศิลป์
- 5.4.2 ศิลปะ 8 อุโบสถศิลป์
- 5.4.3 ปาฏิหาริย์ศิลป์ มหาศิลป์
 - ปาฏิโมกขสังวรศิลป์
 - อินทริยสังวรศิลป์
 - อาชีวะปาฏิหาริย์ศิลป์
 - ปัจจัยลั่นนิสิตศิลป์

1. ศิล คือความตั้งใจ ในการงดเว้นจากการกระทำความชั่วหรือสิ่งที่ไม่ดีทุกประการ
2. การรักษาศีล เป็นการป้องกันความทุกข์ทั้งในโลกนี้ และในภพชาติหน้า ก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นในการดำเนินชีวิตทั้งต่อตนเอง และสังคม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมเบื่องสูงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบายความสำคัญของศีล ต่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตได้
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบายความหมายของศีลได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบายวัตถุประสงค์ของการรักษาศีลที่แท้จริงได้
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และอธิบายศีลแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 5

ศีล คือ อะไร

5.1 ศีลกับเป้าหมายชีวิต

เป้าหมายชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ (ดังที่กล่าวมาแล้ว) คือ เป้าหมายบนดิน (ปัจจุบันชาติ) เป้าหมายบนฟ้า (ภพชาติเบื้องหน้า) และเป้าหมายเหนือฟ้าหรือเป้าหมายสูงสุด (พระนิพพาน)

เป้าหมายบนดิน คือ การดำเนินชีวิตที่มีความสุข มีความสงบ ไม่เดือดร้อนเป็นทุกข์กายหรือทุกข์ใจ

เป้าหมายบนฟ้า คือ การได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรืออย่างน้อยก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ไม่ต้องพลัดตกไปสู่อบาย คือเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน

เป้าหมายเหนือฟ้า คือ การกำจัดกิเลสอาสวะ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน

การจะบรรลุถึงเป้าหมายทั้งสามระดับได้นั้น สิ่งที่ต้องกระทำเป็นอันดับแรก คือ ต้องทำทาน เพราะทาน เป็นเหตุให้ได้ทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้มีความสุขสบาย ดังที่ได้ศึกษาในบทที่ผ่านมา ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงเรื่อง ศีลกับเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตให้มากขึ้นไปเป็นลำดับ

5.1.1 ศีลกับเป้าหมายบนดิน

เมื่อมีสมบัติไว้หล่อเลี้ยงกาย สิ่งที่จะต้องได้ถัดมา คือ การมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โทษภัย หรือการเบียดเบียนกัน ซึ่งสิ่งที่จะเป็นเครื่องป้องกันมิให้คนในสังคมเบียดเบียนกัน ก็คือศีลนั่นเอง เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ของคนให้เรียบร้อย ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกัน ดังนั้น เพื่อความสุข และความปลอดภัย แต่ละคนจะต้องรักษาศีลของตนเองไว้ให้มั่นคง

5.1.2 ศีลกับเป้าหมายบนฟ้า

นอกจากศีลจะเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแล้ว ศีลยังเป็นหลักประกันที่จะทำให้ไม่ต้องตกไปสู่อบาย หรืออย่างน้อยก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีอายุขัยยืนยาว เพราะหาได้ไปเบียดเบียนทำร้ายใคร จึงทำให้ได้ร่างกายที่เหมาะสมสำหรับทำความดี และยังสามารถใช้ทรัพย์ที่มีให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

5.1.3 ศิลกับเป้าหมายเหนือฟ้า

การรักษาศิลป์ไม่เพียงเป็นเหตุให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตในภพชาตินี้ คือการมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โทษภัยใดๆ หรือบรรลุเป้าหมายในภพชาติเบื้องหน้า คือการได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์เท่านั้น แต่ศิลป์ยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมทั้งหลายของมนุษย์ ประดุจแผ่นดินเป็นที่รองรับของการทำงาน ทั้งปวง ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ปฐมफलกรณียสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่บุคคลต้องทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาอาศัยแผ่นดิน ยืนอยู่บนแผ่นดินทั้งนั้นจึงจะทำได้ การงานที่ต้องทำเหล่านี้ เขาย่อมทำด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอบรมอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ 8 ทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ 8 ก็อาศัยศิลป์ ตั้งอยู่ในศิลป์ ฉะนั้น”

นอกจากนั้น ศิลก็ยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมเบื้องสูง คือสมาธิและปัญญา ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ภิกขุสูตร**² ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงทำเหตุเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมให้บริสุทธิ์ ก่อน เหตุเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศิลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใดศิลปินของเธอบริสุทธิ์ดีแล้ว และความเห็นของเธอก็ตรงดีแล้ว เมื่อนั้นเธอ อาศัยศิลป์ ตั้งอยู่ในศิลป์ แล้วจงเจริญสติปัฏฐาน 4 (วิปัสสนา) ต่อไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเธออาศัยศิลป์ และตั้งอยู่ในศิลป์แล้ว จะเจริญสติปัฏฐาน 4 เหล่านี้ โดย 3 ส่วนอย่างนี้ เมื่อนั้นเธอพึงหวังความเจริญ ในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียวตลอดคืนหรือวันอันจะมาถึง เธอจะไม่มีความเสื่อมเลย”

เมื่อเห็นความสำคัญของศิลป์เช่นนี้ จึงควรที่จะศึกษาเรื่องศิลป์ให้ถ่องแท้ จนเกิดความเข้าใจ และสามารถรักษาศิลป์ได้อย่างถูกต้อง มีความสุขความยินดี เต็มใจที่จะรักษา ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับประโยชน์อันสูงค่าจากที่เรารักษาศิลป์ได้อย่างบริบูรณ์ ดังธรรมภาษิตของท่านพระสิลเถระ ใน **สิลเถระคาถา**³ ว่า

“ท่านทั้งหลายพึงศึกษาศิลป์ในศาสนานี้ ด้วยว่าศิลปินบุคคลศึกษาดีแล้ว สัมบัติแล้ว ย่อมนำสมบัติทั้งปวงมาให้ในโลกนี้ นักปราชญ์เมื่อปรารถนาความสุข 3 ประการ คือความสรรเสริญ การได้ความปลื้มใจ และความบันเทิงในสวรรค์ เมื่อละไปแล้ว พึงรักษาศิลป์

¹ **ปฐมफलกรณียสูตร**, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 264 หน้า 140.

² **ภิกขุสูตร**, สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, มก. เล่ม 30 ข้อ 687-689 หน้า 379-380.

³ **สิลเถระคาถา**, ขุททกนิกาย เถรคาถา, มก. เล่ม 52 ข้อ 378 หน้า 425-426.

ด้วยว่าผู้มีศิลป์ มีความสำรวม ย่อมได้มิตรมาก ส่วนผู้ทุศีลประพาดแต่กรรมอันลามก ย่อมแตกจากมิตร นรชนผู้ทุศีล ย่อมได้รับการติเตียนและการเลียดชื่อเสียง ส่วนผู้มีศิลป์ ย่อมได้รับการสรรเสริญ และชื่อเสียงทุกเมื่อ ศีล เป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง

เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ ลังวรศีลเป็นเครื่องกันความทุจริต ทำจิตให้ร่าเริง เป็นท่าที่ยังลงมหาสมุทร คือนิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

ศีลเป็นกำลังหาที่เปรียบมิได้ เป็นอาวุธอย่างสูงสุด เป็นอาภรณ์อันประเสริฐ เป็นเกราะอันน่าอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพาน เป็นมหาอำนาจ เป็นกลิ่นหอมอย่างยอดเยี่ยม เป็นเครื่องลูบไล้อันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมหอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ

ศีลเป็นเสบียงอันเลิศ เป็นเสบียงเดินทางชั้นเยี่ยม เป็นพาหนะอันประเสริฐยิ่งนัก เป็นเครื่องหอมฟุ้งไปทั่วทิศานุทิศ คนพาลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการนิทาในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมได้รับทุกข์ทรมานในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์ทรมานในที่ทั่วไป

วีรชนผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในศีล ย่อมได้รับการสรรเสริญในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ครั้นตายไปแล้ว ก็ได้รับความสุขโสมนัสในสวรรค์ ย่อมรื่นเริงใจในที่ทุกสถานในโลกนี้

ศีลเท่านั้นเป็นยอด และผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลกนี้ ความชนะในมนุษย์โลก และเทวโลก ย่อมมิได้เพราะศีล และปัญญา”

5.2 คำแปล และความหมาย

คำว่า ศีล นั้น มีคำแปล และความหมายหลายนัย ดังต่อไปนี้ คือ

1. ศีล มาจากคำว่า **“สัระ”** ซึ่งแปลว่า ศีระะ หรือ ยอด เพราะผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นยอดคนนั้น แท้จริงไม่ได้อยู่ที่การมีทรัพย์สิน อำนาจ ความรู้ หรือความสามารถเหนือกว่าผู้อื่น หากแต่อยู่ที่ความบริสุทธิ์ของศีล ซึ่งเป็นที่ยอมรับยกย่องของเหล่าบัณฑิตว่า ผู้มีศีลย่อมประเสริฐที่สุด

2. ศีล มาจากคำว่า **“สัละ”** ซึ่งแปลว่า ปกติ เพราะปกติของคนเรานั้นย่อมรักชีวิตของตน และเห็นคุณค่าชีวิตของคนอื่น เมื่อมีความรู้สึกเช่นนี้ จึงยินดีในการรักษาศีล เพราะไม่ปรารถนาจะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การรักษาศีลจึงเป็นการนำไปสู่ความเป็นคนที่ปกติสมบูรณ์

3. ศิล มาจากคำว่า **“สิดะละ”** ซึ่งแปลว่า เย็น เพราะผู้ที่รักษาศิล จะมีความเย็นกาย เย็นใจ ดุจดั่ง บุคคลผู้อาบน้ำชำระกายหมดจดดีแล้ว นั่งพักอยู่ ณ รมไม่ใหญ่ ความสงบเยือกเย็นนี้ แม้ผู้ที่อยู่ใกล้ ก็ารู้สึกปลอดภัย เย็นใจไปด้วย

4. ศิล มาจากคำว่า **“สิวะ”** ซึ่งแปลว่า ปลอดโปร่ง เพราะผู้ที่รักษาศิลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ว่าจะนึกถึงการกระทำของตนเรื่องใด ก็ไม่มีสิ่งใดเป็นโทษ ไม่มีสิ่งใดเดือดร้อนกังวลใจ จึงมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง โล่งใจ และปลอดจากเวรภัยทั้งหลาย

ดังนั้น ศิล จึงเป็นคุณธรรมที่ทำให้เข้าถึงความเป็นยอดคน เป็นบุคคลผู้สมบูรณ์แบบ มีความเป็นปกติ เป็นผู้ที่ยืนกาย เย็นใจ และมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง ปลอดภัยอยู่เสมอ

สำหรับความหมายที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมานั้น พระสารีบุตรเถระได้กล่าวไว้ว่า

ศิล คือ **“เจตนา”** ความตั้งใจ ที่จะงดเว้นจากกายทุจริต 3 (ไม่ฆ่าสัตว์, ไม่ลักทรัพย์, ไม่ประพฤติดินกาม) และวจีทุจริต 4 (ไม่พูดเท็จ, ไม่พูดคำหยาบ, ไม่พูดส่อเสียด, ไม่พูดเพ้อเจ้อ)

ศิล คือ **“เจตสิก”** หมายถึงการงดเว้นจากโมหทุจริต 3 (ความโลภอยากได้ของผู้อื่น, มีจิตคิดพยาบาท, มีความเห็นผิด)

ศิล คือ **“ความสำรวมระวัง”** ปิดกั้นความชั่ว

ศิล คือ **“การไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม”**

แม้ศิลจะมีหลายความหมาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เจตนา ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า

ศิล คือ **ความตั้งใจ ที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุกประการ**

การรักษาศิล จึงเป็นบุญกิริยาวัตถุ คือวิธีการทำบุญอย่างหนึ่ง เพราะทุกครั้งที่เรที่ตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว ตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนใคร ย่อมจะเกิดกระแสแห่งความดี เกิดความเมตตาขึ้นมาในใจ ที่เราเรียกว่า กระแสนุญ อันเป็นเครื่องชำระจิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ การรักษาศิลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ศิลยังเป็นคุณธรรมอันงามด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ คือ เป็นคุณธรรมที่รักษา กาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นคุณธรรมอันจะนำไปสู่กุศลธรรมเบื้องสูง คือ สมภา และปัญญา ต่อไป

5.3 วัตถุประสงค์ของการรักษาศิล

หากเราเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการรักษาศิล ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างไร จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องรักษา ก็จะทำให้เราสามารถรักษาศิลได้อย่างถูกต้อง รักษาแล้วเกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงของศิล ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การรักษาแบบทำตามกันมา หรือว่ารักษาไปอย่างนั้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลย

การรักษาศีล มีวัตถุประสงค์สำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติปัจจุบัน ไม่ให้ต้องพบกับความทุกข์ ความเดือดร้อน และความเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. เพื่อให้เกิดความสุข ความดีงาม ในการดำเนินชีวิต
3. เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และความดีงามแก่ครอบครัว และสังคม
4. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติต่อไป ไม่ให้ต้องพบกับความทุกข์ ความเดือดร้อน และความเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น
5. เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ได้แก่ สมาธิ และปัญญา อันจะทำให้บรรลุ มรรคผลนิพพานได้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ข้อ 2 และข้อ 3 เป็นวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุข ไม่ต้องประสบพบเจอกับความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือความเสื่อมเสีย ในภพชาติปัจจุบัน เพราะผู้ที่ไม่รักษาศีล มักเบียดเบียน หรือทำความเดือดร้อนให้กับตนเอง หรือผู้อื่น และเมื่อทำแล้ว ความเดือดร้อนที่เป็นผลจากการกระทำนั้น ย่อมย้อนกลับมาหาตัวเอง ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ทุติยสังคามวัตถุสูตร**¹ ว่า

“ผู้ฆ่าย่อมได้รับการฆ่าตอบ ผู้ช่นะย่อมได้รับการช่นะตอบ ผู้ด่าย่อมได้
รับการด่าตอบ และผู้ซึ่งเคียดย่อมได้รับความซึ่งเคียดตอบ ฉะนั้น เพราะ
ความหมุนกลับแห่งกรรม ผู้แย้งซึ่งนั้น ย่อมถูกเขาแย้งซึ่ง”

หากแต่ละคนในสังคมรักษาศีล ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ครอบครัวหรือสังคมนั้นย่อมมีความสุขสงบเรียบร้อย ไม่เกิดความวุ่นวาย การรักษาศีลจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมอย่างนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เป็นวัตถุประสงค์สำหรับป้องกันความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นในภพชาติเบื้องหน้า เพราะการไม่รักษาศีล ย่อมเป็นเหตุให้ไปสู่อายภูมิ และหากเกิดมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ก็จะมีอายุสั้น เป็นผู้ที่ไม่สมประกอบ ร่างกายพิกลพิการ เจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เป็นประจำ สิ่งเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งความทุกข์ทั้งสิ้น การรักษาศีลจึงเป็นไปเพื่อป้องกันความทุกข์ในภพชาติเบื้องหน้าอย่างนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 การรักษาศีล เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรม คือสมาธิและปัญญา โดยสมาธิจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยศีลที่บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน หากไม่มีศีล สมาธิก็เกิดไม่ได้ เพราะศีลเป็นเครื่องช่วยควบคุมกายกับวาจา ในขณะที่สมาธิเป็นเครื่องช่วยควบคุมใจ ดังนั้น เมื่อกายกับวาจาไม่สงบ ใจก็ยากที่จะสงบได้ เมื่อใจไม่สงบแล้ว สมาธิก็ยากที่จะเกิด และเมื่อสมาธิไม่เกิด ปัญญารู้แจ้งในเรื่องความจริงของชีวิตก็ย่อมไม่เกิดขึ้นไปด้วย เมื่อไม่มีปัญญา ก็ไม่สามารถกำจัดกิเลสอาสวะเพื่อบรรลุ มรรคผลนิพพานได้

¹ ทุติยสังคามวัตถุสูตร, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 24 ข้อ 375 หน้า 475.

เมื่อไม่สามารถบรรลุผลนิพพาน ก็ต้องประสบกับความทุกข์ ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร อยู่ร่ำไป แต่เมื่อรักษาศีลได้เป็นอย่างดี สมาธิก็มีโอกาสเกิดขึ้นได้ และเมื่อสมาธิเกิด ปัญญาก็เกิดตามมา เมื่อปัญญาเกิด ก็สามารถกำจัดกิเลสอาสวะ และบรรลุผลนิพพานได้ ดังนั้น การรักษาศีลจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพานอย่างนี้

5.4 ประเภทของศีล

ศีลนั้นมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของผู้รักษาว่ามุ่งหวังอย่างไร จะรักษาเพื่อคงความเป็นปกติของมนุษย์ไว้หรือรักษาเพื่อมุ่งยกระดับจิตใจให้บริสุทธิ์พ้นจากความเป็นมนุษย์ธรรมดาหรือจะรักษาเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ซึ่งหากกล่าวโดยสรุปแล้ว ศีล มี 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

5.4.1 ศีล 5 (เบญจศีล, นิจศีล, จุลศีล)

เป็นศีลพื้นฐานอันสำคัญยิ่ง เพราะการที่เราจะรักษาความเป็นปกติของมนุษย์เอาไว้ได้นั้น จะต้องรักษาศีล 5 ไว้ให้มั่นคงเป็นอย่างน้อย ซึ่งศีลประเภทนี้ ขรവാสนผู้ที่ยังครองเรือนมีครอบครัวจะต้องพยายามรักษาให้ได้เป็นประจำ

ศีล 5 ได้แก่

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เว้นจากการลักทรัพย์
3. เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม
4. เว้นจากการพูดเท็จ
5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

5.4.2 ศีล 8 (อุโบสถศีล, มัชฌิมศีล)

เป็นศีลที่รักษาในวันอุโบสถ (วันพระ) หรือในโอกาสพิเศษตามแต่ต้องการ เพื่อเป็นการยกจิตใจให้ประณีตยิ่งขึ้น

ศีล 8 ได้แก่

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เว้นจากการลักทรัพย์
3. เว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์
4. เว้นจากการพูดเท็จ
5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

6. เว้นบริโภคนกโชนะในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้วจนอรุณขึ้นมาใหม่
7. เว้นจากการขบร้องประโคมดนตรี ดูการละเล่นต่างๆ อันเป็นข้าศึกแก่กุศล ตลอดจนลูบไล้ทัดทรง ประดับตกแต่งร่างกาย ด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา
8. เว้นจากการนั่ง และนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยนุ่นและสำลี

5.4.3 ปาฏิโมกข์ศีล (มหาศีล)

เป็นศีลสำหรับผู้ที่มีงูส่วความบริสุทธิ์ และความสงบสุขของชีวิต เช่นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการเกื้อกูลต่อการทำกุศลให้สูงยิ่งขึ้นไป มี 4 ประการ คือ

● ปาฏิโมกข์สังวรศีล

คือการสำรวมในพระปาฏิโมกข์ (ศีล 227 ข้อ) ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ศีลข้อนี้สำเร็จได้ด้วยศรัทธา เพราะด้วยเหตุที่ปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น พระภิกษุได้สมาทานไว้ในวันอุปสมบท ด้วยความเชื่อในปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าศีลหรือสิกขาบทเหล่านั้นเป็นสิ่งที่จริง ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถกำจัดทุกข์ไปสู่พระนิพพานได้โดยง่าย ดังนั้น พระภิกษุทั้งหลายจึงตั้งใจรักษาไว้ด้วยชีวิต สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ปหาราทสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนปหาราทะ น้ำในมหาสมุทรย่อมเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ แต่ไม่ล้นฝั่งขึ้นมาฉนใด ลาวกทั้งหลายของเราที่ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่ล่วงสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว ด้วยเหตุแห่งชีวิต”

● อินทริยสังวรศีล

คือการสำรวมในอินทริย์ 6 อันประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กล่าวคือ ไม่ให้ยินดียินร้ายในการเห็นรูป ฟังเสียง ได้กลิ่น ลิ้มรส การถูกต้องสัมผัส หรือในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ ด้วยใจ หมายความว่าสำรวมระวังไม่ให้บาปอกุศลครอบงำ ศีลข้อนี้สำเร็จได้ด้วยสติ (ความระลึกได้) เพราะสติจะเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้บาปอกุศลเข้าครอบงำใจ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **สติสูตร**² ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อสติสัมปชัญญะมีอยู่ ทิริและโอดตปปะ ชื่อว่ามีเหตุสมบุรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบุรณ์ด้วยสติและสัมปชัญญะ เมื่อ ทิริและโอดตปปะ มีอยู่ อินทริยสังวรชื่อว่ามิเหตุสมบุรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบุรณ์ด้วยทิริและโอดตปปะ”

¹ ปหาราทสูตร, อังคุดตนิกาเย อฏฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 109 หน้า 402.

² สติสูตร, อังคุดตนิกาเย อฏฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 187 หน้า 669.

● อาชีวนิพพานศิลป์

คือการเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบธรรม นิพพาน ไม่หลอกลวงผู้อื่น พระภิกษุที่มีอาชีวนิพพานศิลป์ ย่อมแสวงหาปัจจัย 4 โดยชอบธรรม อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และเมื่อได้แล้วก็พอใจในปัจจัย 4 ตามมีตามได้ โดยศีลข้อนี้จะสำเร็จได้ด้วยวิริยะ (ความเพียร)

● ปัจจัยสันนิสิตศิลป์

คือการพิจารณาปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้ที่แท้จริงก่อนที่จะบริโภค ซึ่งศีลข้อนี้จะสำเร็จได้ด้วยปัญญา

ปาริสุทธิศีล ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นคุณธรรมที่จะช่วยประคับประคองชีวิตของบรรพชิตให้มีความหมดจดผ่องใส และร่มเย็นเป็นสุขได้ตลอดเวลา

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 ศีล คือ อะไร จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 และทำกิจกรรมที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6
ศิลปะ 5
ปกติของความเป็นมนุษย์

เนื้อหาบทที่ 6

ศีล 5 ปกติของความเป็นมนุษย์

6.1 ศีล คือ ปกติของความเป็นมนุษย์

6.1.1 ศีล 5 เป็นคุณธรรมพื้นฐาน

6.1.2 ศีล 5 เกิดขึ้นจากสามัญสำนึกของมนุษย์

6.2 ศีล เป็นมหาทาน

1. คีล 5 คือปกติของความเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นจากสามัญสำนึกในการที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข
2. คีล เป็นมหาทาน เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยแก่ชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบายการเกิดขึ้นของคีล 5 ได้
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบายความสำคัญในการรักษาคีล 5 ได้
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบาย คีล 5 ในแง่ คีลเป็นมหาทานได้

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
ตั้งใจงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
ตั้งใจงดเว้นจากการลักทรัพย์
3. กาเมสุมิจฉาจจรา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
ตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติดีกาม
4. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
ตั้งใจงดเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรัยเมษะปะมาทัญญานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ
ตั้งใจงดเว้นจากการดื่มสุรา เมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท

6.1 ศีล คือ ปกติของความเป็นมนุษย์

ศีล แปลว่า ปกติ ผู้ที่มีศีลจึงหมายถึงผู้ที่เป็นคนปกติ เป็นมนุษย์ที่ปกติ ความปกตินั้นเป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสิ่งที่มีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต แต่เมื่อใดเกิดความไม่ปกติขึ้น ความยุ่งยาก ความเดือดร้อนหรือเสียหายย่อมเกิดขึ้นตามมา เช่น ดวงอาทิตย์ปกติจะส่องสว่างในเวลากลางวันเป็นปกติ ถ้าตรานใดที่พระอาทิตย์ยังส่องแสงเป็นปกติอยู่อย่างนี้ เราทั้งหลายก็ยังมีชีวิตที่สงบสุขอยู่ตราบนั้น แต่หากวันใดพระอาทิตย์เกิดความผิดปกติขึ้นมา คือไม่ส่องแสงในเวลากลางวันดังที่เคยเป็นมา การงานย่อมเสียหาย ความวุ่นวายก็จะเกิดขึ้น เพียงการเกิดสุริยุปราคา การงานก็เสียหาย ไม่น้อย หรือฤดูฝนปกติฝนจะต้องตก การทำเกษตรจึงสามารถทำไปได้อย่างเต็มที่ แต่หากปีใดที่ถึงฤดูฝนแล้วฝนกลับไม่ตก ปีนั้นก็กลายเป็นปีที่ผิดปกติไป และสิ่งที่เกิดตามมาก็คือข้าวยากหมากแพง พืชผลทางการเกษตรก็เสียหาย

คนเราก็เช่นกัน ถ้ามีความเป็นปกติ การดำเนินชีวิตก็มีแต่ความสงบสุข ลังคมก็อยู่อย่างปกติเรียบร้อย แต่วันใดที่คนปกติกลายเป็นคนไม่ปกติไป เมื่อนั้นความทุกข์ ความเดือดร้อนย่อมเกิดขึ้น ทั้งต่อตนเองและบุคคลที่อยู่รอบข้างด้วย อะไรคือความเป็นปกติของมนุษย์ และอะไรคือความผิดปกติของมนุษย์ ศีล 5 คือปกติของความเป็นมนุษย์ หรือมนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ผู้ที่ผิดศีลก็ถือว่าเป็นคนที่ผิดปกติไป

6.1.1 ศิล 5 เป็นคุณธรรมพื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขพอสมควร หากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อแล้ว ก็ จะแสดงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์ออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย เกิด ความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ และสังคมส่วนรวม

6.1.2 ศิล 5 เกิดขึ้นจากสามัญสำนึกของมนุษย์ ที่ปรารถนาจะอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข ปลอดภัย โดยไม่ต้องหวาดระแวงหรือกลัวอันตราย หรือกลัวว่าจะถูกเบียดเบียนทำร้าย ไม่ว่าจากใคร หรือด้วยวิธีใดก็ตาม ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน เวฬุทวารสูตร¹ ว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามา ใน ตนเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รัก สุขเกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลง คนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่เป็น ที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึง ประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็น ดังนั้นแล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้น จากปาณาติบาต ด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของ อริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอา สิ่งของที่เรามาได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถึงความ ประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลาย ประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยุยงเราให้ แดกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเรา ด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา...

¹ เวฬุทวารสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 31 ข้อ 1459-1465 หน้า 292-295.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเรา ด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้า ชื่อนั้นไม่เป็นที่รักที่พอใจของเรา ฯลฯ ตนเองย่อมงดเว้น จากลัมผัสปปลาปะ (เพื่อเจ้า) ด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากลัมผัสปปลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจักสัมผัสปปลาปะด้วย วจีสมาจารของอริย-สาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้...”

จากพระสูตรนี้ชี้ให้เห็นว่า

1) สิ่งแรกที่ทุกชีวิตได้มา นับแต่สัมผัสตาโลก คือ ชีวิต ดังนั้น ทุกชีวิตไม่ว่าจะยากดีมีจน จะเป็นคน หรือสัตว์ ต่างก็รักและหวงแหนชีวิตตนไม่น้อยไปกว่ากันเลย ในเมื่อเรารักชีวิต ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ไม่ต้องการให้ใครมาทำร้ายเบียดเบียนชีวิตเรา ผู้อื่นก็ย่อมจะรู้สึกเช่นเดียวกัน

ความรู้สึกเช่นนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย เพราะมนุษย์มีสามัญสำนึกในอันที่จะคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ส่วนสัตว์ทั้งหลายมีปกติมักเบียดเบียนชีวิตกัน แสดงออกด้วยความโหดร้ายทารุณต่อกัน ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของใคร การมีจิตเมตตาต่อผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น จึงเป็นปกติของมนุษย์อย่างแท้จริง

ความปกตินี้เองที่เป็นเหตุให้เกิดศีลข้อที่ 1 ว่า ปาณาติปาตา เวระมณี เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเองและใช้ให้ผู้อื่นฆ่า นั่นคือ เราจะไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

2) ความรักชีวิตได้สอนให้ทุกชีวิตแสวงหาทรัพย์อันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีพ แม้จะเหนื่อยยากเพียงใด ทุกชีวิตต่างดิ้นรนหาทรัพย์มาเลี้ยงชีวิตตน ทรัพย์ที่ได้มานั้น ไม่ว่าจะต่ำต้อยน้อยค่าหรือมีราคาแค่ไหน ต่างก็เป็นของรักของหวงทั้งสิ้น เราย่อมไม่ต้องการให้ใครมาฉกฉวยแย่งชิงไปจากเรา ผู้อื่นก็ย่อมไม่ต้องการให้ใครมาแย่งชิงไปจากเขาเช่นกัน

สามัญสำนึกที่จะไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย เพราะปกติของสัตว์ทั้งหลายมักจะแย่งชิงอาหารกันกิน ไม่คำนึงว่าจะเป็นของใคร เมื่อมีโอกาสเป็นต้องแย่งชิงมาให้ได้ ดังนั้น การไม่ลักขโมย การไม่เบียดเบียนแย่งชิงทรัพย์สมบัติของผู้อื่น จึงเป็นปกติของมนุษย์ที่แท้จริง

ความเป็นปกตินี้ จึงเป็นเหตุให้เกิดศีลข้อที่ 2 ว่า อทินนาทานา เวระมณี เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ นั่นคือ เราจะไม่ลัก ไม่แย่งชิงทรัพย์สินของอื่น

3) ทุกชีวิตมีความรักใคร่ห่วงใยในคู่ครอง และคนในครอบครัวของตน ต่างปรารถนาจะใช้ชีวิตร่วมกันอย่างอบอุ่น สืบวงศ์สกุลอย่างภาคภูมิใจ ถ้าใครมาประพฤติดุร้ายในสามี ภรรยา บุตร ธิดาของเรา ก็ย่อมทำให้เรามีความทุกข์ เศร้าโศกเสียใจ ในทำนองเดียวกัน ผู้อื่นก็ไม่ต้องการให้ใครมาประพฤติดุร้ายในสามี ภรรยา บุตร ธิดา ของเขาเช่นกัน

สามัญสำนึกที่จะไม่เบียดเบียนคู่ครอง หรือคนในครอบครัวของผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย เพราะปกติของสัตว์นั้น เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ มักแย่งคู่กัน บางครั้งถึงขั้นสู้กันจนตายไปข้างหนึ่งก็มี การไม่แย่งชิงหรือเบียดเบียนคู่ครองหรือคนในครอบครัวของผู้อื่น จึงเป็นปกติของมนุษย์ที่แท้จริง

ความเป็นปกตินี้ จึงเป็นเหตุให้เกิดศีลข้อที่ 3 ว่า กาเมสุมิฉฉาจารา เวระมะณี เจตนาจเวนจาก การประพฤติดินในกาม

4) ความสัตย์ ความจริง ก็เป็นสิ่งที่ทุกชีวิตต้องการ เพราะการตัดสินใจในชีวิต จะทำได้ดีต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง อีกทั้งความมั่นใจในการดำเนินชีวิต จะมีได้ต้องมาจากความจริงใจ ซื่อตรงต่อกัน การโกหกหลอกลวงนั้น ไม่เพียงแต่สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้ แต่ยังสร้างความเสียหายในทรัพย์สิน หรือแม้แต่ชีวิตทั้งชีวิตก็ถูกทำลายได้ด้วยการหลอกลวง ดังนั้น เมื่อเราไม่ต้องการถูกหลอกลวง ผู้อื่นก็ย่อมไม่ต้องการเช่นกัน

สามัญสำนึกที่จะไม่เบียดเบียนกันด้วยการกล่าวเท็จ หรือด้วยคำพูด เป็นสิ่งที่มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ที่มักเบียดเบียนกันด้วยการใช้เสียงขู่คำราม สร้างความหวาดกลัว และสร้างความเสียหายแก่ชีวิตของสัตว์อื่น การไม่ใช้คำพูดเบียดเบียนผู้อื่น จึงเป็นปกติของมนุษย์ที่แท้จริง

ความเป็นปกตินี้เอง จึงเป็นเหตุให้เกิดศีลข้อที่ 4 ว่า มุสาวาทา เวระมะณี เจตนาจเวนจากการ พูดเท็จ

มีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ คนที่กล่าวเท็จต่างๆ ที่รู้ ก็คือผู้ที่ไม่ยอมรับความจริง ไม่ยอมรับความดี และไม่มีความซื่อตรงอยู่ในใจ บุคคลเช่นนี้ ย่อมจะทำความผิดอื่นๆ ที่รุนแรงขึ้นได้ทุกอย่าง ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสประทานโอวาทแก่พระราหุลใน **จูฬราหุลวาทีสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนราหุล เรากล่าวว่าบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งที่
รู้อยู่ ที่จะไม่ทำบาปกรรมแม้หยาบหนึ่งไม่มี ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุนี้แหละ
ราหุล เธอพึงศึกษาว่า เราจักไม่กล่าวมุสา แม้เพราะหิวเรากันเล่น ดูก่อนราหุล
เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล”

5) ความสงบ ความปลอดภัยในชีวิต ก็เป็นสิทธิที่ทุกคนต้องการ แต่จะเป็นไปได้เมื่อทุกชีวิตตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะคนประมาทขาดสติ อาจทำความชั่วได้ทุกชนิด หรือสร้างความเสียหายได้อย่างใหญ่หลวง

ความปกติของมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากมนุษย์ไม่สามารถรักษาสติไว้ได้ ซึ่งสิ่งที่ทำให้คนขาดสติได้อย่างง่ายดาย ก็คือ สุราเมรัย นั่นเอง

¹ จูฬราหุลวาทีสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 20 ข้อ 127 หน้า 265.

สุรานอกจากจะทำให้คนตึกกลายเป็นมีสภาพเหมือนคนบ้าแล้ว คุณธรรมความดีอื่นๆ ที่สั่งสมมาก็ถูกทำลายลงเสียสิ้นเหมือนกัน เหมือนเรื่องของพระสาเกตะ ดังต่อไปนี้

เรื่องพระสาเกตะ¹

ในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจำพรรษาอยู่ ณ กรุงสาวัตถี ครั้นออกพรรษา พระพุทธองค์ได้เสด็จไปสู่เจดีย์ชนบท จนกระทั่งมาถึงบ้านภัททวตีกคาม เมื่อคนเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ตลอดจนชาวบ้านและคนเดินทางได้แลเห็นพระองค์ ก็พากันกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ ขอได้โปรดอย่าเสด็จไปสู่ท่าอัมพะเลย เพราะมีพญานาคตนหนึ่งซึ่งมีพิษร้ายแรงอาศัยอยู่ใกล้อาศรมชฎิล หากพระองค์เสด็จไป พญานาคนั้นก็จะทำอันตรายแก่พระองค์”

แต่พระองค์ทรงนิ่งเฉย แม้คนเหล่านั้นจะทูลห้ามถึง 3 ครั้ง พระองค์ก็ทรงนิ่งเฉย เสด็จเข้าไปประทับอยู่ที่ภัททวตีกคาม

ครานั้น พระสาเกตเถรผู้สำเร็จโลกียฌาน จึงได้ไปยังอาศรมชฎิลที่นั่นอาศัยอยู่ ท่านเข้าไปยังโรงบูชาไฟ แล้วบูชาลงรองนั่งทำสมาธิคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง

เมื่อนาคมองเห็นพระสาเกตเถระ ก็รู้สึกขุ่นเคืองจึงพ่นพิษเข้าไป พระสาเกตเถระจึงบันดาลพิษได้ตอบกำจัดพินาศนั้น นาคจึงพ่นไฟสู้กลับ พระสาเกตเถระจึงเข้าเตโชสมาธิบันดาลไฟโต้ตอบ จนนาคนั้นยอมแพ้ จากนั้นท่านได้สั่งสอนให้นาคตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ แล้วท่านจึงกลับมาเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ภัททวตีกคาม

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ที่ภัททวตีกคามตามสมควรแก่พระประสงค์แล้ว จึงเสด็จกลับสู่เมืองโกสัมพี เมื่อชาวเมืองโกสัมพีมารับเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ทราบว่าพระสาเกตเถระมีชัยชนะแก่พญานาค จึงพากันเข้าไปถามพระสาเกตเถระว่า

“สิ่งใดที่เป็นของหายาก เป็นของชอบใจของพระคุณเจ้า พวกเราจะจัดถวาย”

ครั้งนั้น ยังมีภิกษุผู้มีความริษยาในพระสาเกตเถระได้แก่งตอบไปว่า

“สุราใสสีแดงเหมือนสีเท้าของนกพิราบ เป็นของหายาก และเป็นของชอบใจของพระคุณเจ้า ท่านทั้งหลายจงจัดเตรียมสุรานั้นไว้ถวายจึงจะดี”

คนเหล่านั้นจึงพากันกระทำตามคำแนะนำ โดยเวลาที่พระสาเกตเถระไปบิณฑบาต ต่างก็ขอให้ท่านดื่มสุรา พระสาเกตเถระได้ดื่มสุราทุกๆ เรือนไป จนในที่สุดก็ล้มลงที่ประตูเมืองด้วยความมึนเมา

¹ สุราปานวรรค, พระวินัยปิฎก มหาวีกังค์, มก. เล่ม 4 ข้อ 575 หน้า 630-633.

พระลัมมาลัมพุทเจ้าเสด็จออกจากเมืองพร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็น พระสาครตะลัมกลิ้งอยู่ที่ประตูเมือง จึงตรัสสั่งให้ภิกษุทั้งหลายช่วยกันพยุงพระสาครเถระไป แล้วจัดให้นอน หันศีรษะมาทางพระองค์ แต่พระสาครเถระกลับพลิกตัวนอนเอาเท้าทั้งสองมาทางพระลัมมาลัมพุทเจ้า

ลำดับนั้น พระพุทธรองค์รับสั่งถามภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย สาครตะลัมกลิ้งมีความเคารพ มีความยำเกรงในตถาคตมิใช่หรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลว่า

“เป็นดังรับสั่ง พระพุทธรเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้สาครตะลัมกลิ้งมีความเคารพยำเกรงในตถาคตอยู่หรือไม่”

“ไม่มีเลย พระพุทธรเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สาครตะลัมกลิ้งได้ต่อสู้กับนาครัทพตทิกคามใช่หรือไม่”

“ใช่ พระพุทธรเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้แม้แตงูน้ำ สาครตะลัมกลิ้งจะสามารถทำการต่อสู้ได้หรือไม่”

“ไม่ได้ พระพุทธรเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย น้ำที่ดื่มเข้าไปแล้ว ถึงวิสัยญานนั้นควรดื่มหรือไม่”

“ไม่ควรดื่ม พระพุทธรเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของสาครตะลัมกลิ้งไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ไฉน สาครตะลัมกลิ้งจึงดื่มน้ำที่ทำให้ผู้ดื่มมีนเมา การกระทำของสาครตะลัมกลิ้งนั้น มิได้เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว”...

ฤทธิ์ของสุราจึงไม่เพียงแต่ทำให้พระสาครเถระสิ้นฤทธิ์เท่านั้น แต่ยังทำให้ความประพฤติอันดีงาม ให้กลับเลื่อมทราบลึกลงราคะ จากผู้เป็นที่เคารพศรัทธา กลายเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจเดียดฉันท์ แม้จิตใจที่อาจหาญของท่าน ยังกลับกลายเป็นใจที่เลื่อมลั่นกำลั้ง ทั้งที่สภาพใจของท่านแต่เดิมนั้น เป็นใจที่ตั้งมั่น ทนทานต่อการทำลายไม่ว่าจากภัยใดๆ แต่แล้วกลับเปลี่ยนสภาพไปอย่างง่ายดาย ด้วยการดื่มสุรา

ศีลทั้งสี่ข้อที่ผ่านมา ไม่ว่าจะตั้งใจรักษาลึกเพียงใด แต่หากรักษาคือข้อที่ 5 ไม่ได้ สี่ข้อที่เหลือก็ไม่อาจ รักษาได้เช่นกัน อุปมาเหมือนช้างที่ใช้วงหาอาหารเลี้ยงชีวิต หากวันใดวงของมันไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือขาดออกไปเสีย มันก็ต้องตาย เพราะขาดวงเอาไว้จับอาหาร ถึงจะมีขาอีกสี่ข้างคอยช่วยพาเดินไป ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ช้างนั้นย่อมตายไป เพราะเหตุที่ไม่มียวง ฉันทใด คนเราก็นั่นหากขาดศีลข้อที่ 5 ไป อีก 4 ข้อที่เหลือก็ยากจะรักษาไว้ให้ได้ดังเดิม ฉันทนั้น

กุศลธรรมทั้งมวลจะตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยความไม่ประมาท แต่เมื่อใดเกิดประมาทเสียแล้ว กุศลก็ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ การดื่มสุราเป็นทางมาแห่งความประมาท เมื่อประมาทก็ได้ชื่อว่าตั้งอยู่ในกุศลทั้งหลาย สามารถกระทำความชั่วได้ทุกอย่าง ไม่สามารถรักษาความดี หรือความปกติของมนุษย์ไว้ได้เลย

ดังนั้น เพื่อที่จะรักษาความเป็นปกติของมนุษย์ทั้งสี่ข้อที่ผ่านมา ก็ต้องไม่ดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดศีลข้อที่ 5 ว่า สุราเมรัยเมษะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี จตเวณจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท

ศีล 5 มาจากสามัญสำนึกของมนุษย์ที่รู้ว่า เมื่อเรามีความรักตนเอง ปราบปรามความสุข ความปลอดภัยให้กับตนเอง ชีวิตอื่นย่อมมีความรู้สึกเช่นเดียวกันกับเรา

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้คิดพิจารณา โดยเริ่มต้นที่ความรู้สึกของเราว่า การเบียดเบียนใดๆ อันเป็นสิ่งที่เราไม่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นกระทำต่อเรา สิ่งนั้นผู้อื่นก็ย่อมไม่ปรารถนาให้เรากระทำต่อเขาเช่นกัน

ส่วนในยุคสมัยที่ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้นนั้น ศีล 5 ก็เป็นมนุษยธรรม ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังปรากฏใน **อัคคัณณสูตร**¹ และ **จกกวัตติสูตร**² มีความโดยสรุปว่า

ปัญหาสังคมของมนุษย์มีอยู่ตลอดเวลา แม้ในยุคสมัยที่โลกพรั่งพร้อมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารอันประณีตสมบูรณ์ มนุษย์ได้ดำรงชีวิตอย่างสุขสบาย แต่ด้วยเหตุที่มนุษย์มีความแตกต่างกัน เริ่มจากเรื่องของผิวพรรณวรรณะ บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกผิวพรรณไม่งาม จึงทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นเกิดความหยิ่งทะนง และดูหมิ่นกัน ความเสื่อมทรามของสภาพจิตใจที่เกิดขึ้น จึงส่งผลให้สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศเสื่อมลง

เมื่อบรรยากาศของโลกไม่น่ารื่นรมย์เช่นนี้ ทรัพยากรซึ่งเคยมีอยู่อย่างบริบูรณ์จึงลดลงทั้งปริมาณและคุณภาพ อาหารที่ประณีต กลับเสื่อมสูญไป กลายเป็นมีอาหารหายขาดมาแทนที่ ยิ่งเกิดการจับจองครอบครองทรัพยากรอันมีจำกัดนั้นอย่างเห็นแก่ตัว เกิดการลักขโมย การลงโทษ การทำร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกันในทุกรูปทาง ในที่สุด ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ได้รู้สึกตัว และสำนึกได้ว่าการที่ทุกสิ่งทุกอย่างเสื่อมลงไปนั้น เป็นผลมาจากความเสื่อมของศีลธรรม ที่เกิดจากความประพฤติของมนุษย์ด้วยกันนั่นเอง

ดังนั้น ไม่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงบังเกิดขึ้นหรือไม่ ศีล 5 ย่อมมีอยู่แล้วทุกยุคทุกสมัย เพราะมนุษย์เป็นผู้รู้จักใช้เหตุผล รู้จักยับยั้งชั่งใจ และสิ่งนี้เองคือศักดิ์ศรีที่แท้จริงแห่งความเป็นมนุษย์

¹ อัคคัณณสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 51-72 หน้า 145-165.

² จกกวัตติสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 33-50 หน้า 99-123.

6.2 ศิล เป็นมหาทาน

การรักษาศิลป ไม่เพียงเป็นการรักษาความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ หรือเพื่อรักษากฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมเอาไว้เท่านั้น แต่ยังเป็นการให้ทานที่มีคุณค่ายิ่งกว่าการให้วัตถุใดๆ ทั้งสิ้น เพราะในขณะที่ใครคนหนึ่งรักษาศิล ทุชีวิตจะได้รับประโยชน์อันมหาศาล นั่นคือได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทันที กล่าวคือ

เมื่อเรารักษาศิลปข้อที่ 1 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ย่อมได้ชื่อว่า ให้ชีวิต ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นการให้สิ่งที่สูงค่ายิ่งกว่าทรัพย์ใดๆ

เมื่อเรารักษาศิลปข้อที่ 2 คือ ไม่ลักทรัพย์ ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นการให้ฐานะความเป็นอยู่อย่างมั่นคง

เมื่อเรารักษาศิลปข้อที่ 3 คือ ไม่ประพฤติดินในกาม ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความสุข ให้ความปลอดภัยแก่บุตร ธิดา ภรรยา สามียของผู้อื่น เป็นการให้ความคุ้มครองแก่สถาบันครอบครัวอย่างดีที่สุด

เมื่อเรารักษาศิลปข้อที่ 4 คือ ไม่กล่าวคำเท็จ ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความจริงแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความสบายใจในการดำเนินชีวิต โดยไม่ต้องหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

เมื่อเรารักษาศิลปข้อที่ 5 คือ ไม่ดื่มสุราเมรัย ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความปลอดภัยแก่ทุกสิ่ง เพราะคนที่ประมาทขาดสตินั้น สามารถทำความชั่วได้ทุกอย่าง จะฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติดินในกาม หรือพูดเท็จก็ทำได้ทั้งสิ้น

การรักษาศิลป 5 จึงเป็นทานอันประเสริฐ ที่หล่อเลี้ยงโลกนี้ ให้ร่มเย็นเป็นสุขมาช้านาน ซึ่งทานอันประเสริฐนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า มหาทาน พร้อมทั้งทรงกล่าวว่า ผู้บำเพ็ญมหาทาน ย่อมได้รับผลบุญอันมหาศาลเช่นเดียวกัน ดังปรากฏใน **ปุณณาสกสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล 8 ประการนี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ห้วงบุญห้วงกุศล 8 ประการเป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 1

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 2

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 3

¹ ปุณณาสกสูตร, อังคตนิคาย อัฐกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 129 หน้า 492-494.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทาน 5 ประการนี้ เป็นมหาทาน อันบัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด

ทาน 5 ประการเป็นไฉน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน แก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน หาประมาณมิได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานประการที่ 1 ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 4

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ฯลฯ นี่เป็นทานประการที่ 2 ที่เป็นมหาทาน ฯลฯ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 5

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละกาเมสุมิฉฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ฯลฯ นี่เป็นทานประการที่ 3 ที่เป็นมหาทาน ฯลฯ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 6

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท ฯลฯ นี่เป็นทานประการที่ 4 ที่เป็นมหาทาน ฯลฯ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 7

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละการตีม้มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการตีม้มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้งดเว้นจากการตีม้มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทแล้ว ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนหาประมาณมิได้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานประการที่ 5 ที่เป็นมหาทาน อันบัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ 8 นำสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข”

จะเห็นว่าการรักษาศีลนั้น เป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ ด้วยน้ำใจที่กว้างขวาง เพราะเป็นน้ำใจที่มีต่อชีวิตทั้งหลายอันไม่มีประมาณ และไม่มีการเจาะจง

การรักษาศีล จึงเป็นบุญอันพิเศษอย่างยิ่ง เพราะได้ทั้งบุญจากการบำเพ็ญมหาทาน และบุญจากการรักษาศีล และนี่เป็นเพียงศีล 5 อันเป็นเบื้องต้นเท่านั้น หากรักษาศีลในข้อที่สูงยิ่งขึ้นไป ย่อมเป็นมหาทานอันยิ่งใหญ่ เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ ที่สามารถชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ อย่างสุดที่จะประมาณได้

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 6 ศีล 5 ปกติของความเป็นมนุษย์ จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 และทำกิจกรรมที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7

การรักษาศิลปะ

เนื้อหาบทที่ 7

การรักษาศีล

7.1 วิรัติ หรือ เวรมณี

7.1.1 สมาทานวิรัติ

7.1.2 สัมปัตตวิรัติ

7.1.3 สมุจเฉทวิรัติ

7.2 องค์แห่งศีล

7.2.1 การฆ่าสัตว์

- องค์แห่งการฆ่าสัตว์
- อนุโลมการฆ่า
 - การทำร้ายร่างกาย
 - การทารุณกรรม
- มีโทษมากหรือโทษน้อย

7.2.2 การลักทรัพย์

- องค์แห่งการลักทรัพย์
- ลักษณะของการลักทรัพย์
 - โจรกรรม
 - อนุโลมโจรกรรม
 - ฉายาโจรกรรม
- มีโทษมากหรือโทษน้อย

7.2.3 การประพฤติดีในกาม

- องค์แห่งการประพฤติดีในกาม
- หญิงที่ต้องห้าม
- ชายที่ต้องห้าม
- มีโทษมากหรือโทษน้อย

7.2.4 การพูดเท็จ

- องค์แห่งการพูดเท็จ
- ลักษณะการพูดเท็จ
- อนุโลมการพูดเท็จ
- ยถาสัญญา
- มีโทษมากหรือโทษน้อย

7.2.5 การดื่มน้ำเมา

- องค์แห่งการดื่มน้ำเมา
- มีโทษมากหรือโทษน้อย

7.3 วิธีการรักษาศีล

7.4 การรักษาศีลให้สมบูรณ์

7.4.1 หิริ โอตตัมปะ เหตุของการรักษาศีล

- การเกิดหิริ
 - พิจารณาถึงชาติกำเนิด
 - พิจารณาถึงอายุ
 - พิจารณาถึงความกล้าหาญ
 - พิจารณาถึงความเป็นพหูสูต
- การเกิดโอตตัมปะ
 - ภัยเพราะติเตียนตนเอง
 - ภัยจากการที่ผู้อื่นติเตียน
 - ภัยจากอาชญา
 - ภัยในทุกคติ

1. ผู้ที่เชื่อว่ามีศิลป์ ต่อเมื่อมีวิริต้อย่างใดอย่างหนึ่งคือ สมาทานวิริติ ลัมปัตตวิริติ หรือ สมุจเฉทวิริติ
2. การวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์แห่งศีลแต่ละข้อ ถ้าทำครบองค์แห่งศีล เชื่อว่า ศีลขาด แต่หากไม่ครบ เป็นเพียงศีลทะลุ ศีลต่าง ศีลพร้อยเท่านั้น และบาปจะเกิดขึ้นเมื่อ มีความตั้งใจที่จะล่วงละเมิดศีล
3. การรักษาศีลในชีวิตประจำวันสามารถทำได้ง่าย ด้วยการตั้งใจรักษา หรือกล่าวคำสมาทาน ต่อหน้าพระภิกษุ
4. หิริโอตตปปะ เป็นคุณธรรมพื้นฐานในการรักษาศีลให้สมบูรณ์ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถอธิบาย ความหมายและประเภท วิริติ หรือ เวรมณี ได้
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และสามารถวินิจฉัยได้ว่า การกระทำอย่างไรจึงเรียกว่า ศีลขาด, ศีลทะลุ, ศีลต่าง และศีลพร้อย
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และบอกวิธีการในการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้

บทที่ 7

การรักษาศิลป์

7.1 วิritti หรือ เวรมณี

แม้ว่า ศิล จะ เป็น สิ่ง ที่มี อยู่ แล้ว โดย ธรรมชาติ ของ มนุษย์ ก็ ตาม แต่ การ จะ ได้ ชื่อ ว่า เป็น ผู้ รักษา ศิล นั้น ย่อม มี ใช้ เพียง แค่ การ ไม่ ทำ ความ ชั่ว แต่ เพียง อย่าง เดียว เพราะ บาง คน ที่ ยัง ไม่ ทำ ความ ชั่ว อาจ เป็น เพราะ ยัง ไม่ มี โอกาส ที่ จะ ทำ เช่น นัก โทษ ที่ ถูก กัก ขัง ไว้ ไม่ มี โอกาส ไป เบียดเบียน ใคร ย่อม ไม่ อาจ บอก ได้ ว่า เขา เป็น ผู้ รักษา ศิล หรือ เด็ก ทารก ที่ นอน อยู่ ใน แผล แม้ จะ ไม่ ได้ ทำ ความ ชั่ว อะไร แต่ ก็ เป็น ไป เพราะ ความ ที่ ไม่ รู้ เพียง सा จึง ไม่ อาจ กล่าว ว่า เด็ก นั้น รักษา ศิล ได้

เพราะ ศิล นั้น สำคัญ ที่ เจตนา การ จะ ได้ ชื่อ ว่า เป็น ผู้ รักษา ศิล จึง ต้อง เริ่มต้น ที่ ความ ตั้งใจ และ “ความ ตั้งใจ ด่วน จาก ความ ชั่ว” นี้เอง คือ ความ หมาย ของ คำ ว่า วิritti หรือ เวรมณี

“วิritti” จึง เป็น สิ่ง ที่ บัง ชี้ ถึง การ มี ศิล บุคคล ไດ ก็ ตาม จะ ได้ ชื่อ ว่า เป็น ผู้ มี ศิล รักษา ศิล ก็ ต่อ เมื่อ มี วิritti อย่าง หนึ่ง อย่าง ไດ ต่อ ไป นี้

1. สมาทานวิritti
2. ลัมปัตตวิritti
3. สมุจเฉทวิritti¹

7.1.1 สมาทานวิritti

สมาทานวิritti คือ ความ ตั้งใจ ด่วน จาก บาป เพราะ ได้ สมาทาน ศิล ไว้ แล้ว หมายความว่า เรา ได้ ตั้งใจ ไว้ ก่อน ว่า จะ รักษา ศิล ครั้น ไป พบ เหตุการณ์ ที่ ชวน ให้ ล่วง ละเมิด ศิล ก็ ไม่ ยอม ให้ ศิล ขาด ดัง มี เรื่อง เล่า ถึง การ สมาทาน วิritti ของ อุบาสก ท่าน หนึ่ง

อุบาสกผู้หนึ่ง²

ณ ประเทศ ศรีลังกา อุบาสก ผู้ หนึ่ง ได้รับ ศิล จาก พระ ปิงคล พุทธ รักษิต เถระ แห่ง อัมพร วิหาร วัน หนึ่ง อุบาสก ผู้ นี้ ได้ ออก ไป โถนา พอ ถึง เวลา พัก ก็ ปลด โค ออก จาก โกล่ ย่อย ให้ กิน หญ้า ไป ตาม สบาย ปรากฏ ว่า โค ได้ หาย ไป เขา จึง ออก ตาม หา จน ไป ถึง ภูเขา ชื่อ ทนตรวัทธมานะ ณ ที่ นั้น เอง เขา ได้ ถูก งู เหลือ มตัว หนึ่ง รัด เข้า จึง ชัก มี ดอัน คม กริบ ออก มา เจื้อย ขึ้น หมาย จะ ข่า งู นั้น แต่ แล้ว เขา กลับ จุก คิด ได้ ว่า

¹ อรรถกถาธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณฑ์, มก. เล่ม 75 หน้า 299.

² มหาภูมิบาลราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี ฉบับภาษาบาลี - มงคลุตถทีปนี (ทูตโย ภาโค), พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลราชวิทยาลัย, 2539), เล่มที่ 2 ข้อ 158 หน้า 129.

“ตัวเรานี้ได้รับศีลจากพระเถระผู้เป็นพี่เคาะพร้าทำการจะมาลวงละเมิดศีลเช่นนี้ช่างไม่สมควรเลย”
เขาได้เจ้อมัดขึ้นถึง 3 ครั้ง แต่ในที่สุดก็ตกลงใจว่า “เราจะยอมสละชีวิต แต่จะไม่ยอมสละศีล”
คิดได้ดังนี้จึงโยนมัดทิ้งไป ด้วยเดชแห่งศีลที่ตั้งใจรักษา จึงทำให้งูเหลือมใหญ่ที่นั่นคลายตัวออก แล้ว
เลื้อยหนีเข้าป่าไป

7.1.2 สัมปัตตวิรติ

สัมปัตตวิรติ คือ ความตั้งใจดเว้นจากบาปเมื่อเกิดเรื่องขึ้นเฉพาะหน้า แม้ว่าเดิมทีนั้น ไม่ได้สมารถ
ศีลไว้ แต่เมื่อไปพบเหตุการณ์ที่ชวนให้ลวงละเมิดศีล ก็คำนึงถึง ชาติ ตระกูล การศึกษา หรือความดีต่างๆ
เป็นต้น จึงทำให้เกิดความตั้งใจที่จะดเว้นจากบาปเวรขึ้นในขณะนั้นนั่นเอง ดัง เช่นเรื่องราวของจักกนอุบาสก

จักกนอุบาสก¹

เมื่อครั้งที่จักกนอุบาสกยังเล็กอยู่นั้น มารดาของเขาได้ล้มป่วยลง หมอบอกว่าต้องใช้เนื้อกระต่าย
เป็นๆ มาทำยารักษาจึงจะหาย พี่ชายของจักกนอุบาสกจึงบอกให้เขาไปหากระต่ายมา จักกนอุบาสกจึงออกไปที่ทุ่งนา และ
ได้พบกระต่ายน้อยตัวหนึ่งกำลังกินข้าวกล้าอยู่ เมื่อกระต่ายน้อยเห็นจักกนอุบาสก มันจึงรีบวิ่งหนี แต่ก็หนีไม่พ้น
เพราะบังเอิญไปถูกเถาวัลย์พันตัวไว้ ได้แต่ร้องอยู่ จักกนอุบาสกจึงจับตัวมาได้ แต่เมื่อเห็นอาการลนลานด้วยความ
กลัวของกระต่ายน้อย เขาเกิดความสงสาร คิดขึ้นมานว่า

“ควรหรือที่เราจะเอาชีวิตของผู้อื่นมาเพื่อช่วยชีวิตมารดาของเรา”

จักกนอุบาสกจึงปล่อยกระต่ายน้อยตัวนั้น พร้อมกับกล่าวว่า

“เจ้าจงไปกินหญ้ากินน้ำของเจ้าตามสบายเถิด”

เมื่อกลับมาถึงบ้าน จักกนอุบาสกถูกพี่ชายซักถาม จึงเล่าความจริงให้ฟัง และถูกพี่ชายต่อว่าอย่างมากมาย
แต่เขาก็มิได้โต้ตอบ ได้แต่ขยับเข้าไปใกล้ๆ มารดา แล้วกล่าวสัจจาว่า

“ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดมา ยังไม่เคยจงใจฆ่าสัตว์ใดเลย ด้วยคำสัตย์นี้ ขอให้มารดาจงหายจากโรคเถิด”

ทันใดนั้นเอง มารดาของเขาก็หายป่วยเป็นอัศจรรย์

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลสูตรที่ปณิ ฉบับภาษาบาลี - มงคลสูตรที่ปณิ (พุทธโฆ ภิกขุ),
พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2539), เล่มที่ 2 ข้อ 156 หน้า 127.

7.1.3 สมุจเฉทวิริติ

สมุจเฉทวิริติ หรือ เสตฺฐาตวิริติ คือ การงดเว้นจากบาปได้อย่างเด็ดขาด เป็นวิริติของพระอรหันต์ ซึ่งละกิเลส คือ ความโลภ โกรธ หลง ได้แล้ว เมื่อใจท่านปราศจากกิเลสที่เป็นเหตุให้ทำความชั่ว จึงไม่มีการผิดศีลอย่างแน่นอน

จะเห็นว่า วิริติ นั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะการกระทำใดๆ ก็ตาม หากปราศจากความตั้งใจมุ่งมั่นแล้ว การกระทำนั้นๆ ย่อมไม่หนักแน่นมั่นคง พร้อมจะแปรเปลี่ยนอยู่เรื่อยไป ดังนั้น แม้จะยังไม่ได้ทำความชั่วขั้นก็ตาม แต่ถ้าหากไม่มีวิริติ ก็ไม่จัดว่าเป็นการรักษาศีล

7.2 องค์แห่งศีล

แม้ว่าเราจะตั้งใจรักษาศีลอย่างดี แต่ก็ยังมีบางครั้งบางคราวที่เราอาจพลาดพลั้งเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น โดยที่เราเองก็มิได้ตั้งใจ ซึ่งก็อาจเป็นไปเพราะความจำเป็นบางอย่าง หรืออาจเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ละเหตุผลนั้นล้วนเป็นเหตุให้เราเกิดความไม่สบายใจ หรือเกิดความสงสัยขึ้นว่า การกระทำของเรา ผิดศีล หรือศีลขาดหรือไม่ และบางคนถึงกับเกิดความทุกข์ใจในการรักษาศีล ว่าเป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าวิสัยของเราหรือไม่ ซึ่งความจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเลย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถรักษาศีลอย่างถูกต้อง จึงมีความจำเป็นที่เราต้องศึกษาข้อวินิจฉัยของศีลแต่ละข้อ ว่าการกระทำอย่างใดจึงถือว่าศีลขาด อย่างไรก็ตาม ศีลทะเล ศีลต่าง ศีลพร้อมซึ่งข้อวินิจฉัย มีดังต่อไปนี้

7.2.1 การฆ่าสัตว์

● องค์แห่งการฆ่าสัตว์

การฆ่าสัตว์ต้องประกอบด้วยองค์ 5¹ คือ

1. สัตว์นั้นมีชีวิต
2. รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
3. มีจิตคิดจะฆ่าสัตว์นั้น
4. มีความพยายามฆ่าสัตว์นั้น
5. สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

การฆ่าอันประกอบด้วยองค์ 5 นี้ ไม่ว่าจะฆ่าเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นฆ่า หรือแม้แต่การยุยงให้สัตว์ฆ่ากันเองจนกระทั่งตายไปข้างหนึ่งก็ตาม เช่น การจับไก่มาตีกัน จนกระทั่งไก่ตายไป หรือที่เรียกว่า ชนไก่

¹ สัมมาทิฐิสูตร, อรรถกถาอังคณนิคาย มูลปณณาสก, มก. เล่ม 17 หน้า 546.

ทั้งหมดเรียกว่าศิลปะทั้งสิ้น แต่หากไม่ครบองค์ เช่น พยายามฆ่า แต่สัตว์นั้นไม่ตาย ก็เรียกว่า ศิลทะลุ และ ถ้ามืดหล่นลงมาอีก ก็เรียกว่า ศิลต่าง ศิลพริ้ว

● อนุโลมการฆ่า

นอกจากการฆ่าสัตว์โดยตรงดังที่กล่าวมาแล้ว การทำร้ายร่างกาย การทรมานให้ได้รับความลำบาก เรียกว่า อนุโลมการฆ่า ก็เป็นสิ่งที่ควรเว้น

อนุโลมการฆ่า มีลักษณะดังต่อไปนี้

- การทำร้ายร่างกาย ในที่นี้หมายถึงการกระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน อันได้แก่
 - ทำให้พิการ
 - ทำให้เสียโฉม
 - ทำให้บาดเจ็บ
- การทรมานกรรม ในที่นี้หมายถึงการทรมานสัตว์เดรัจฉาน อันได้แก่
 - การใช้ เช่น การใช้งานเกินกำลังของสัตว์ ไม่ให้สัตว์ได้พักผ่อน หรือไม่บำรุงเลี้ยงดูตามสมควร
 - กักขัง เช่น การผูกมัด หรือขังไว้ โดยที่สัตว์นั้นไม่สามารถเปลี่ยนอิริยาบถได้ หรือไม่มีความสุข เช่น ขังนก ขังปลาไว้ในที่แคบ
 - นำไป เช่น การผูกมัดสัตว์แล้วนำไปโดยผิดอิริยาบถของสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมาน
 - เล่นสนุก ได้แก่ การรังแกสัตว์ต่างๆ เพื่อความสนุกสนาน
 - ปล่อยสัตว์ ได้แก่ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน เช่น ชนโค

การฆ่าโดยตรงถือว่าศิลปะ ส่วนอนุโลมการฆ่า ไม่นับว่าศิลปะ แต่ถือว่า ศิลทะลุ ศิลต่าง ศิลพริ้ว ซึ่งจะให้ผลมากน้อยแตกต่างกันไป

● การฆ่าสัตว์ มีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับ

1. **คุณของสัตว์นั้น** การฆ่าสัตว์ที่มีคุณมาก จะมีโทษมากกว่าการฆ่าสัตว์มีคุณน้อยหรือไม่มีคุณ เช่น ฆ่าพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าฆ่าปุถุชน ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ดุร้าย เป็นต้น
2. **ขนาดกาย** สำหรับสัตว์เดรัจฉาน เมื่อเทียบกับพวกที่ไม่มีคุณเหมือนกัน การฆ่าสัตว์ใหญ่ มีโทษมากกว่าการฆ่าสัตว์เล็ก
3. **ความพยายาม** มีความพยายามในการฆ่ามาก มีโทษมาก มีความพยายามน้อย มีโทษน้อย
4. **กิเลสหรือเจตนา** กิเลส หรือเจตนาแรง มีโทษมาก กิเลสหรือเจตนาอ่อน มีโทษน้อย เช่น การฆ่าด้วยโทสะ หรือความเกลียดชัง มีโทษมากกว่าการฆ่าเพื่อป้องกันตัว

7.2.2 การลักทรัพย์

● องค์แห่งการลักทรัพย์

การลักทรัพย์ต้องประกอบด้วยองค์ 5¹ คือ

1. ทรัพย์หรือสิ่งของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
2. รู้อยู่ว่าทรัพย์นั้นมีเจ้าของหวงแหน
3. มีจิตคิดจะลักทรัพย์นั้น
4. มีความพยายามลักทรัพย์นั้น
5. ลักทรัพย์ได้ด้วยความพยายามนั้น

● ลักษณะของการลักทรัพย์

การลักทรัพย์แยกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. โจรกรรม มี 14 ประเภท ได้แก่

- ลักขโมย ได้แก่ การขโมยทรัพย์ผู้อื่น เมื่อเขาไม่รู้ไม่เห็น
- ฉกชิง ได้แก่ การแย่งเอาทรัพย์ผู้อื่นซึ่งๆ หน้า
- ชูกรรโชก ได้แก่ การทำให้เจ้าของทรัพย์เกิดความกลัว แล้วยอมให้ทรัพย์
- ปล้น ได้แก่ การยกพวก ถือเอาอาวุธเข้าปล้นทรัพย์ผู้อื่น
- ตู๋ ได้แก่ การกล่าวตู่เอาทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน
- ฉ้อโกง ได้แก่ การโกงเอาทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน
- หลอก ได้แก่ การพูดปด เพื่อหลอกเอาทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของตน
- ลวง ได้แก่ การใช้เล่ห์เหลี่ยม ลวงเอาทรัพย์ผู้อื่นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น โกงตาชั่ง
- ปลอม ได้แก่ การทำของไม่แท้ ให้เห็นว่าเป็นของแท้
- ตระบัด ได้แก่ การยืมของผู้อื่น แล้วยึดเป็นของตน
- เบียดบัง ได้แก่ การกินเศษกินเลย เบียดบังผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตน
- สับเปลี่ยน ได้แก่ การแอบเอาของๆ ตน ไปเปลี่ยนกับของผู้อื่นซึ่งดีกว่า
- ลักลอบ ได้แก่ การหลบภาวืการค้าขายสิ่งของผิดกฎหมาย
- ยักยอก ได้แก่ การที่ทรัพย์ของตนจะถูกยึด จึงยักยอกเอาไปไว้ที่อื่นเสีย เพื่อหลบเลี่ยงการถูกยึด

¹ อรรถกถาธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณฑ์, มก. เล่ม 75 หน้า 288.

2. อนุโลมโจรกรรม มี 3 ประเภท ได้แก่

- การสมโจร เป็นการสนับสนุนให้เกิดการโจรกรรม เช่น การรับซื้อของโจร การให้ที่พักอาศัย ให้ข้าวให้น้ำแก้อาหาร
- ปอกลอก เป็นการคบหาผู้อื่นด้วยหวังทรัพย์ พอเขาลิ้นทรัพย์ก็เลิกคบ เป็นการทำให้คนลั่นเนื้อประดาตัว
- รับสินบน เช่น การที่ข้าราชการยอมทำผิดหน้าที่ เพื่อรับสินบน

3. ฉายาโจรกรรม (การกระทำที่เข้าข่ายการลักขโมย) มี 2 ประการ ได้แก่

- ผลาญ คือ สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีได้มุ่งหวังจะเอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน เช่น การวางเพลิง
- หยิบฉวย คือ การถือทรัพย์ผู้อื่นมาด้วยความมักง่าย ถือวิสาสะ

● การลักทรัพย์ มีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับ

1. คุณค่าของทรัพย์สินสิ่งของนั้น
2. คุณความดีของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น
3. ความพยายามในการลักทรัพย์นั้น

7.2.3 การประพฤติผิดในกาม

● องค์แห่งการประพฤติผิดในกาม

การประพฤติผิดในกามต้องประกอบด้วยองค์ 4¹ คือ

1. หญิงหรือชายที่ไม่ควรละเมิด
2. มีจิตคิดจะเสพเมถุน
3. ประกอบกิจในการเสพเมถุน
4. ยังอวัยวะเพศให้ถึงกัน

● หญิงที่ต้องห้าม มี 3 จำพวก

1. หญิงมีสามี
2. หญิงที่อยู่ในความปกครองดูแลของบิดามารดาหรือญาติ
3. หญิงที่ประเพณีหวงห้าม เช่น หญิงที่กฎหมายหวงห้าม หญิงนักบวช

¹ อรรถกถาธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณฑ์, มก. เล่ม 75 หน้า 291.

● **ชายที่ต้องห้าม** มี 2 จำพวก

1. ชายที่ไม่ใช่สามีของตน
2. ชายที่ประเพณีหวงห้าม เช่น นักบวช

● **การประพาศในกาม** มีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับ

1. คุณความดีของผู้ที่ถูกละเมิด
2. ความแรงของกิเลส
3. ความเพียรพยายามในการประพาศในกามนั้น

7.2.4 การพูดเท็จ

● **องค์แห่งการพูดเท็จ**

การพูดเท็จต้องประกอบด้วยองค์ 4¹ คือ

1. เรื่องไม่จริง
2. มีจิตคิดจะพูดให้ผิดไปจากความจริง
3. พยายามที่จะพูดให้ผิดไปจากความจริง
4. คนฟังเข้าใจความที่พูดนั้น

● **ลักษณะของการพูดเท็จ** การพูดเท็จ มี 7 ประการ คือ

- การพูดปด ได้แก่ การโกหก
- การสาบาน ได้แก่ การทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อด้วยการสาบาน
- การทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่ การอวดอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันไม่เป็นจริง
- มารยา ได้แก่ การแสดงอาการให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง
- ทำเลศ ได้แก่ การพูดเล่นสำนวน คลุมเครือ ให้คนฟังเข้าใจผิด
- พูดเสริมความ ได้แก่ การเสริมให้มากกว่าความเป็นจริง
- พูดอำความ ได้แก่ การตัดข้อความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสีย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน

● **การพูดอนุโลมการพูดเท็จ** มี 2 ประการ คือ

1. อนุโลมพูดเท็จ คือ เรื่องที่ไม่จริง แต่พูดโดยมีเจตนาให้คนอื่นเชื่อถือ ได้แก่
 - เลียดแทง เป็นการว่าผู้อื่นให้เจ็บใจ เช่น การประชด การด่า
 - ลับลับ เป็นการพูดปดด้วยความคะนองปาก

¹ อรรถกถาธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณฑ์, มก. เล่ม 75 หน้า 292.

2. ปฏิสสวะ คือ การรับคำของผู้อื่นด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ แต่ภายหลังเกิดกลับใจไม่ทำตามที่ได้รับนั้น ได้แก่
- ผิดสัญญา คือ การที่สองฝ่ายทำสัญญาต่อกัน แต่ภายหลังฝ่ายหนึ่งได้บิดพลิ้ว ไม่ทำตามสัญญาไว้
 - เสียสัตย์ คือ การที่ฝ่ายหนึ่งได้ให้คำสัตย์ไว้ แต่ภายหลังได้บิดพลิ้วไม่ทำตามนั้น
 - คินคำ คือการรับคำว่าจะทำสิ่งนั้นๆ โดยไม่มีข้อแม้ แต่ภายหลังหาได้ทำตามนั้นไม่

● **ยถาสัญญา** คือ การพูดตามโวหารที่ตนเองจำได้ ถือว่าไม่ผิดศีล มี 4 ประการ

1. พูดโวหาร ได้แก่ การพูดหรือเขียนตามธรรมเนียม เช่น ขอแสดงความเคารพอย่างสูง ซึ่งใจจริงอาจไม่เคารพเลยก็ได้ เช่นนี้ถือว่าไม่ผิดศีล
2. การเล่านิทานหรือนิยายให้ผู้ฟัง หรือแต่งเรื่องขึ้นเพื่อใช้เป็นบทละคร หรือภาพยนตร์
3. การพูดด้วยความเข้าใจผิด
4. การพูดเพราะความพลั้งเผลอ

● **การพูดเท็จ มีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับ**

1. ความเสียหายที่เกิดขึ้นว่ามากน้อยเพียงใด
2. คุณความดีของผู้ที่ถูกละเมิด
3. ผู้พูดนั้นเป็นใคร เช่น
 - คฤหัสถ์ที่โกหกว่า “ไม่มี” เพราะไม่อยากให้ของของตน อย่างนี้มีโทษน้อย แต่การเป็นพยานเท็จมีโทษมาก
 - บรรพชิตพูดเล่นมีโทษน้อย แต่การพูดว่าตน “รู้เห็น” ในคุณวิเศษที่ตนไม่รู้ไม่เห็นมีโทษมาก

7.2.5 การตีม้าเมา

● **องค์แห่งการตีม้าเมา**

การตีม้าเมาต้องประกอบด้วยองค์ 4¹ คือ

1. น้ำที่ดื่มเป็นน้ำเมา
2. มีจิตคิดจะดื่ม
3. พยายามดื่ม
4. น้ำเมานั้นล่องผ่านลำคอกลงไป

● **การตีม้าเมา มีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับ**

1. อกุศลจิตหรือกิเลสในการดื่ม
2. ปริมาณที่ดื่ม

3. ผลที่เกิดจากการกระทำผิดพลาด ชั่วร้าย ที่ตามมาจากการดื่มน้ำเมา

- สุรา ได้แก่ น้ำเมาที่ถูกกลั่นให้มีรสชาติเข้มข้น เช่น เหล้าต่างๆ
- เมรัย ได้แก่ น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น เช่น เหล้าดิบ กระแช่ น้ำตาลเมา ฯลฯ

นอกจากนี้ การดเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดต่างๆ เช่น ผิ่น กัญชา ยาบ้า เฮโรอีน รวมถึงวัตถุทุกชนิดที่มีฤทธิ์ต่อระบบประสาท ก่อให้เกิดความมึนเมา ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้ ก็รวมอยู่ในศีลข้อนี้เช่นกัน

จากความรู้ในเรื่อง องค์วินิจัยศีล เราจะสามารถตอบข้อสงสัยได้ว่า การกระทำใดเป็นการกระทำที่ผิดศีล ทำให้ศีลขาด ทะลุ ต่าง หรือพร้อย ตัวอย่างเช่น การที่เราโล่งๆ แล้วบังเอิญทำให้ยุงตาย โดยที่เราไม่ได้มีจิตคิดจะฆ่ายุงเลย อย่างนี้เรียกว่ายังไม่ผิดศีล ศีลยังไม่ขาด เพราะเป็นการกระทำที่ไม่ครบองค์ 5 ของการฆ่าสัตว์

อย่างไรก็ตาม การละเมิดศีลในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ศีลขาด ศีลทะลุ ศีลต่าง หรือศีลพร้อย หากเกิดขึ้นด้วยเจตนาที่จะล่วงละเมิด แม้ว่าบางกรณีศีลจะยังไม่ขาดก็ตาม แต่บาปได้เกิดขึ้นมาในใจ เป็นเหตุให้ใจต้องเศร้าหมอง และหากละเมิดศีลในกรณีที่เกิดโทษมาก เป็นบาปมาก คุณภาพใจจะยิ่งถูกทำลายให้เศร้าหมองมากยิ่งขึ้น เราจึงควรศึกษาในเรื่องเหล่านี้ เพื่อให้การรักษาศีลของเราเป็นไปด้วยความรู้ความเข้าใจ อันจะนำมาซึ่งการรักษาใจได้อย่างบริสุทธิ์ สะอาด ไม่เดือดเนื้อร้อนใจในภายหลัง

7.3 วิธีการรักษาศีล

การรักษาศีลสามารถกระทำได้อย่างง่ายๆ โดยมีเจตนาหรือมีความตั้งใจจะรักษาศีล ละเว้นความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยระลึกรู้ถึงศีลไปทีละข้อ ด้วยความรู้สึกว่า จะพยายามรักษาศีลแต่ละข้อนั้นให้ดี เพียงเท่านี้เราก็พร้อมแล้วที่จะรักษาศีล และหากว่าต้องประสบกับเหตุการณ์หรือโอกาสที่อาจล่วงละเมิดศีล ก็พยายามหลีกเลี่ยงเสีย ด้วยคิดว่าเราได้ตั้งใจสมาทานศีลมาแล้ว เช่นนี้ถือว่าเราได้รักษาศีลแล้ว

จากนั้นในแต่ละวัน ก็หมั่นนึกถึงศีลเราว่า เราได้รักษาศีลได้ดีมากน้อยเพียงใด หากพลาดพลั้งกระทำผิดศีลเข้า จะด้วยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เราก็เริ่มต้นรักษาใหม่ ด้วยความตั้งใจว่า เราจะไม่ล่วงละเมิดอีก ส่วนศีลข้อใดที่เรารักษาไว้ดีแล้ว ก็ให้ตั้งใจรักษาต่อให้ยิ่งๆ ขึ้นไปอีก ทำให้เป็นความเคยชิน จนกระทั่งกลายเป็นนิสัยติดตัวไป ด้วยวิธีการอย่างนี้ การรักษาของเราก็สามารถทำได้โดยง่าย โดยไม่รู้สึกรำคาญ เป็นเรื่องที่หนักหนาสาหัสแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังมีวิธีการที่จะช่วยให้เราสามารถรักษาศิลได้อย่างมั่นคง นั่นคือการกล่าวคำสมาทานศีล เพราะการสมาทานศีล เป็นการแสดงออกซึ่งความสมัครใจอย่างเต็มที่ที่จะรักษาศีล โดยขอให้พระภิกษุสงฆ์เป็นสักขีพยานในการทำความดีอันยิ่งใหญ่นี้ แล้วเราจึงอาราธนาและสมาทานศีล ด้วยการเปล่งวาจาอย่างอาจหาญให้พระภิกษุสงฆ์ได้ยินอย่างชัดเจน

เมื่อ กาย วาจา ใจ ของเราได้แสดงความมุ่งมั่น ยืนยันที่จะรักษาศีลต่อหน้าพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นสักขีพยานแล้ว เราย่อมมีความรัก และความเคารพในศีลของเราอย่างเต็มเปี่ยม เมื่อเรารักษาศีลด้วยความรู้สึกอันงดงามเช่นนี้ ศีลของเราก็ย่อมจะบริสุทธิ์งดงามโดยไม่ต้องสงสัยใดๆ

คำอาราธนาศีล 5

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะฯ
(ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 5 พร้อมด้วยไตรสรณะ เพื่อประโยชน์แก่การรักษาศีล)

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะฯ
(ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 5 พร้อมด้วยไตรสรณะ เพื่อประโยชน์แก่การรักษาศีล แม้ครั้งที่สอง)

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะฯ
(ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 5 พร้อมด้วยไตรสรณะ เพื่อประโยชน์แก่การรักษาศีล แม้ครั้งที่สาม)

(ถ้าอาราธนาศีลเพื่อตนเองตามลำพัง ให้เปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง และ ยาจามะ เป็น ยาจามิ)

นมการคาถา (กล่าวค่านอบน้อม)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะฯ (กล่าว 3 จบ)
(ขอนอบน้อมถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้ห่างไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง)

คำขอสรณคมน์

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ
(ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ)

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
(ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ)

สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ)

พุทฺธัมปิ พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สอง)

พุทฺธัมปิ อัมมัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สอง)

พุทฺธัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สอง)

ตะตฺถัมปิ พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สาม)

ตะตฺถัมปิ อัมมัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สาม)

ตะตฺถัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

(ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สาม)

คำสมาทานศีล 5 (เพื่อการถือเอาศีลมาถือปฏิบัติ)

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และใช้ผู้อื่นให้ฆ่า)

2. อสทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และใช้ให้ผู้อื่นลัก)

3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดุคในกาม)

4. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิฯ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ และพูดคำหยาบ)

5. สุรา เมระยะ มัชชะ ปะมาทัฏฐานา เวระมะณี ลิกขาปะถัง สะมาทิยามิฯ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

7.4 ธรรมที่เกื้อกูลต่อการรักษาศีล

การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้นั้น สำหรับปุถุชนคนธรรมดา ซึ่งต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งล่อลวงใจ หรือบางคนตกอยู่ในภาวะที่ขัดสน หรือแม้แต่อยู่ในที่ล้นปราศจากการรู้เห็นของผู้คน นับเป็นเรื่องที่ยากต่อการจะหักห้ามใจไม่ให้ล่วงละเมิดศีลได้ แต่ไม่ว่าจะอย่างไร การรักษาศีลก็ไม่ใช่เรื่องที่ยากจนเหลือวิสัยที่จะทำได้นัก ขอเพียงแต่เรามีความตั้งใจจะทำจริง ก็ย่อมจะรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้อย่างแน่นอน

7.4.1 ทิริ โอตตปปะ เหตุแห่งการรักษาศีล

การที่จะสามารถรักษาศีลให้ได้นั้น จะต้องมีคุณธรรมประจำใจที่สำคัญคือ ทิริ และโอตตปปะ

เพราะ ทิริ คือ ความละเอียดใจต่อการทำชั่ว สิ่งใดก็ตาม หากเป็นความชั่วเลวทราม จะไม่กล้าคิด ไม่กล้าพูด ไม่กล้าทำ ด้วยความที่รังเกียจ และขยะเขยง เห็นเป็นสิ่งสกปรก

ส่วน โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว เมื่อรู้ว่าการทำความชั่วจะมีผลร้ายตามมา จึงเกรงกลัวอันตรายของความชั่ว ราวกับคนกลัวงูพิษ

เมื่อ ทิริ และ โอตตปปะ เป็นคุณธรรมที่ทำให้เกลียดกลัวความชั่วเช่นนี้ ผู้มีทิริ โอตตปปะ เป็นธรรมประจำใจ ย่อมมีศีลบริสุทธิ์เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน อย่างไร จะต่อหน้าหรือลับหลังใคร ก็จะไม่ยอมให้ความชั่วใดๆ มาแปดเปื้อนเลย ดังเรื่องที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าแก่ภิกษุทั้งหลายในสัลวิมังสชาดก ว่า

สัลวิมังสชาดก¹

ครั้งหนึ่ง พระภิกษุ 500 รูป ณ วัดเชตวัน ได้เกิดกามวิตกขึ้นในยามค่ำคืน ต่างคิดถึงความสุขที่เกิดจากรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่เคยพบมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ทิพยจักขุญาณตรวจดูวาระจิตของภิกษุเหล่านั้นด้วยความห่วงใย ดุจดิตามารดาห่วงใยบุตร ทรงเล็งเห็นทุกข์ภัยที่จะเกิดขึ้นแก่ภิกษุเหล่านั้น จึงโปรดให้พระอานนท์ จัดการให้พระภิกษุเหล่านั้นมาประชุมพร้อมกัน แล้วพระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่ลัбы่อมไม่มีในโลก บัณฑิตในกาลก่อน
เห็นอย่างนี้แล้ว จึงไม่ทำบาปกรรม”

จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาแสดงแก่ภิกษุเหล่านั้น

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย จตุกกนิบาตชาดก, สัลวิมังสชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 407-411.

เมื่อครั้งที่พระเจ้าพรหมทัต ครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ครั้นเจริญวัยก็ไปศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยา ในสำนักอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงแห่งกรุงพาราณสี และได้เป็นหัวหน้าของมานพ 500 คน ซึ่งเล่าเรียนอยู่ในสำนักเดียวกัน

ท่านอาจารย์มีธิดาผู้กำลังเจริญวัย ซึ่งท่านคิดจะยกให้กับมานพผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ท่านจึงคิดจะทดสอบการรักษาศีลของมานพเหล่านั้นดู

อาจารย์จึงเรียกมานพทั้งหลายมา แล้วกล่าวว่า

“ธิดาของเราเจริญวัยแล้ว เราจะจัดงานวิวาห์ให้แก่นาง จึงจำเป็นต้องใช้ผ้า และเครื่องประดับต่างๆ พวกเธอจงไปขโมยผ้าและเครื่องประดับจากหมู่ญาติของเธอมา โดยอย่าให้ใครเห็น เราจะรับเฉพาะผ้าและเครื่องประดับที่ขโมยมาโดยไม่มีใครเห็นเท่านั้น ของที่มีคนเห็นเราจะไม่รับ”

มานพทั้งหลายรับคำ แล้วก็ไปขโมยของจากหมู่ญาติของตนโดยไม่ให้ใครเห็น จากนั้นก็นำมามอบให้กับอาจารย์ คงมีเพียงพระโพธิสัตว์เท่านั้น ที่ไม่นำสิ่งใดมาเลย อาจารย์จึงถามพระโพธิสัตว์ว่า

“เธอไม่นำสิ่งใดมาเลยหรือ”

พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า

“ครับ อาจารย์”

เมื่ออาจารย์ถามถึงเหตุผล พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า “เพราะว่าอาจารย์จะรับเฉพาะของที่เอามาโดยไม่มีใครเห็น ผมคิดว่าไม่มีการทำบาปใดๆ จะเป็นความลับไปได้เลย”

แล้วพระโพธิสัตว์จึงกล่าวพระคาถาว่า

“ในโลกนี้ ย่อมไม่มีที่ลับแก่ผู้กระทำความบาปกรรม ต้นไม้ที่เกิดในป่า
ยังมีคนเห็น คนพาล ย่อมล้าคัญผิด คิดว่าบาปกรรมนั้นเป็นความลับ
ข้าพเจ้าย่อมไม่เห็นที่ลับ แม้ที่ว่างเปล่าก็ไม่มี ในที่ใดว่างเปล่า ถึงแม้
ข้าพเจ้าจะไม่เห็นใคร ที่นั่น ย่อมไม่ว่างเปล่าจากตัวข้าพเจ้า”

เมื่ออาจารย์ได้ฟังดังนั้นก็เกิดความรู้สึกเลื่อมใสในตัวพระโพธิสัตว์ยิ่งนัก จึงกล่าวกับพระโพธิสัตว์ว่า

“ดูก่อนพ่อ ในเรือนของเราไม่มีทรัพย์สินอะไร แต่เรามีความประสงค์จะมอบธิดาของเราให้แก่ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล เราต้องการทดสอบมานพทั้งหลาย จึงได้ทำอย่างนี้ และธิดาของเราเหมาะสมกับท่านเท่านั้น” แล้วจึงประดับตกแต่งธิดามอบให้แก่พระโพธิสัตว์ พร้อมทั้งกล่าวกับมานพทั้งหลายว่า

“สิ่งของที่พวกเธอได้นำมา จงนำกลับไปคืนยังเรือนของพวกเธอเถิด”

ครั้นพระลัมมาลัมพุทเจ้าแสดงพระธรรมเทศนานี้จบลง ภิกษุเหล่านั้นจึงเกิดความละอายและเกรงกลัวบาปอกุศล ต่างรักษาสติอยู่ในธรรมจนกระทั่งจิตเป็นสมาธิ เมื่อพระลัมมาลัมพุทเจ้า ทรงทราบว่าจิตของภิกษุเหล่านั้นเป็นสมาธิแล้วจึงทรงประกาศอริยสัจ ในเวลาจบอริยสัจนั่นเอง ภิกษุทั้ง 500 รูป ได้ตั้งอยู่ในพระอรหัต

พระโพธิสัตว์สามารถรักษาศีลได้อย่างหมดจดงดงามทั้งที่ท่านเป็นเพียงคนธรรมดาสามัญ เป็นมานพผู้อ่อนเยาว์อยู่ในวัยเล่าเรียน ทั้งยังต้องตกอยู่ในภาวะบีบคั้น อันเนื่องมาจากคำสั่งของผู้เป็นอาจารย์ แต่ท่านกลับเลือกที่จะทำในสิ่งที่สวนทางกับสังคมคนรอบข้างอย่างไม่หวั่นไหว ทั้งนี้เพราะท่านมีหิริ โอตตปปะ อยู่ในใจ จึงไม่ยอมให้สิ่งใดมาเป็นข้ออ้าง หรือเงื่อนไขให้กระทำความผิดศีลได้เลย

ผู้รักษาศีลด้วย หิริ โอตตปปะ จึงรักษาได้อย่างมั่นคง และรักษาด้วยความจริงใจโดยไม่ต้องให้ใครมาดูแลกำกับ

ตรงข้ามกับผู้ที่ปราศจากหิริ โอตตปปะ นอกจากจะเป็นผู้ไม่ชวนชวายในการสมาทานศีลแล้ว ยังเป็นผู้ที่ล่องลอยละเมิดศีลได้ง่าย ไม่ว่าเวลาใด หรือในที่แห่งใด ไม่ล่งในที่แจ้ง ก็ล่งในที่ลับ เพราะไม่มี หิริ โอตตปปะ คอยดูแลกำกับนั่นเอง

ดังคำกล่าวที่ว่า

“เมื่อมีหิริ และโอตตปปะอยู่ ศีลก็เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้
เมื่อไม่มีหิริ และโอตตปปะ ศีลก็ไม่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ไม่ได้”

หิริ โอตตปปะ จึงเป็นธรรมะที่สร้างสรรค์สังคมให้ร่มเย็นเป็นสุข ให้ทุกชีวิตปลอดภัย ได้พบ แต่สิ่งที่ดีงาม มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ทั้งในชาติปัจจุบัน และสัมปรายภพ

● การเกิดหิริ

แม้ว่า หิริ โอตตปปะ จะเป็นธรรมะที่สูงส่งถึงเพียงนี้ แต่กลับเป็นธรรมะที่สร้างสมขึ้นได้ ด้วยวิธีง่ายๆ กล่าวคือ

หิริ ความละอายต่อบาป เกิดขึ้นด้วยการพิจารณาถึงฐานะของตนเอง 4 ประการ¹ คือ

1. พิจารณาถึงชาติกำเนิดของตนเองว่า ตัวเราเกิดในตระกูลที่ประกอบอาชีพสุจริต เราจึง ไม่ควรผิดศีล เลี้ยงชีพในทางที่ผิด ให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, เพชรธรรมชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 206-207.

2. พิจารณาถึงอายุของตนเองว่า คนมีอายุเช่นเรา ได้รับการสั่งสอนอบรมมาแล้ว ทั้งยังได้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตว่า อะไรดี อะไรชั่ว ถ้าเรายังผิดศีล ก็เสียที่มีอายุมากเสียเปล่า แต่ไม่มีสติปัญญา ตักเตือนตนเองเสียเลย

3. พิจารณาถึงความกล้าหาญของตนเองว่า ตัวเราต้องมีความกล้าหาญ ตั้งใจมั่นอยู่ในคุณความดี บำเพ็ญประโยชน์เพื่อตนเอง และผู้อื่น ต่างจากผู้ที่ทำผิดศีล เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้เดือดร้อน เพราะมีจิตใจอ่อนแอ ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส

4. พิจารณาถึงความเป็นพหุสตของตนเองว่า ตัวเรานั้นเป็นผู้ศึกษาธรรมะมามาก มีหลัก ธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เราจึงควรเป็นผู้มีศีล มีการกระทำอันงาม ต่างจากคนพาลซึ่งทำบาปอกุศล เพราะไม่มีหลักธรรมใดๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

● การเกิดโอดตปปะ

โอดตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป เกิดขึ้นได้เพราะกลัวว่าตนเองจะเดือดร้อนในภายหลัง จากภัย 4 ประการ¹ คือ

1. ภัยเพราะติเตียนตนเอง เมื่อทำผิดศีล เราย่อมรู้สึกเดือดร้อน กระวนกระวายใจในภายหลัง เพราะนึกติเตียนตนเองที่ทำในสิ่งไม่สมควร

2. ภัยจากการที่ผู้อื่นติเตียน เมื่อบัณฑิต ได้รู้ถึงการกระทำที่ผิดศีลของเรา เขาย่อมติเตียนว่าเราเป็นคนพาล เป็นผู้กระทำความบาปกรรม เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้เดือดร้อน

3. ภัยจากอาชญา เมื่อเราผิดศีลจนเป็นผลให้ผู้อื่นเดือดร้อน ย่อมต้องถูกลงโทษจากกฎหมาย บ้านเมือง ได้รับความเดือดร้อนตอบแทนกลับมา

4. ภัยในทุกคติ การผิดศีล ย่อมจะนำเราไปสู่อบายภูมิ มีนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย ทำให้ต้องประสบทุกข์ภัยเป็นอันมากในภพชาติเบื้องหน้า เมื่อละจากโลกไปแล้ว

ด้วยวิธีการหมั่นฝึกคิดพิจารณาเช่นนี้ ในที่สุด ทิริ โอดตปปะ จะเกิดขึ้นในใจของเราอย่างแน่นอน และเมื่อนั้นการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ย่อมไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, เทวธรรมชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 209.

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 การรักษาศีล จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 และทำกิจกรรมที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 8 ต่อไป

บทที่ 8

อานิสงส์ของการรักษาศีล

เนื้อหาบทที่ 8

อาณิสงส์ของการรักษาศิล

8.1 อาณิสงส์ของการรักษาศิล

8.1.1 อาณิสงส์ของศิล 5

- อาณิสงส์ของศิล 5 ประการ
- อาณิสงส์ในแต่ละข้อ

8.1.2 ศิลเป็นเกราะป้องกันภัยอย่างอัศจรรย์

8.1.3 ศิลเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

8.1.4 บทสรุปอาณิสงส์ของศิล

8.2 โทษภัยของการละเมิดศิล

8.2.1 โทษของผู้ทุศิล 5 ประการ

8.2.2 โทษภัยของการผิดศิลในปัจจุบัน

8.2.3 กรรมวิบากของผู้ละเมิดศิล

1. การทราบผลดีของการรักษาศิล จะทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการรักษาศิล
2. การทราบโทษของการละเมิดศิล จะทำให้เกิดความกลัวไม่กล้าทำผิดศิล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบและเข้าใจถึงคุณค่า (อานิสงส์) ของการรักษาศิล และโทษของการละเมิดศิลได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถแสดงอานิสงส์ของการรักษาศิล 5 และโทษของการละเมิดศิล 5 ได้
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถสรุปอานิสงส์ของศิลได้

อานิสงส์ของการรักษาศิล

เมื่อเราทราบความหมายของศิลปะอย่างถูกต้องแล้วว่า ศิลเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ เป็นเจตนาละเว้นจากความชั่ว และได้ทราบความสำคัญของการรักษาศิลว่า ทำให้ได้รูปแบบที่ดีที่เหมาะสมต่อการสร้างบารมีอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตทั้งชาตินี้ ชาติหน้า และชาติสุดท้าย ที่จะส่งผลให้ได้บรรลุนิพพานขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการรักษาศิล ให้เกิดความบริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างถูกต้อง คือ ให้เกิดความเย็นกาย เย็นใจ เพราะได้เรียนรู้หลักในการวินิจฉัยว่า อย่างไรเรียกว่า ศิลขาด ศิลทะลุ ศิลต่าง ศิลพริ้ว

ความรู้ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เพียงพอแล้วสำหรับการเริ่มต้นลงมือรักษาศิล แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการรักษาศิลให้ได้ตลอดรอดฝั่ง เพราะเมื่อลงมือปฏิบัติไปได้สักระยะหนึ่ง ย่อมเกิดความเบื่อหน่ายบ้าง ท้อแท้บ้าง ไม่รู้ว่าจะรักษาแล้วได้อย่างไร หรือมีเหตุให้ต้องทำผิดศิลปะบ้าง ทั้งนี้เพราะเรายังต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังขมที่ทุกข์ คนก็ตกอยู่ในกระแสกิเลส การรักษาศิลจึงเป็นการทวนกระแสกิเลส ต้องออกแรงต้านกิเลสทั้งของตนเอง และบุคคลรอบข้าง เหมือนกับคนที่ยืนอยู่ในแม่น้ำ แล้วออกแรงว่ายทวนกระแสน้ำไป

การรักษาศิลจึงต้องมีแรงบันดาลใจมากเพียงพอที่จะต้านกับกระแสกิเลสให้ได้ และแรงบันดาลใจหรือกำลังใจหรือแรงจูงใจเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราได้รู้ถึงผลหรืออานิสงส์ของการรักษาศิลว่าให้ผลดีมากมายเพียงไร และได้รู้ถึงโทษทัณฑ์ของผู้ละเมิดศิลปะว่ามีทุกข์โทษภัยร้ายแรงยาวนานเกินกว่าจะคาดคิด

8.1 อานิสงส์ของการรักษาศิล

8.1.1 อานิสงส์ของศีล 5

● อานิสงส์ของศีล 5 ประการ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการรักษาศิลแก่ชาวปาण्डลิคามใน มหาปริณิพพานสูตร¹ ว่ามี 5 ประการ คือ

1. ย่อมได้โภคทรัพย์สมบัติมากมาย
2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขยายไป
3. มีความมองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ
4. ไม่เป็นผู้หลงตาย (ไม่ตายอย่างไร้สติ)
5. เมื่อแตกกายทำลายขันธ ย่อมมีสุคติเป็นที่ไป

¹ มหาปริณิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 ข้อ 80 หน้า 254-255.

1. ย่อมได้โทษทัณฑ์สมบัดิมาภาย หมายความว่า ศิล ย่อมทำให้ผู้รักษาได้โทษทัณฑ์ประการหนึ่ง และใช้ได้อย่างเต็มที่อีกประการหนึ่ง

ศิลปินทำให้เกิดโทษทัณฑ์ได้อย่างไร เราจะสังเกตเห็นได้โดยทั่วไป จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ล้วนต้องการบุคลากรที่มีคุณธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นในการสมัครเข้าทำงานหรือแต่งตั้งบุคลากรประจำตำแหน่งต่างๆ ผู้มีศีลสมบุรณ์ย่อมได้รับการพิจารณาก่อน เพราะเหตุแห่งศีลในตัวเขาทำให้เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ อันเนื่องจากความประพฤติ และการแสดงออกอันดีงาม สม่าเสมอจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมงาน

บิดามารดาที่มีโทษทัณฑ์สมบัดิ เมื่อถึงคราวที่จะมอบทรัพย์ให้แก่บุตรหลาน ย่อมต้องพิจารณาเลือกสรร ผู้ที่ประพฤติดี มีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเป็นชาวพุทธ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานนำทรัพย์นั้นไปสร้างบุญกุศล เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่ตนในโลกหน้า

ศิลปินให้ใช้ทรัพย์ได้เต็มที่คืออย่างไรที่เรามาด้วยความทุจริตย่อมก่อให้เกิดความไม่สบายใจทุกครั้งที่ได้ใช้ หรือเมื่อได้นึกถึง คนโบราณมักกล่าวว่า สิ่งของที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรมเปรียบเสมือนมีผีสิง ทั้งนี้เพราะเจ้าของจะหวาดผวาทูทุกครั้งที่ได้เห็นทรัพย์สินที่ตนได้มาโดยทุจริต ส่วนผู้ที่ได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริต ย่อมภาคภูมิใจในทรัพย์ที่ตนหามาได้ เมื่อจะใช้ทรัพย์ ย่อมใช้โดยปราศจากความหวาดระแวง

2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขยายไป หมายความว่า บุคคลรอบข้างย่อมเห็นความประพฤติอันดีงามของคนมีศีล คนมีศีลจึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นกล่าวถึง ย่อมกล่าวแต่สิ่งดีงาม และความประทับใจที่ได้รับ ความดีนี้เองย่อมเป็นที่แพร่หลายออกไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

“กลั่นกลองและกลั่นจันทน์ ยังหอมน้อยกว่า กลั่นหอมของผู้มีศีล
ซึ่งหอมฟุ้งขจรไกล ถึงปวงเทพไทเทวา และมนุษย์ทั้งหลาย”¹

3. มีความองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ หมายความว่า ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความภาคภูมิใจในความดีของตน มีใจเป็นปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใครๆ ก็ชอบ จะเข้าไปสู่ที่ชุมชนใดก็ตาม ย่อมมีความองอาจหาญเข้าไป

4. ไม่เป็นผู้หลงตาย หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบุรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอ เพราะเมื่อจะกระทำการสิ่งใดก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล ครั้นเมื่อถึงคราวที่หมดบุญ หมดอายุขัยก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบุรณ์เพราะได้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ทั้งยังเห็นการกระทำอันดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมปลื้มปิติใจ

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย ฉกกนิบาตชาดก ตุนทิลชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 146.

5. เมื่อแตกกายทำลายขันธ ย่อมมีสุคติเป็นที่ไป หมายความว่า เมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะได้เห็นคตินิมิต (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่จะต้องไปเกิดใหม่) และกรรมที่ติดมาของตน ทำให้จิตผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้าในภพภูมิอันเป็นสุข คือ สุคติภูมิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **สัลลวิมังสชาดก**¹ ว่า “ศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขในภพหน้ามาให้ได้”

นอกจากอานิสงส์หลัก 5 ข้อ ที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีรายละเอียดของอานิสงส์การรักษาศีลในแต่ละข้อ ดังนี้

● อานิสงส์ในแต่ละข้อ

อานิสงส์ของการรักษาศีล 5²

อานิสงส์ของศีลข้อที่ 1 เว้นจากการฆ่าสัตว์

1. เป็นผู้มิอวร้ายระน้อยใหญ่ครบถ้วน
2. มีร่างกายสูงใหญ่สมส่วน
3. มีความแคล่วคล่องว่องไว
4. มีฝ่าเท้าเต็ม
5. มีความเข้มช้อย
6. มีความอ่อนโยน
7. มีความสะอาด
8. มีความแก่ล้าวกล้ำ
9. มีกำลังมาก
10. มีวาจาเฉลียวฉลาด
11. เป็นที่รักของชาวโลก
12. พวกรักษาพรหมจารีไม่แตกแยกกัน
13. ไม่เป็นคนขี้กลัว
14. ไม่ถูกทำลาย
15. ไม่ตายเพราะถูกผู้อื่นทำร้าย
16. มีพวกรักษาพรหมจารีมาก
17. มีรูปงาม (มีผิวพรรณงาม)
18. มีทรวดทรงงาม

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย จตุกกนิบาตชาดก สัลลวิมังสชาดก, มก. เล่ม 58 ข้อ 762 หน้า 801.

² อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ พรรณนาสิกขาบท, มก. เล่ม 39 หน้า 40-41.

19. มีโรคน้อย
20. ไม่เป็นคนเศร้าโศก
21. ไม่พลัดพรากจากคนและของรัก
22. มีอายุยืน

อานิสงส์ของศีลข้อที่ 2 เว้นจากการลักทรัพย์

1. มีความมั่งคั่ง
2. มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก
3. มีโภคะมากมาย
4. โภคะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น
5. โภคะที่เกิดขึ้นแล้วก็นั่นคงถาวร
6. ได้โภคะที่ตนปรารถนารวดเร็วทันใจ
7. โภคะไม่สลายไปด้วยภัยต่างๆ
8. ได้ทรัพย์ที่คนทั่วไปไม่มี
9. เป็นคนเยี่ยงยอดของโลก
10. ไม่รู้จักความไม่มีทรัพย์
11. มีความเป็นอยู่สุขสบาย

อานิสงส์ของศีลข้อที่ 3 เว้นจากการประพฤติดมในกาม

1. ไม่มีศัตรู คู่อาฆาต
2. เป็นที่รักของคนทั้งหลาย
3. ได้ลาภสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ เป็นต้น
4. กลับเป็นสุข
5. ตื่นเป็นสุข
6. พ้นจากภัยในอบายภูมิ
7. ไม่เกิดเป็นหญิง หรือเป็นกะเทย
8. ไม่มักโกรธ
9. เป็นคนเปิดเผย
10. ไม่เป็นคนผิดหวัง หรือเสียใจ
11. ไม่ต้องหลบหน้า
12. ทั้งสตรีและบุรุษต่างเป็นที่รัก
13. มีร่างกายสมบูรณ์

14. สมบูรณ์ด้วยลักษณะ
15. ไม่ต้องหวาดระแวง
16. มีความขวนขวายน้อย (ไม่มีเรื่องรบกวน)
17. ความเป็นอยู่สุขสบาย
18. เป็นคนไม่มีภัย
19. ไม่พลัดพรากจากคนและของรัก

อานิสงส์ของศีลข้อที่ 4 เว้นจากการพุดมฺสา

1. มีอินทรีย์ผ่องใส
2. เป็นคนพุดจาไพเราะ ศักดิ์สิทธิ์
3. มีพื้นขาวสะอาดเรียบเสมอกัน
4. ไม่อ้วนเกินไป
5. ไม่ผอมเกินไป
6. ไม่เตี้ยเกินไป
7. ไม่สูงเกินไป
8. มีลัมผัสเป็นสุข
9. มีกลิ่นปากหอมเหมือนกลืนดอกกุบล
10. มีบริวารชนเป็นผู้ว่าง่าย
11. มีคำพูดที่คนเชื่อถือ
12. มีลิ้นบางสีแดงเหมือนกลีบดอกกุบล
13. จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน
14. มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหว

อานิสงส์ของศีลข้อที่ 5 เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

1. มีปฏิภาณในการทำงานที่ควรทำ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
2. มีสติมั่นคงอยู่เสมอ
3. ไม่เป็นบ้า
4. เป็นคนมีความรู้
5. ไม่เป็นคนเกียจคร้าน
6. ไม่โง่เง่า

7. ไม่เป็นคนหนวกและใบ้
8. ไม่เป็นคนขี้เมา
9. เป็นคนไม่ประมาท
10. ไม่ขี้หลงขี้ลืม
11. ไม่เป็นคนขี้กลัว
12. ไม่เป็นคนแข่งดี
13. ไม่เป็นคนขี้ริษยา
14. เป็นคนพูดคำสัตย์
15. ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ
16. เป็นคนกตัญญู
17. เป็นคนกตเวทิต
18. ไม่เป็นคนตระหนี่
19. เป็นคนเสียสละ
20. เป็นคนมีศีล
21. เป็นคนเที่ยงตรง
22. ไม่เป็นคนมักโกรธ
23. เป็นคนจิตใจมีทริ
24. เป็นคนมีโอตตปปะ
25. เป็นคนมีความเห็นเที่ยงตรง
26. เป็นคนมีปัญญามาก
27. เป็นคนมีปัญญาแตกฉาน
28. เป็นบัณฑิต
29. เป็นผู้ฉลาดรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์

8.1.2 ศิลเป็นเกราะป้องกันภัยอย่างอัศจรรย์

หากจะมีหลักประกันที่ให้ความมั่นใจกับเราได้ว่า เราจะเป็นผู้มีอายุยืนยาวอยู่จนถึงวัยชรา โดยไม่มีโรคภัยใดๆ มาบั่นทอนทำลายชีวิตเราไปก่อนวัยอันควร เพราะในความเป็นจริง เราต่างก็มีชีวิตอยู่อย่างหวาดหวั่น โดยไม่มีวันรู้เลยว่า โรคภัย และความตาย จะมาเยือนในยามใด แต่เพราะการรักษาศีล จะทำให้เราได้หลักประกันนั้น ดังมีเรื่องตัวอย่าง ดังนี้

มหาธัมมपालชาดก¹

ในอดีตกาล เมื่อครั้งที่พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่า ธรรมปาละ เป็นผู้ปกครองบ้านธรรมपालคาม พราหมณ์ผู้นี้เป็นผู้ประพาศธรรมรักษากุศลกรรมบถ 10 เป็นอย่างดี ท่านมีบุตรคนหนึ่ง ซึ่งตั้งชื่อว่า ธรรมपालกุมาร เช่นกัน

เมื่อธรรมपालกุมารเติบโตขึ้นได้ไปศึกษาเล่าเรียนในสำนักของอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงแห่งเมืองตักกิลิลา และได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าของชายหนุ่มจำนวน 500 คน ซึ่งเป็นศิษย์ในสำนักนั้น

ต่อมาบุตรคนโตของอาจารย์ได้เสียชีวิตลง ท่ามกลางความโศกเศร้าเสียใจของทุกคน เหล่าศิษย์ทั้งหลายต่างพากันร้องไห้ คงมีแต่ธรรมपालกุมารเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ร้องไห้ เนื่องจากเขารู้สึกประหลาดใจในการตายของผู้เป็นบุตรของอาจารย์ยิ่งนัก จึงถามชายหนุ่มทั้งหลายนั้นว่า

“เพื่อนเอ๋ย พวกท่านกล่าวว่า เสียหายที่ลูกของอาจารย์มาตายเสียตั้งแต่ยังหนุ่ม เขาตายได้อย่างไร ในเมื่อคนหนุ่มสาวยังไม่ควรตายมิใช่หรือ”

(ช.) “ธรรมปาละ ท่านไม่รู้จักความตายหรือหรือ”

(ธรรม.) “เรารู้ว่าคนจะตายเมื่อแก่ชรา แต่คนหนุ่มสาวนั้นยังไม่ควรตาย”

(ช.) “ก็สังขารนั้นไม่เที่ยงนะ ธรรมปาละ”

(ธรรม.) “ใช่ สังขารนั้นไม่เที่ยง แต่ก็ไม่ควรจะตายตั้งแต่ในวัยหนุ่มสาว ควรจะตายเมื่อแก่ชราแล้ว ถึงจะถูก”

(ช.) “ธรรมปาละ ที่บ้านของท่านไม่เคยมีใครตายในวัยหนุ่มสาวบ้างเลยหรือ”

(ธรรม.) “ไม่เคยมี มีแต่ตายเมื่อแก่ชราแล้วทั้งนั้น”

(ช.) “ตระกูลของท่านเป็นเช่นนี้ตลอดมาเลยหรือ”

(ธรรม.) “ถูกแล้ว ตระกูลของเราเป็นเช่นนี้ตลอดมา”

ชายหนุ่มทั้งหลายได้ฟังถ้อยคำของธรรมपालกุมารแล้ว ก็พากันไปเล่าให้อาจารย์ฟัง อาจารย์จึงเรียกธรรมपालกุมารมาพบ แล้วถามว่า

“ธรรมปาละ จริงหรือที่ตระกูลของเธอไม่เคยมีใครตายในวัยหนุ่มสาวเลย”

ธรรมपालกุมารตอบว่า “จริงขอรับ”

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย ทสกนิบาตชาดก มหาธัมมपालชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 883-892.

อาจารย์ได้ฟังดังนั้นจึงคิดว่า

“ช่วงเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ เราจะไปถามบิดาของกุมารนี้ดู ถ้าพบว่าเป็นความจริง เราจะได้ประพาศ
ธรรมตามแบบพวกเขา”

เมื่อจัดการพิธีศพบุตรของตนเสร็จสิ้นแล้ว อาจารย์จึงเรียกธรรมपालกุมารมาพบและล้งว่า

“ธรรมปาละ เรามีกิจธุระบางอย่างที่ต่างเมือง เธอจงคอยแนะนำให้ความรู้แก่ศิษย์ในสำนักนี้
จนกว่าเราจะกลับมา”

จากนั้น ผู้เป็นอาจารย์ได้จัดการเอากระดูกแพะตัวหนึ่งมาทำความสะอาด แล้วเอาใส่กระสอบไว้
ให้คนรับใช้เป็นผู้ถือ แล้วพากันเดินทางออกจากเมืองตักกิลลา จนมาถึงบ้านของพราหมณ์ธรรมปาละ พวก
ทาสของพราหมณ์ได้เห็นอาจารย์ของธรรมปาละกุมารมายืนอยู่ที่ประตู ก็พากันมารับม รับรองเท้า
จากมือของอาจารย์ และรับกระสอบจากมือของคนรับใช้ อาจารย์จึงกล่าวว่า

“พวกท่านจงไปบอกบิดาของธรรมปาละกุมารว่า อาจารย์ของธรรมปาละกุมารมาขอพบ”

เมื่อพราหมณ์ผู้เป็นบิดาของธรรมปาละกุมารได้ทราบ ก็รีบมาเชื้อเชิญต้อนรับ นำอาจารย์ขึ้นเรือน
คอยปรนนิบัติ จัดอาหารให้รับประทาน และนั่งสนทนาอยู่ด้วย แล้วอาจารย์ก็แสร้งกล่าวกับพราหมณ์ว่า

“ท่านพราหมณ์ ธรรมปาละกุมารบุตรของท่านนั้น เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด สามารถเรียนจบ
ไตรเพทและศิลปะ 18 ประการ แต่น่าเสียดายที่โรคภัยได้ทำให้ธรรมปาละกุมารนั้นตายเสียแล้ว ท่านพราหมณ์
สังขารทั้งปวงนั้นไม่เที่ยง ท่านอย่าได้เศร้าโศกไปเลยนะ”

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น กลับตบมือ หัวเราะดังลั่น อาจารย์จึงถามด้วยความประหลาดใจว่า

“ท่านพราหมณ์ ท่านหัวเราะทำไม”

พราหมณ์จึงตอบว่า

“บุตรของเรายังไม่ตายหรอก ที่ตายนั้นเป็นคนอื่น”

อาจารย์กล่าวว่า

“ท่านพราหมณ์ ท่านจงเชื่อเถิด นี่คือกระดูกบุตรของท่าน”

พร้อมกับนำกระดูกออกมาให้พราหมณ์ดู แต่พราหมณ์กลับกล่าวว่า

“นี่ไม่ใช่กระดูกบุตรของเรา บุตรของเรายังไม่ตายหรอก เพราะตระกูลของเรา 7 ชั่วโคตรมาแล้ว
ไม่เคยมีใครตายในวัยหนุ่มสาวเลย ท่านนั้นพูดปด”

ขณะนั้น คนทั้งหลายก็ตบมือหัวเราะกันยกใหญ่ อาจารย์เห็นความอัศจรรย์นั้น รู้สึกยินดียิ่งนัก
จึงถามว่า

“ท่านพราหมณ์ การที่ตระกูลของท่านไม่เคยมีใครตายในวัยหนุ่มสาวเลยนั้น ต้องมีสาเหตุอย่าง
แน่นอน ท่านยึดถือปฏิบัติธรรมข้อใดหรือ ที่ส่งผลให้คนในตระกูลมีอายุยืนยาว ขอได้โปรดบอกแก่ข้าพเจ้าเถิด”

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น ก็บรรยายถึงอานุภาพแห่งคุณความดี ที่เป็นเหตุให้คนในตระกูลมีอายุยืนยาว
โดยกล่าวว่า

“เพราะพวกเราประพฤติธรรม ละเว้นความชั่ว พวกเราไม่คบคนพาล คบแต่
บัณฑิต พวกเรามีจิตยินดีในการให้ทานและการรักษาศีล พวกเราไม่นอกใจภรรยา
และภรรยาก็ไม่นอกใจพวกเรา พวกเราไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ดื่มน้ำเมา
ไม่กล่าวคำเท็จ บุตรที่เกิดในภรรยาผู้มีศีลดี ย่อมมีปัญญา ฉลาด รอบรู้
พวกเราทุกคน ทั้งบิดา มารดา บุตร ภรรยา พี่น้องชายหญิง ทาส ทาสี คนอาศัย
คนรับใช้ ทั้งหมดล้วนประพฤติธรรม มุ่งประโยชน์ในโลกหน้า ด้วยเหตุนี้
คนหนุ่มสาวของพวกเราจึงไม่ตาย กระดุกที่ท่านนำมานี้ เป็นกระดุกของผู้อื่น
มิใช่กระดุกบุตรของเราแน่ เพราะธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมย่อม
นำความสุขมาให้ ธรรมपालกุมารบุตรของเราได้รักษาธรรมเป็นอย่างดี
บุตรของเราจึงยังมีความสุขอยู่แน่นอน”

อาจารย์ได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวว่า “การมาของข้าพเจ้าในครั้งนี้ นับว่ามีประโยชน์
อย่างยิ่งขอให้ท่านยกโทษให้กับข้าพเจ้าด้วยเถิด บุตรของท่านนั้นมีความสุขสบายดี
กระดุกนี้เป็นกระดุกแพะที่ข้าพเจ้านำมาเพื่อจะทดสอบว่า ถ้อยคำบุตรของท่าน
นั้นจะเป็นจริงหรือไม่ และบัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้พบความจริงแล้ว จึงใคร่ขอให้
ท่านได้โปรดมอบข้อธรรมที่ท่านประพฤติปฏิบัติเป็นอย่างดีนี้ให้แก่ข้าพเจ้า เพื่อ
จะนำไปปฏิบัติให้เกิดผล”

เมื่อพราหมณ์อนุญาตแล้ว อาจารย์ของธรรมपालกุมารได้จารึกข้อธรรมเหล่านั้นลงในสมุด แล้ว
กลับสู่เมืองตักกิลลา

ฝ่ายธรรมपालกุมารนั้น เมื่อสำเร็จการศึกษา ก็กลับมาหาบิดามารดา พร้อมด้วยบริวารติดตาม
มามากมาย

ธรรมपालกุมาร ผู้มีการรักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ เขาย่อมไม่เบียดเบียนใคร และปราศจากเวรภัยใดๆ
มาเบียดเบียน นี่คือชีวิตที่เป็นสุข ภายใต้อำนาจความคุ้มครองแห่งศีล อันเป็นการปกป้องรักษาอย่างแน่นหนา และ
แข็งแกร่งเกินกว่าที่ทุกข์ภัยอันตราย หรือโรคร้ายใดๆ จะมารุกราน ทุกคนจึงมั่นใจได้ว่า ธรรมपालกุมาร จะ
มีอายุยืนนาน และมีความสุขสบายดี

สมาชิกแห่งบ้านธรรมपालคาม ดำเนินชีวิตอย่างมั่นใจเช่นนี้ เพราะค้นพบแล้วว่า การรักษาศีล
เป็นการสร้างหลักประกันความปลอดภัยให้กับชีวิตได้ อย่างแท้จริง

8.1.3 ศิลปเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

อานิสงส์ของการรักษาศิลปะที่กล่าวมาแล้ว เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า ใครรักษาศิลปะได้ครบบริบูรณ์ ผู้นั้นย่อมได้รับอานิสงส์ดังกล่าว ซึ่งเกิดผลเฉพาะตัวแก่ผู้ปฏิบัติ แต่ถ้าบุคคลหมู่คณะใด เมืองใด ประเทศใด พร้อมใจกันระมัดระวังมิให้การรักษาศิลปะขาดตกบกพร่อง อานิสงส์ย่อมเกิดขึ้นครอบคลุมทั้งแผ่นดิน เมืองนั้น ประเทศนั้น จะมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่ดีกินดีกันทุกคน

ในทำนองกลับกัน ถ้าเมืองใด ประเทศใด มีผู้นำทุศีล ซึ่งทั้งนี้ย่อมหมายถึงว่า ประชาชนชาวเมืองทั้งหลาย ก็มีแนวโน้มเป็นผู้ทุศีลด้วย บ้านเมืองนั้นก็ประสบทุกภพิกษัย คือ ความอดอยากยากแค้น ไปทั่วทุกหย่อมหญ้าด้วย ดังมีเรื่องปรากฏใน **กัฐธรรมชาดก**¹ มีใจความโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาลก่อนสมัยพุทธกาล เมื่อพระเจ้าอนัญชัยโกรพยะผู้เป็นเจ้าเมืองแคว้นกัฐรัฐเสด็จสวรรคตแล้ว พระราชโอรสจึงได้เสวยราชสมบัติแทน ทรงพระนามว่าพระเจ้าอนัญชัยโกรพยะ พระมหากษัตริย์องค์ใหม่นี้ ทรงดำรงมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และทรงรักษากัฐธรรม คือ ศิล 5 อันเป็นธรรมเนียมของชาวกัฐรัฐเสมอมา พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนชาวเมืองทั้งหลาย ต่างก็ยึดมั่นในกัฐธรรมหรือศิลป 5 เหมือนกัน นอกจากนั้น พระองค์ยังได้สร้างโรงงานขึ้นในพระนครถึง 6 แห่ง ซึ่งแสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ดีมาก

ส่วนเมืองทันตบุรี ซึ่งมีพระเจ้ากาลิงคราชเป็นกษัตริย์ปกครอง และอยู่ไม่ห่างจากแคว้นกัฐรัฐ นักชาวมืองต่างอดอยากยากแค้น ถูกโรคต่างๆ ระบาดจนอยู่ไม่รอด ทั้งนี้เพราะเกิดฝนแล้ง ข้าวยากหาแพง ประชาชนจึงพากันเข้าไปร้องทุกข์อยู่ที่ประตูพระราชวัง พระเจ้ากาลิงคราชจึงตรัสถามบรรดาราษฎรว่า เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเช่นนี้ พระมหากษัตริย์แต่โบราณทรงมีวิธีแก้ไขปัญหายังไร ราษฎรทั้งหลายจึงกราบทูลว่า กษัตริย์ในครั้งนั้นจะทรงบริจาริตา และทรงถืออุโบสถศีลอยู่ในปราสาทตลอด 7 วัน ฝนจึงจะตก ราษฎรก็จะหวานข้าว ดำกล่ำ ทำมาหากินได้

พระเจ้ากาลิงคราชจึงทรงปฏิบัติตามคำกราบทูลของราษฎร แต่ฝนก็ยังไม่ตก พระองค์จึงทรงปรึกษาหารือกับบรรดาอำมาตย์ทั้งหลาย บรรดาอำมาตย์ทั้งหลายจึงกราบทูลให้ขอพญาช้างเผือกมงคลจากพระเจ้าอนัญชัยโกรพยะ มาสู่ทันตบุรี ฝนก็จะตกบริบูรณ์

พระเจ้ากาลิงคราช จึงโปรดให้หาพราหมณ์ 8 คน เดินทางไปกรุงอินทปัตถ์ แคว้นกัฐ ทูลขอพญาช้างเผือกต่อพระเจ้าอนัญชัยโกรพยะ ตามคำกราบทูลของเหล่าอำมาตย์

พราหมณ์ทั้ง 8 คน จึงได้เดินทางไปขอช้างเผือกจากพระเจ้าอนัญชัยโกรพยะ พระองค์ก็พระราชทานพญาช้างเผือกให้ด้วยความยินดี พราหมณ์จึงนำไปถวายพระเจ้ากาลิงคราช แต่ฝนก็ยังไม่ตกตามความปรารถนา

พระเจ้ากาลิงคราชจึงทรงปรึกษาหารือกับบรรดาอำมาตย์ เพื่อหาวิธีให้ฝนตกลงมาอีก

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย ตักนิบาตชาดก กัฐธรรมชาดก, มก. เล่ม 58 หน้า 190-213.

หม่อมอำมาตย์จึงกราบทูลว่า พระเจ้าธัญชัยโอรพยะนั้นทรงรักการกุศรรวม คือ ศิล 5 อยู่เป็นนิตย ฝนจึงตกลงมาในประเทศของพระองค์ทุกๆ 15 วัน ควรจะโปรดให้นำพญาช้างเผือกไปถวายคืน แล้วทูลขอจาริกกุศรรวมลงในแผ่นทองมาถวายให้พระองค์ปฏิบัติ ถ้าทรงทำเช่นนี้แล้ว ฝนจึงจะตกในอาณาจักรของพระองค์

พระเจ้ากาลิงคราชทรงสดับเช่นนั้นแล้วก็ทรงเห็นชอบ จึงโปรดให้พราหมณ์ทั้ง 8 คน กับอำมาตย์เป็นราชทูตนำพญาช้างเผือกไปถวายคืน ณ กรุงอินทปัตถ์ และถวายเครื่องบรรณาการ พร้อมทั้งให้ทูลขอจาริกกุศรรวมมาด้วย พราหมณ์และอำมาตย์ทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็กราบถวายบังคมลาไปปฏิบัติตามรับสั่ง

เมื่อพราหมณ์และอำมาตย์ซึ่งเป็นราชทูตแห่งกรุงกาลิงคราชถวายพญาช้างเผือก และถวายเครื่องราชบรรณาการคืนแล้ว จึงกราบทูลขอกุศรรวมจากพระเจ้าธัญชัยโอรพยะ แต่พระองค์ไม่ทรงพระราชทานให้ เพราะทรงไม่แน่ว่าพระทัยว่ากุศรรวมของพระองค์บริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะเคยทรงแผลงพระศรลูกหนึ่งตกลงไปในสระน้ำ ทรงสงสัยว่า ลูกศรนั้นอาจจะไปถูกปลาตัวใดตัวหนึ่งถึงแก่ความตาย จึงทรงแนะนำให้หม่อมพราหมณ์และอำมาตย์ไปทูลขอกุศรรวมจากพระราชมารดาของพระองค์

แต่บรรดาราษฎรก็ยืนยันว่า พระองค์ไม่มีเจตนาจะฆ่าสัตว์ ศิลคงไม่ขาด ขอให้พระองค์พระราชทานกุศรรวมให้ด้วยเถิด พระเจ้าธัญชัยโอรพยะจึงทรงอนุญาตให้ราชทูตจาริกกุศรรวมลงในแผ่นทอง ซึ่งก็คือ ศิล 5 นั้นเอง

เมื่อราชทูตจาริกกุศรรวมทั้ง 5 ข้อแล้ว ก็ถวายบังคมลาไปเฝ้าพระราชมารดาของพระเจ้ากรุงอินทปัตถ์อีก พระนางก็ทรงสงสัยว่า กุศรรวมของพระนางอาจจะไม่บริสุทธิ์ เพราะได้เคยให้ของแก่ลูกสะใภ้ทั้งสองคน แต่ของมีมูลค่าไม่เท่ากัน จึงไม่ยากให้กุศรรวมแก่ราชทูต พวกราชทูตก็ทูลถวายความเห็นว่าเป็นไร แล้วทูลขอจาริกกุศรรวมของพระนางลงในแผ่นทองคำซึ่งมี 5 ข้อเหมือนกัน จากนั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระอัครมเหสี

พระอัครมเหสีก็ตรัสว่าพระนางเองยังทรงสงสัยว่า กุศรรวมของพระนางจะไม่บริสุทธิ์ เพราะเคยแผลงจิตคิดไปว่า ถ้าพระราชาสวรรคตแล้ว พระนางได้ร่วมอภิเษกกับมหาอุปราชก็จะได้ดำรงตำแหน่งอัครมเหสีอีกพวกราชทูตจึงกราบทูลว่า ศิลของพระนางมิได้ต่างพวดย แล้วทูลขอจดกุศรรวมจากพระนาง

ครั้นแล้ว คณะราชทูตจึงไปกราบทูลขอจดกุศรรวมจากมหาอุปราช มหาอุปราชก็ตรัสว่า พระองค์ยังสงสัยว่ากุศรรวมของพระองค์จะไม่บริสุทธิ์เพราะเคยทำให้ประชาชนเข้าใจผิด หลงระออยเข้าเฝ้าพระองค์เก้อ ส่วนพวกบริวารก็ต้องทนเปียกฝนรอคอยอยู่ที่ประตูพระราชวังทั้งคืน แต่คณะราชทูตทูลว่าไม่เป็นไร แล้วทูลขอจาริกกุศรรวมของมหาอุปราชลงในแผ่นทองคำ

คณะราชทูตจาริกเสร็จแล้ว ก็ทูลลาไปหาปุโรหิตอาจารย์ ปุโรหิตจึงกล่าวว่า ยังสงสัยว่าศิลปะของตนจะต่างพวดย เพราะเคยมีจิตคิดอยากได้รถคันงาม ที่กษัตริย์เมืองอื่นส่งมาถวายพระราชินี แต่ครั้งภายหลังพระราชินีพระราชทานรถคันนั้นให้ ปุโรหิตก็ไม่ยอมรับ ราชทูตทั้งหลายเห็นว่า การคิดโลภเพียงเท่านั้นย่อมไม่ทำให้เสียศิลปะ แล้วขอจาริกกุศรรวมลงในแผ่นทองคำเหมือนดังที่ผ่านมา

ต่อจากนั้น ราชทูตจึงพากันไปหาอำมาตย์ซึ่งทำหน้าที่วังวัดไรนา อำมาตย์ผู้นั้นก็บอกว่า สงสัยว่า ศิลข้อปาณาติบาตของตนจะขาดไป เพราะเคยไปวัดนาสุดเขตลงตรงรูป แต่ไม่เห็นรอยปูปรากฏ จึงคิดว่า ไม่มีปูอยู่ในรู ครั้นปักไม้ลงไปในรู ก็ได้ยินเสียงปูล่อง ทำให้คิดว่าปูอาจจะตาย บรรดาราชทูตจึงแย้งว่า อำมาตย์ไม่มีเจตนาจะฆ่าปู ศิลของท่านจึงยังไม่ขาด และขอจตุรกรรมลงในแผ่นทองคำ

ต่อจากนั้น คณะทูตได้ไปหานายสารถิ นายสารถิก็สงสัยว่า ศิลของตนจะไม่บริสุทธิ์เพราะเคยใช้ แล้ติม้า พวกราชทูตจึงคัดค้าน แล้วขอจตุรกรรม

ครั้นแล้วคณะราชทูตได้ไปหามหาเศรษฐี มหาเศรษฐีก็สงสัยว่า ศิลของตนอาจจะเสียไป เพราะยังไม่ทันได้ถวายเป็นทานให้หลวง ก็ให้คนใช้ผูกวงข้าวเล่น พวกราชทูตได้คัดค้านว่าไม่เป็นไร แล้วขอจตุรกรรมเหมือนครั้งก่อนๆ

ต่อมา คณะราชทูตจึงไปหาอำมาตย์ผู้ทำหน้าที่ตวงข้าว อำมาตย์ผู้นั้นก็คิดสงสัยว่า ศิลของตนจะต่างพร้อย เพราะขณะที่ทำหน้าที่เป็นผู้ใส่ไม้สำหรับนับจำนวนข้าวเปลือก ในขณะที่คนใช้ขนข้าวเปลือก บังเอิญฝนตกลงมา ตนเองรีบหนีฝน เลยจำไม่ได้ว่าใส่ไม้เข้าไปในกองใด พวกราชทูตจึงได้คัดค้าน และขอจารึกกรรมของอำมาตย์ไป

ลำดับต่อไป คณะราชทูตก็ไปหานายประตู นายประตูจึงเล่าความสงสัยในกรรมของตนว่า วันหนึ่งใกล้เวลาที่ปิดประตูพระนคร ตนได้กล่าวหาชายชดสนผู้หนึ่งกับน้องสาวของชายผู้นั้น ซึ่งกลับเข้าเมืองในเวลาเย็นมาก ตนได้กล่าวตู่ด้วยเข้าใจผิดว่า หญิงคนนั้นเป็นภรรยาของชายผู้นั้น พวกราชทูตจึงคัดค้าน และขอจตุรกรรมของนายประตูเหมือนเช่นเคย

ถัดจากนั้น คณะราชทูตได้พากันไปหานางวันฉทาสี (หญิงงามเมือง) นางวันฉทาสีจึงกล่าวถึงความสงสัยในกรรมของนางว่า ครั้งหนึ่งพระอินทร์เคยแปลงเพศเป็นชายหนุ่มมาหานาง ได้ให้ทรัพย์แก่นางไว้จำนวนหนึ่ง และสัญญาว่าจะมาหานางอีก แต่แล้วพระอินทร์ก็หายไปเป็นเวลาถึง 3 ปี นางเฝ้าคอยโดยไม่ยอมรับสิ่งใดจากชายอื่นด้วยเกรงว่า ศิลจะขาด

ครั้นนางยากจนลง จึงไปหาอำมาตย์ให้ตัดสินชี้ขาดว่า ต่อแต่นี้ไป นางจะสามารถรับทรัพย์จาก ชายอื่นได้หรือยัง ครั้นตกค่ำลงในวันเดียวกันก็มีชายคนหนึ่งมาหานาง ทันใดนั้นพระอินทร์ก็แสดงพระองค์ให้ปรากฏ นางจึงมิได้ติดต่อและรับทรัพย์จากชายผู้นั้น พระอินทร์จึงกลายเป็นพระอินทร์ตามเดิมแล้วเหาะไปบนอากาศ พลาংกล่าวว่า เธอเป็นผู้รักษาสัตย์ แล้วบันดาลให้ฝนแก้วตกลงมาเต็มบ้านของนางด้วยเหตุนี้ นางวันฉทาสีจึงสงสัยว่า ศิลของนางจะไม่บริสุทธิ์ พวกราชทูตคัดค้านว่าไม่เป็นไร แล้วขอจตุรกรรม ซึ่งได้รายละเอียดเหมือนที่จดมาจากทุกคน

เมื่อราชทูตจตุรกรรมของคนทั้ง 11 แล้ว จึงนำไปถวายพระเจ้ากาลิงคราช กราบทูลเรื่องความสงสัยในศิลป 5 ของคนเหล่านั้นให้ทรงทราบทุกประการ พระเจ้ากาลิงคราชทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง แล้วได้ทรงตั้งพระทัยรักษาศิลป 5 ให้บริสุทธิ์นับแต่บัดนั้น ฝ่ายพราหมณ์และอำมาตย์ทั้งหลายก็ตั้งใจรักษาศิลปตาม

ตลอดจนประชาชนทั่วแคว้นต่างชักชวนกันรักษาศิล ต่อมาฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร
บริบูรณ์

จะเห็นว่าการรักษาศิลในระดับของมวลชนนั้น มีผลทำให้บรรยากาศของโลกดีขึ้น ฝนก็ตกต้อง ตาม
ฤดูกาล ซึ่งจะมีผลต่อการทำเกษตรกรรมให้ได้ผลดี เศรษฐกิจของประเทศนั้น เมืองนั้นย่อมเกิดผลดี ตาม
ไปด้วย

แต่หากคนในบ้านเมืองใดไม่ประพฤติธรรม บ้านเมืองนั้นย่อมได้รับผลตรงกันข้าม ดังที่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสไว้ใน **ธัมมิกสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในสมัยใด พระราชาทั้งหลายประพฤติไม่เป็นธรรม
ในสมัยนั้น แม้ข้าราชการทั้งหลายก็พลอยประพฤติไม่เป็นธรรม เมื่อข้าราชการ
ประพฤติไม่เป็นธรรม พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายก็ประพฤติไม่เป็นธรรม
บ้าง...ชาวบ้านชาวเมืองก็ประพฤติไม่เป็นธรรมไปตามกัน... ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์
ก็โคจรไม่สม่ำเสมอ... ดาวนักษัตรทั้งหลายก็เดินไม่เที่ยงตรง... คีนและวันก็เคลื่อนไป
ครั้นคีนและวันเคลื่อนไป เดือนและปีก็คลาดไป ครั้นเดือนและปีก็คลาดไป
ฤดูและปีก็เคลื่อนไป ครั้นฤดูและปีก็เคลื่อนไป ลมก็พัดผันแปรไป ครั้นลมพัด
ผันแปรไป ลมนอกทางก็พัดผิดทาง ครั้นลมนอกทางพัดผิดทาง เทวดาทั้งหลาย
ก็ปั่นป่วน ครั้นเทวดาทั้งหลายปั่นป่วน ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล ครั้นฝนไม่ตกตาม
ฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกไม่ดี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภค
ข้าวที่สุกไม่ดี ย่อมอายุสั้น ผิวพรรณก็ไม่งาม กำลังก็ลดถอย และมีอาพาธมาก”

จากตัวอย่างที่กล่าวมา ย่อมแสดงให้เห็นถึงอานิสงส์ที่ส่งผลให้เห็นในชาติปัจจุบัน ทั้งต่อตนเอง
คือ เป็นหลักประกันของชีวิต และต่อสังคมส่วนรวม ทำให้สังคมดี สิ่งแวดล้อมดี เศรษฐกิจก็ดีขึ้นไปด้วย

8.1.4 บทสรุปอานิสงส์ของศีล

อานิสงส์ของศีล สามารถกล่าวโดยสรุปได้เป็น 3 ข้อใหญ่ ได้ดังนี้

“สีเลนะ สุคะติง ยันติ
สีเลนะ โภคะสัมปะทา
สีเลนะ นิพพุติง ยันติ
ตัสมา สีลัง วิโสธะเย”

¹ ธัมมิกสูตร, อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต, มก. เล่ม 35 ข้อ 70 หน้า 221-222.

มีความหมายดังต่อไปนี้

1. สีเลนะ สุกะติง ยันติ แปลว่า ศิลทำให้ไปสู่สุคติ
2. สีเลนะ โภคะสัมปะทา แปลว่า ศิลทำให้มีโภคทรัพย์
3. สีเลนะ นิพพุติง ยันติ แปลว่า ศิลทำให้ไปพระนิพพาน

โดยเฉพาะในข้อ 3 นี้ หมายความว่า ศิลมีส่วนทำให้ไปถึงพระนิพพานได้ ถ้าไม่มีศิลปไปพระนิพพานไม่ได้ และพระนิพพานมีความหมายเป็น 2 นัย ด้วยกัน คือ

1. พระนิพพานขั้นต้น หมายถึง คนที่มีศัลยกรรมเกิดความสบายใจ จะอยู่ที่ใดก็สงบร่มเย็นเป็นสุข
2. พระนิพพานขั้นสูง หมายถึง ศิลทำให้ผู้รักษาหมดกิเลส ผู้ที่หมดกิเลสย่อมได้ไปพระนิพพานทั้งสิ้น

พระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ แต่จะไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้ มีความจำเป็นต้องปฏิบัติไปตามลำดับขั้นตอน คือ ศิล สมาธิ และปัญญา เพราะศิลปเป็นที่ตั้งของสมาธิ สมาธิเป็นที่ตั้งของปัญญา ถ้าไม่รักษาศิลให้บริสุทธิ์แล้ว สมาธิและปัญญาก็เกิดขึ้นไม่ได้

ดังนั้น จึงต้องรักษาศิลก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อปิดกั้นทุจริตทางกาย และวาจา เป็นผลให้เกิดความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา ใจ อันเป็นที่ตั้งแห่งคุณความดีทั้งหลาย ดังมีภาษิตกล่าวไว้ว่า

“ศิลปเป็นเขตแดน เป็นเครื่องปิดกั้นทุจริต ทำจิตให้ร่าเริงแจ่มใส และเป็นท่าหยั่งลงมหาสมุทร คือนิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เพราะฉะนั้นบุคคลพึงรักษาศิลให้บริสุทธิ์”¹

8.2 โทษของการละเมิดศิลป

ในขณะที่อานิสงส์แห่งศัลยนั้น พรังพร้อมด้วยความดีมากมาย ในทำนองเดียวกัน โทษทัณฑ์แห่งการผิดศิลป ก็ส่งผลทำลายล้างทุกสิ่งทุกอย่างได้มากมายเช่นกัน

เมื่อผิดศิลป ความผิดปกตีย่อมจะเกิดขึ้นทันที ใจที่เคยใสสะอาด จะเศร้าหมองขุ่นมัว ยิ่งผิดศิลปมากเท่าไร ใจจะยิ่งเสื่อมคุณภาพลงไปมากเท่านั้น ทุกข์ภัยทั้งหลายก็จะเข้ามาในชีวิตและติดตามล้างผลาญอย่างไม่ยอมเลิกรา ไม่ว่าชาตินี้ ชาติหน้า หรือชาติไหนๆ ก็ตาม

¹ สิลลวเถรคาถา, ขุททกนิกาย เถรคาถา, มก. เล่ม 52 ข้อ 378 หน้า 425.

8.2.1 โทษของผู้ทูล 5 ประการ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโทษของการละเมิดแก่ชาวปาณฑุใน มหาปรินิพพานสูตร¹ ว่ามี 5 ประการ คือ

1. ย่อมเข้าถึงความเสื่อมโทรมอย่างยิ่ง
2. กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทูลย่อมกระฉ่อนไป
3. เป็นผู้ก่อเหินเข้าไปสู่ชุมชนใดๆ
4. ย่อมเป็นผู้หลงทำกาละ
5. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต

1. **ย่อมเข้าถึงความเสื่อมโทรมอย่างยิ่ง** หมายความว่า ผู้ทูลย่อมไม่มีใครเชื่อถือไว้วางใจ ส่งผลให้หน้าที่การงานไม่เจริญรุ่งเรือง ทรัพย์มรดกต่างๆ บิดามารดาก็ไม่ยอมมอบให้ และทรัพย์ที่เกิดขึ้นย่อมฉิบหายหรือหมดโอกาสได้ใช้ อันเนื่องมาจากโทษภัยของการละเมิดศีล

2. **กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทูลย่อมกระฉ่อนไป** หมายความว่า บุคคลผู้ใกล้ชิด หรือร่วมอยู่ร่วมทำงานด้วย ย่อมทราบพฤติกรรมดี เมื่อจะกล่าวถึงผู้ทูล ย่อมกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่ดีตามที่ตนได้เห็นมา

3. **เป็นผู้ก่อเหินเข้าไปสู่ชุมชนใดๆ** หมายความว่า คนทูลมักจะกลัวความผิดของตน ต้องคอยหลบๆ ซ่อนๆ แม้ความผิดนั้นจะไม่มีใครรู้ก็ตาม แต่เพราะตนรู้ จึงกลัวว่าความผิดของตนจะถูกเปิดเผย เกิดความแค้นใจขึ้นในตนเอง

4. **ย่อมเป็นผู้หลงทำกาละ** หมายความว่า ผู้ทูล เวลาทำความชั่วย่อมขาดสติยับยั้งชั่งใจ เมื่อทำบ่อยๆ สติสัมปชัญญะที่มีก็ไม่สมบูรณ์ ครั้นถึงเวลาตาย กรรมนิมิตที่น่ากลัวมาปรากฏ ย่อมตายอย่างขาดสติ

5. **เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต** หมายความว่า ผู้ทูล เมื่อตายก็ตายอย่างขาดสติ มีจิตที่เศร้าหมองเพราะกรรมที่ตนทำไว้มาปรากฏเป็นกรรมนิมิตให้เห็น เมื่อละโลกไปแล้ว ย่อมไปสู่อบายภูมิ (ภพที่อยู่ของสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน) ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “กรรมชั่วของตนเอง ย่อมนำไปสู่ทุกคติ”²

8.2.2 โทษภัยของการผิดศีล 5 ในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาด้วยใจที่เป็นธรรม ก็จะเห็นโทษของการผิดศีล ที่เกิดขึ้นกับคนในสังคมปัจจุบัน ได้อย่างชัดเจน คือ

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีมนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 ข้อ 79 หน้า 253-254.

² อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เรื่องพระติสสเถระ, มก. เล่ม 43 หน้า 19.

โทษของการผิดศีลข้อ 1 ข่าลัตว์

ทำให้อายุสั้น เช่น บุคคลประเภทผู้มีอิทธิพลหรือเจ้าพ่อทั้งหลาย มีหลายคนที่ถูกฆ่าตาย เพราะเคยไปฆ่าคนอื่นเขาไว้เหมือนกัน เนื่องจากญาติพี่น้องของคนที่ถูกฆ่าเหล่านั้นยอมโกรธแค้น จึงหาทางแก้แค้นคืนเอาบ้าง

โทษของการผิดศีลข้อ 2 ลักทรัพย์

ทำให้เกิดโรคจิต เช่น โรคหวาดผวา เพราะได้ลักขโมยสิ่งของของผู้อื่นมา จึงเกรงว่าจะมีใครมาเห็น ทำให้เกิดความกลัวคิดระแวงสงสัย ทั้งยังเกรงว่าจะถูกเจ้าของทรัพย์จับได้ นานๆ ไป จึงกลายเป็นโรคหวาดผวาไปเลย

โทษของการผิดศีลข้อ 3 ประพฤติผิดในกาม

ทำให้เกิดกามโรค หรือโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง (เอดส์) เป็นต้น

โทษของการผิดศีลข้อ 4 พุดโกหก

ทำให้เกิดโรคความจำเสื่อม ผู้ที่โกหกมากๆ ในที่สุด แม้ตนเองจะพูดเรื่องจริงก็ยังสงสัย ว่าเรื่องที่พูดนั้นเป็นความจริงหรือโกหกกันแน่ ครั้นนานเข้าก็กลายเป็นคนไม่กล้าตัดสินใจบางคนเป็นโรคหลงไปเลยก็มี

โทษของการผิดศีลข้อ 5 ดื่มน้ำเมา

ทำให้เกิดโรคพิษสุราเรื้อรัง ดับแข็ง มะเร็ง ฯลฯ หรือได้รับบาดเจ็บอันเกิดจากการทะเลาะวิวาท

การทำผิดศีลมิเพียงแต่ให้ผลในปัจจุบันชาติเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดวิบากกรรมต่อไปในภพชาติเบื้องหน้า ดังที่เราได้พบเห็นว่า บางคนเกิดมาพร้อมกับความไม่สมประกอบ บางคนเกิดเป็นโรคเรื้อรังที่แปลกประหลาด ในขณะที่บางคนกลับมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงตลอดชีวิต สาเหตุของความแตกต่างกันนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

พระลัมมะลัมพุทเจ้าได้ทรงแสดงเหตุที่มาของความแตกต่างเหล่านี้ไว้ใน **จุฬกัมมวิภังคสูตร**¹ ว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือ ให้ทราบและประณีต”

จึงสรุปได้ว่าเป็นเพราะกรรมของสัตว์ที่ได้กระทำไว้ในอดีตชาติ อันเกิดจากการกระทำในอดีตและปัจจุบัน ผู้ประกอบกรรมชั่วหยาบยอมมีวิบากผลที่ทราบ ผู้ประกอบกรรมดี ย่อมมีวิบากผลที่ประณีต ความแตกต่างของสัตว์จึงแตกต่างกัน

¹ จุฬกัมมวิภังคสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 ข้อ 596 หน้า 259.

8.2.3 กรรมวิบากของผู้ละเมิดศีล

1. **ผู้ที่ละเมิดศีลข้อที่ 1 ข่าสัตร** ย่อมได้รับกรรมวิบาก 5 สถาน คือ
 - 1) ย่อมเกิดในนรก
 - 2) ย่อมเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 - 3) ย่อมเกิดในกำเนิดเปตวิสัย (เกิดเป็นเปรต)
 - 4) ย่อมเป็นผู้มีอวัยวะพิการ
 - 5) โทษเบาที่สุด หากเกิดเป็นมนุษย์อายุย่อมสั้น บางคนก็ถูกทำแท้งตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา
2. **ผู้ที่ละเมิดศีลข้อที่ 2 ลักทรัพย์** ย่อมได้รับกรรมวิบาก 5 สถาน คือ
 - 1) ย่อมเกิดในนรก
 - 2) ย่อมเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 - 3) ย่อมเกิดในกำเนิดเปตวิสัย (เกิดเป็นเปรต)
 - 4) ย่อมเป็นผู้ยากจนเข็ญใจไร้ที่พึ่ง
 - 5) โทษเบาที่สุด หากเกิดเป็นมนุษย์ ทรัพย์สมบัติย่อมพินาศเสียหาย ทั้งจากน้ำท่วม ไฟไหม้ พายุพัด หรือเหตุร้ายต่างๆ
3. **ผู้ที่ละเมิดศีลข้อที่ 3 ประพฤติผิดในกาม** ย่อมได้รับกรรมวิบาก 5 สถาน คือ
 - 1) ย่อมเกิดในนรก
 - 2) ย่อมเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 - 3) ย่อมเกิดในกำเนิดเปตวิสัย (เกิดเป็นเปรต)
 - 4) ย่อมมีร่างกายทุพพลภาพ ชี้อายุสั้นมากไปด้วยโรค
 - 5) โทษเบาที่สุด หากเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นผู้มีศัตรูรอบด้าน
4. **ผู้ที่ละเมิดศีลข้อที่ 4 พุดโกหก** ย่อมได้รับกรรมวิบาก 5 สถาน คือ
 - 1) ย่อมเกิดในนรก
 - 2) ย่อมเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 - 3) ย่อมเกิดในกำเนิดเปตวิสัย (เกิดเป็นเปรต)
 - 4) ย่อมเป็นผู้มีวาจาไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ มักลั่นปากเหินขาด
 - 5) โทษเบาที่สุด หากเกิดเป็นมนุษย์ จะถูกกล่าวด้วยคำไม่เป็นจริงอยู่เสมอ
5. **ผู้ที่ละเมิดศีลข้อที่ 5 ดื่มน้ำเมา** ย่อมได้รับกรรมวิบาก 5 สถาน คือ
 - 1) ย่อมเกิดในนรก
 - 2) ย่อมเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 - 3) ย่อมเกิดในกำเนิดเปตวิสัย (เกิดเป็นเปรต)

- 4) ย่อมเป็นผู้มีสติไม่สมประกอบ เป็นคนโง่เขลา ปัญญาอ่อน
- 5) โทษเบาที่สุด หากเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นบ้า

อานิสงส์ของศีลมีคุณอย่างไม่อาจประมาณได้ เช่นเดียวกัน การละเมิดศีลก็มีโทษภัยอย่างร้ายแรง ดังนั้นจึงไม่ควรประมาท ให้รักษาศีลตั้งแต่วันนี้ อย่าปล่อยเวลาที่เหลืออันน้อยนิดของเราให้ผ่านไปอย่างไร้คุณค่า ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“ก็ผู้ใดทศศีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ 100 ปี ความเป็นอยู่วันเดียว
ของผู้มีศีล มีมาน ประเสริฐกว่า (ความเป็นอยู่ของผู้นั้น)”¹

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 อานิสงส์ของการรักษาศีล จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 8 และทำกิจกรรมที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 9 ต่อไป

¹ ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 41 ข้อ 18 หน้า 416-417.

บทที่ 9

ศีล 8 และอุโบสถศีล

เนื้อหาบทที่ 9

ศิลป์ 8 และอุบาสกศิลป์

9.1 ความหมายของศิลป์ 8 และอุบาสกศิลป์

9.1.1 ทำไมต้องรักษาศิล 8

9.1.2 องค์แห่งศิลป์ 8

9.2 อุบาสกศิลป์

ประเภทของอุบาสกศิลป์

- ปกติอุบาสก
- ปฏิภาณอุบาสก
- ปาฏิหาริย์อุบาสก

9.3 การสมานศิลป์ 8

9.3.1 คำอาราธนาศิลป์ 8

9.3.2 คำอาราธนาอุบาสกศิลป์

9.4 อานิสงส์การรักษาศิลป์ 8

9.5 กุศโลบายในการรักษาศิลป์ 8

9.5.1 สำหรับฆราวาสผู้ไม่มีครอบครัว

9.5.2 สำหรับฆราวาสผู้ที่มีครอบครัวแล้ว

การรักษาสี 8 หรืออูโบสถสี เป็นการยกระดับของจิตใจ เพื่อเพิ่มความรู้ต่อการประพฤติ
พรหมจรรย์ ซึ่งจะส่งผลต่อการทำสมาธิขั้นสูงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นอันเป็นเส้นทางลัดสู่มรรคผลนิพพาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจความหมาย วิธีการ ของการรักษาสี 8 และอูโบสถสี ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงความสำคัญของการรักษาสี 8 ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงการรักษาอูโบสถสีประเภทต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถสมาทานสี 8 และอูโบสถสี ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจถึงคุณค่า (อานิสงส์) ของการรักษาสี 8

บทที่ 9

ศีล 8 และ อุโบสถศีล

9.1 ความหมายของศีล 8 และอุโบสถศีล

ศีล 8 หรือ อุโบสถศีล เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นอีกขั้นหนึ่ง จากศีล 5 ทั้งยังเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมาก ในการปูพื้นฐานที่มั่นคงของการปฏิบัติธรรมต่อไป โดยทั่วไป เราจะใช้คำว่า ศีล 8 เมื่อสมาทานรักษาในวาระพิเศษหรือรักษาอยู่เป็นประจำ และจะใช้คำว่า อุโบสถศีล เมื่อสมาทานรักษาในวันพระ ซึ่งต่างก็มีข้อต้องรักษาเหมือนกัน ดังนี้ คือ

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

2. อทินนาทานา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการลักทรัพย์

3. อะพรัหมะจะริยา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์

4. มุสาวาทา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการพูดเท็จ

5. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐानา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท

6. วิกาลโภชนา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการบริโภคโภชนาในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้วจนอรุณขึ้นใหม่

7. นัจจะคิตะวาทิตะวิสูกะทัสสะนะ มาลาคันธะ วิเลปะนะ ธารณะ มัณฑนะ วิภูสะนัฏฐานา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี การละเล่นต่างๆ อันเป็นข้าศึกแก่การกุศล ตลอดจนลูบไล้ทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา

8. อุจจาสะยะนะมะหาสะยะนา เวระมะณี

ตั้งใจงดเว้นจากการนอนที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยนุ่น และสำลี

9.1.1 ทำไมต้องรักษาศิล 8

จากวัตถุประสงค์ของการรักษาศิลทั้ง 5 ข้อ ในบทที่ 6 เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่า วัตถุประสงค์ที่แท้จริงนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องการให้เกิดความบริสุทธิ์ทางกาย และวาจา เพื่อเป็นพื้นฐานรองรับการปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

ศีลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นมีหลายระดับ เพื่อความเหมาะสม และความพร้อมของแต่ละบุคคล การรักษาศิลในแต่ละระดับนั้น ยิ่งรักษาในระดับที่สูงขึ้น ย่อมทำให้เกิดความบริสุทธิ์มากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เป็นการย่นย่อระยะทางสู่พระนิพพาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภนาจะชี้ทางลัดในการประพฤติธรรม เพื่อความหมดกิเลสเข้าพระนิพพานแก่สาวกของพระองค์ จึงทรงให้รักษาศิล 8 หรืออุโบสถศีล ในวันพระ ในระหว่างเข้าพรรษา ในโอกาสการอยู่ธุดงค์ หรือในโอกาสใดโอกาสหนึ่งที่กำหนดขึ้นตามความเหมาะสม

การรักษาศิล 8 เป็นทางลัดสู่ความเป็นผู้หมดกิเลสได้อย่างไร ก่อนอื่นต้องมาพิจารณาศิลข้อที่เพิ่มขึ้นจากศีล 5 ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร ดังนี้

ข้อที่ 3 ในศีล 8 นี้จะเป็นการยกระดับของใจให้ประเสริฐยิ่งขึ้น ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ คือ เว้นจากการเสพเมถุน ซึ่งมีใจความว่า

อะพรหมะจะริยา เวรมะณี หมายถึง เจตนาเครื่องงดเว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ อยู่เยี่ยงพรหม ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เป็นการยกใจให้สูงขึ้น และให้สงบเต็มที่ เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษา ปฏิบัติ และพิจารณาธรรมขั้นสูงยิ่งๆ ขึ้นไป

ส่วนข้อ 6 ,7 ,8 เป็นการสนับสนุนให้การประพฤติพรหมจรรย์มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในศีลข้อ 6 คือ วิกาละโภชะนา เวรมะณี หมายถึง เจตนาเครื่องงดเว้นจากการบริโภคโภชนะ ในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงจนอรุณขึ้นมานี้ใหม่

ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา พิจารณาเห็นว่า อาหารมื้อเช้าใช้ประโยชน์ในการซ่อมแซมร่างกาย ที่สึกหรอ อาหารกลางวันใช้ประโยชน์ในการสร้างกำลังกายและการเจริญเติบโต ส่วนอาหารมื้อเย็นจะกลายเป็นส่วนเกินไป และส่งผลให้เกิดกามกำเริบ โดยเฉพาะกับคนที่ไม่ได้ทำงานหนัก

ในเรื่องรสของอาหาร คนทั่วไปมักติดในรสชาติ จึงแสวงหาความอร่อยโดยเฉพาะอาหารมื้อเย็น ที่เป็นส่วนเกิน การแสวงหานี้เกิดจากอำนาจความอยากในรส ทางพระพุทธศาสนา เรียกกิเลสตัวนี้ว่า **รสตัณหา** ชื่อว่า ตัณหา คือความอยาก ย่อมไม่รู้จักคำว่าอิ่ม แม้ร่างกายไม่ต้องการ แต่ใจมันอยาก จึงชวนชวาย แสวงหาไม่สิ้นสุด ทำให้เกิดทุกข์โทษภัยต่างๆ จากการแสวงหาที่ผิดศีลที่ไปเบียดเบียนสัตว์อื่น จากอาหารที่เป็นส่วนเกิน หรือพิษภัยจากอาหารที่อร่อย

ดังนั้น การรักษาศิลขื่อนี้ จึงเป็นพุทธวิธีที่สำคัญในการกำจัด รสตัณหา ให้เบาบางลงไปได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อร่างกายจากการตัดอาหารส่วนเกินออกไป โอกาสเกิดโรคร้ายต่างๆ เช่น ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจอุดตันก็จะลดน้อยลง และยังส่งผลต่อการปฏิบัติสมาธิภาวนาให้เจริญก้าวหน้าให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ดังที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ภัททาลิสสูตร¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารหนเดียว เมื่อเราฉันอาหาร
หนเดียวอยู่แล รู้สึกว่ามีอาหารน้อย ลำบากกายน้อย เบากาย มีกำลัง และ
อยู่อย่างผาสุก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอก็ฉันอาหารหนเดียวเถิด แม้พวกเธอ
ฉันอาหารหนเดียว ก็ารู้สึกว่ามีอาหารน้อย ลำบากกายน้อย เบากาย มีกำลัง
และอยู่อย่างผาสุก”

ศีลข้อ 7 คือ นัจจะคิตะวาทิตะวิสุกะทสสะนะ มาลาคันธะ วิเลปะนะ ธาระณะ มัณทะนะ วิภูสะนัญฐานา เวระมะณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ดูการละเล่นต่างๆ อันเป็นข้าศึกแก่กุศล ตลอดจนการลูบไล้ทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา

สำหรับการรักษาศิลขื่อนี้ เป็นพุทธวิธีในการกำจัดตัณหา โดยมุ่งไปที่ สัททตัณหา และ คันธตัณหา เป็นสำคัญ อีกทั้งรูปตัณหา ด้วย

สัททตัณหา คือ ความอยากในเสียง หมายความว่า การขับร้อง การประโคมดนตรี เพื่อต้องการ ฟังเสียงอันไพเราะอันเป็นที่รักที่เจริญใจ ใจจึงไปติดในเสียงนั้น ทำให้สัททตัณหาเจริญขึ้น เพราะ มีเสียงเป็นอารมณ์

คันธตัณหา คือ ความอยากในกลิ่น หมายความว่า การทาดูยของหอม การลูบไล้ด้วยของหอม การประดับตกแต่งด้วยของหอม อันเป็นที่รักที่เจริญใจ ใจจึงไปติดในกลิ่นนั้น ทำให้คันธตัณหาเจริญขึ้น เพราะ มีกลิ่นเป็นอารมณ์

รูปตัณหา คือ ความอยากในรูป หมายความว่า การดูการละเล่นต่างๆ อันเป็นข้าศึกแก่กุศล ทำให้รูปตัณหาเจริญ เพราะสุดท้ายการละเล่นต่างๆ เมื่อต้องการดึงดูดให้มีลูกค้าจำนวน มากๆ เพื่อธุรกิจตน มักจะนำเอารูปสวยๆ งามๆ อันเป็นที่รักที่เจริญใจมาเป็นจุดขาย ทำให้คนดูเกิดความติดอกติดใจ ความอยากก็เกิดขึ้น ใจจึงไปติดกับรูปนั้น รูปตัณหาก็จึงเจริญขึ้น เพราะมีรูปเป็นอารมณ์

¹ ภัททาลิสสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 20 ข้อ 160 หน้า 321.

ศิลป์ข้อ 8 คือ อุจจาสะยะนะมะหาสะยะนา เวะระมะณี หมายถึง เจตนาเครื่องงดเว้นจากการนอนที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยนุ่น และสำลี การนอนที่นอนนุ่มๆ ทำให้เกิดความเกียจคร้าน ไม่อยากตื่น เพราะติดอยู่ในลัมผัสที่อ่อนนุ่ม ซึ่งเป็นต้นหาอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า โผฏฐัพพัตถนา คือ ความอยากในลัมผัส ในที่สุดกามก็จะกำเริบอีกเช่นกัน

จะเห็นว่า การรักษาศิล 8 มุ่งเน้นในเรื่องที่สำคัญ คือ การประพติพรหมจรรย์ให้มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยข้อปฏิบัติของศิลปะที่เพิ่มขึ้นมาล้วนสนับสนุนไม่ให้เกิดการกำเริบ ซึ่งเป็นบทฝึก เพื่อให้ลดละตัณหาหรือความอยาก ตามลำดับขั้นของการพัฒนาระดับจิตใจ ซึ่งได้พัฒนามาจากการรักษาศิล 5 มามากพอสมควร จนเกิดความเคยชินเป็นปกติวิสัยแล้ว พร้อมทั้งจะยกระดับการรักษาศิลให้สูงขึ้น

ดังนั้น การรักษาศิล 8 จึงเป็นตัวช่วยปรับใจให้ละเอียดประณีตสูงขึ้น เพื่อน้อมนำใจสู่การประพติพรหมจรรย์ ไม่ให้ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ ซึ่งถือว่า เป็นจริยธรรมที่อยู่เหนือกว่าแนวทางการปฏิบัติโดยทั่วไปของมนุษย์ทั้งหลาย คือ มีความบริสุทธิ์ผุดผ่องเยี่ยงพรหม ซึ่งอยู่ในภพภูมิที่ไกลความหมกมเลศใกล้พระนิพพานยิ่งขึ้น

9.1.2 องค์แห่งศิลป์ 8

องค์แห่งศิลป์ข้อ 1, 2, 4, 5, ในศิลป์ 8 นั้น เหมือนกับในศิลป์ 5 จึงขอกล่าวถึงเฉพาะองค์แห่งศิลป์ ข้อ 3 และข้อ 6 ถึงข้อ 8

ศิลป์ข้อ 3 การกระทำที่เป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์

ตามนัยแห่งฎีกาพรหมชาลสูตร และกัณหาวิตรณี มีองค์ 2 คือ

1. มีจิตคิดจะเสพเมถุนธรรม
2. การยังอวัยวะเพศให้จรดกัน

ตามนัยแห่งอรรถกถาขุททกปาฐะ มีองค์ 4 คือ

1. เสพเมถุนธรรมทางทวาร 3 (คือ ปาก ทวารเบา และทวารหนัก)
2. จิตคิดจะเสพเมถุนธรรม
3. พยายามเสพ
4. มีความยินดี

ศิลป์ข้อ 6 การบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีองค์ 4 คือ

1. บริโภคหลังเที่ยงไปแล้วจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่
2. ของเคี้ยวนั้นสงเคราะห์เข้าในอาหาร
3. พยายามเคี้ยวกินของเคี้ยวนั้น
4. ของเคี้ยวนั้นล่วงพ้นลำคอกลงไป

ศิลป์ข้อ 7 การฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ดูการละเล่น อันเป็นข้าศึกแก่การกุศล ตลอดจน
ลูบไล้ ทัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา มีองค์ 2 คือ

1. ฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรีด้วยตนเอง
 2. ดูหรือฟังการฟ้อนรำ การขับร้อง และการประโคมดนตรี และการละเล่นต่างๆ ที่คนอื่นประกอบขึ้น
- การลูบไล้ ทัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา มีองค์ 3

คือ

1. เครื่องประดับนั้นเป็นดอกไม้และของหอม
2. ไม่มีเหตุเจ็บไข้ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ได้
3. ลูบไล้ทัดทรงด้วยจิตคิดประดับตกแต่งให้สวยงาม

ศิลป์ข้อ 8 การนอนที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยนุ่นและสำลี มีองค์ 3 คือ

1. ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่
2. รู้ว่าที่นั่งที่นอนสูงใหญ่
3. นั่งหรือนอนเหนือที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่นั้น

จะเห็นว่า ผู้ที่จะรักษาศิล 8 ได้สมบูรณ์นั้น จะต้องมีความอดทนสูงกว่าผู้ที่รักษาศิล 5 ในขณะเดียวกัน ผู้ที่รักษาศิล 8 ได้ ย่อมสามารถยกใจให้สูงขึ้นเหนือมนุษยธรรมตาทั่วไป เพราะได้มีโอกาสพิจารณาธรรมสูงขึ้น การรักษาศิล 8 จึงเป็นการเดินทางลัดไปสู่พระนิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต

9.2 อุโบสถศีล

อุโบสถศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับพัฒนาตนให้ยิ่งขึ้นไปเช่นเดียวกับศีล 8 อุบาสกอุบาสิกาจะสมาทานรักษาคือเป็นประจำในวันพระ คือ วันขึ้น และแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ (แรม 14 ค่ำในเดือนขาด) มีองค์ลักษณะ 4 ประการเหมือนกัน ต่างกันแต่คำอาราธนา คำสมาทาน และกาลเวลาที่กำหนดเท่านั้น

อุโบสถ แปลว่า การเข้าอยู่ หรืออธิษฐานพิเศษที่จะเข้าจำศีล การถืออุโบสถจะมีเวลากำหนด เช่น หนึ่งวันกับหนึ่งคืน โดยกำหนดเอาอรุณแห่งวันรุ่งขึ้นหรือเวลาใกล้อาทิตย์จะขึ้น ซึ่งมีสองระยะ คือ มีแสงขาว เรือๆ (แสงเงิน) และแสงแดง (แสงทอง) ในเวลารุ่ง เป็นกำหนดเขตการสมาทานหรือหมดเวลาการรักษาศิล 8 ส่วนศีล 8 ไม่มีเวลากำหนด สามารถรักษาได้ตลอดเวลา

การสมาทานอุโบสถศีล จะสมาทานร่วมกันทุกข้อ เรียกว่า เอกัชนสมาทาน ดังนั้นการรักษาอุโบสถศีลจึงต้องรักษารวมกันทุกสิกขาบทหรือทุกข้อ ถ้าขาดข้อใดไปก็คือว่าศีลขาดจากความเป็นผู้รักษาอุโบสถศีล

ประเภทของอุโบสถศีล

อุโบสถศีล แบ่งออกตามช่วงเวลาในการรักษาศีลได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. **ปกติอุโบสถ** ได้แก่ อุโบสถที่รักษากันในช่วงเวลา 1 วัน กับ 1 คีน โดยมารักษากันในวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ หรือ แรม 14 ค่ำ ในเดือนคี่ หรือเป็นการรักษากันในวันพระนั่นเอง ปกติอุโบสถจัดเป็นอุโบสถขั้นต้น

2. **ปฐิชาครอุโบสถ** ได้แก่ อุโบสถที่รักษากันในช่วงเวลานานถึง 3 วัน ตัวอย่างเช่น วัน 7 ค่ำ เป็นวันรับอุโบสถ วัน 8 ค่ำเป็นวันรักษาอุโบสถ วัน 9 ค่ำ เป็นวันส่งอุโบสถ รวมเป็น 3 วัน คือ วันรับ วันรักษา และวันส่ง ปฐิชาครอุโบสถจัดเป็น **อุโบสถขั้นกลาง**

3. **ปาฏิหาริยอุโบสถ** ได้แก่ อุโบสถที่มีกำหนดเวลาดังนี้

1) **อย่างต่ำ** เริ่มตั้งแต่ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึง แรม 14 ค่ำ เดือน 11 รวม 14 วัน

2) **อย่างสูง** เริ่มตั้งแต่ แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 รวม 4 เดือน ปาฏิหาริยอุโบสถจัดเป็น **อุโบสถขั้นสูง**

9.3 การสมาทานศีล 8

วิธีการรักษาศีล 8 สามารถเลือกได้ 2 วิธี ตามความเหมาะสมของแต่ละคน เช่นเดียวกับวิธีการรักษาศีล 5 แตกต่างกันที่คำอาราธนา และคำสมาทาน คือ

1. สมาทานศีลด้วยตนเอง
2. ขอสมาทานศีล 8 จากพระภิกษุสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง

9.3.1 คำอาราธนาศีล 8

มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญญะ สीलานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญญะ สीलานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญญะ สीलานิ ยาจามะ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 8 พร้อมด้วยไตรสรณะะ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 8 พร้อมด้วยไตรสรณะะ แม้ครั้งที่ 2

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาศีล 8 พร้อมด้วยไตรสรณะะ แม้ครั้งที่ 3

9.3.2 คำอาราธนาอุโบสถศีล

มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญฺญังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ
ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญฺญังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ อัญฺญังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8
พร้อมด้วยไตรสรณะ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8
พร้อมด้วยไตรสรณะ แม้ครั้งที่ 2

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8
พร้อมด้วยไตรสรณะ แม้ครั้งที่ 3

(ถ้าอาราธนาคนเดียว ให้เปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง และ ยาจามะ เป็น ยาจามิ)

คำสมาทานศีล 8

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และใช้
คนอื่นให้ฆ่า)

2. อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และ
ใช้คนอื่นให้ลัก)

3. อะพรหมะจะรียา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์)

4. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ
และพูดเพ้อเจ้อ)

5. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้ง
แห่งความประมาท)

6. วิกาละโภชนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการบริโภคโภชนาในเวลาวิกาล)

7. **นัจจะคีตะวาทิตะวิสสุกะทัสสะนะ มาลาคันธะ วิเลปะนะ ธารณะ มัณฑะนะ วิภูสะณัฏฐานา เวะระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทียามิ**

(ข้าพเจ้าขอสมทาทนลิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี การละเล่นต่างๆ อันเป็นข้าศึกแก่กุศล ตลอดจนลูบไล้ทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา)

8. **อุจจาสะยะนะมหาสะยะนา เวะระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทียามิ**

(ข้าพเจ้าขอสมทาทนลิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการนอนที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยขนุน และสำลี)

9.4 อานิสงส์การรักษาศีล 8

การรักษาศีล 8 หรือ อุโบสถศีล นอกจากจะมีอานิสงส์เช่นเดียวกับศีล 5 แต่มีระดับที่สูงกว่าแล้วยังมีอานิสงส์ในด้านสังคม และเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอีก คือ

1. เป็นการคุมกำเนิดโดยธรรมชาติ
2. เป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ไม่มีการแข่งขันระดับประดาราร่างกาย อันเป็นการไ้อวดความฟุ้งเฟ้อใส่กัน
3. ทำให้จิตสงบในเบื้องต้น แล้วเกิดความเมตตากรุณาแก่กัน
4. เมื่อใจสงบ ย่อมสามารถเข้าถึงธรรมะขั้นสูงต่อไปได้โดยง่าย

อุโบสถ 3 ประเภท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับนางวิสาขาเรื่องอุโบสถศีลไว้ใน **อุโปสถสูตร**¹ ว่ามี 3 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งออกตามวิธีการปฏิบัติ ดังนี้ คือ

1. **โคपालกอุโบสถ** คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างคนเลี้ยงโค
2. **นิคัณฐอุโบสถ** คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างนิครนถ์
3. **อริยอุโบสถ** คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างอริยสาวก

โคपालกอุโบสถ เป็นของคนที่รักษาไม่จริง เมื่อสมทาทนศีลอุโบสถแล้ว แทนที่จะรักษาและปฏิบัติธรรมตลอดหนึ่งวันหนึ่งคืน กลับไปคุยกันถึงเรื่องไร้สาระ เช่น วันนี้ได้กินอาหารอร่อยถูกปากอย่างไร พรุ่งนี้เราจะต้องเตรียมอาหารอย่างนี้มากินอีก เพราะอาหารอย่างนี้ใครๆ ก็ปรารถนา

¹ **อุโปสถสูตร**, อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 510 หน้า 382.

ดังนั้น จึงเรียกการรักษาอุโบสถประเภทนี้ว่า เป็นเหมือนคนเลี้ยงโคที่มอมโคคินเจ้าของในตอนเย็น แล้วคิดว่า วันนี้โคที่ยวหากินหญ้าที่ทุ่งหญ้าโน้น ดื่มน้ำที่ลำธารโน้น วันพรุ่งนี้จะต้อนไปทุ่งหญ้าโน้น ดื่มน้ำลำธารสายโน้น เปลี่ยนที่อยู่ไปเรื่อยๆ

นิคัณอุโบสถ เป็นการกระทำอย่างพวกนักบวชนิกายหนึ่งที่มีนามว่า “นิครนถ์” (นักบวชนอกศาสนา ที่เป็นสาวกของนิครนถนาฏบุตร ปัจจุบันคือศาสนาเซนที่ยังอยู่ในอินเดีย) มีวิธีการ คือ ชักชวนสาวกให้ต้อนสัตว์ไปในทิศทางต่างๆ บ้างก็ชักชวนกันให้เมตตาสัตว์บางชนิด บ้างก็ให้ทารุณกับสัตว์บางชนิด บ้างก็ชักชวนให้สลัดผ่านุ่งห่มทุกชั้นในวันอุโบสถ ฯลฯ

พฤติกรรมของผู้ปฏิบัติอุโบสถทั้ง 2 อย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก

อริยอุโบสถ เป็นการสมาทานรักษาอุโบสถของผู้ปรารถนาความเพียร คือ ทำจิตที่เศร้าหมองนั้นให้ผ่องแผ้ว โดยระลึกถึงพระพุทธคุณ เมื่อระลึกอย่างนี้จิตย่อมผ่องใส เกิดปีติปราโมทย์ ละกิเลสเครื่องเศร้าหมองของจิตเสียได้ ครั้นแล้วก็ระลึกถึงพระธรรมคุณ พระสังฆคุณตามลำดับ หรืออีกอย่างหนึ่ง อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่างพร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกติเตียน เป็นทางแห่งสมาธิ เมื่อเธอระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อมผ่องใส ปราโมทย์ย่อมเกิดขึ้น เธอย่อมละอุปกิเลสแห่งจิตเสียได้ หรืออีกอย่างหนึ่งระลึกถึงเทวดา และธรรมที่ทำให้บุคคลให้เป็นเทวดาว่า เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี พรหมกายิกา และเหล่าเทวดาที่สูงขึ้นไปกว่านั้น เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาเช่นใด จุตจากภพนี้จึงได้เกิดในภพนั้นๆ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาเช่นนั้นของเราก็มียู่พร้อมเหมือนกัน เมื่อระลึกอย่างนี้จิตย่อมผ่องใส เกิดปีติ ปราโมทย์ ละกิเลสเครื่องเศร้าหมองของจิตเสียได้

อริยอุโบสถนั้น เป็นอุโบสถของพระอริยบุคคลผู้เว้นได้เด็ดขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพรหมจรรย์ เว้นจากการกล่าวคำเท็จ เว้นจากการเสพของมีนเมา เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการทัดทรง ตกแต่งเครื่องประดับ เครื่องไล้ทา และเว้นจากการนั่ง หรือนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ยัดด้วยนุ่นหรือสำลี

แล้วตรัสต่อไปว่า อริยอุโบสถนี้ที่บุคคลสมาทานรักษาแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก

ที่ว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มากนั้น พระพุทธองค์ทรงเปรียบให้นางวิสาขาเห็นว่า พระราชาเสวยราชสมบัติ และอธิปไตยในชนบทใหญ่ๆ ทั้ง 16 แคว้น สมบูรณ์ด้วยรัตนะทั้ง 7 ประการ ถือว่า การเสวยราชสมบัตินี้ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกแล้ว แต่ยังไม่ได้ถึงเศษเสี้ยวที่ 16 ของอานิสงส์ที่เกิดจากการสมาทานรักษาอุโบสถศีลเลย

9.5 กุศโลบายในการรักษาศีล 8

เมื่อได้ศึกษาเรื่องของศีล 8 มาพอสมควรแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะได้ลงมือปฏิบัติให้เกิดผลจริงๆ แต่เนื่องจากศีล 8 มีข้อจำกัดบางสิ่งที่มีชีวิตอยู่ทางโลกไม่คุ้นเคยกัน ดังนั้นแม้การรักษาศีล 8 จะเป็นความดีที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจให้สูงขึ้นได้อย่างรวดเร็วก็ตาม แต่หลายท่านก็ยังไม่อาจหาญที่จะลงมือปฏิบัติตามดู ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยความไม่คุ้นเคยบ้าง มีภารกิจงานบ้าง ขาดกำลังใจบ้าง ยิ่งบางท่านที่มีครอบครัวแล้ว การรักษาศีล 8 ดูเหมือนจะทำได้ยากขึ้นไปเป็นทวีคูณ แต่ไม่ว่าอย่างไร สำหรับผู้ที่อยากฝึกรักษาศีล 8 ให้ได้อย่างสม่ำเสมอ นั้น ก็อาจจะทดลองทำดังนี้ คือ

9.5.1 สำหรับฆราวาสผู้ไม่มีครอบครัว

ผู้ที่ไม่ครองเรือน ควรเริ่มต้นรักษาศีล 8 จากง่ายๆ ก่อน คือ ให้เริ่มทดลองรักษาศีลไปทีละข้อ แล้วค่อยๆ เพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมั่นใจว่าเราทำได้ ก็ให้เพิ่มข้อต่อไปจนครบทุกข้อ โดยในระยะแรกๆ ที่เพิ่มจำนวนข้อเข้าไป ยังไม่ต้องไปกังวลใจเรื่องเวลา ค่อยๆ ปรับไปจนกว่าเราจะคุ้นเคยกับการรักษาศีลนั้น

หลังจากฝึกรักษาศีล 8 จนคุ้นชินเป็นนิสัยแล้ว ก็ให้เริ่มขยับไปรักษาศีลในทุกวันพระ แล้วค่อยๆ เพิ่มในวันรับ วันส่ง วันเกิด หรือวันนักขัตฤกษ์ต่างๆ คือพยายามหาทางเพิ่มวันเรื่อยไป จนสามารถประพาสพรหมจรรย์ด้วยการรักษาศีล 8 อย่างเป็นธรรมชาติได้ในที่สุด

9.5.2 สำหรับฆราวาสผู้มีครอบครัวแล้ว

ผู้ที่ตั้งใจจะรักษาศีล 8 แต่มีคู่ครองแล้ว บางครั้งทำได้ยากเนื่องจากคู่ครองอาจจะไม่เข้าใจ ดังนั้นควรมีกุศโลบายในการปฏิบัติแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มต้นจากง่ายไปสู่ยากตามลำดับ เป็นขั้นเป็นตอน โดยขั้นแรกให้ชักชวนคู่ครองของเราเข้าวัดฟังธรรม รักษาศีล 5 เพื่อตอกย้ำ และปรับใจให้เป็นสัมมาทิฐิเสียก่อน จนกระทั่งใจละเอียดอ่อนจนเกิดความพร้อม และสมัครใจ จึงค่อยๆ ทดลองรักษากันไปพร้อมๆ กัน

การรักษาก็ให้เพิ่มจำนวนวันไปช้าๆ เหมือนกับที่แนะนำมาสำหรับผู้ไม่มีครอบครัว คืออาจเริ่มรักษาเฉพาะในวันพระก่อน ต่อจากนั้นจึงขยับเพิ่มขึ้นในวันโกน วันเกิด วันนักขัตฤกษ์ต่างๆ กระทั่งเกิดความคุ้นเคยจนเป็นนิสัย

อย่างไรก็ตาม ลำดับวิธีการทั้งหมดนี้ ต้องตั้งอยู่บนเหตุผลด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือต้องมีความยินดีพร้อมใจกัน รวมทั้งให้เวลาในการปรับตัวตามระดับความแก่อ่อนของอินทรีย์ หรือความสามารถของแต่ละบุคคล ในทุกๆ ขั้นตอนของการพัฒนา จนในที่สุดก็จะสามารถรักษาศีล 8 ได้อย่างเป็นธรรมชาติในที่สุด

สรุปท้ายบท

จากการศึกษาเรื่องศีล จะเห็นได้ว่า หากเราตั้งใจรักษาศีลเป็นอย่างดีแล้ว ผลหรืออานิสงส์จะเกิดขึ้นตามมามากมาย ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

ผลในปัจจุบันชาติ

1. ทำให้มีความสุขกายสบายใจ ไม่ต้องเดือดร้อน หวาดระแวง หรือหวาดกลัวต่อภัยใดๆ ที่จะทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิต
2. ได้ปลูกฝังนิสัยไม่มักโกรธ ไม่เป็นคนเจ้าโทสะ ไม่เบียดเบียนใคร เป็นผู้รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่คิดไปทำให้ตนเอง หรือใครๆ เดือดร้อน
3. ได้ตอกย้ำสัมมาทิฐิให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพราะเมื่อได้รักษาศีล ย่อมเห็นคุณค่าของอานิสงส์อย่างชัดเจน จนเกิดความเกรงกลัวต่อบาปกรรมซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีความระมัดระวังในความประพฤติของตนเองเป็นอย่างดี

ผลในภพชาติเบื้องหน้า

1. เมื่อละโลกไปแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์
2. เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง ย่อมเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยไข้ มีอายุขัยที่ยืนยาว สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่สุภมานพ โตทยยบุตร ใน **จุฬกัมมวิภังคสูตร**¹ ว่า

“ดูก่อนมานพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาสตราได้ มีความละเอียด ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุยืน ดูก่อนมานพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุยืน ...”

ผลสูงสุด

สามารถทำให้ผู้รักษา บรรลุผลนิพพานได้ เพราะศีลจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดสมาธิ สมาธิจะเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา และปัญญาที่เกิดจากสมาธินี้ เป็นปัญญาที่สามารถรู้แจ้งเห็นแจ้งไปตามความเป็นจริง

¹ จุฬกัมมวิภังคสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 ข้อ 583 หน้า 252.

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 9 ศิล 8 และอุโบสถศีล จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 9 และทำกิจกรรมที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 10 ต่อไป

บทที่ 10

สาระสำคัญ

ของการเจริญภาวนา

เนื้อหาบทที่ 10

สาระสำคัญของการเจริญภาวนา

- 10.1 การเจริญภาวนาเป็นงานสำคัญ
- 10.2 การเจริญภาวนาเป็นของสากล
- 10.3 ความหมายของการเจริญภาวนา
- 10.4 ประเภทของภาวนา
 - 10.4.1 สมถภาวนา
 - 10.4.2 วิปัสสนาภาวนา
- 10.5 คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าภาวนา
 - 10.5.1 กรรมฐาน
 - สมถกรรมฐาน
 - วิปัสสนากรรมฐาน
 - 10.5.2 สมาธิ
 - 10.5.3 ประเภทของสัมมาสมาธิ
 - สมาธินอกพระพุทธศาสนา
 - สมาธิในพระพุทธศาสนา
 - 10.5.4 ความแตกต่างของสมาธิ 2 ประเภท
- 10.6 ความสำคัญของศูนย์กลางกาย
- 10.7 การเจริญภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย
- 10.8 ระดับของการเจริญสมาธิ
 - ขณิกสมาธิ
 - อุปจารสมาธิ
 - อัปปนาสมาธิ
- 10.9 อุปสรรคของการเจริญสมาธิ
 - กามฉันทะ
 - พยาบาท
 - ถีนมิตะ
 - อุทธัจจกุกกุกจะ
 - วิจิกิฉา

1. การเจริญภาวนาเป็นงานสำคัญของทุกๆ ชีวิต ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติหรือศาสนาใด ก็สามารถประพฤติปฏิบัติได้
2. การเจริญภาวนาเป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 โดยปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเมื่อใจหยุดอย่างถูกส่วนแล้วก็จะเข้าถึงสภาวะธรรมที่ลุ่มลึกไปตามลำดับ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเห็นความสำคัญของการเจริญภาวนา อันเป็นของสากล และเป็นปฏิปทาให้หลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏสงสารได้
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจ รวมทั้งสามารถอธิบายความหมาย ประเภท และคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าภาวนาได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจ รวมทั้งสามารถอธิบายความแตกต่างของสมาธิในพระพุทธศาสนาและนอกพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจ รวมถึงเห็นความสำคัญของศูนย์กลางกาย และหลักการเจริญภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย

10.1 การเจริญภาวนาเป็นงานสำคัญ

ในบทต่างๆ ที่ผ่านมา เราได้ศึกษาถึงเรื่องการสั่งสมบุญด้วยการทำทาน และรักษาศีลมาแล้ว จึงได้ทราบถึงหลักและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง อันเป็นทางมาแห่งบุญทั้ง 2 ประการเป็นอย่างดี ทำให้เราเข้าใจว่าการทำทานเป็นเสมือนการเตรียมเสบียงไว้ให้เพียงพอสำหรับการเดินทางข้ามพ้นสังสารวัฏ

ผู้ที่เดินทางไกลข้ามทะเลทราย มีความจำเป็นต้องสั่งสมเสบียงเอาไว้ให้เพียงพอ เพื่อความปลอดภัยและมั่นใจตลอดเส้นทาง ฉะนั้น ผู้ที่จะเดินทางไกลข้ามวัฏฏะก็ต้องสั่งสมเสบียง คือ ทานบารมีของตนไว้ให้ยิ่งกว่าหลายเท่า ฉะนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า ในภพชาติเบื้องหน้าจะมีทรัพย์สมบัติเอาไว้หล่อเลี้ยงตนเอง และเหลือไว้ใช้ในการสั่งสมบารมีให้มากยิ่งขึ้นไปอีก

ไม่เพียงเท่านั้น การรักษาศีลก็เช่นเดียวกัน มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการทำทาน มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจการรักษาศีลนั้น ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ตัวเราไปทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น จึงดูเหมือนว่าเมื่อเรารักษาศีลไปแล้ว ผลประโยชน์กลับไปตกอยู่กับผู้อื่น แทนที่จะเป็นตัวเราเอง ผู้ที่มีความคิดความเห็นเช่นนี้ ก็นับว่ามีความเข้าใจถูก แต่เข้าใจถูกเพียงครั้งเดียว แท้จริงแล้วการรักษาศีลนั้น ผลประโยชน์ได้เกิดขึ้นกับตัวเราเองก่อนเป็นอันดับแรกแล้ว เพราะทันทีที่เราตั้งใจรักษาศีล ก็เท่ากับว่าเราได้หยุดสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น นับจากนี้เป็นต้นไป จะไม่มีใครต้องเดือดร้อนเพราะเรา ผลที่ได้กลับมาก็คือ เราจะได้รับความปลอดภัย เพราะเราไม่ได้ทำสิ่งใด ที่จะนำความเดือดร้อนมาให้กับตัวเอง

ดังนั้น ศีลจึงเป็นหลักประกันให้กับผู้รักษาได้ว่า ในชาตินี้จะพบแต่ความสุขสวัสดิ์ และยังเป็นหลักประกันได้อีกว่า เมื่อเกิดไปอีกก็ภพก็ชาติก็ตาม เราจะได้ความเป็นมนุษย์ไปทุกภพทุกชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เท่ากับว่าเราได้โอกาสในอภัพมนุษย์นี้ ไปใช้ในการสั่งสมบุญให้ยิ่งขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตาม ลำพังเพียงการทำทาน และรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั้น ยังถือว่าไม่เพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่จะทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ คือ ดับกิเลสให้หมดสิ้น หากจะอุปมาให้เห็นภาพชัดขึ้น เปรียบเหมือนกับการทำสงคราม กองทหารที่เตรียมพร้อมจู่โจมข้าศึก ต้องทำการเตรียมเสบียงอาหารและเกราะป้องกันตัวอย่างดีที่สุด เพื่อมิให้พลาดท่าเสียทีได้ เพียงเท่านั้นย่อมไม่สามารถที่จะเอาชนะข้าศึกศัตรูได้ ฉะนั้น การเตรียมเสบียงโดยการทำทาน และการสร้างเกราะป้องกันตัวเองด้วยการรักษาศีล ย่อมไม่อาจบอกว่า ได้ทำลายข้าศึกคือกิเลสได้แล้ว ฉะนั้น

ดังนั้น นอกจากการทำทาน และรักษาศีล ซึ่งถือว่าเป็นงานสำคัญแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญที่ต้องทำควบคู่กันไปอีกประการหนึ่ง คือ การเจริญภาวนา การทำให้หยุดนิ่ง ให้สงบ ผ่องใส ถือเป็นภารกิจสำคัญของทุกคนที่จะต้องทำให้กลายเป็นวิถีชีวิตให้ได้

10.2 การเจริญภาวนาเป็นของสากล

การเจริญภาวนามีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกๆ ชีวิต เมื่อเราได้ทำภาวนา และทำอย่างถูกต้องตามวิธีการปฏิบัติแล้ว จะเป็นการดึงดูดสิ่งดีๆ ให้บังเกิดขึ้นกับตัวของเราเอง

การเจริญภาวนานั้นเป็นของสากล คือ มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้ ไม่จำกัดว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติใด จะเป็นชายหรือหญิง จะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือวัยชรา จะมีผิวพรรณวรรณะแตกต่างกันอย่างไรและไม่ว่าจะมีความเห็นหรือความเชื่อในลัทธิหรือศาสนาใดก็ตาม ล้วนแล้วแต่สามารถทำภาวนาได้ด้วยกันทั้งสิ้น

ดังนั้น การเจริญภาวนาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือต้องเป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น ไม่ว่าท่านจะนับถือศาสนาหรือความเชื่อใด ก็สามารถศึกษาและประพฤติปฏิบัติภาวนาได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน

10.3 ความหมายของการเจริญภาวนา

พระพุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุด คือ การทำกิเลสอาสวะให้สิ้น เข้าถึงพระนิพพาน และวิธีการกำจัดกิเลสอาสวะให้สิ้น ทำพระนิพพานให้แจ้ง คือ การฝึกจิต ที่ท่านเรียกว่า ภาวนา หรือกัมมัฏฐาน

ภาวนา¹ แปลว่า การเจริญ, การทำให้เพิ่ม, การทำให้เกิดมี

ภาวนา² แปลว่า การทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นทางจิตใจ, สรรวมใจตั้งความปรารถนา

มีอรรถาธิบายแสดงไว้ว่า ธรรมที่บัณฑิตชนทั้งหลาย ควรทำให้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกและครั้งหลังๆ ให้ติดต่อกันไปเป็นนิตย์ จนถึงเจริญขึ้นๆ เรื่อยไป ธรรมนั้นชื่อว่า ภาวนา³

การเจริญภาวนา หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี โดยการทำให้สงบจากนิวรณ์ และการฝึกฝนจิตให้เกิดการเห็นอันวิเศษ

¹ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ . อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 181.

² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 821.

³ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9), ภาวนาที่ปณิ, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, 2538), หน้า 18.

10.4 ประเภทของ “ภาวนา”

ภาวนา มี 2 อย่าง คือ

1. สมถภาวนา
2. วิปัสสนาภาวนา

10.4.1 สมถภาวนา

สมถภาวนา คือ การฝึกฝนอบรมจิตให้สงบหยุดนิ่งเป็นอารมณ์เดียว ทำให้กิเลสนิวรณ์สงบลง

มีอรรถาธิบายแสดงไว้ว่า ชื่อว่า สมถะ เพราะยังธรรมที่เป็นข้าศึก มีกามฉันทะเป็นต้นให้สงบ คือ ให้หมดไป นี่เป็นชื่อของสมาธิ¹

สมถะ มี 2 ประการ คือ

1) การเจริญสมถภาวนาของบุคคลที่ยังไม่เข้าถึงอุปปาภาวนา คือ มีจิตสงบนิ่งอยู่ในอารมณ์เดียว เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง

2) การเจริญสมถภาวนาของบุคคลที่เข้าถึงอัปปาภาวนา คือ มหัคคตฌานตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นไป

สมถภาวนา มีชื่อเรียกอีกนัยหนึ่งว่า จิตตภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ

ระดับของการเจริญสมถภาวนา

การเจริญสมถภาวนาเพื่อให้เกิดสมาธิ มี 3 ชั้น คือ

1. บริกรรมภาวนา ภาวนาขั้นเตรียม คือ กำหนดอารมณ์กรรมฐาน
2. อุปจารภาวนา ภาวนาขั้นจวนเจียน คือ เกิดอุปจารสมาธิ
3. อัปปาภาวนา ภาวนาขั้นแน่วแน่ คือ เกิดอัปปาภาสมาธิ เข้าถึงฌาน

10.4.2. วิปัสสนาภาวนา

คำว่า วิปัสสนา มาจาก 2 บท คือ วิ (วิเศษ) + ปัสสนา (ความเห็นแจ้ง) เมื่อรวมแล้ว แปลว่า ความเห็นแจ้งโดยวิเศษ

วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกฝนอบรมจิตให้เกิดการเห็นอันวิเศษโดยตรง ได้แก่ การเห็นไตรลักษณ์ อริยสัจ แล้วละอวิชชา(ความไม่รู้ในอริยสัจ) ตัณหา(ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น) อุปาทาน(ความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส) ได้

¹ อรรถกถาพุทธทศนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ภาเวตัพพนิตเทศ, มก. เล่ม 68 หน้า 368.

มีอรรถาธิบายแสดงไว้ว่า ธรรมชาติโดยย่อเห็นแจ้งในขั้น 5 โดยประการต่างๆ มี อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อสุกะ ฉะนั้นธรรมชาตินั้นชื่อว่า วิปัสสนา

วิปัสสนา มี 3 ประการ คือ

- 1) วิปัสสนาญาณที่มีการกำหนดรู้ในสังขารธรรม รูป นาม
- 2) วิปัสสนาญาณที่เป็นเหตุให้เข้าผลสมาบัติได้
- 3) วิปัสสนาญาณที่เป็นเหตุให้เข้านิโรธสมาบัติได้

วิปัสสนาภาวนา ยังมีชื่อเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

10.5 คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าภาวนา

1. กรรมฐาน
2. สมาธิ

10.5.1 กรรมฐาน

กรรมฐาน หรือเขียนได้อีกอย่างหนึ่งว่า กัมมัฏฐาน มาจาก 2 บท คือ กัมม (การงาน) + ฐาน (ที่ตั้ง) เมื่อรวมกันแล้ว แปลว่า ที่ตั้งแห่งการงาน, อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ, อุบายทางใจ, วิธีฝึกอบรมจิต

มีอรรถาธิบายแสดงไว้ว่า การเจริญภาวนาทั้ง 2 คือ สมถะและวิปัสสนา เป็นเหตุแห่งการได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ชื่อว่า กัมมัฏฐาน

กรรมฐาน มี 2 อย่าง คือ¹

1. สมถกรรมฐาน คือ อุบายสงบใจ มี 40 วิธี ได้แก่ กสิณ 10 อสุกะ 10 อนุสสติ 10 พรหมวิหาร 4 อาหารแปดกัณฐสัญญา 1 จตุธาตุวัตถุสถาน 1 และ อรูป 4

กสิณ หมายถึง วัตถุอันจูงใจให้เข้าไปผูกอยู่ ทำให้คุมใจได้มั่น จิตใจไม่ฟุ้งซ่านหรือซัดส่าย เช่น ปฐวิกกสิณ ใช้ดินเป็นวัตถุในการผูกใจให้มั่น

อสุกะ หมายถึง ความไม่สวยงาม มุ่งหมายถึงความเปลี่ยนแปลงของร่างกายของคนที่ยาตายไปแล้ว การเจริญอสุกกรรมฐาน คือ การพิจารณาซากศพในลักษณะต่างๆ กัน ให้เห็นความน่าเกลียด ไม่สวยงาม

¹ พันตรี ป.หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมกาย, 2546), หน้า 172.

อนุสสติ หมายถึง การระลึกถึงอยู่เนืองๆ เสมอๆ ความมีสติระลึกถึง เช่น พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม มี 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา

อาหาเรปฏิกูลสัญญา หมายถึง การพิจารณาความเป็นปฏิกูลในอาหาร กำหนดหมายว่า อาหารที่บริโภคเป็นสิ่งปฏิกูล

จตุธาตวัตถถาน หมายถึง การพิจารณาธาตุทั้ง 4 ที่ปรากฏในร่างกายจนกระทั่งเห็นเป็นแต่เพียงกองแห่งธาตุ โดยปราศจากความจำว่า เป็นหญิง ชาย เรา เขา สัตว์ บุคคล เสียได้

อรุณกัมมัฏฐาน หมายถึง การเอาอารมณ์ที่ไม่ใช่รูปฌานเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจ

2. วิปัสสนากรรมฐาน คือ อธิบายเรื่องปัญญา มี 6 ภูมิ ได้แก่ ขั้นที่ 5 อายุตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาทธรรม (ธรรมที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้น)

10.5.2 สมาธิ

สมาธิ แปลว่า ความมีใจตั้งมั่น, ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน, การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

ในคัมภีร์วิมุตติมรรคได้กล่าวถึงความหมายของสมาธิไว้ว่า **สมาธิ**¹ หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตดำรงมั่น ดำรงอยู่ด้วยดี ตั้งมั่นแน่วแน่ ไม่ซัดส่ายไป ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถูกรบกวน สงบ ไม่ถูกอารมณ์ยึดไว้ ทำให้สมรรถนะและพลังแห่งสมาธิเข้มแข็งขึ้น

เมื่อกล่าวโดยภาพกว้างๆ สมาธิมีได้หลายลักษณะด้วยกัน ถ้าเราสังเกตให้ดีจะพบว่า ขณะที่นักพนัน กำลังเล่นไพ่ มือปืนกำลังจ้องยิงคู่อาฆาต คนทรงกำลังเชิญผีเข้า หรือพวกโจรกำลังวางแผนก่อโจรกรรม บุคคลเหล่านี้ต่างมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่เขากำลังกระทำทั้งสิ้น หลายคนจึงมักเข้าใจผิดคิดว่าบุคคลเหล่านี้มีสมาธิมั่นคงดี แต่แท้ที่จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่จัดว่าเป็นสมาธิในพระพุทธศาสนา

¹ พระอุปติสเถระ, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2541), หน้า 40.

สมาธิในพระพุทธศาสนา¹ หมายถึง การที่จิตมีความมั่นคง ไม่วอกแวก และต้องก่อให้เกิดความสงบ มีความเย็นกายเย็นใจด้วย ถ้าใจไม่วอกแวก แต่พกเอาความร้อนใจไว้ข้างใน เช่น พกเอาความโลภอยากได้ของผู้อื่นไว้เต็มที่ตั้งเช่นนักการพนัน พกเอาความพยาบาทไว้จนหน้าตาหมองทึบอย่างพวกมือปืน หรือพกเอาความหลงไว้จนกระทั่งยอมให้ผีเข้ามาสืงร่างตัวดังเช่นพวกคนทรง อย่างนี้พระพุทธศาสนาถือว่าไม่ใช่สมาธิ ถ้าหากจะถือก็ไม่ได้แค่สมาธินอกลุ่มนอกทาง ที่เรียกว่า **มิจฉาสมาธิ** ซึ่งไม่ควรฝึกไม่ควรให้ความสนใจ เพราะมีแต่โทษอย่างเดียว

ดังนั้น ความหมายของสมาธิที่ถูกต้อง หรือที่เรียกว่า **สัมมาสมาธิ** ควรจะเป็นดังนี้ **สมาธิ**² คือ **ความมีอารมณ์เดียวแห่งจิตที่เป็นกุศล**

พระภิกษุภิกขุได้กล่าวถึงคำว่าสมาธิไว้หลายประการ ดังนี้³

- 1) สมาธิ คือ สภาวะที่ใจปราศจากนิวรณ์ 5
- 2) สมาธิ คือ อาการที่จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างต่อเนื่อง เป็นเอกัคคตา หรือบางที่ใช้ว่า เอกัคคตารมณ์
- 3) สมาธิ คือ อาการที่จิตหยุดนิ่งแน่วแน่ ไม่ซัดส่ายไปมา
- 4) สมาธิ คือ อาการที่จิตสงบรวมเป็นหนึ่งแน่วแน่ ณ ศูนย์กลางกายของตนเองอย่างต่อเนื่อง มีแต่ความบริสุทธิ์ผ่องใส สว่างไสวผุดขึ้นในใจ จนกระทั่งสามารถเห็นความบริสุทธิ์นั้นได้ด้วยใจตนเอง อันจะก่อให้เกิดทั้งกำลังใจ กำลังขวัญ กำลังปัญญา และความสุขแก่ผู้ปฏิบัติได้ในเวลาเดียวกัน

ที่กล่าวว่า สมาธิ คือ อาการที่จิตสงบรวมเป็นหนึ่ง ดังคำจำกัดความข้อ 4 นั้น ย่อมหมายความว่า ดวงเห็น ดวงจำ ดวงคิด ดวงรู้ ซึ่งซ้อนกันอยู่นั้น หยุดรวมเป็นจุดเดียวกันอยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ณ ศูนย์กลางกายของตนเองนั้นเอง เมื่อรวมกันเป็นหนึ่งแล้ว นิวรณ์ทั้ง 5 ย่อมแทรกแซงเข้าไปไม่ได้ ดังคำจำกัดความข้อ 1 เมื่อหยุดเป็นจุดเดียว ใจย่อมตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ดังคำจำกัดความข้อ 2 และไม่ซัดส่าย ดังคำจำกัดความข้อ 3

ดังนั้น เราจึงอาจจะสรุปความหมายที่สมบูรณ์ของสมาธิได้ใหม่ว่า **สมาธิ คือ สภาวะที่ใจเราปลอดจากนิวรณ์ 5 รวมเป็นจุดเดียว ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ซัดส่ายเลย สงบนิ่งจนปรากฏเป็นดวงใสบริสุทธิ์ผุดขึ้น ณ ศูนย์กลางกายของเราเอง ซึ่งจะสามารถยังผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ต่อการบรรลุธรรมขั้นสูงต่อไป**

¹ พระภิกษุภิกขุ (เผด็จ ทตตชีโว), **คนไทยต้องรู้**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2537), หน้า 34.

² พระมหาฉัตรชัย ฉตตญโย, **40 วิธีเพื่อการเข้าถึงพระธรรมกาย**, (เอกสารอัสสัมชัญ, 2546), หน้า 63.

³ พระภิกษุภิกขุ (เผด็จ ทตตชีโว), **พระแท้**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อิมเพาเวอร์ จำกัด, 2540), หน้า 147.

10.5.3 ประเภทของสมาธิ

สมาธิที่ถูกต้องหรือสมาธินั้น มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เมื่อฝึกฝนได้ดีแล้ว จะมีแต่ความเย็นกายเย็นใจ มี 2 ประเภท คือ¹

1. **สมาธินอกพระพุทธศาสนา** สมาธิประเภทนี้มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาลแล้ว พวกฤๅษีชีไพร ต่างๆ มักจะใช้ฝึกกัน ส่วนมากนิยมฝึกด้วยการเอาวัตถุเป็นที่ตั้งจิต หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ฝึกกสิณภายนอก โดยสร้างวัตถุขึ้นมาชิ้นหนึ่งเป็นแผ่นกลมๆ ที่เรียกว่า กสิณ เช่น ปั้นดินเป็นแผ่นกลมๆ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 คืบ หนา 1 นิ้ว วางไว้เบื้องหน้าของผู้ฝึก เมื่อจำลักษณะได้แม่นยำแล้วก็หลับตานึกถึงกสิณด้วยการเอาจิตไปตั้งที่กสิณนั้น พร้อมกับบริกรรมภาวนา คือ ท่องในใจ เป็นการประคับประคองใจไม่ให้คิดเรื่องอื่นด้วย คำว่า ปฐวีฯฯ (หรือ ดินฯฯฯ) เป็นต้น เมื่อปฏิบัติมากเข้าจนเกิดความชำนาญแล้ว มโนภาพที่เกิดขึ้นในใจ จะค่อยๆ ทวีความสว่างมากขึ้นเรื่อยๆ เห็นภาพกสิณนั้นอยู่เบื้องหน้าตนเอง ระยะใกล้บ้าง ไกลบ้าง ถ้าปฏิบัติได้ดีก็จะได้ชัดเจนเหมือนลืมตาเห็น ยิ่งชำนาญมากเท่าไร ก็สามารถพลิกแพลงใช้ประโยชน์จาก กสิณที่ได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น

2. **สมาธิในพระพุทธศาสนา** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนสมาธิประเภทนี้เอง โดยพระองค์ทรง นำวิธีการฝึกสมาธิของพวกฤๅษีชีไพรในสมัยนั้น มาดัดแปลงแก้ไขใหม่ให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้น ดังนั้นทั้งวิธี ทำกสิณ ขนาดของกสิณ และคำภาวนาจึงเหมือนกัน เพียงแต่เปลี่ยนตำแหน่งฐานที่ตั้งจิตหรือการวางใจ เสียใหม่ แทนที่จะเอาใจไปวางไว้ที่กสิณนั้น ก็เอามาวางไว้ที่ตรง **ศูนย์กลางกาย** ของตนเอง แล้วนึกถึง กสิณนั้นๆ

10.5.4 ความแตกต่างของสมาธิ 2 ประเภท²

ความแตกต่างของสมาธิทั้ง 2 ประเภทนี้ เมื่อปฏิบัติในระยะเบื้องต้นจะยังไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก ผู้ที่วางใจไว้นอกตัวจะเห็นภาพอยู่เบื้องหน้าตนเอง ส่วนผู้ที่วางใจไว้ที่ศูนย์กลางกาย จะเห็นภาพปรากฏขึ้น ณ **ศูนย์กลางกาย** ของตนเอง

เมื่อปฏิบัติต่อเนื่องมากขึ้นจะเห็นถึงความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ความสงบ ความชัด ของกสิณ ความสุขกายสุขใจที่ได้รับ และความเห็นหรือทิวทัศน์จะแตกต่างกัน ผู้ที่วางใจไว้นอกตัวนั้น นิमितจะ ไม่อยู่นิ่ง อยู่ใกล้บ้าง ไกลบ้าง ชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ปรับภาพได้ยาก และมักจะเกิดนิมิตหลงเสมอ เช่น เห็นภาพเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาไปแล้ว และภาพอื่นๆ อีก ปะปนสับสนกับนิมิตจริงจนแยกกัน ไม่ค่อยออก

¹ พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **คนไทยต้องรู้**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2537), หน้า 34.

² พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **คนไทยต้องรู้**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2537), หน้า 36.

ทั้งนี้ เพราะการเห็นนิมิตของผู้ที่วางใจไว้นอกตัวนั้น เห็นเหมือนใช้ไฟฉายส่องดูวัตถุในที่ไกล จึงอาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย เช่น ถ้าเราดูผลแดงโม่ม่าซึกที่ตั้งไว้ไกลๆ โดยมองด้านที่ไม่ถูกผ่า ก็จะเป็นว่าแดงมื่อนั้นเต็มผลอยู่ เป็นต้น เนื่องจากว่าเอาใจไปตั้งไว้นอกตัวตั้งแต่แรกจนเคยชินนั่นเอง และถ้าหากจะเจริญวิปัสสนาต่อไปก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะวิปัสสนาเป็นเรื่องของการพิจารณาภายในตัว ดังนั้น การฝึกสมาธินอกพระพุทธศาสนาจึงมีข้อเสียหลายประการ คือ

- 1) เสียเวลามาก เพราะหมดเวลาไปกับการลองผิดลองถูกในการปรับระยะของภาพ และขนาดของภาพ ต้องใช้เวลานานกว่าภาพจะอยู่นิ่ง
- 2) เสี่ยงอันตราย เพราะมักจะเกิดนิมิตลงขึ้นมาแทรกเสมอ
- 3) เกิดปัญหาน้อย เพราะยากแก่การฝึกในชั้นวิปัสสนาต่อไป

ส่วนผู้ที่วางใจไว้ถูกที่ตั้งแต่เริ่มแรก คือที่ศูนย์กลางกาย เมื่อเห็นนิมิตแล้ว นิมิตนั้นก็จะนิ่งอยู่ที่กลางกายไม่หายไปไหน ยิ่งทำใจหยุดนิ่งได้ถูกส่วน นิมิตนั้นก็จะหายไปเอง แต่จะเกิดดวงกลมใสขึ้นมาแทนที่ เรียกว่า **ดวงปฐมมรรค**¹ เป็นสภาวะธรรมแรกที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหนทางเบื้องต้นที่จะไปสู่พระนิพพาน

10.6 ความสำคัญของศูนย์กลางกาย

ศูนย์กลางกายจึงมีความสำคัญมากในการเจริญภาวนา เพราะเป็นจุดศูนย์รวมในการรับรู้ทางใจทั้งหมด เมื่อนำใจไปตั้งไว้ตรงนี้แล้ว ใจจะเกิดความตั้งมั่นมากที่สุด ยากที่จะซัดส่ายไปไหน ทำให้ง่ายต่อการทำสมาธิมากกว่าการวางใจไว้ในที่อื่นๆ ดังที่พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้แสดงพระธรรมเทศนาไว้ว่า²

“สำรวจใจดีแล้ว หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้จริงๆ นะ เขาทำกันอย่างไร? ต้องทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางกายมนุษย์ ที่เคยแสดงอยู่เสมอๆ เข้าสืบเข้าสู่ศูนย์ให้ดี ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไสบริสุทธิตัวฟองไข่แดงของไก่”

¹ มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวกน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 746.

² มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวกน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 126.

เมื่อวางใจให้นิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายได้อย่างถูกส่วนแล้ว ก็จะเข้าถึงสภาวะธรรมที่ลุ่มลึกไปตามลำดับ ความสงสัยในธรรมทั้งหลายก็หมดสิ้นไป ดังที่พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้แสดงพระธรรมเทศนาไว้ว่า¹

“นี่ธรรมอันนี้แหละเป็นตัวจริงละ ให้เอาใจติดอยู่ตรงนี้แหละ อย่าไปเที่ยวหาอื่น ให้มันนิ่งจากศูนย์กลางกายมนุษย์ กลางกายของตัวไปเลย ตรงนั้นแหละ เอาใจไปจรดอยู่ตรงนั้นแหละ ถ้ายังไม่เห็นนานๆ เข้าก็เห็นเอง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นเอง ที่ไปหาที่อื่น ไปโน่น ไปตรงโน้น ไปตรงนี้ ไปที่โน้น ไปที่นี่ ไปหาธรรมในป่า ในดงในดงกันยกใหญ่ทีเดียว เพราะไม่เห็น พอไปเห็นเข้าแล้ว โอ... ผัว โปกหัวหาแทบตายไม่เห็น อยู่บนหัวนี้เอง ไปหาธรรมแทบตาย ธรรมอยู่กลางตัวของตัวนั่นเอง นั่นแหละธรรมอยู่ตรงนั้นแหละ แต่ว่าไม่ปรากฏขึ้น เมื่อปรากฏขึ้นแก่พราหมณ์แล้ว พราหมณ์ก็หมดสงสัย”

10.7 การเจริญภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย

การเจริญภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย มีหลักการคือ การปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง โดยการนำใจมาหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งใจสงบนิ่ง และหยุดได้ถูกส่วน ก็จะเห็นดวงปฐมมรรค หรือดวงธรรม และเข้าถึงกายภายในไปตามลำดับ จนถึงพระธรรมกาย

สำหรับวิธีการทำให้เข้าถึงพระธรรมกายนั้น มีมากมายหลากหลายวิธีเพื่อให้เหมาะสมกับจริตอัธยาศัยของแต่ละคน ถ้าหากปฏิบัติถูกต้องตามหลักการแล้ว สามารถเข้าถึงได้ทุกคน วิธีการที่จะทำให้ใจหยุดนิ่งตรงฐานที่ 7 มีเป็นล้านวิธี คือ นับวิธีไม่ถ้วน แต่ย่อลงมาเหลือเพียงแค่ 40 วิธีที่มีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค จะเลือกวิธีไหนก็ได้ ที่จะฝึกใจให้หยุดนิ่ง ไม่ว่าจะใช้วิธีใดก็ตาม เมื่อปฏิบัติไปเรื่อยๆ พอใจสบายใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็หล่นวูบเข้าไปสู่ภายใน พบดวงธรรมภายใน ถ้าดำเนินจิตไปเรื่อยๆ ก็จะเข้าถึงพระรัตนตรัยเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นวิธีที่จะเข้าถึงพระรัตนตรัยนั้นมีหลายวิธี แต่ทุกวิธีมีอารมณ์เดียวคือ ต้องมีอารมณ์ดี อารมณ์สบาย แล้วก็ต้องหยุดนิ่ง ใจที่ปกติชอบแวบไปแวบมา กลับมาหยุดนิ่งอยู่ภายใน พอหยุดถูกส่วนก็จะเข้าถึงพระธรรมกายในที่สุด

¹ มรดกธรรมของหลวงพ่อดอกน้ำ (พระมงคลเทพมุนี),
(กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 267.

10.8 ระดับของการเจริญสมาธิ

การฝึกใจให้หยุดนิ่งจนกระทั่งเกิดสภาวะที่เป็นสมาธิ แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ¹ คือ

1. **ขณิกสมาธิ** คือ สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิในระดับที่คนทั่วไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานในชีวิตประจำวัน เช่น การอ่านหนังสือ การดูโทรทัศน์ การขับรถ เป็นต้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเจริญสมาธิในขั้นต่อไป

2. **อุปจารสมาธิ** คือ สมาธิขั้นเฉียดๆ หรือสมาธิที่จวนเจียนจะแน่วแน่ เป็นสมาธิในระดับที่สามารถระงับนิวรณ์ หรือสิ่งที่เป็นศัตรูของสมาธิได้ ก่อนที่จะเข้าสู่สภาวะแห่งฌาน

3. **อัปปนาสมาธิ** คือ สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิที่แนบสนิท เป็นสมาธิระดับสูงสุดซึ่งมีอยู่ในฌานทั้งหลาย ถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการในการเจริญสมาธิ

10.9 อุปสรรคของการเจริญสมาธิ

อุปสรรคที่สำคัญของการเจริญสมาธิ โดยเฉพาะในระดับอุปจารสมาธิ คือ นิวรณ์

นิวรณ์ แปลว่า **เครื่องกั้น เครื่องกั้น หรือเครื่องขัดขวาง** คือ ขัดขวางไม่ให้เราประสบความสำเร็จ ไม่ให้เราทำสมาธิได้ผล ไม่ให้เราได้รับความสุข กล่าวอีกนัยหนึ่ง นิวรณ์ คือ กิเลสที่ทำให้จิตมัวหมอง และกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีนั่นเอง

นิวรณ์ มีอยู่ 5 อย่าง² คือ

1. **กามฉันทะ** คือ ความรักใคร่ในทางกาม ความยินดีในกามคุณทั้ง 5 อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแก่ผู้ใด จิตใจก็เร่าร้อนประดุจดังไฟเผาจิตใจของบุคคลผู้นั้น

2. **พยาบาท** คือ ความปองร้าย ความอาฆาต การผูกพยาบาทอาฆาตปองร้ายนั้นเปรียบเสมือนไฟที่เผาผลาญจิตใจของเรามีให้สุขสงบ

3. **ถิ่นมิถะ** คือ ความท้อแท้ และความเกียจคร้าน กิเลส 2 ชนิดนี้เปรียบเสมือนเชือกที่จับต้นไม้หรือพืชผักให้เหี่ยวเฉาตาย เพราะเมื่อกิเลส 2 ชนิดนี้จับจิตใจของเรา จะทำให้เราท้อแท้และหมดกำลังใจที่จะทำความดี

¹ อรรถกถาพุทธทศกนิยาย มหานิทเทศ คุณัญญกสูตรตนิเทศ, มก. เล่ม 65 หน้า 303.

² ราสิสูตร, อังคุตตรนิกาย ปุญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 52 หน้า 126.

4. **อุทัจจกุกุจจะ** คือ ความฟุ้งซ่าน และความรำคาญ กิเลส 2 ประการนี้ ทำให้จิตใจหม่นหมอง ฟุ้งซ่าน หาความสุขใจไม่ได้ บางคนถึงกับเป็นโรคประสาทไปก็มี

5. **วิจิกิจฉา** คือ ความสงสัยลังเลใจ ไม่อาจตัดสินใจได้ ในแนวปฏิบัติ ผู้ที่มีความสงสัยลังเลใจ ไม่อาจตัดสินใจทำอะไรได้ ก็ไม่สามารถจะก้าวไปข้างหน้าได้ ไม่ว่าจะในด้านการดำรงชีวิต หรือในด้านการเจริญภาวนาก็ตาม สมควรกำจัดนิวรณ์ข้อนี้เสียจึงจะสามารถพัฒนาจิตให้สูงขึ้นได้

ที่ผ่านมา เราได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีพื้นฐานในการเจริญสมาธิภาวนาไปแล้ว ซึ่งเมื่อได้พิจารณาแล้วเราสามารถสรุปได้ว่า **แท้จริงการเจริญสมาธิภาวนาก็คือ การทำใจของเราให้หยุดนิ่งอยู่ในศูนย์กลางกายของตัวเอง** กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การดึงใจกลับเข้ามาสู่ภายใน ให้ใจอยู่กับเนื้อกับตัวของเรา ในอารมณ์ที่สบาย นี่คือวิธีการทำให้เกิดสมาธิอย่างง่ายๆ และก็เข้าถึงอย่างรวดเร็ว คือการดึงใจที่ซัดส่ายไปในอารมณ์ต่างๆ ในความคิดต่างๆ จะเป็นเรื่องครอบครัว ธุระกิจการงาน การศึกษาเล่าเรียน เรื่องสนุกสนานเฮฮา หรือเรื่องอะไรที่นอกเหนือจากนี้ก็ตาม ดึงกลับเข้ามาอยู่กับตัวของเรา ให้เรามีอารมณ์เดียว ใจเดียว พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ท่านใช้คำว่า **“ให้ความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ 4 อย่างนี้รวมหยุดเป็นจุดเดียว ในอารมณ์ที่สบาย ที่กลางกายของเรา”**¹ อย่างนี้เรียกว่า วิธีทำให้เกิดสมาธิ คือ ฝึกใจให้หยุดให้นิ่งอยู่ภายใน

สรุป

การเจริญภาวนาเป็นงานสำคัญของชีวิตที่ต้องทำควบคู่ไปกับการทำทานและการรักษาศีลการเจริญภาวนาเป็นของสากล เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสามารถประพฤติปฏิบัติได้ ไม่จำกัดว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติศาสนาใดก็ตาม การเจริญภาวนาเป็นการฝึกใจให้สงบหยุดนิ่งเป็นอารมณ์เดียว โดยปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง คือ วางใจให้หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างต่อเนื่อง เมื่อใจหยุดได้อย่างถูกส่วนแล้ว ก็จะเข้าถึงสภาวะธรรมที่ลุ่มลึกไปตามลำดับ กิเลสทั้งหลายจะหลุดร่อนออกไปจากใจ จนกระทั่งเกิดการเห็นอันวิเศษ ทำให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เข้าถึงธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิตได้ในที่สุด

¹ มูลนิธิธรรมกาย, **สาระสำคัญพระธรรมเทศนาพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อัลตรา พรีนติ้ง จำกัด, 2541), หน้า 2.

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 10 สาระสำคัญของการเจริญภาวนา จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 10 และทำกิจกรรมที่ 3
แล้วจึงศึกษาบทที่ 11 ต่อไป

บทที่ 11

วัตถุประสงค์และอานิสงส์ ของการเจริญภาวนา

เนื้อหาบทที่ 11

วัตถุประสงค์และอานิสงส์ของการเจริญภาวนา

11.1 วัตถุประสงค์ของการเจริญภาวนา

- 11.1.1 เพื่อให้ได้สุขในปัจจุบัน
- 11.1.2 เพื่อให้ได้สุขในสัมปรายภพ
- 11.1.3 เพื่อให้ได้สุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

11.2 อานิสงส์ของการเจริญภาวนา

- 11.2.1 ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง
- 11.2.2 ได้ฌานสมาบัติ
- 11.2.3 ได้วิปัสสนา
- 11.2.4 ได้นิโรธสมาบัติ
- 11.2.5 ได้ภพอันวิเศษ คือ อายตนิพพาน

11.3 ผู้เป็นต้นแบบในการเจริญภาวนา

การเจริญภาวนามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้สุขในปัจจุบัน เพื่อให้ได้สุขในสัมปรายภพ และเพื่อให้ได้สุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน ซึ่งเมื่อเราได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังด้วยวิธีการที่ถูกต้องแล้ว อานิสงส์ย่อมบังเกิดขึ้นแก่ตัวของเราโดยลำดับ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเจริญภาวนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจในอานิสงส์ของการเจริญภาวนาอย่างเป็นลำดับ

บทที่ 11

วัตถุประสงค์และอานิสงส์ของการเจริญภาวนา

พระลัมมะลัมพุทเธเจ้าตรัสว่า “ผู้ฉลาดควรพยายามเอาร่างกายที่มีความตาย มีความแก่อยู่เป็นนิตย์ และมีความเดือดร้อนด้วยกิเลสเป็นต้น แลกกับพระนิพพานที่มีแต่สันติ ไม่มีความตาย ไม่มีความแก่ และ ไม่มีความเดือดร้อนด้วยกิเลส เหมือนหนึ่งพ่อค้าที่แลกสินค้า ฉะนั้น”

การปฏิบัติให้ถึงพระนิพพานนั้น ต้องปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) อันเป็น ทางเอกสายเดียวที่จะทำให้หลุดพ้นจากกิเลสไปสู่พระนิพพาน ซึ่งการปฏิบัติจะได้ผลหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับ ว่าปฏิบัติได้ถูกวิธีหรือไม่ ถ้าผิดวิธี แม้ปรารถนาผลก็ไม่อาจได้รับผลนั้น ดังที่พระพุทธองค์ทรงอุปมาไว้ใน ภูมิขสูตร¹ ว่า

1. ต้องการน้ำมัน ไพล่ไปคั่นจากทราย
2. ต้องการน้ำมันโค ไพล่ไปริดจากเขาแม่โคลูกอ่อน
3. ต้องการเนยข้น ไพล่ไปเคี้ยวจากน้ำ
4. ต้องการไฟ ไพล่ไปเอาไม้สดมาสีกัน

ผู้เปรียบดังชนทั้ง 4 พวกนี้ ย่อมไม่ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ แต่อีก 4 พวก คือ

1. ต้องการน้ำมัน ก็คั่นจากเมล็ดงา
2. ต้องการน้ำมันโค ก็ริดจากนมแม่โคลูกอ่อน
3. ต้องการเนยข้น ก็เคี้ยวจากนมสั้ม
4. ต้องการไฟ ก็เอาไม้แห้งสีกัน

ชนเหล่านี้ย่อมได้รับผลจากการปฏิบัติ แม้ไม่หวังก็ต้องได้ เพราะปฏิบัติถูกจุด และถูกวิธี

11.1 วัตถุประสงค์ของการเจริญภาวนา

วัตถุประสงค์ของการเจริญภาวนาที่สอดคล้องสัมพันธ์กับเป้าหมายชีวิต ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 มี 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ได้สุขในปัจจุบัน
2. เพื่อให้ได้สุขในสัมปรายภพ
3. เพื่อให้ได้สุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

¹ ภูมิขสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 ข้อ 410-418 หน้า 103-108.

11.1.1 เพื่อให้ได้สุขในปัจจุบัน

คนเราทุกคนล้วนปรารถนาความสุขความสุขที่แท้จริงที่ไม่มีความทุกข์เจือปนต้องเริ่มต้นที่การเจริญภาวนา อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า การทำภาวนามีผลต่อการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

การทำสมาธิถือได้ว่าเป็นวิธีที่สำคัญต่อความเป็นไป และความเป็นอยู่ของทุกๆ คนที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่ามนุษย์เรานั้น ประกอบขึ้นด้วยส่วนสำคัญ 2 อย่างด้วยกัน คือ กายอย่างหนึ่ง และใจอย่างหนึ่ง ชีวิตจะดำเนินไปอย่างมีความสุขสมบูรณ์ได้ ย่อมขึ้นกับเงื่อนไขทางด้านร่างกาย และเงื่อนไขทางด้านจิตใจเข้ามาประกอบกัน การดูแลรักษาร่างกายให้มีความสุขความสบายนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น มนุษย์เราจึงต่างแสวงหาปัจจัย 4 และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ามาทำให้ชีวิตมีความสุขเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ต้องประสบความทุกข์ยากลำบากใดๆ และเพื่อให้ชีวิตมีความมั่นคง แต่แม้กระนั้น การดูแลรักษา จิตใจให้มีความสุขสบายอยู่ตลอดเวลา ยังถือว่าเป็นความจำเป็นยิ่งกว่ามากนัก

พระลัมมะลัมพุทเจ้าตรัสเอาไว้ชัดเจนว่า

“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ความสุขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น” ¹

ดังนั้น ถ้าหากจัดลำดับความสำคัญแล้ว ใจย่อมมาก่อนกายเสมอ ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” แม้ร่างกายจะมีความสุขสบาย พรั่งพร้อมด้วยคามคุณทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา มีทรัพย์สินเงินทองพร้อมสรรพ มีข้าทาสบริวารหญิงชายพร้อมมูล แต่ก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าบุคคลนั้นจะมีความสุขใจ ตรงกันข้าม บุคคลใดแม้ไม่ได้ครอบครองสมบัติพัสถานมากมาย มีเพียงปัจจัย 4 ที่พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้เท่านั้น บุคคลนั้นย่อมประสบความสุขเบื้องต้นในชีวิตแล้ว นั่นคือสุขจากการปราศจากความกังวล ห่วงใยในข้าวของเงินทอง และทรัพย์สินสมบัติทั้งหลาย คล้ายกับนกน้อยที่บินไปในอากาศ ที่มีเพียงปีกและหางเป็นภาระ ยิ่งบุคคลนั้นได้ทำภาวนา ได้ฝึกใจให้สงบ ให้หยุดนิ่งด้วยแล้ว เขาย่อมประสบกับความชุ่มชื่น เบิกบาน ผ่องใส ซึ่งได้เกิดขึ้นภายในใจของเขาเอง เป็นความสุขอันยิ่งใหญ่ ที่เงินทองไม่อาจซื้อหาได้ ดังที่พระภิกษุวิสุทฐิคุณได้กล่าวไว้ดังนี้

“ความสุขอันเกิดจากจิตสงบ เป็นความสุขที่ซื้อหาได้ด้วยยวราคากฎที่สุด แต่กลับมีคุณค่ามหาศาลยิ่งกว่าสมบัติพัสถานใดๆ ทั้งสิ้น ความสุขของจิตที่แท้จริง จะเกิดขึ้นกับบุคคลที่หมั่นฝึกฝนหรืออบรมจิตอยู่เสมอ”²

¹ ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ยมกวรรค, มก. เล่ม 40 ข้อ 11 หน้า 1.

² พระภิกษุวิสุทฐิคุณ และวิชัย สุธีรชานนท์, หลักการฝึกสมาธิและวิธีสอนการฝึกสมาธิระดับประถมและมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, 2535), หน้า 11.

ความสุขอันเกิดจากการทำภาวนาย่อมเกิดขึ้นกับผู้นั้นตลอดเวลาไม่ว่าเขาจะอยู่ในอิริยาบถใด ความสุขย่อมไปตามเขาเสมอ ดังเรื่องราวที่เจ้าชายหัตถกะ อาพวกะได้ทูลถามพระพุทธองค์ เมื่อครั้งที่ ทรงประทับบนลาดใบไม้ในป่าสิงสพวัน ใกล้ทางโค ซึ่งเป็นพื้นที่ขรุขระ ไม่สบาย ด้วยความห่วงใยว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้าบรรทมเป็นสุขอยู่หรือ พระพุทธเจ้าข้า?”

ซึ่งพระองค์ตรัสตอบไปว่า

“อย่างนั้น เจ้าชาย ตถาคตนอนเป็นสุข บรรดาคนที่นอนเป็นสุขในโลก ตถาคตเป็นคนหนึ่ง”¹

นั่นเพราะพระองค์มีใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขเออลันอยู่นั่นเองแม้กายจะลำบากแต่ใจก็เป็นสุขได้

อย่างไรก็ตาม ความสุขอันเกิดจากการเจริญภาวนา ที่ผู้ประพฤติปฏิบัติแต่ละคนจะได้รับนั้น ถือเป็นสิ่งที่ผู้นั้นจะพึงรู้พึงเห็นได้ด้วยตนเอง จะอาศัยให้ผู้อื่นทำให้นั้นไม่ได้ ดังปรากฏใน **ทุติยสันตสิทฺธิกสูตร**² ความว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ การที่ท่านทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจ(กิเลส)ที่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลุนั้นจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

11.1.2 เพื่อให้ได้สุขในสัมปรายภพ

นอกจากผู้เจริญภาวนาจะได้รับผลแห่งการปฏิบัติเป็นความสุขแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย ดังพุทธวจนะที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ หรือหลักการของชาวพุทธที่ว่า

“สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง

กุสะลัสสุปะสัมปะทา

สะจิตตะปะริโยทะปะนัง

เอตัง พุทธานะสาสะนัง”³

คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

¹ **หัตถกสูตร**, อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 474 หน้า 142.

² **ทุติยสันตสิทฺธิกสูตร**, อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 319 หน้า 678.

³ อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เรื่องพระวชิรสีฬพุทธเจ้า, มก. เล่ม 73 หน้า 601.

นี่เป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นถึงพุทธประสงค์ที่ว่า นอกจากเราจะต้องละเว้นจากความชั่ว หรือบาปอกุศล ทั้งปวง และหมั่นสั่งสมความดี สร้างบุญบารมีโดยทั่วๆ ไปแล้ว ทุกคนยังมีหน้าที่ที่สำคัญสำหรับชีวิตอีก อย่างหนึ่ง คือ การเจริญภาวนา ทำจิตของตนให้ผ่องใส ให้ห่างไกลจากกิเลสอาสวะต่างๆ ที่ทำให้ใจ เศร้าหมองไม่ผ่องใสอีกด้วย

ภารกิจสำคัญที่ขาดไม่ได้นี้ ไม่ใช่แต่เพียงพุทธศาสนิกชนเท่านั้นที่พึงยึดถือเป็นข้อปฏิบัติ หากแต่ เป็นหน้าที่ของชาวโลกทุกคนจะพึงศึกษาทำความเข้าใจ และน้อมมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลด้วย เพราะ ไม่ว่าเราจะมีเชื้อชาติ ศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม ล้วนแต่มีกิเลสอย่างเดียวกันนอนเนื่องอยู่ภายในใจ ทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าเราจะรู้หรือไม่รู้เท่านั้นเอง

เราจะสังเกตได้ว่าในตัวเรานั้นมีทั้งด้านที่ดี และด้านที่ไม่ดี จึงทำให้เราไม่อาจแสดงความดีที่มีอยู่ ในตัวของเรามากได้ทั้งหมดตลอดเวลา บางครั้งเราก็เผลอแสดงความไม่ดีไม่งามให้ปรากฏออกมาบ้าง นั่นก็เป็นเพราะว่ากิเลสที่ฝังอยู่ในใจของเรานั้น กำลังบังคับบัญชาให้เราไม่เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ทั้งๆ ที่เราปรารถนาจะทำดี แต่ก็ไม่อาจทำได้ หรือแม้ทำได้ แต่ก็ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นหนทางที่จะแก้ไข ก็คือการกำจัดกิเลสที่ฝังแน่นอยู่ภายในใจของเราให้หมดไป ซึ่งวิธีการที่ดีที่สุด ที่ปฏิบัติแล้วได้ผลจริง ก็คือ การเจริญภาวนานั้นเอง

เมื่อเราได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เช่นนี้แล้ว ย่อมได้รับความสุขเป็น เครื่องตอบแทน ใจจะปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีความบริสุทธิ์ผ่องใสขึ้นมาแทน มิใช่เฉพาะ ความสุขในภพชาติปัจจุบันที่เราเห็นนี้เท่านั้น แม้จะสังขารจากโลกนี้ไปแล้วก็ยังไปเสวยสุขอยู่ในทิพย์วิมาน ณ แดนสวรรค์ต่อไป เป็นความสุขอันเป็นทิพย์ที่ละเอียดประณีตยิ่งกว่าความสุขบนโลกมนุษย์นี้มากมายนัก ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า¹

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้จิตของบุคคลบางคนในโลกนี้ผู้มีจิต ผ่องใสด้วยจิตอย่างนี้แล้ว ถ้าในสมัยนี้บุคคลนี้พึงทำกาละไชร้ เขาพึงเกิดในสวรรค์ เหมือนเชียวมาไว้ ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตของเขาผ่องใส ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุแห่งจิตผ่องใสแล สัตว์บางพวกในโลกนี้เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

เพราะฉะนั้น อานุภาพแห่งใจที่มีความผ่องใสนั้น ไม่อาจจะนับจะประมาณได้ สามารถบันดาล ความสุขและความสมปรารถนาได้เป็นอัศจรรย์

¹ จิตตมยีสสูตร, ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, มก. เล่ม 45 ข้อ 199 หน้า 140.

11.1.3 เพื่อให้ได้สุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

ใช่แต่เพียงเท่านั้น การเจริญภาวนายังเป็นเหตุให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์ เข้าถึงสุขที่แท้จริงอีกด้วย ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “**นิพพานัง ปรมัง สุขัง**”¹ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

บุคคลใดก็ตามที่ตั้งความปรารถนาจะหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ หยุดวงจรการเวียนว่ายตายเกิดของตนเองในวัฏสงสารแล้ว การเจริญภาวนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง และมีความสำคัญอย่างที่สุด หากละทิ้งการทำสมาธิอย่างจริงจังแล้ว หนทางที่จะดับสิ้นซึ่งกองกิเลสเพื่อมุ่งสู่พระนิพพานจะเป็นไปไม่ได้เลย ดังหลักฐานที่ยกมาแสดงนี้

“ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีใจประกอบด้วยทริ โอตตปปะ มีปัญญาและสำรวมในศีล ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้นั้นแล เราเรียกว่ามีชีวิตเป็นสุขในวินัยของพระอริยเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน เขาได้ความสุขที่ไม่มีอาภิส ยังอุเบกขา (ในจุดตถกาม) ให้ดำรงมั่น ละนิวรณ์ 5 ประการ เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเป็นนิตย์ บรรลุฌานทั้งหลาย มีเอกัคคตาจิตปรากฏ มีปัญญารักษาตัว มีสติ จิตของเขาย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะทราบเหตุในนิพพานเป็นที่สิ้นสังโยชนทั้งปวงตามความเป็นจริง เพราะไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง”²

และอีกแห่งหนึ่ง ดังนี้

“ภิกษุอาศัยตระกูลแล้ว เสพปัจจัยมีจีวรเป็นต้น เจริญกัมมัฏฐาน พิจารณาในสังขารทั้งหลาย บรรลุพระอรหัต เป็นสุขด้วยโลกุตตรสุข ย่อมไปสู่ทิศ คือ นิพพานที่ยังไม่เคยไปได้ตามต้องการฉนั้น”³

เมื่อกล่าวถึงการบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว บุคคลที่จะเข้าถึงจุดตรงนั้นได้จะต้องสร้างบารมีอย่างทุ่มเทชีวิตจิตใจ ต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพัน แม้ว่าจะมีอุปสรรคมากมายเพียงใดมาขวางกั้นหนทางการบรรลุพระนิพพาน ก็หาได้มีความเกรงกลัว หวาดหวั่น ครั่นคร้ามไม่ หากแต่ยังคงมีจิตใจที่มั่นคงเด็ดเดี่ยวในมโนปณิธานที่ตนได้ตั้งเอาไว้อย่างดีแล้ว ยังคงมุ่งมั่นบำเพ็ญบารมีต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งถึงฝั่งแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ

บุคคลประเภทนี้จะมีความรักในบุญเป็นชีวิตจิตใจ และบุญที่จะละทิ้งไม่ได้เลย คือ บุญที่เกิดจากการเจริญภาวนา บุญนี้เท่านั้นที่จะนำพาเราไปสู่ความสำเร็จได้ ลำพังเพียงบุญที่เกิดจากการทำทาน หรือบุญที่เกิดจากการรักษาศีลเท่านั้นยังไม่เพียงพอ มิใช่ว่าบุญทั้งสองประการนั้นจะไร้ความสำคัญ หากแต่การเจริญภาวนานั้นเป็นบุญเฉพาะที่จะทำให้มุ่งไปสู่เป้าหมายอันสูงสุด คือ พระนิพพานได้

¹ มาคัณทียสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 20 ข้อ 287 หน้า 496.

² อโณสุตต, อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 316 หน้า 668.

³ จันทูปมสูตร, อรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรค, มก. เล่ม 26 หน้า 557.

11.2 อานิสงส์ของการเจริญภาวนา

การฝึกใจให้เกิดสมาธิ โดยทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ภายในกลางกายนี้ มีอานิสงส์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง
2. ได้ฉานสมาบัติ
3. ได้วิปัสสนา
4. ได้นิโรธสมาบัติ
5. ได้ภพอันวิเศษ คือ อายตนิพพาน

11.2.1 ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง

พระลัมมะลัมพุทเธเจ้าตรัสว่า “สุขอื่นจากความสงบย่อมนิไม่มี”¹

สุดยอดปรารถนาของมนุษย์ทั้งหลาย คือ ความสุข สมาธิสามารถทำให้เราเข้าถึงความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ทุกคนได้ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม สมาธิเป็นจุดกลางเชื่อมโยงในอิริยาบถหรือกิจกรรมต่างๆ เมื่อหยุดใจเข้าไปอยู่กับเนื้อกับตัวของเรา ในกึ่งกลางกายที่ยาววา หนา คีบ กว้าง คอกของเรแล้ว เราจะพบความอัศจรรย์ ว่าแหล่งกำเนิดแห่งความสุขทั้งมวลที่เราปรารถนานั้น อยู่ตรงนี้เอง และที่นี้ยังเป็นที่ตั้งที่แท้จริงของใจอีกด้วย

เมื่อเราได้พบความสุขที่เราเฝ้าแสวงหานั้นแล้ว เราจะเปรียบเทียบได้ว่าสิ่งที่เราเคยพบเจอมา นั้นเป็นแค่เพียงความสนุก หรือความเพลินเพียงชั่วครั้งชั่วคราว วูบวาบแล้วก็หายไป ถ้าจะเป็นความสุข ก็เป็นได้เพียงความสุขเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้นเอง ไม่ใช่ความสุขอันยิ่งใหญ่หรือที่เราปรารถนา เราจะสังเกตได้ว่าเราเบื่อง่าย ไม่ว่าจะได้ของถูกใจ คนถูกใจ หรืออะไรต่างๆ ที่ถูกใจก็ตาม จะถูกใจเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่นานก็เบื่อหน่าย จะแสวงหาของในอุดมคติหรือคนในอุดมคติที่จะทำให้เราได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง ถึงความเต็มเปี่ยมในชีวิตอย่างสมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์นั้นเป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้นจะสังเกตได้ว่าเมื่อเรายังไม่พบความสุขที่แท้จริง ใจก็จะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงนั้น ก็คือการแสวงหานั้นเอง แสวงหาในสิ่งที่ดีกว่า ประณีตกว่า ประเสริฐกว่า จนกระทั่งถึงที่สุดแล้วไม่ต้องแสวงหาอีก คือ การเข้าถึงความสุขที่แท้จริง

แต่เนื่องจากความรู้ของเราจำกัด เมื่อเกิดมาในโลกแล้วเห็นใครครอบครองสิ่งใด ก็มักจะคิดว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ เราจึงอยากได้ อยากมี อยากเป็นอย่างนั้น ทุ่มเททั้งชีวิต เพื่อแสวงหาอย่างนั้น โดยเข้าใจผิดว่าสิ่งนั้นจะให้ความสมบูรณ์แก่ชีวิต เมื่อพบแล้วไม่นานก็เบื่อ พอเบื่อก็เปลี่ยนแปลงแสวงหากันต่อไป สิ่งที่เราพบเจอนั้นก็เป็นความสุขเพียงนิดเดียว แต่มีทุกข์มาก ต้องคอยแก้ปัญหาต่างๆ นานา นี่คือสัญญาณที่แสดงให้เราเห็นว่า เรายังไม่พบของจริง

¹ ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท สุวรรณค, มก. เล่ม 42 ข้อ 25 หน้า 360.

แต่เมื่อเราทำภาวนา โดยการนำใจของเรากลับเข้ามาสู่ที่ตั้งดั้งเดิมของใจ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด แห่งความสุขที่แท้จริงภายใน อย่างที่พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนีได้สอนเอาไว้ว่า ให้นำความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ มารวมหยุดเป็นจุดเดียวที่กลางกายนี้แหละ จึงจะพบความสุขที่แท้จริงได้ เป็นสิ่งที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งใครก็ตามที่เข้าถึงก็จะรู้ได้ด้วยตัวของตัวเอง ที่ท่านเรียกว่าเป็น “ปัจฉัตตัง”

ดังนั้น เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการทำภาวนาในเบื้องต้นก็คือ ต้องการให้ได้รับความสุข เมื่อเราได้เข้ามาสู่แหล่งของความสุขภายในที่แท้จริงบ่อยๆ แม้ในอิริยาบถต่างๆ ไม่ว่าจะนั่ง นอน ยืน เดิน หรือทำอะไรก็ตามแต่ เราก็จะมีความสุข เพราะใจของเราเป็นสุข ถ้าใจไม่สบาย แม้จะมีที่นั่งอย่างดีเพียงใดก็ตาม นั่งก็ไม่เป็นสุข จะนอนบนฟูกหลายๆ ชั้นให้นุ่มนวล ก็ไม่เป็นสุข เพราะใจเรายังไม่เป็นสุข ใจยังป่วย ใจยังไม่สบาย เมื่อเรากลับไปสู่แหล่งของความสุขภายใน ความสุขนั้นจะขยายไปยังทุกส่วน ทุกอณูเนื้อของร่างกายเรา แม้จะนั่งอยู่บนอาสนะเพียงบางๆ แคบๆ แค่ 1 ตารางเมตร ก็มีความสุข เพราะใจของเรามีความสุข

11.2.2 ได้ฌานสมาบัติ

เมื่อทำภาวนาจนใจหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกายอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ไม่ช้าก็จะเข้าถึงฌานสมาบัติ จะพบกายต่างๆ ที่ซ่อนอยู่ภายใน ได้แก่ กายที่เป็นที่ตั้งแห่งปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ตามลำดับ จะมีอารมณ์เดียว คือ อารมณ์ที่เป็นสุข นิ่งอยู่ภายในกายต่างๆ เรียกว่า ได้ ฌานสมาบัติ¹

อารมณ์ดี อารมณ์เดียว อารมณ์สบายนี้เป็นสิ่งที่หาได้ยากมาก จะต้องมียูนิในผู้ที่มีใจหยุดนิ่งอย่างสมบูรณ์แล้วเท่านั้น เมื่อทำได้เช่นนี้จะมีอารมณ์เดียว ไม่ซัดส่าย ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลน อุปมาเหมือนกับภูเขาศิลาแท่งทึบ ลมพายุพัดมาทุกทิศทุกทางก็ไม่ทำให้หวั่นไหวได้ เพราะฉะนั้นอารมณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาจะกระทบกระเทือนให้เกิดความยินดียินร้ายอย่างไรก็ได้

11.2.3 ได้วิปัสสนา

วิปัสสนา แปลว่า การเห็นแจ้ง การเห็นอย่างวิเศษ การเห็นที่แตกต่างจากสิ่งที่เคยเห็น คือ ของที่อยู่ในที่ลึก มีดๆ มีวๆ สลัวๆ สามารถดึงออกมาสู่ที่แจ้งได้หมด ความไม่รู้จริงอันใดทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของเรา ตั้งแต่ตัวเราคือใคร ประกอบด้วยอะไร มาจากไหน มาทำไม อะไรคือเป้าหมายของชีวิต และได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตนั้นแล้ว การเห็นอย่างนี้เรียกว่า วิปัสสนา

วิปัสสนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อใจหยุดจนกระทั่งเข้าถึงกายธรรม คือ ถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ จะมีความเห็นไปตามความเป็นจริงด้วยธรรมลักษณะของธรรมกาย มีความรู้ไปตามความเป็นจริงด้วย

¹ สรุปความจาก มรคกรรมของหลวงพ่อดอกน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 269.

ญาณทัสสนะของธรรมกาย¹ จะมีความรู้ และความเห็นอย่างนี้เป็นปกติ คือ สิ่งใดที่ไม่เที่ยงก็เห็นว่ามันไม่เที่ยง สิ่งใดที่เที่ยงก็เห็นว่ามันเที่ยง สิ่งใดเป็นสุขก็เห็นว่ามันเป็นสุข สิ่งใดเป็นทุกข์ก็เห็นว่ามันเป็นทุกข์ เห็นตลอดหมด ไม่ใช่เห็นครั้งๆ กลางๆ เพราะความรู้ที่นั่นสมบูรณ์แล้ว

11.2.4 ได้นิโรธสมบัติ

นิโรธสมบัติจะบังเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์เมื่อใจร้อนจากกิเลสอาสวะทั้งมวล กิเลสทั้ง 3 ตระกูล ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง จะหลุดร้อนไปหมด สังโยชน์เบื้องต่ำ และเบื้องสูงจะหลุดหมด ใจใส กระจางสว่างเต็มเปี่ยม ใจไม่มีอะไรเหนียวรั้งเลย

นิโรธ แปลว่า หยุด เป็นการหยุดที่แตกต่างจากทางโลก คือ หยุดแล้วไป หยุดแล้วเคลื่อนเข้าไปสู่ ภายใน ไปสู่แหล่งแห่งบรมสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ขอบข่ายของธรรมจักขุ และญาณทัสสนะก็จะขยายกว้างออกไปอีก ความรู้และความเห็นก็จะขยายกว้างยิ่งขึ้นกว่าเดิม

11.2.5 ได้ภพอันวิเศษ คือ อายตนิพพาน

อายตนิพพานเป็นภพที่วิเศษยิ่งไปกว่าภพทั้งปวง ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด มีแต่ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว ผู้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะที่ครอบงำทั้งปวง มีแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ

11.3 ผู้เป็นต้นแบบในการเจริญภาวนา

การเจริญภาวนานั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในวิสัยที่มนุษย์ทุกๆ คนพึงปฏิบัติได้ เมื่อตัดสินใจและได้ลงมือ ปฏิบัติอย่างถูกหลักวิชาแล้ว ย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติทุกคน ไม่มียกเว้น เพียงแต่อาจจะช้าหรือเร็วกว่ากันเท่านั้น

ผู้ที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องนี้ ก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ยังเสวยพระชาติเป็น พระโพธิสัตว์ พระองค์สั่งสมบารมีทุกรูปแบบ แต่ที่สำคัญที่พระองค์ไม่เคยละทิ้งเลยก็คือ การฝึกใจให้สงบนิ่ง มั่นคง พระองค์มีความเพียรในการทำเช่นนี้มาตลอดทุกภพทุกชาติ และในที่สุดผลแห่งความเพียรก็ ปรากฏ ในวันที่พระองค์ประทับนั่ง ณ โพธิบัลลังก์ ดังหลักฐานที่ยกมาแสดงนี้ ²

พระโพธิสัตว์ทรงกระทำลำตันโพธิ์ไว้เบื้องปฤษฎางค์หันพระพักตร์ไปทาง
ทิศตะวันออก ทรงมีพระมนัสมั่นคง ทรงนั่งคู้ปราชิตบัลลังก์ ซึ่งแม้ฟ้าจะ
ผ่าลงมาถึงร้อยครั้งก็ไม่แตกทำลาย โดยทรงอธิษฐานว่า

¹ สรุปลงความจาก มรดกธรรมของหลวงพ่อดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี),
(กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 11.

² อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 143.

“เนื้อและเลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปหมดสิ้น จะเหลือแต่หนังเอ็น และกระดูก ก็ตามที่ เรายังไม่บรรลुพระสัณเฑาะฐโพธิญาณ จักไม่ทำลายบัลลังก์นี้”

และด้วยอานุภาพของการเจริญภาวนาที่พระองค์สั่งสมอบรมมานานนับภพนับชาติไม่ถ้วน ทำให้พระองค์ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัณเฑาะฐพุทธเจ้าในที่สุด

บุคคลสำคัญอีกผู้หนึ่ง ที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบในการเจริญภาวนา และนับได้ว่าอยู่ในยุคสมัยเดียวกันกับเราก็คือ พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ (สด จนฺทสโร) ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย ท่านเป็นผู้ที่รักการปฏิบัติธรรมเป็นชีวิตจิตใจ หลังจากที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่ออายุ 22 ปีแล้ว รุ่งขึ้นท่านก็ทำภาวนาทุกวันไม่เคยขาด ศึกษาทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติควบคู่กันไป จนกระทั่งกลางพรรษาที่ 12 นั้นเอง ความเพียรที่ท่านสั่งสมมาก็ผลัดผล ท่านได้ทวนระลึกขึ้นว่า

“ในเมื่อเราตั้งใจจริงๆ ในการบวช จำเดิมอายุสิบเก้า เราได้ปฏิญาณตนบวชจนตาย ขออย่าให้ตายในระหว่างก่อนบวช บัดนี้ก็ได้บอกลามมาถึง 15 พรรษา ย่างเข้าพรรษานี้แล้ว ก็พอแก่ความประสงค์ของเราแล้ว บัดนี้ของจริงที่พระพุทธเจ้าท่านรู้ท่านเห็น เราก็งงไม่ได้บรรลุ ยังไม่รู้ไม่เห็น สมควรแล้วที่จะต้องกระทำอย่างจริงจัง”¹

เมื่อตกลงใจได้ดังนี้แล้ว วันนั้นเป็นวันกลางเดือน 10 ก็เริ่มเข้าโรงอุโบสถแต่เวลาเย็น ตั้งสัจจอธิษฐานแนนอนลงไปว่า

**“ถ้าเรานั่งลงไปครั้งนี้ ไม่เห็นธรรมที่พระพุทธเจ้าต้องการ
เป็นอันไม่ลุกจากที่นี้จนหมดชีวิต”²**

ด้วยความตั้งใจจริงนั้น ท่านจึงได้เข้าถึงธรรมในวันนั้นเอง พร้อมกับเปล่งอุทานว่า

“คัมภีร์โรจายัง ธรรมเป็นของลึกถึงเพียงนี้ ใครจะไปคิดคาดคะเนเอาได้
พันวิสัยของความตรึก นึกคิดอยู่ก็เข้าไม่ถึง ที่เข้าถึงต้องทำให้รู้ตรึก รู้นึก รู้คิดนั้น
หยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ถ้าไม่ดับแล้วไม่เกิด
ตรองดูเถิดท่านทั้งหลาย นี่เป็นของจริง หัวต่อมีเป็นอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ถูกส่วนดังนี้
ก็ไม่มีไม่เป็นเด็ดขาด”

นี่จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า ธรรมะของพระสัณเฑาะฐพุทธเจ้านั้นมีจริง ดีจริง และเข้าถึงได้จริง ขอ

¹ วโรพร (นามแฝง), ตามรอยพระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำ), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟองทองเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด, 2543), หน้า 8.

² สิงหล (นามแฝง), พระมงคลเทพมุนี มหาปูชนียาจารย์, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด, 2545), หน้า 12.

เพียงเราเอาจริงกับการปฏิบัติ ย่อมได้รับผลสำเร็จอย่างแน่นอน เพราะของจริงย่อมคู่กับคนจริง

สรุป

ดังนั้น การเจริญภาวนาจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของเรา ทั้งในภพนี้และภพหน้า เมื่อใดที่เราลงมือเจริญภาวนา ความสุขย่อมบังเกิดขึ้นภายในใจของเรา เป็นความสุขที่มวลมนุษย์ทั้งหลายต่างแสวงหา ความสำคัญของการเจริญภาวนาข้อสำคัญที่สุด คือ เป็นหนทางสายเดียวที่มุ่งสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบความสุขที่แท้จริงที่ไม่มีทุกข์เจือปนอยู่เลย เพราะฉะนั้นการเจริญภาวนาจึงเป็นงานสำคัญของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรีบลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งในไม่ช้า ผลอันเลิศแห่งการปฏิบัติย่อมบังเกิดแก่ท่านอย่างแน่นอน

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 11 วัตถุประสงค์และอานิสงส์ของการเจริญภาวนา จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 11 และทำกิจกรรมที่ 3
แล้วจึงศึกษาบทที่ 12 ต่อไป

บทที่ 12
ทาน ศีล ภาวนา
คือ บทสรุปของวิถีชีวิต
ที่ถูกต้อง

เนื้อหาบทที่ 12

ทาน คีล ภาวนา คือบทสรุปของวิถีชีวิตที่ถูกต้อง

12.1 จุดเริ่มต้นของความดีงาม

12.1.1 สัมมาทิฏฐินำไปสู่ความสุขที่แท้จริง

12.1.2 สัมมาทิฏฐิกับการตั้งเป้าหมายชีวิต

- เป้าหมายชีวิตระดับต้น
- เป้าหมายชีวิตระดับกลาง
- เป้าหมายชีวิตระดับสูง

12.2 กิเลสและวิธีการเอาชนะ

12.2.1 กิเลสเป็นเครื่องขวางกั้นการเกิดสัมมาทิฏฐิ

12.2.2 วิธีการเอาชนะกิเลส

12.3 วัตถุประสงค์ของทาน คีล ภาวนา

- เพื่อให้ได้ความสุข
- เพื่อให้รักการทำความดีจนเป็นนิสัย
- เพื่อกำจัดอาสวะกิเลส

12.4 ผลแห่งทาน คีล ภาวนา

- ทรัพย์สมบัติ
- รูปสมบัติ
- คุณสมบัติ

12.5 ทาน คีล ภาวนา คือการสร้างบารมี

12.5.1 ทานเป็นก้าวแรกของการสร้างบารมี

12.5.2 การรักษาศีล เป็นบารมี

12.5.3 การออกบวชเพื่อเจริญภาวนา เป็นบารมี

1. มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วมีความจำเป็นต้องปลูกฝังสัมมาทิฐิ เพื่อจะนำไปสู่การตั้งเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้อง
2. วิธีการสำคัญที่ทำให้บรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตในทุกระดับได้ คือ การสั่งสมบุญด้วยการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ความสุข เพื่อให้รักการทำความดีจนเป็นนิสัย และเพื่อกำจัดอาสวกิเลส เมื่อได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จึงจะเรียกว่า เป็นการสร้างบารมีเพื่อบูชาพระนิพพาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และมีแนวทางที่จะนำ ทาน ศีล ภาวนา มาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งกลายเป็นนิสัยได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบ และเข้าใจ รวมทั้งสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ทาน ศีล ภาวนา” “การสร้างบารมี” และ “เป้าหมายชีวิต” ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 12

ทาน ศีล ภาวนา คือบทสรุปของวิถีชีวิตที่ถูกต้อง

12.1 จุดเริ่มต้นของความดีงาม

คนเราเมื่อเกิดมาในโลกนี้ ล้วนปรารถนาให้วิถีชีวิตของตนมุ่งไปสู่ความเจริญ อยากให้ชีวิตของตนดีงาม มีความสุข เพราะชีวิตที่มีความสุขนั้น จะส่งผลให้เกิดสิ่งดีๆ ตามมาอีกมากมาย หนทางที่จะทำให้ความสุขบังเกิดขึ้นในชีวิตนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ยากเย็นอะไร ความสุขจะมีขึ้นได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับใจเป็นสำคัญใจของผู้ใดสะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใส ความสุขย่อมบังเกิดขึ้นกับผู้นั้นได้เสมอ

ใจจะสะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใสได้นั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากเลย อยู่ในวิสัยที่เราสามารถทำได้ โดยเริ่มต้นที่การทำความเห็นหรือความเข้าใจให้ถูกต้องในเรื่องโลก เรื่องชีวิต เรื่องบุญ เรื่องบาป คือ เป็นสัมมาทิฐิบุคคลนั่นเอง

12.1.1 สัมมาทิฐินำไปสู่ความสุขที่แท้จริง

บุคคลผู้มีสัมมาทิฐิเกิดขึ้นในใจ ย่อมมีความสุขอย่างเปี่ยมล้นในการดำเนินชีวิต เพราะเขามีความเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างไปตามความเป็นจริง ย่อมจะมองโลกได้อย่างถูกต้องตามที่ควรจะเป็น แตกต่างจากผู้ที่ยังไม่เป็นสัมมาทิฐิ เขาย่อมมีความเข้าใจถูกต้องที่ยังไม่สมบูรณ์ เข้าใจแต่เพียงบางส่วน เหมือนกับมองเห็นสิ่งของแต่เพียงบางด้าน บางมุม มองเห็นไม่รอบด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ ทิฐิหรือความเห็นในเรื่องการใช้ชีวิตของเขาย่อมขาดตกบกพร่องไป จะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับของสัมมาทิฐิในใจของเขาเองว่ามากน้อยเพียงใด ซึ่งตรงนี้จะส่งผลอย่างสำคัญต่อความคิดหรือทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต และจะมีผลกระทบต่อการแสดงออกทางด้าน คำพูด และการกระทำต่อไปอีก

ผู้มีสัมมาทิฐิที่ไม่สมบูรณ์นั้น แม้จะมีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ โหราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือศาสตร์ใดๆ ก็ตาม บางคนอาจมีความสามารถถึงขั้นประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือที่มีความทันสมัยทางเทคโนโลยีได้ แต่ถ้าหากเขายังขาดความรู้ที่เป็นสัมมาทิฐิแล้ว ย่อมมีโอกาสเสมอที่จะตัดสินใจผิดพลาดในเรื่องของการใช้ชีวิต ดังมีตัวอย่างให้เราเห็นเป็นระยะๆ เช่น นักเรียนติดยาเสพติด นักศึกษาขายประเวณี การทุจริตคอร์รัปชัน การหลอกลวงขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต ไปจนถึงสงครามระหว่างประเทศ เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเกิดจากกลุ่มผู้มีการศึกษาแต่ขาดสัมมาทิฐิทั้งสิ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย เป็นทุกข์ทั้งกายและใจ ทั้งแก่ตัวของเขาเอง บุคคลรอบข้าง และอาจมีผลกระทบไปถึงสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

อุปมาเหมือนเรือที่กำลังจมลงท่ามกลางมหาสมุทร วิชาความรู้ใดๆ ในโลกล้วนไม่สามารถช่วย ชีวิตเอาไว้ได้เลย มีเพียงผู้ที่ว่ายน้ำเป็นเท่านั้น ที่พอจะเอาชีวิตรอดได้ ฉะนั้น ท่ามกลางทะเลแห่งสังสารวัฏ อันเต็มไปด้วยความทุกข์ ผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยสัมมาทิฐิ ย่อมนำพาตนเองให้รอดพ้นจากห้วงทุกข์ ประสบ กับความสุขที่แท้จริงได้ ฉะนั้น

ดังนั้น สัมมาทิฐิจึงมีอำนาจพาไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้ บุคคลใดปรารถนาความสุขที่ แท้จริง แล้ว พึงศึกษาและกระทำสัมมาทิฐิให้บังเกิดขึ้น

12.1.2 สัมมาทิฐิกับการตั้งเป้าหมายชีวิต

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ให้ความหมายของสัมมาทิฐิไว้อย่างน่าคิด ว่า **สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาไปสู่การตั้งเป้าหมายชีวิต**¹

ความสุขเป็นยอดปรารถนาของทุกๆ ชีวิต มนุษย์ทุกคนเมื่อมีชีวิตอยู่ ย่อมทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้ชีวิตหลังความตาย มนุษย์ก็ยังคาดหวังให้ตัวเองประสบความสำเร็จในภพเบื้องหน้า และในภพชาติต่อไป มนุษย์ก็ยังคงคิดคำนึงถึงความสุขปรารถนาความสุขที่มากยิ่งขึ้นไปที่ไม่มิทุกข์เจือปนอยู่เลย ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า พระนิพพาน

เมื่อเป็นเช่นนี้ เป้าหมายชีวิตจึงแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ²

1. เป้าหมายชีวิตระดับต้น เป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ไม่ตกเป็นภาระแก่ใคร ที่เรียกว่า ตั้งฐานะหรือตั้งตัวได้ ด้วยการประกอบอาชีพสุจริต หรืออาชีพที่ถูกต้อง เพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัว มารดา บิดา และบริวาร ให้มีความสุขพอสมควรในชาตินี้ โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับอาชีพทุจริต ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม จมอยู่ในอบายมุข และอกุศลกรรมทั้งปวง จะเรียกว่าเป็นเป้าหมายระดับบนดินก็ได้

2. เป้าหมายชีวิตระดับกลาง เป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อให้ได้โอกาสไปถือกำเนิดในสุคติโลกสวรรค์หลังจากที่ละโลกไปบุคคลที่ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิอย่างมั่นคงสม่ำเสมอต่างรู้แล้วว่าสัวโลกตายแล้วไม่สูญ ยังจะต้องเดินทางต่อไปอีก และรู้ด้วยว่าการบำเพ็ญกุศลธรรมทุกรูปแบบ เว้นขาดจากอกุศลกรรมทั้งปวง และทุ่มเทเวลาเจริญภาวนา เพื่อการทำให้ผ่องใสเท่านั้น จึงจะมีโอกาสบรรลุเป้าหมายระดับกลาง หรือระดับบนฟ้าได้

3. เป้าหมายชีวิตระดับสูง เป็นเป้าหมายชีวิตเพื่อมุ่งความหลุดพ้นจากอำนาจของความบีบคั้นของกิเลส หลุดพ้นจากอำนาจของอวิชชาและพญามารอย่างถาวร ทำให้ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก คือ บรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายของสมณพราหมณ์ ผู้ตั้งอยู่ในโลกุตตรสัมมาทิฐิ ผู้ครองเรือนยากที่จะมีโอกาสบรรลุเป้าหมายระดับสูงนี้ อาจเรียกว่า เป้าหมายเหนือฟ้าก็ได้

¹ พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), **เข้าไปอยู่ในใจ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เซอร์กราฟฟิค, 2546), หน้า 90.

² พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), **เข้าไปอยู่ในใจ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เซอร์กราฟฟิค, 2546), หน้า 91-92.

ถึงแม้เป้าหมายชีวิตในระดับที่ 3 จะทำได้ยาก แต่ถึงอย่างไร บุคคลก็ควรตั้งเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับพร้อมกันไป ทั้งนี้เพราะฆราวาสที่ตั้งอยู่ในโลกียสัณมาทิสถียอย่างมั่นคงสม่ำเสมอ ย่อมมีโอกาสบรรลุเป้าหมายระดับต้นในชาตินี้ และบรรลุเป้าหมายระดับกลางในโลกหน้าเป็นผลพลอยได้

ขณะที่เป็นฆราวาส ถ้ามีความตั้งใจจริงและมีอินทรีย์แก่กล้า¹ แล้วตัดใจออกบวชเมื่อใดก็ตาม ถ้าได้มีโอกาสพบกัลยาณมิตร เช่น พระลัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์ ก็อาจบรรลุเป้าหมายชีวิตระดับสูงได้ แม้จะยังไม่หลุดพ้นจากกิเลสอย่างเด็ดขาดในชาตินี้ ก็อาจก้าวขึ้นสู่ความเป็นอริยบุคคลระดับใดระดับหนึ่งได้

12.2 กิเลสและวิธีการเอาชนะ

12.2.1 กิเลสเป็นเครื่องขวางกั้นการเกิดสัมมาทิฐิ

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทนำ ว่าอุปสรรคอย่างสำคัญที่ขวางกั้นไม่ให้คนเราเกิดสัมมาทิฐิขึ้นได้ คือ กิเลส กิเลสเครื่องเศร้าหมองที่เป็นตัวบั่นทอนคุณภาพใจของเรานั้น อุปมาเหมือนกับเชื้อโรคที่เป็นเหตุให้เราเจ็บไข้ไม่สบาย ซึ่งเชื้อโรคนั้นยังแบ่งออกได้เป็นอีกหลายชนิด แต่ละชนิดก็ก่อให้เกิดโรคที่มีอาการแตกต่างกันไป กิเลสในใจคนก็เช่นกัน มีประเภทที่แตกต่างกันถึง 3 ชนิด คือ

1. โลภะ คือ ความโลภ ความอยากได้ของผู้อื่น
2. โทสะ คือ ความโกรธ ความพยาบาท อาฆาตผู้อื่น
3. โมหะ คือ ความหลง ความไม่รู้ไปตามความเป็นจริง

12.2.2 วิธีการเอาชนะกิเลส

วิธีการที่จะเอาชนะกระแสกิเลสทั้ง 3 ชนิดนี้ได้ จะต้องสั่งสมบุญให้มากที่สุด เพราะบุญเป็นเครื่องชำระล้างจิตใจให้ใสสะอาด เมื่อบุญเกิดขึ้นแล้วย่อมทำหน้าที่ชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีออกจากใจ กิเลสเครื่องเศร้าหมองต่างๆ ที่ฝังอยู่ภายในใจก็จะค่อยๆ หลุดร่อนออกไปด้วยอำนาจแห่งบุญ ใจจะมีพลังกำลังที่จะดึงดูดสิ่งดีๆ เข้ามาแทนที่ นับจากนี้ไปเราจะได้พบแต่สิ่งที่ดีงาม เมื่อพบคนก็จะพบแต่คนดี เมื่อได้ของก็จะได้แต่ของที่ดี นี่ก็โดยอาศัยใจที่มีบุญหล่อเลี้ยงนั่นเอง เหตุแห่งการเกิดบุญ หรือทางมาแห่งบุญ มี 3 ประการ ได้แก่

1. ทาน คือ การให้ การเสียสละสิ่งของต่างๆ ของตน หรือให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อกำจัดโลภะ

¹ อินทรีย์แก่กล้า หมายถึง ใจที่ได้รับการพัฒนาจนมีคุณภาพสูง ซึ่งมีผลให้ 1) มีศรัทธา คือ เข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างลึกซึ้ง 2) มีวิริยะ คือ มีใจเข้มแข็ง พร้อมที่จะต่อสู้อุปสรรคทั้งมวล 3) มีสติ คือ มีความรู้ตัวเป็นอย่างดี ไม่เผลอเผลอได้ง่ายๆ 4) มีสมาธิ คือ มีจิตใจมั่นคง ไม่วอกแวก เมื่อประสบปัญหาต่างๆ 5) มีปัญญา คือ มีความเข้าใจโลกและชีวิตอย่างลึกซึ้ง

2. **ศีล** คือ ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุกประการ เพื่อกำจัดโทษ
3. **ภาวนา** คือ การฝึกใจให้สงบหยุดนิ่ง เพื่อกำจัดโมหะ

12.3 วัตถุประสงค์ของท่าน ศีล ภาวนา

เมื่อถึงตรงนี้เราพอจะทราบถึงความจำเป็นที่ต้องทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาแล้ว ซึ่งพอจะสรุปถึงสาเหตุหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องทำได้ดังนี้

1. เพื่อให้ได้ความสุข
2. เพื่อให้เกิดความรักในการทำมาตายเป็นนิสัย
3. เพื่อกำจัดอาสวกิเลส

● เพื่อให้ได้ความสุข

ทาน หรือการให้ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ทุกชีวิต ไม่ว่าผู้รับจะเป็นใครก็ตาม การให้จะช่วยแก้ไขปัญหา ที่หนักทำให้เบา ที่วุ่นวายเคร่งเครียดทำให้ผ่อนคลาย ทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นอีกด้วย

การให้นั้น ยิ่งให้ก็ยิ่งได้ ที่ให้แล้วจะไม่ได้เป็นไม่มี เพียงแต่ว่าการได้มานั้นหลากหลายรูปแบบ จนบางครั้งทำให้แยกแยะไม่ถูก แต่อย่างไรก็ตาม ที่สัมผัสได้ชัดก็คือ ทุกครั้งที่ให้ เราจะได้ความสบายใจ ความสุขใจ และเมื่อนั้นความสะอาด บริสุทธิ์จะเกิดขึ้นในใจของเรา

ถ้าปราศจากการให้หรือการเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจแล้ว ก็เป็นการยากยิ่งที่คนเราจะพ้นทุกข์พบสุขที่แท้จริงได้ เพราะต้นเหตุของความทุกข์ยาก ก็คือ ความโลภ ความอยากได้สุขที่เนื่องด้วยสิ่งภายนอก จนทำให้ชีวิตต้องดิ้นรนแสวงหาทุกวิถีทาง อันก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย ความอยากนั้นจะไม่มีทางหมดไปได้เลย หากเราไม่เริ่มต้นด้วย **การให้**

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้เราพิจารณาถึงความจริงของชีวิตอยู่เสมอว่า **สรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน มีเกิด แก่ เจ็บ และตายไปเป็นธรรมดา** จึงควรที่เราจะใช้ชีวิตที่มีอยู่นั้นให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยนำสิ่งต่างๆ ที่เรามีออกมาทำประโยชน์ โดยไม่เพียงเฉพาะให้เกิดประโยชน์ตน ยังจะต้องเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคมอีกด้วย เพราะสมบัติสิ่งของต่างๆ ที่ถูกสมมติว่าเป็นของเรานั้น แท้จริงแล้วเราเป็นเพียงผู้รักษาและมีสิทธิ์ใช้สมบัติได้ต่อเมื่อเรามีชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อเราตายไปสมบัตินี้ก็เปลี่ยนเจ้าของ ไม่สามารถติดตามเราไปได้

เมื่อเราโชคดีมีชีวิต ได้มนุษย์สมบัติ พอที่จะหยิบยื่นอะไรให้กันได้บ้างก็ควรให้ เริ่มตั้งแต่ให้รอยยิ้ม ให้ความปรารถนาดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้โอกาส ให้กำลังใจในการทำความดีแก่คนรอบข้าง แล้วเราจะรู้ว่า **ความดีนั้นทำได้ไม่ยากเลย** ทั้งยังก่อให้เกิดความสุขอีกมากมาย

ความสุขจากการให้ เป็นความสุขที่กว้างขวาง เป็นความสุขที่ยั่งยืน ทำให้ใจเราสูงขึ้น กว้างขึ้น เหตุเพราะเราเริ่มที่ใจ ใจที่มุ่งมั่นสู่ความใส ความสะอาด บริสุทธิ์ เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพและชีวิตที่มีคุณภาพที่ดีนั้น จะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ อื่นๆ ในสังคมอีก

ศีล คือ มนุษยธรรมอันมีอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การรักษาศีล นำมาซึ่งความสมปรารถนาในสิ่งที่ดั่งามทุกประการ เป็นความดั่งามที่ยั่งยืน และเพื่อแผ่กว้างขวาง สร้างสันติสุขให้กับโลกได้ นอกจากนี้ ศีลยังช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิต ทั้งปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งปัญหาส่วนตัวและส่วนรวม จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีปัญหาใดในโลกที่ศีลไม่อาจแก้ไขได้

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่แม้มนุษย์ทั้งหลายจะรู้ว่าศีลนั้นมีคุณค่า ต่างคนต่างปรารถนาจะคบหากับผู้ที่รักษาศีล แต่มนุษย์กลับละเลยที่จะรักษาศีลของตนเอง จึงเป็นเหตุให้ความเดือดร้อนวุ่นวายไม่เคยจางหายไปจากโลกนี้เลย

ทั้งที่การรักษาศีลนั้นสามารถทำได้ง่ายตายโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงไม่ต้องใช้ทรัพย์สินเงินทอง ไม่ต้องใช้วิชาความรู้ใดๆ ขอเพียงแต่มีใจที่ดั่งามเท่านั้น

เพราะการรักษาศีลเป็นการทำบุญด้วยใจ อาศัยใจที่เข้มแข็ง อดทน มั่นคงในความปรารถนาดี ต่อตนเองและผู้อื่น ใจที่สะอาดมั่นคงเช่นนี้ จึงสามารถเป็นฐานที่ตั้งแห่งความดั่งามทั้งหลายได้ ผู้ที่รักษาศีลจึงได้บุญได้อานิสงส์อย่างมหาศาล

ภาวนา หรือการทำสมาธิ ก่อให้เกิดคุณประโยชน์มากมายสุดจะคณานับ ทั้งประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติเองและผู้คนรอบข้าง อีกทั้งสมาธิยังเป็นของสากลที่ทุกคนในโลกสามารถปฏิบัติได้ สมาธิหาได้เป็นของเฉพาะสำหรับนักบวชหรือฤาษีชีไพรเท่านั้นไม่ แต่สมาธิเป็นของกลางๆ ที่อยู่เหนืออิทธิพลของความเชื่อ ศาสนา และเผ่าพันธุ์ใดๆ ทุกคนล้วนสามารถแสวงหาโอกาส อันเป็นทางมาแห่งบุญของตนเอง ด้วยการทำภาวนาได้ทั้งสิ้น

ในขณะที่โลกกำลังคุกรุ่นด้วยความไม่สงบอันเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น สงคราม ความขัดแย้งทางความคิด การเหยียดผิว ฯลฯ ทุกฝ่ายต่างก็ร่วมมือช่วยกันเพื่อที่จะหาสาเหตุ และกำจัดความไม่สงบเรียบร้อยนั้น เท่าที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีใครรู้ซึ่งถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างถูกต้องเลย ดูไปคล้ายกับเส้นผมบังภูเขาคือ โดยแท้ที่จริงแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใดก็ตาม ทั้งดีและไม่ดี ล้วนมีต้นเหตุมาจาก “ใจ” ของคนเราเองทั้งสิ้น ใจที่เป็นตัวควบคุมความคิด คำพูด และการกระทำของมนุษย์ ใจนี้เองที่มีอำนาจสั่งการทุกสิ่ง และใจนี้แหละที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของโลก ทั้งในด้านบวกและลบ

หากผู้หนึ่งเริ่มต้นทำสมาธิ ใจของเขาย่อมได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้น ในสภาวะที่เป็นสมาธิ ใจหยุดนิ่งอยู่ท่ามกลางความสงบภายใน ย่อมปราศจากความคิด คำพูด และการกระทำในด้านร้ายต่อใครๆ กระแสแห่งความสงบและบริสุทธิ์เริ่มก่อตัวขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งครอบคลุมไปทั่วอาณาบริเวณ อารมณ์ของบุคคลหนึ่งมีได้มากมายถึงเพียงนี้ และถ้าหากเราลงมือทำสมาธิกันทั้งโลก กระแสใจของทุกคนย่อมมีผลถึงกันและกัน คุณภาพใจของทุกคนย่อมได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้น เป็นสภาวะใจที่อยู่เหนือปัญหาทั้งมวล เราจะมีใจที่เข้าใจซึ่งกันและกัน ความแตกต่างก็จะหมดจากโลกนี้ไป คือ มองข้ามความแตกต่างเล็กๆ น้อยๆ ไปจนหมด ไม่เหลือความแตกต่างใดที่มีผลทำให้มวลมนุษยชาติไม่เข้าใจกันได้ โลกก็จะพบกับความสงบสุขที่แท้จริงอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังนั้นสันติภาพของโลกจึงเริ่มต้นจากสันติสุขภายในของเราเอง

● เพื่อให้รักการทำความดีจนเป็นนิสัย

ท่าน ศील ภาวนา มีความจำเป็นที่จะต้องทำจนติดเป็นนิสัย เพราะมีสาเหตุหลายประการที่ทำให้เราห่างเหินจากการทำความดีได้ง่าย ดังจะยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1) กระแสโลก

สังคมโลกนี้มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ดึงให้เราเอาใจไปเกาะเกี่ยว ทำให้ชีวิตประจำวันของเรามักต้องให้ความสนใจกับสิ่งเหล่านั้น เช่น ภาพยนตร์ งานรื่นเริง สถานที่ท่องเที่ยว อุปกรณ์ทันสมัยต่างๆ เป็นต้น ยิ่งกระแสโลกในยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ยิ่งต้องติดตามสถานการณ์เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงให้ได้ นอกจากนี้ ในหลายๆ แห่งยังเต็มไปด้วยอบายมุขหลากหลายชนิด ที่ดึงทั้งกายและใจของเราให้เข้าไปยึดติด

สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำลายความคิดที่จะสั่งสมความดีให้หมดไปทั้งสิ้น

2) หน้าที่การงาน

ความรับผิดชอบที่ต้องมีต่ออาชีพ เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่เราต้องให้ความสำคัญ เพราะสิ่งนี้ เป็นทางมาของโภคทรัพย์ที่จะนำมาหล่อเลี้ยงชีวิต อาชีพที่มีอยู่ในโลกนี้ที่ทำแล้วถือว่าเป็นความดีก็พอมีอยู่บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นอาชีพที่จำเป็นต้องก่อบาปไปพร้อมกันด้วย เรียกว่า บาปประจำอาชีพ เช่น เลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปฆ่า มีopinรับจ้าง เจ้าของบ่อนการพนัน ค้ายาเสพติด ค้าอาวุธ เป็นต้น แม้บางอาชีพจะมีลักษณะเป็นกลางๆ คือ ไม่ได้ทำทั้งบุญ และบาป แต่ก็ยังมีโอกาสให้กระทำการทุจริตหรือประพฤตินิষอบได้

สิ่งเหล่านี้จะหล่อหลอมให้เกิดทัศนคติที่ตรงข้ามกับความดี เนื่องจากความเสพคุ้นในงานอาชีพ ที่ต้องทำเป็นประจำ

3) กระแสบาปอกุศลที่เข้าแทรก

พระลัมมะลัมพุทเธเจ้าตรัสว่า **“บุคคลพึงรีบชวนชวายเป็นความดี พึงห้ามจิตเสียจากบาป เพราะว่าเมื่อบุคคลทำความดีชั่วอยู่ ใจจะยินดีในบาป”**¹

ธรรมชาติของกระแสบาปมักจะเข้าแทรกในใจของมนุษย์เสมอเมื่อมีโอกาส หากไม่พยายามหาโอกาสคิด พุด หรือทำในเรื่องบุญแล้ว ใจมักจะเตลิดไปในเรื่องอกุศลได้

4) ความไม่แน่นอนของชีวิต

ปุถุชนคนธรรมดาไม่มีโอกาสรู้เลยว่า วาระสุดท้ายของชีวิตจะมาถึงเมื่อไร ดังนั้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า เมื่อละสังขารจากโลกนี้แล้ว จะมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป จึงเป็นเหตุให้ต้องสั่งสมบุญบารมี ทำให้เป็นอาจิณกรรม จนติดเป็นนิสัย เมื่อถึงเวลาจะละโลกไปจริงๆ ใจที่คุ้นเคยแต่กับบุญก็จะนำไปสู่สุคติมีความสุขในโลกสวรรค์ต่อไป

5) ความเกิดทำให้ลืมอดีตชาติ

เมื่อเรากลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง ความทรงจำในอดีตชาติจะถูกลบเลื่อนไป ทำให้จดจำอะไรไม่ได้เลย ต้องมาเริ่มเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างใหม่ ดังนั้นถ้าหากเราสั่งสมบุญให้บ่อยจนติดเป็นนิสัย ซึมซาบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชั้นธรรมาณแล้ว แม้เมื่อมาเกิดใหม่จะลืมอดีตก็ตาม ก็จะไม่มีความคุ้นเคยกับความดี รักและอยากจะทำความดี และจะพยายามชวนชวายเป็นการสร้างบุญมากเป็นพิเศษ

ดังมีตัวอย่างของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็น**พระเวสสันดร**² เมื่อคลอດออกจากครรภ์ของมารดา ก็เหยียดแขนออก พลางกล่าวว่า “ข้าแต่แม่ ในเรือนมีทรัพย์บ้างไหม ลูกจะให้ทาน”

พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมทานมาหลายภพหลายชาติจนติดเป็นนิสัยมีอัธยาศัยรักในการให้อยู่เสมอ แม้จะเพียงเพียงคลอດออกจากครรภ์มารดาก็ตาม

● เพื่อกำจัดอาสวกิเลส

เป้าหมายสูงสุดของทุกๆ ชีวิต คือ พระนิพพาน ภารกิจนี้ถือว่าเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้เวลานานหลายภพหลายชาติ การจะไปถึงได้นั้น ต้องขจัดขัดเกลากิเลสที่ฝังแน่นอยู่ในใจให้หลุดร่อนไปให้หมด การจะกำจัดกิเลสได้ก็ต้องอาศัยบุญ ดังนั้นที่เราทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ก็หวังเอาบุญเป็นที่ตั้ง

เนื่องจากการจะบรรลุผลนิพพานนั้น ไม่สามารถกระทำสำเร็จได้ภายในชาติเดียว เพราะต้องอาศัยกำลังบารมีที่สั่งสมมามาก สมเด็จพระพุทธเจ้าประภทปัญญาริณะนี้ ต้องทรงสร้างบารมีมา ตั้งแต่

¹ ขุททกนิกาย คาถารธรรมบท ปาปวรรค, มก. เล่ม 42 ข้อ 19 หน้า 1.

² อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 89.

เริ่มแรก จนกว่าจะได้ตรัสรู้ นั่นนับเป็นเวลานานถึง 20 อสงไขย กับอีกหนึ่งแสนมหากัปพอดี¹ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสั่งสมทานเอาไว้เป็นเสบียง เพราะทานจะเป็นหลักประกันได้ว่า เกิดมาอีกก็ภพก็ชาติ ผลแห่งทานนี้จะทำให้ได้โภคทรัพย์สมบัติมาไว้ใช้สอยอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องรักษาศีลให้สะอาดบริสุทธิ์ เพราะศีลจะเป็นหลักประกันได้ว่า ใน ภพเบื้องหน้าจะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ กายมนุษย์นี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นอัตรภาพเดียวที่เหมาะสม ที่สุดในการทำความดี

เมื่อสมบรูณ์พร้อมทั้งทรัพย์สมบัติ และอัตรภาพมนุษย์เช่นนี้ โอกาสในการสร้างบารมีก็เปิดกว้าง สามารถทุ่มเททำความดีได้ในทุกรูปแบบ ทั้งทาน ศีล ภาวนา ก็ทำต่อเนื่องไปได้ โดยเฉพาะการทำภาวนา ซึ่งมีความสำคัญที่สุด เมื่อปราศจากความห่วงกังวลในเรื่องปากท้อง พนวกกับการมีสุขภาพที่สมบรูณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีอายุยืนยาวแล้ว ก็เท่ากับได้โอกาสทองในการเจริญภาวนา ทำให้ให้หยุดนิ่งเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัย เข้าถึงพระธรรมกายภายในตัว และอาศัยพระธรรมกายนี้ไปปราบกิเลสทั้งหยาบและละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ภายในใจให้หมดสิ้นไปได้

12.4 ผลแห่งทาน ศีล ภาวนา

การสั่งสมทาน คือ การกำจัดความโลภ และความตระหนี่ให้หมดสิ้นไปจากใจ การรักษาศีล คือ การฆ่าความโกรธ กำจัดความคิดพยาบาทอาฆาตผู้อื่นให้หมดไป และการเจริญภาวนา คือ การกำจัดความไม่รู้ หรืออวิชชาที่ทอหุ้มใจของเราเอาไว้ทำให้เกิดดวงปัญญาแจ่มแจ้งแจ่มไปตามความเป็นจริงของโลกและชีวิต ว่าคนเราเกิดมาเพื่อสั่งสมบุญ เมื่อบุญในตัวมากขึ้นๆ ก็จะกลั่นตัวกลายเป็นบารมี มีอานุภาพมากในการที่จะบันดาลความสุขความสำเร็จได้ตามความปรารถนาทุกประการ

ผู้สั่งสมทานมานาน ผลแห่งบุญนี้จะทำให้เกิด “ทรัพย์สมบัติ” ขึ้นมากมาย เอาไว้ใช้ในการหล่อเลี้ยงตนเอง ทั้งเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ และยังเหลือไว้ใช้ในการทำทานต่อไปอีก โดยการเผื่อแผ่ให้แก่ผู้อื่น

ผู้รักษาศีลมาดี ผลแห่งบุญนี้จะทำให้เกิด “รูปสมบัติ” ขึ้นกับตน คือ ด้วยความที่เราเป็นผู้ไม่เบียดเบียน ทำร้าย หรือสร้างความเดือดเนื้อร้อนใจให้กับผู้อื่นเป็นนิตย ย่อมยังผลให้ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ที่มีรูปร่างดี ทั้งใบหน้า ท่าทาง ผิวพรรณวรรณะ ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่ดำไม่ขาว ไม่ผอมไม่อ้วน แต่มีลักษณะดี ได้สัด ได้ส่วน เป็นที่น่าดึงดูดตาดึงดูดใจของผู้ที่พบเห็น

ผู้เจริญภาวนาเป็นนิตย ผลแห่งบุญนี้จะทำให้เกิด “คุณสมบัติ” ขึ้น คือ ด้วยการประกอบเหตุโดย

¹ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9), มุนินาถทิปนี, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, 2539), หน้า 22.

หมั่นสั่งสมภาวนามยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการเจริญสมาธิภาวนามามาก จะทำให้มีปัญญาเฉลียวฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ มีความคิดเฉียบแหลม สามารถศึกษาวิชาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างแตกฉาน

สมบัติทั้ง 3 ประการนี้จะติดตามไปส่งผลให้กับตัวเรา ไม่ว่าจะเกิดอีกกี่ภพกี่ชาติก็ตาม เราจะเป็นผู้เพียบพร้อมสมบูรณ์ในทุกสิ่งทุกประการ การที่จะสั่งสมบุญใหม่เพิ่มขึ้น ก็กระทำได้โดยสะดวกง่ายดาย ไม่มี ความยากลำบากในการสร้างบุญ

12.5 ทาน ศีล ภาวนา คือการสร้างบารมี

ทาน ศีล ภาวนา เมื่อทำแล้วย่อมได้อานิสงส์ คือ ผลอันดีงามแก่เหล่าชนทั้งหลายดังกล่าวนมาแล้ว แม้พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตเบื้องหน้าก็มีอหิยาศัยรักในการบำเพ็ญทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาทุกภพทุกชาติ สิ่งที่ท่านเหล่านั้นทำแล้ว จะสั่งสมเกิดเป็นบุญ และบุญที่สั่งสม มากขึ้นๆ ย่อมนำไปสู่วิถีทางที่เข้าถึงความเป็นเลิศ คือ **บารมี**¹

12.5.1 ทานเป็นก้าวแรกของการสร้างบารมี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบส ได้สั่งสมบารมีของตนจนกระทั่งได้รับ พุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า ว่าในอีก 4 อสงไขย แสนมหากัป จะต้องตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นเดียวกันอย่างแน่นอน²

คำพยากรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งที่ประเสริฐเลิศที่สุด เป็นอมตวาจา ไม่มีทาง เปลี่ยนแปลงเป็นอื่นไปได้เลย ดุจดั่งก้อนดินที่บุคคลโยนขึ้นไปในอากาศ ย่อมตกลงที่ภาคพื้นแผ่นดินแน่นอน

เมื่อพระที่ปึงกรพุทธเจ้าเสด็จจากไปแล้ว สุเมธดาบสจึงเริ่มพิจารณาว่า มีอะไรหนอที่จะเป็นเหตุ ให้เป็นพระพุทธเจ้าได้ เมื่อพิจารณาอย่างดีแล้ว ได้ระลึกดูก็รู้ว่า “ทานบารมี เป็นบารมีแรกที่พระพุทธเจ้า ทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติกันมา เราควรสร้างทานบารมีนี้ก่อนบารมีอื่นๆ” ดังมีหลักฐานแสดงไว้ใน **ขุททกนิกาย อปทาน**³ ว่า

สุเมธดาบสนั้น กระทำการตกลงอย่างนี้ว่า เราจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน เพื่อที่จะ ใคร่ครวญถึงธรรมที่กระทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงคิดว่าธรรมอันกระทำให้เป็นพระพุทธเจ้าอยู่ ที่ไหนหนอ อยู่เบื้องบน หรือเบื้องล่าง หรืออยู่ในทิศใหญ่ และทิศน้อย เมื่อคิดคั่นธรรมธาตุทั้งสิ้นไปโดยลำดับ ก็ได้เห็นทานบารมี ข้อที่ 1 ที่พระโพธิสัตว์แต่เก่าก่อนทั้งหลาย ถือปฏิบัติเป็นประจำ จึงกล่าวสอนตนอย่างนี้ว่า

¹ มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวปาน้ำ (พระมงคลเทพมุนี),

(กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539), หน้า 609.

² อรรถกถาขุททกนิกาย ชาดก ทูเรนิทาน, มก. เล่ม 55 หน้า 26.

³ อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน สุเมธกถา, มก. เล่ม 70 หน้า 48.

ดูก่อนสุเมธบัณฑิต จำเดิมแต่ขึ้นไป ท่านพึงบำเพ็ญทานบารมีข้อแรกให้บริบูรณ์ เหมือนอย่างว่า หม้อน้ำที่คว่ำไวย่อมคายน้ำออกหมด ไม่นำกลับเข้าไปฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่เหลียวแลทรัพย์ ยศ บุตร และภรรยา หรืออวัยวะน้อยใหญ่ ให้สิ่งที่เขาต้องการอยากได้ทั้งหมด แก่ยากผู้มาถึง กระทำ มิให้มีส่วนเหลือ จักได้นั่งที่โคนต้นโพธิ์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นกล่าวสอนตนแล้ว จึงอธิษฐานทานบารมีข้อแรก กระทำให้มันแล้ว ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

“เอาเถอะ เราจะเลือกเฟ้นธรรมที่กระทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งทางโน้น และทางนี้ ทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง ทั้งสิบทิศตลอดถึงธรรมชาติ ครั้นเมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่อย่างนั้น จึงได้เห็นทานบารมีข้อที่ 1 เป็นเส้นทางใหญ่ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในกาลก่อน ประพฤติตามคลองธรรมสืบกันมาแล้ว ท่านจงสมาทานบารมีข้อที่ 1 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความเป็นทานบารมี หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ หม้อน้ำเต็มเปี่ยม ใครผู้ใดผู้หนึ่งคว่ำปากลง น้ำย่อมไหลออกหมด น้ำย่อมไม่ขังอยู่ในหม้อนั้น แม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน เห็นยากไม่ว่าจะต่ำทราวม สูงส่ง และปานกลาง จงให้ทานให้หมด เหมือนหม้อน้ำที่เขาคว่ำปากลงไว้ฉะนั้น”

ก้าวแรกที่จะทำให้สร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ คือ ทานบารมี เป็นบารมีแรก และเป็นบารมีที่สำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมการบำเพ็ญบารมีอื่นๆ ได้สะดวกรวดเร็วขึ้น

ทานบารมี แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ทานบารมี ได้แก่ ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละทรัพย์ภายนอก (วัตถุสิ่งของ)
2. ทานอุปบารมี ได้แก่ ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละอวัยวะ เลือด เนื้อ
3. ทานปรমัตถบารมี ได้แก่ ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละชีวิต

12.5.2 การรักษาศีลเป็นบารมี

เมื่อสุเมธดาบสพิจารณาเห็นทานบารมีแล้ว ต่อจากนั้นจึงพิจารณาถึงเหตุลำดับต่อไปที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เมื่อพิจารณาอย่างดีแล้ว จึงเห็นถึงศีลบารมี ดังมีหลักฐานแสดงไว้ในขุททกนิกายอปทาน ดังนี้

ลำดับนั้น เมื่อสุเมธดาบสนั้นคิดว่า ธรรมที่กระทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่พึงมีประมาณเท่านี้เลย จึงใคร่ครวญให้ยิ่งขึ้นไปอีก ก็ได้เห็นศีลบารมีข้อที่ 2 จึงได้มีความคิดอันนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต จำเดิมแต่ขึ้นไป แม้ศีลบารมี ท่านก็ต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์ เหมือนอย่างว่า ธรรมดาราว่าเนื้อทรายจามรีไม่เห็นแก่ชีวิต รักษาเฉพาะขนหางของตนเท่านั้น ฉันใด แม้ท่าน ก็ฉันนั้น จำเดิมแต่ขึ้นไปอย่าได้เห็นแม้แก่ชีวิต รักษาเฉพาะศีลเท่านั้น จักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วได้อธิษฐานศีลบารมีข้อที่ 2 กระทำให้มันแล้ว ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีประมาณเท่านี้ เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้อย่างอื่นอันเป็น เครื่องบ่มพระโพธิญาณ ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ก็ได้เห็นศีลบารมีข้อที่ 2 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อนๆ

ถือปฏิบัติเป็นประจำ

ท่านจงสมาทานศีลबारมีข้อที่ 2 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความเป็นศีลबारมี หากท่าน ปรารถนา เพื่อจะบรรลुพระโพธิญาณ

จามรี หางคล้องติดในที่ไหนก็ตาม ปลดขนหางออกไม่ได้ ก็ยอมตายในที่นั้น แม้ฉันใด ท่านจง บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ในภูมิทั้ง 4 จงรักษาศีลไว้ทุกเมื่อ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉะนั้นเถิด”

สำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งที่พระองค์ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์นั้น การรักษาศีลของ พระองค์ต้องใช้ความอดทน อดกลั้น กว่าที่बारมีของพระองค์จะเต็มเปี่ยม บางครั้งต้องแลกด้วยชีวิต พระองค์จึงผ่านการรักษาศีลมาอย่างเข้มข้นที่สุด จนเกิดबारมีถึง 3 ชั้น คือ

1. **ศีลबारมี** คือ การรักษาศีลด้วยความรักศัลย์ยิ่งกว่าสมบัติภายนอก เมื่อถึงคราวต้องทำผิดศีล ก็ ยอมเสียสละสมบัติภายนอกออกไป เพื่อรักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ ชื่อว่าบำเพ็ญศีลबारมี

2. **ศีลอุปबारมี** คือ การรักษาศีลด้วยความรักศัลย์ยิ่งกว่าอวัยวะในร่างกายของตน เมื่อถึงคราว ต้องทำผิดศีล ก็ยอมเสียสละอวัยวะ เลือดเนื้อ เพื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ชื่อว่าบำเพ็ญศีลอุปबारมี

3. **ศีลปรมัตถबारมี** คือ การรักษาศีลด้วยความรักศัลย์ยิ่งกว่าชีวิตของตน เมื่อถึงคราวต้องทำผิดศีล ก็ยอมเสียสละชีวิต เพื่อรักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ ชื่อว่าบำเพ็ญศีลปรมัตถबारมี

12.5.3 การออกบวชเพื่อเจริญภาวนา เป็นबारมี

เมื่อสุเมธดาบสพิจารณาเห็นศีลबारมีแล้ว ต่อจากนั้นจึงพิจารณาต่อไปถึงเนกขัมมबारมี คือ การออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ ดังมีหลักฐานแสดงไว้ใน **ขุททกนิกาย อปทาน**¹ ดังนี้

ลำดับนั้น เมื่อสุเมธดาบสนั้นคิดว่า พุทธการกธรรม(बारมี 10 ทศ)ทั้งหลายจะไม่พึงมีประมาณ เท่านี้เลย จึงใคร่ครวญให้ยิ่งขึ้นไปอีก ก็ได้เห็นเนกขัมมबारมีข้อที่ 3 จึงได้มีความคิดดังนี้ว่า ดูก่อนสุเมธ บัณฑิต จำเดิมแต่บัดนี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญแม้เนกขัมมबारมีให้บริบูรณ์ เหมือนอย่างว่าบุรุษผู้อยู่ใน เรือนจำมาเป็นเวลานาน มิได้มีความรักใคร่ในเรือนจำนั้นเลย โดยที่แท้รำคาญอย่างเดียว ไม่อยากอยู่ ฉะนั้น แม้ท่าน ก็ฉันทันเหมือนกัน จงทำภพทั้งปวงให้เป็นเช่นกับเรือนจำ รำคาญอยากจะพ้นไปจากภพทั้งปวง มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ คือการ ออกจากกามเท่านั้น ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าด้วยอาการอย่างนี้แล้ว ได้อริชฐานเนกขัมมबारมีข้อที่ 3 กระทำให้มันแล้ว ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้จักไม่มีเพียงเท่านี้ เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่ม พระโพธิญาณ คราวนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นเนกขัมมबारมีข้อที่ 3 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่แต่ใน

¹ อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน สุมะกเถา, มก. เล่ม 70 หน้า 50.

ก่อนถือปฏิบัติเป็นประจำแล้ว

ท่านจงสมาทานเนกขัมมบารมีข้อที่ 3 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความเป็นเนกขัมมบารมี หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ

บุรุษอยู่มานานในเรือนจำ ลำบากเพราะความทุกข์ มิได้ทำความยินดีให้เกิดในเรือนจำนั้น แสวงหาความพ้นออกไปอย่างเดียว ฉะนั้น ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ เป็นผู้มุ่งหน้าออกบวช เพื่อพ้นจากภพนั้นเถิด”

การแสวงหาทางหลุดพ้นด้วยการออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ เป็นเหตุให้มีโอกาสในการเจริญภาวนาได้มากกว่าการครองตนเป็นฆราวาส วัตถุประสงค์ของการบวชนั้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้ตัวเองทำภาวนาได้มากขึ้น เพราะไม่ต้องมีห่วงกังวลในเรื่องการทำมาหากิน ใจก็จะมุ่งไปในเรื่องของ การปฏิบัติธรรม ทำให้ปฏิบัติสมาธิได้ก้าวหน้ามากขึ้นไปตามลำดับ

ดังนั้น ท่าน ศีล ภาวนา จึงเป็นหลักในการสร้างบารมีทั้ง 10 ทศ บารมีที่เหลือที่ไม่ได้นำมากล่าวในที่นี้ ล้วนมีทาน ศีล ภาวนา เป็นพื้นฐานทั้งสิ้น บารมีที่เกิดจากทาน ศีล ภาวนา ทำได้เข้มข้นมากเท่าไร ก็จะส่งผลให้การบำเพ็ญบารมี 10 ทศ เติบโตเร็วเท่านั้น

สรุป

มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้ว มีความจำเป็นต้องสั่งสมบุญ เพราะทางมาแห่งบุญทั้ง 3 ประเภท คือ การทำทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา มีความสำคัญมากต่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ ทั้งเป้าหมายบนดิน เป้าหมายบนฟ้า โดยเฉพาะเป้าหมายเหนือฟ้า คือ การบรรลุพระนิพพาน

ดังนั้น ท่าน ศีล ภาวนา จึงถือเป็นงานของชีวิต เป็นหน้าที่ที่ทุกคนจะต้องลงมือกระทำให้ติดเป็นนิสัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องประพฤติปฏิบัติจนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่เรียกว่าวิถีชีวิตให้ได้

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 12 ทาน ศีล ภาวนา คือ บทสรุปของวิถีชีวิตที่ถูกต้อง จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 12